

НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
Факультет забезпечення державної безпеки

**«ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ»:
Матеріали міжрегіонального круглого столу**

23 травня 2025 року

м. Київ

Рекомендовано до опублікування та поширення через Інтернет вченою радою Київського інституту Національної гвардії України (протокол № 16 від 26 червня 2025 р.)

Проблеми формування й реалізації державної політики в секторі безпеки та оборони : матеріали Міжрегіонального круглого столу (м. Київ, 23 травня 2025 р.) – Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2025 – 242 с.

У збірнику матеріалів міжрегіонального круглого столу, у якому взяли участь науковці, викладачі, практичні працівники та здобувачі вищої освіти навчальних закладів і наукових установ України, висвітлено сучасні погляди науковців щодо стану та перспектив формування й реалізації державної політики в секторі безпеки та оборони.

Матеріали круглого столу можуть бути використані в науково-дослідній роботі та в освітньому процесі спеціалізованих та військових закладів вищої освіти, а також у правотворчій, правозастосовчій та правоохоронній діяльності.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. За достовірність представлених матеріалів несуть відповідальність автори.

Редакційна колегія: Плаксін А.А., к.пед.н., начальник факультету забезпечення державної безпеки (голова); Островський С.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри державної безпеки; Кувакін С.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін; Пелагеша О.Г., к.ю.н., викладач кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності; Коломієць О.Л., к.філос.н., викладач кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Київського інституту Національної гвардії України у розділі «Наукова діяльність» – «Наукові заходи».

ЗМІСТ

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ РОБОТИ 1. Теоретичні проблеми формування державної політики в секторі безпеки та оборони		
Дручек О.В.	КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	10
Беззубов Д.О.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НОРМАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ЦІННІСНИЙ ВИМІР	14
Сніцаренко П.М. Саричев Ю.О., Грицюк В.В.,	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ВОЄННІЙ СФЕРІ	17
Демків А.М., Сидоренко В.Л.	НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	21
Сурков О.О., Романюк А.М., Колісник А.І.	УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ОГЛЯДУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	25
Титаренко О.О.	ПИТАННЯ КООРДИНАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У СФЕРІ ОБОРОНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	30
Закалик Г.М.	ВІДЧУТТЯ САМОТНОСТІ ВИМУШЕНИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ ЯК РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	36
Коропатов О.М., Івашковський А.Ю.	ЩОДО ПИТАНЬ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	41
Наконечна І., Бондаренко С.	РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КІБЕРЗАХИСТУ: МІЖ	43

	СТВОРЕННЯМ НОРМ І СТРАТЕГІЧНОЮ ДВОЗНАЧНІСТЮ	
Дручек О.В., Подерня Г.Г.	ЗНАЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ОФЦЕРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	47
Криворучко В.О.	ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОБОРОННОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ: ЯК ВИПУСКНИКИ ВВНЗ ПОВИННІ АДАПТУВАТИСЯ ДО СЛУЖБИ	50
Габорець О.А., Абзалов Д.В.	ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ КІБЕРЗАГРОЗ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	53
Коломієць О.Л., Поліщук Д.О.	СУЧАСНА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНИЙ І ДЕСКРИПТИВНИЙ ВИМІРИ	56
Стасюк В.В., Кириченко А.В.	УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКАМИ ЯК НАУКА ТА МИСТЕЦТВО	59
Єсімов С.С.	ДЕЯКІ ЦІЛІ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	62
Дручек О.В., Петренко В.А.	ГВАРДІЙСЬКІ ФОРМУВАННЯ ТА ГВАРДІЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ: КОРОТКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС	67
Сисолятін Д.І.	ІДЕНТИФІКАЦІЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	70
Левицький А.О., Москалюк О.М.	РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛІСТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗАВДАНЬ У МЕЖАХ ДЕОКУПАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ	74
Дручек О.В., Панченко В.О.	ТРАДИЦІЇ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА	79

	НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: СЕРЕДИНА XVII СТОЛІТТЯ І СЬОГОДЕННЯ	
Філонов М.В.	ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	82
Дручек О.В., Мороз О.В.	МІЛІТАРНА КУЛЬТУРА У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	85
Панченко В.О.	ТРАДИЦІЇ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: СЕРЕДИНА XVII СТОЛІТТЯ І СЬОГОДЕННЯ	89
Беньковський С.Ю., Мацюк М.М.	ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА РЕФОРМУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	91
Ковальчук О.І.	СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ	95
Kateryna Drapaliuk	ANALYSIS OF VOLUNTEERING ACTIVITIES IN SOME EUROPEAN COUNTRIES	98
Зелений В.І., Борисов Н.М.	ЛОБІЗМ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	101
Бейкун А.Л., Лаврук А.В.	ПРОБЛЕМАТИКА СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ СУСПІЛЬСТВА	105
Андрієнко І.А.	РОЛЬ СИМУЛЯЦІЇ ТА ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	110

Чигрина Г.Л.	МОДЕЛЬ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	112
Юшкевич В.В.	ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	116
Полуніна Л.В., Конопля В.В.	МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИЧЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ	119
Кондратюк- Антонова Т.В., Дерев'янка О.О., Лужанський В.Г.	ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ З ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ	122
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ РОБОТИ 2. Практичні проблеми реалізації державної політики в секторі безпеки та оборони		
Комашко В.В., Шамара О.В.	КОНТРОЛЮВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНСТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАГЛЯДУ ПРОКУРОРА ЗА ДОДЕРЖАННЯМ КОНСТИТУЦІЇ ТА ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ, ЩО ЇЇ ПРОВОДЯТЬ	125
Петков С.В.	ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ЧАСТИНИ І НАКЛАДЕННЯ ШТРАФІВ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ – ОСНОВА ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНОГО ЯВИЩА ТА ПІДВИЩЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА	138
Коропатов О.М.	ДОБРОВОЛЬЧІ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРИАЛЬНИХ ГРОМАД, ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	141

Градецький А.В.	КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЯК ФЕНОМЕН ВІЙНИ ТА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	144
Кувакін С.В.	ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	149
Ярема В.В., Стригун Д.І.	МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ	152
Градецька Н.М.	РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	153
Гориславський К.О.	СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ РФ ЯК ФОРМА АКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ АГРЕСОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	159
Дручек О.В., Сорокін В.М.	УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ – ФЕНОМЕН ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ	162
Макаренко О.Ю., Фадєєва М.О.	ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ	166
Коломієць О.Л.	УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ – КОРУПЦІЯ ТА МУЖНІСТЬ ... ЩО ПЕРЕМОЖЕ?	169
Слуцька О.М., Трунцев Г.В., Михайлова А.В.	ЩОДО ОБГРУНТУВАННЯ ВИМОГ ДО СПЕЦІАЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	172

Черкова К.О.	THE SYSTEM OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES RESPONSIBLE FOR ENSURING A SECURE ENVIRONMENT FOR CHILDREN DURING ARMED CONFLICT	176
Макаренко О.Ю., Мезенцева Ю.В.	ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	179
Мина В.В.	ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ У ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ	182
Вовк В.М.	«ЗАБРУДНЕНА ІНФОРМАЦІЯ» І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА	186
Бейкун А.Л., Дерягін О.С.	СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ КІБЕРБЕЗПЕКИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	188
Атаманчук В., Бойко В.М.	ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ПОШУКОВИХ СИСТЕМ ГЕОРАДАРІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ	194
Ковальчук А.Ю.	КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ 2025: ЗАЛУЧЕННЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП ЯК СТРАТЕГІЯ УНИКНЕННЯ ПОКАРАННЯ	198
Штангрет Н.О.	ЗАСТОСУВАННЯ БПЛА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ НА ПОЖЕЖАХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИВНИКА	201
Сергеев А.В.	ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ НА ОСНОВІ АДАПТИВНИХ КІБЕРНЕТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У КОНТЕКСТІ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ	204
Зіневич А.М.	РЕАГУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА БЕЗПЕКОВУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	207

Саричев Ю.О., Мазуренко І.М., Зубков В.П., Піщанський Ю.А.	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СИЛАХ ОБОРОНИ	210
Ковальова Т.І.	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВІЙСЬКОВІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	215
Косаревська О.В.	ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ	219
Торбін І.Ю.	ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ У ПОЛЬЩІ ТА НІМЕЧЧИНІ	222
Костюк С.С.	ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ	225
Слущка О.М., Трунцев Г.В., Михайлова А.В.	ЩОДО ОБГРУНТУВАННЯ ВИМОГ ДО СПЕЦІАЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	228
Ярема В.В., Люлька А.С.	ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ІЗ ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	232
Тіхонов Г.М., Кир'янова О.В., Тютюнник В.М.	ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ, НАСЛІДКИ ТА ВПЛИВ НА ОБОРОНОЗДАТНІСТЬ ДЕРЖАВИ	236
Нізовцев Ю. Ю., Парфило А. О.	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЗУАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ ЛЮДИНОЮ КАМУФЛЯЖУ ТА ЗАКАМУФЛЬОВАНИХ ОБ'ЄКТІВ	240

Тематичний напрям роботи 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Дручек О.В.,
кандидатка юридичних наук,
доцентка,
професорка кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(*м. Київ, Україна*)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Одним із напрямів діяльності держави, пов'язаним із забезпечення порядку у суспільстві, є правоохоронна діяльність – особливий вид діяльності державних органів і посадових осіб, призначений попереджати, запобігати правопорушенням, припиняти їх, а також застосовувати державний примус або громадський вплив на осіб, які порушили встановлений законом суспільний порядок. Широкомасштабне вторгнення військ російської федерації зумовило необхідність запровадження в Україні правового режиму воєнного стану, який обмежив зміст конституційних прав і свобод громадян, а правоохоронні функції держави, її правоохоронних органів, навпаки – значно розширив. Проте, відсутність нормативного визначення поняття правоохоронної діяльності, правоохоронних органів та їх системи негативно впливає на реалізацію правоохоронної функції держави. Таким чином, існує потреба обґрунтування концептуальних засад правоохоронної діяльності в Україні в умовах правового режиму воєнного стану, що має позитивно вплинути на стан справ у зазначеній сфері.

Реалізуючи зазначене завдання, зазначимо, що найчастіше правоохоронну діяльність розглядають як специфічний вид державної діяльності, що здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних засобів впливу відповідно до закону і при дотриманні встановленого ним порядку.

«Юридична енциклопедія» за редакцією Ю.С. Шемшученка визначає правоохоронну діяльність як систему заходів, спрямованих на забезпечення виконання конституції, законів та інших нормативно-правових актів держави [1, с.47]. Порівняння актуальних доктринальних позицій щодо поняття правоохоронної діяльності дозволяє найбільш прийнятним підходом вважати той, який передбачає застосування вузького та широкого підходів. Так, у

вузькому розумінні, правоохоронна діяльність – це діяльність спеціально уповноважених органів (державних та недержавних) з метою охорони прав і свобод громадян, правопорядку та забезпечення законності, що реалізується в установленій законом формі та в межах повноважень, наданих цим органам. У широкому розумінні, правоохоронна діяльність – це діяльність всіх державних органів та недержавних організацій щодо забезпечення дотримання прав і свобод громадян, їх реалізації, забезпечення законності та правопорядку.

Крім визначення поняття, важливою складовою формування наукової концепції правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану є установлення її мети та ознак. Щодо останніх, та найчастіше [2, 3] до сутнісних ознак правоохоронної діяльності відносять: а) спрямування на охорону права від будь-яких порушень; б) владний характер, що полягає у можливості відповідних органів та посадових осіб діяти від імені держави; в) правозастосовний характер, що полягає у можливості і обов'язку уповноважених суб'єктів діяти у напрямку підготовки і прийняття індивідуального юридичного рішення в юридичній справі на основі юридичних фактів і конкретних правових норм; г) реалізація лише із застосуванням законних заходів впливу, у встановленій формі, спеціально уповноваженими органами, які для цього наділяються державою коштами та матеріальними ресурсами; г) відповідність приписам матеріального закону; д) пов'язаність із застосуванням примусу щодо правопорушників; г) реалізація спеціально уповноваженими на те органами, основу яких становлять професійно підготовлені службовці.

Визначення мети правоохоронної діяльності традиційно пов'язують із аналізом її завдань. На справедливу думку А. Кучука, мета правоохоронної діяльності полягає в охороні прав і свобод людини та громадянина, громадського порядку; забезпеченні громадської безпеки, підтриманні правопорядку; втіленні в життя принципу верховенства права [4, с. 11]. Завдання правоохоронної діяльності, як правило, визначаються шляхом визначення конкретних напрямів та способів її реалізації. Окрема, найчастіше виділяють такі напрями (завдання) правоохоронної діяльності: 1) вжиття профілактичних заходів з метою запобігання порушенням прав і свобод; 2) виявлення фактів, що вказують на порушення права; 3) припинення дій, які пов'язані з порушенням прав; 4) розслідування справ, де права були порушені; 5) відновлення порушеного права; 6) застосування санкцій та їхнє виконання під час порушення прав [5, с. 149-150]. Таким чином, можемо констатувати, що правоохоронна діяльність, як у мирний, так і у воєнний час, призначена для реалізації двох основних напрямів завдань: а) виявлення, припинення та відновлення порушених прав та інтересів; б) застосування санкції до осіб, які допустили вказані порушення.

Основними завданнями правоохоронної діяльності в умовах режиму воєнного стану, окрім зазначених вище, є протидія внутрішнім загрозам воєнного стану. Така діяльність, зокрема, реалізується за напрямами: а) протидії злочинам проти основ національної безпеки України; б) протидії терористичним проявам; в) протидії злочинності та правопорушенням,

спрямованим проти правового режиму воєнного стану; г) забезпечення правопорядку та громадської безпеки, з урахуванням викликів, обумовлених дією норм правового режиму воєнного стану. Відповідно, в умовах правового режиму воєнного стану пріоритетного значення набувають такі завдання, як: а) попередження та протидія внутрішнім загрозам воєнного стану; б) сприяння і спільне виконання в межах визначених повноважень завдань, що стоять перед Силам безпеки і оборони; в) забезпечення законності і правопорядку; г) підтримання на належному рівні громадського порядку.

Зазначене дозволяє констатувати, що сутність правоохоронної діяльності в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні полягає у реалізації правоохоронними органами завдань щодо: а) захисту встановленого Конституцією суспільного і державного ладу в Україні; б) охорони і захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, підприємств, організацій, установ, суб'єктів усіх форм власності; в) захисту суверенітету та територіальної цілісності України; г) охорони суспільства і держави від протиправних посягань; г) забезпечення громадського порядку і громадської безпеки; д) протидії злочинності і правопорушенням; е) усунення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень.

Правоохоронна діяльність в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні характеризується низкою особливостей, що знаходять свою об'єктивацію як у змісті завдань, виконання яких покладено на правоохоронні органи, так і у формах та напрямках її реалізації.

Основним ознаками правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, є: а) державно-владний характер; б) правозастосовний характер; в) можливість реалізації лише уповноваженими суб'єктами (державними органами та посадовими особами) у межах наданих державою повноважень, із застосуванням лише законних заходів впливу та у встановленій процедурній формі; г) спрямування на попередження та протидію внутрішнім загрозам воєнного стану; г) обумовленість змісту завданням забезпечення законності і правопорядку, громадського порядку в умовах правового режиму воєнного стану.

В умовах правового режиму воєнного стану правоохоронні органи, згідно норм Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6], інших нормативно-правових актів, одноосібно або у взаємодії з іншими суб'єктами Сил безпеки і оборони, вирішують завдання, пов'язані із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану. Зокрема, це: а) забезпечення діяльність блокпостів; б) заходи з евакуації населення; в) перевірка документів та транспортні засоби; г) фіксація і документування воєнних і злочинів; г) протидія злочинам загально-кримінальної спрямованості, а також військовим злочинам.

Отже, ключовою особливістю здійснення правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану в Україні є її реалізація за двома основними напрямками: а) традиційним, пов'язаним із забезпеченням законності та правопорядку, захисту та охорона прав і свобод людини і громадянина; б) специфічним, пов'язаним із протидією загрозам воєнного

стану, виконанням і сприянням виконанню завдань, покладених на Сили безпеки і оборони.

Основними напрямками правоохоронної діяльності в умовах дії правового режиму воєнного стану, окрім напрямів і умов мирного стану, є протидія внутрішнім загрозам воєнного стану, а саме: а) протидія злочинам проти основ національної безпеки України; б) протидія терористичним проявам; в) протидія злочинності та правопорушенням, спрямованим проти правового режиму воєнного стану; г) забезпечення правопорядку та громадської безпеки; г) охорона прав і свобод людини і громадянина в умовах викликів, обумовлених дією норм правового режиму воєнного стану.

Подальший розвиток концепту правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану пов'язуємо із удосконаленням знань щодо завдань, змісту та форм реалізації взаємодії суб'єктів реалізації зазначеного виду діяльності.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.:Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ:«Укр. енцикл.», 1998. Т 5. П-С. Київ: «Юридична думка», 2003. 736 с.

2. Гель А.П., Семаков Г.С., Кондракова С.П. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2020. 272 с.

3. Шай Р.Я. Природа та сутність правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2014. № 5. С. 10–16.

4. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 20 с.

5. Шмагайло І.В. Правоохоронна діяльність Національної гвардії України в умовах воєнного стану. *Право і безпека. Law and Safety*. 2024. № 4 (95). С. 147-158.

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №1647-III. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.

Безубов Д.О.,

доктор юридичних наук,
професор, академік Національної
академії вищої освіти України,
провідний науковий співробітник
відділу проблем державного
управління та адміністративного
права Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН
України
(*м. Київ, Україна*)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НОРМАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ЦІННІСНИЙ ВИМІР

Функціонування системи національної безпеки в правовій площині держави має декілька основних напрямів – це головні завдання та мета, принципи та методи забезпечення такого функціонування, наукові та законодавчі основи і організаційно-управлінський напрям. У сукупності ці напрями функціонування становлять, на наш погляд, ціннісний вимір системи національної безпеки загалом. Галузевий елемент забезпечення функціонування системи національної безпеки включає галузі права (адміністративне, кримінальне, конституційне та ін.), що становлять наукову основу розробки.

З позицій системи національної безпеки потрібно виділити такі основні ціннісні категорії адміністративного права: 1) нормативно-правова цінність; 2) організаційно-управлінська цінність; 3) людиноорієнтована цінність; 4) науково-теоретична цінність.

Нормативно-правова цінність адміністративного права в системі національної безпеки визначається достатнім високим рівнем впливу норм адміністративного права на стан національної безпеки, його фактичний стан та проміжні результати моніторингу стану суспільного середовища на рівень безпеки всіх напрямів діяльності держави. Ця цінність розкриває та дає напрями удосконалення категорії «адміністративний механізм забезпечення національної безпеки», тобто сукупності адміністративних методів, принципів, функцій та повноважень органів виконавчої влади щодо забезпечення національної безпеки, з урахуванням специфіки адміністративного законодавства. Така цінність має декілька основних складових: а) джерела права в сфері національної безпеки – це сукупність нормативних актів та напрямів їх удосконалення (наприклад, прийняття Кодексу національної безпеки); б) правові форми державного управління – тобто надання компетенцій органам виконавчої влади щодо примусових механізмів забезпечення національної безпеки.

Організаційно-управлінська цінність адміністративного права в системі національної безпеки визначається через повноваження та компетенції

окремих органів виконавчої влади та їх посадових осіб щодо можливості впливу на стан національної безпеки. Одним із ключових елементів цієї цінності є визначення категорії «управлінське рішення» як встановлене законодавством право на прийняття певних умов та вимог посадовою особою органу виконавчої влади в сфері забезпечення функціонування системи національної безпеки. Цей вид цінності має три основних складових, що гарантують ефективність забезпечення діяльності органів виконавчої влади в сфері національної безпеки: а) компетенції – надані повноваження в сфері державного управління щодо забезпечення національної безпеки; б) ефективність – один із ключових вимірів діяльності органів виконавчої влади; в) адміністративний розсуд – тобто ефективне забезпечення системи національної безпеки через можливість оперативного управління та втручання в суспільні відносини певного компетентного органу виконавчої влади.

Людиноорієнтована цінність адміністративного права в системі національної безпеки полягає, на наш погляд, у створенні дієвих адміністративних механізмів контролю за діяльністю органів виконавчої влади на предмет законності прийнятих управлінських рішень та ймовірності захисту порушених прав і свобод людини і громадянина. Через цю цінність відбувається формування та розвиток «концепції цінності адміністративного права» як забезпечення прав і свобод людини та громадянина в системі національної безпеки, формування адміністративної правосвідомості та виховання людини та громадянина в дусі дотримання законів, поваги до правил співжиття, формування національної ідентичності, належності та патріотизму. Цей вид цінності, на наш погляд, має дві складових: а) особистісна – тобто додержання режиму законності стосовно людини та громадянина, в тому числі в заходах адміністративного примусу; б) суспільна (соціальна) – обов’язкова спрямованість діяльності органів виконавчої влади з метою загального суспільного блага та безпеки суспільного середовища.

Науково-теоретична цінність адміністративного права в системі національної безпеки полягає у прикладному значенні науки адміністративного права для розробок у сфері національної безпеки, створенні нових механізмів адміністративного контролю, апробацій прикладного характеру, вивченні та систематизації нормативного матеріалу, створенні можливостей для усунення колізій і суперечностей у законодавстві сфери національної безпеки. У контексті цього вважаємо, що основними категоріями є «законодавчі впливи» та «система забезпечення ефективності управлінських рішень». Законодавчі впливи – це формування процедур розробки та прийняття нормативних актів у сфері забезпечення системи національної безпеки, що передбачають наявність політичної та соціальної складової. Ефективність управлінських рішень – це теорія дослідження ефектів прийнятих рішень у сфері забезпечення системи національної безпеки на доктринальному рівні та формування відповідних процедур компенсаційного або пільгового характеру.

В висновках зазначимо, що загальні цінності адміністративного права в системі національної безпеки мають декілька основних напрямів: перший

напрям – науково-правовий, який охоплює проблему формування та функціонування системи національної безпеки з позицій класичного адміністративного права; другий напрям – організаційно-управлінський, що охоплює дослідження питань компетенції та якості управлінських рішень та їх впливу на стан забезпечення системи національної безпеки; третій напрям – суспільний та соціальний, тобто вимірювання рівнів впливу норм адміністративного права на стан системи національної безпеки.

Напрями розвитку системи національної безпеки визначають вектори розвитку адміністративного права і навпаки. Ці напрями продукують виникнення соціального та особистісного простору адміністративного права в системі національної безпеки.

Сніцаренко П.М.,

доктор технічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Центру воєнно-стратегічних
досліджень,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

Саричев Ю.О.,

кандидат технічних наук, старший
науковий співробітник, провідний
науковий співробітник Центру
воєнно-стратегічних досліджень,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

Грицюк В.В.,

доктор філософії, провідний
науковий співробітник Центру
воєнно-стратегічних досліджень,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

В Україні на законодавчому рівні не визначено поняття (сутність) державної інформаційної політики, що спричиняє різні підходи до діяльності в інформаційній сфері. Між тим, статтею 17 Конституції України [1] визначено, що забезпечення інформаційної безпеки України є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу. Тому, виходячи із конституційних вимог, основою інформаційної політики України має бути забезпечення інформаційної безпеки держави. Зважаючи на виключну роль інформації та інформаційних процесів у людській діяльності, забезпечення інформаційної безпеки України в цілому може бути досягнуте через вирішення цього завдання у кожній сфері національної безпеки держави, в тому числі у воєнній. Загальний аналіз показує [2 – 6], що на практиці забезпечення інформаційної безпеки держави є складним та багатогранним завданням, проте на сьогодні ще немає загальних підходів щодо його належного виконання, що дозволило б з системних позицій формувати та реалізовувати єдину державну інформаційну політику України, в тому числі і у воєнній сфері. Отже, існує науково-практична проблема, яка заважає

раціональній організації та практичній реалізації усього блоку інформаційних процесів у системі забезпечення інформаційної безпеки держави, як основи реалізації інформаційної політики, зокрема у воєнній сфері, а тому об'єктивно потребує вирішення.

Метою публікації є визначення проблемних питань формування державної інформаційної політики України, зокрема у воєнній сфері.

Основна частина. З метою вирішення означеної проблеми акцентуємо увагу на окремих проблемних питаннях, вирішення яких забезпечить коректність та чіткість аргументації при формуванні державної інформаційної політики у воєнній сфері, зокрема через визначення механізмів функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки держави. У свою чергу, однозначне розуміння таких механізмів дозволить здійснити найбільш раціональний розподіл функцій та завдань суб'єктів інформаційної діяльності, зокрема в Міністерстві оборони (МО) України, а за необхідності – відкоригувати структури відповідних профільних підрозділів в інтересах реалізації механізмів забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері.

Окреслимо наступні проблемні питання, що є важливими для подальшого обґрунтування шляхів формування державної інформаційної політики України у воєнній сфері.

По-перше, умови несформованої теорії забезпечення інформаційної безпеки держави, різні трактування сутності інформаційної безпеки держави суттєво впливають на якість прийняття концептуальних рішень та відповідних практичних заходів. Зокрема, це стосується рішень в системі МО України як головній складовій у питанні формування державної інформаційної політики України, зокрема у воєнній сфері. Сьогодні питання, які дотичні до завдання формування та реалізації цієї політики, поки що вирішуються різними структурними підрозділами, як правило, роздільно та некоординовано, що негативно впливає на сукупний синергетичний ефект їх інформаційної діяльності. Ба більше, навіть в Стратегічному оборонному бюлетені відсутній розділ щодо забезпечення інформаційної безпеки. Такий негативний стан є свідченням того, що в системі МО України ще немає єдиного системного підходу щодо вирішення комплексного завдання забезпечення інформаційної безпеки України у воєнній сфері.

По-друге, питання формування державної інформаційної політики України, зокрема у воєнній сфері, є наслідком потреби вирішення комплексного завдання створення та функціонування дієвої системи забезпечення інформаційної безпеки у цій сфері. Це питання потребує системного підходу з опорою на чіткість теоретичних формулювань певних суджень, де аксіоматичною основою є конституційне положення щодо забезпечення інформаційної безпеки як найважливішої функції держави, незалежно від того, у якій формі існує чи протікає той чи інший інформаційний процес (у кіберпросторі чи поза його межами).

По-третє, незалежно від наступного розвитку теоретичних засад забезпечення інформаційної безпеки, сьогодні невідкладним є питання

суттєвого удосконалення інформаційного законодавства України – драйвера усіх процесів діяльності в інформаційній сфері. Очевидних першочергових уточнень та редакційних змін потребують чинні законодавчі акти України, які стосуються питань інформаційної безпеки держави [2 – 5], у тому числі кібербезпеки, що впливає на виконання завдань МО України в межах його компетенції та, безумовно, дається взнаки при формуванні державної інформаційної політики України, зокрема у воєнній сфері.

По-четверте, удосконалення інформаційного законодавства України не може бути вирішене без невідкладного уточнення або окремого визначення термінів та словосполучень, що зустрічаються в чинних нормативно-правових актах України і є такими, що визначають домінуючі акценти їх положень. Це необхідно як в інтересах подальшого розвитку теоретичних основ забезпечення інформаційної безпеки держави так і формування державної інформаційної політики України, в тому числі у воєнній сфері.

Висновки.

1. В Україні на законодавчому рівні не визначено сутність державної інформаційної політики, основою якої має бути конституційного положення щодо забезпечення інформаційної безпеки України, що спричиняє різні підходи до діяльності в інформаційній сфері.

2. Умови несформованої теорії забезпечення інформаційної безпеки держави суттєво впливають на якість прийняття концептуальних рішень та відповідних практичних заходів, зокрема, у воєнній сфері.

3. Вирішення питання суттєвого удосконалення інформаційного законодавства України, зокрема з питань забезпечення інформаційної безпеки України, дозволить покращити стан формування державної інформаційної політики України, в тому числі у воєнній сфері.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята ВР України 28.06.1996 р.
2. Стратегія інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 Про рішення РНБО України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua>.
3. Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” від 09.01.2007 р. № 537-V // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
4. Закон України “Про інформацію” в редакції від 13.01.2011 р. № 2938-VI // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
5. Стратегія забезпечення державної безпеки: Указ Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022 Про рішення РНБО України від 30 грудня 2021 року “Про Стратегію забезпечення державної безпеки” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua>.

6. Термінологічні основи інформаційного забезпечення у війсьній сфері / П.М. Сніцаренко, Ю.О. Саричев // Збірник матеріалів VII науково-практичної конференції “Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави”, у 2 ч. – Ч.1. – К.: НАСБУ, 2016. – С. 216 - 219.

Демків А.М.,
PhD, доцент, старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної та патентної діяльності,
Інститут наукових досліджень з цивільного захисту НУЦЗ України
(м. Київ, Україна)

Сидоренко В.Л.,
доктор технічних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-випробувального відділу дослідження пожежно-рятувальної техніки, оснащення та засобів захисту,
Інститут наукових досліджень з цивільного захисту НУЦЗ України
(м. Київ, Україна)

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні глобальні виклики, зокрема кліматичні зміни, урбанізація, технологічний прогрес, збройні конфлікти та терористичні загрози, значно ускладнили систему безпеки держави. Відповідно, роль цивільного захисту як складової національної безпеки істотно зростає. У таких умовах наукові дослідження в цій сфері набувають стратегічного значення, оскільки забезпечують основу для прогнозування, попередження, ефективного реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій різного походження [1, 2].

Цивільний захист — це система організаційних, технічних, соціальних і правових заходів, спрямованих на захист населення, об'єктів економіки та довкілля від небезпек, що виникають у мирний і воєнний час. Його ефективність залежить від науково-технічного потенціалу країни, інноваційності підходів та здатності адаптуватися до змін у безпековому середовищі [3]. Наукові дослідження у сфері цивільного захисту спрямовані на створення та вдосконалення технологій прогнозування надзвичайних ситуацій, моделювання ризиків, розвитку систем оповіщення, підготовки кадрів, а також удосконалення нормативно-правової бази.

Наукові розробки є фундаментом для прийняття ефективних рішень у кризових ситуаціях. Вони забезпечують обґрунтування ризиків, розробку ефективних засобів попередження й реагування, підвищення стійкості

критичної інфраструктури та створення адаптивних систем управління надзвичайними ситуаціями. Зокрема, результати досліджень використовуються в нормативному регулюванні, плануванні евакуацій, формуванні систем зв'язку та моніторингу, розробці навчальних програм тощо [4, 5].

Одним основних напрямів сучасних наукових досліджень є моделювання надзвичайних ситуацій. Застосування комп'ютерного моделювання та геоінформаційних систем дозволяє прогнозувати масштаби наслідків надзвичайних ситуацій, візуалізувати поширення техногенних та природних загроз, планувати заходи з евакуації населення.

Ризик-менеджмент – один із ключових напрямів досліджень. Це система заходів з ідентифікації, оцінки та зменшення ймовірності виникнення небезпеки. Науковці розробляють математичні моделі ризиків природного, техногенного та соціального походження, які враховують фактори часу, географії, демографії, інфраструктури. Такі моделі дозволяють органам влади оперативно приймати рішення щодо евакуації населення, захисту критичної інфраструктури або введення режиму надзвичайної ситуації [5, 6].

Інший важливий аспект — інноваційні технології в цивільному захисті. Йдеться про впровадження безпілотних літальних апаратів для моніторингу ситуацій, штучного інтелекту для аналізу ризиків, геоінформаційних систем для просторового аналізу загроз, а також розробку нових матеріалів і засобів індивідуального захисту [7, 8]. Такі технології дають змогу не лише ефективніше реагувати на надзвичайні ситуації, а й виявляти їх на ранніх стадіях. Окрему увагу слід приділити психологічній та соціальній складовій. Дослідження показують, що стійкість населення до криз залежить не лише від матеріально-технічного забезпечення, а й від рівня обізнаності, психологічної готовності та довіри до органів влади [5]. Вивчення поведінкових моделей у кризових ситуаціях допомагає формувати ефективні програми підготовки населення та розробляти алгоритми дій для різних категорій громадян.

Невід'ємною частиною наукових досліджень з цивільного захисту також є наукова підтримка стратегічного планування у сфері цивільного захисту. Наука є рушійною силою у формуванні довгострокових стратегій, таких як державних програм захисту населення, планів реагування на загрози, систем стратегічного резерву матеріально-технічних засобів. Наукові центри співпрацюють із силовими структурами, органами влади та міжнародними партнерами задля забезпечення комплексного підходу до безпеки.

В умовах повномасштабної війни в Україні дослідження в галузі цивільного захисту мають ще більшу вагу. Вони спрямовані на створення систем адаптивного управління, мобільних укриттів, систем автономного енергозабезпечення та комунікації, удосконалення алгоритмів евакуації, розробку процедур реагування на хімічні, біологічні, радіаційні загрози. Особливої актуальності набули дослідження з реабілітації постраждалих, відновлення інфраструктури та підтримки громад, які перебували в зоні бойових дій [4].

У цьому контексті важливою є міжнародна наукова співпраця. Українські науковці залучаються до програм НАТО, ЄС (наприклад, проектів Horizon Europe, UCPM) [9], співпрацюють з Інститутом ООН з підготовки та досліджень (UNITAR) [10], беруть участь у глобальних дослідженнях у сфері кліматичної адаптації, кібербезпеки критичної інфраструктури тощо. Такий обмін досвідом дозволяє адаптувати кращі практики та впроваджувати їх у національну політику безпеки.

Важливу роль у забезпеченні сталого розвитку цивільного захисту відіграє освітній компонент. Наукові дослідження формують основу для підготовки фахівців — рятувальників, кризових менеджерів, аналітиків ризиків. Інтеграція наукових розробок в навчальні програми дозволяє формувати компетентні кадри, здатні діяти в умовах невизначеності та високого ризику [4].

Таким чином, наукові дослідження в галузі цивільного захисту є не лише академічною складовою, а й практичним інструментом забезпечення національної безпеки. Вони сприяють формуванню ефективної системи реагування на загрози, зниженню втрат, підвищенню рівня довіри до державних інституцій і, в кінцевому підсумку, забезпеченню стабільності суспільства. Подальший розвиток цього напрямку потребує системного підходу, належного фінансування, міжвідомчої та міжнародної взаємодії, а також популяризації науки як важливого ресурсу безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII / Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI/ Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 14.05.2025).
3. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» від 14 вересня 2020 р.
URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 14.05.2025).
4. Мельничук В.І., Ткачук С.В. Сучасні напрями наукових досліджень у сфері цивільного захисту. *Вісник НУЦЗ України*. 2022. № 1. С. 45–51.
5. Грицай Н.М., Кузьменко О.І. Управління ризиками надзвичайних ситуацій як складова державної безпекової політики. *Наука і оборона*. 2021. № 3. С. 89–95.
6. UNDRR (United Nations Office for Disaster Risk Reduction). Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction 2022.
URL: <https://www.undrr.org/gar2022> (дата звернення: 14.05.2025).
7. Демків А.М., Сидоренко В.Л. Порівняльний аналіз інноваційних підходів до захисту населення від небезпечних факторів. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України*:

Матер. XI Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. (Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025). Київ, 2025. С. 56–57.

8. Васильєв І.О., Тищенко В.О., Пруський А.В., Сидоренко В.Л., Скоробагатько Т.М., Демків А.М. Some issues of training population in accidental situations: organization of alerts and evacuation of people during fire in trade traders. *Vzdelávanie a spoločnosť VII*. Medzinárodný nekonferenčný zborník. Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta. Prešov, 2022. P. 210-216.

9. Horizon Europe: Civil Security for Society. – European Commission, 2023. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020> (дата звернення: 14.05.2025).

10. Institute for Security Studies. Enhancing civil protection capacities in Europe: Strategic foresight. – EUISS, 2022. URL: <https://www.iss.europa.eu> (дата звернення: 14.05.2025).

Сурков О.О.,
кандидат військових наук,
начальник науково-дослідного
відділу,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

Романюк А.М.,
доктор філософії, провідний
науковий співробітник науково-
дослідного відділу,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

Колісник А.І.,
старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу
проблем стратегічного планування
Центру воєнно-стратегічних
досліджень,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ОГЛЯДУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Результати проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України (далі – комплексного огляду) є основною інформаційною платформою, на підставі якої формується та реалізується державна політика в секторі безпеки і оборони.

Чинна методика проведення комплексного огляду, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.02.2015 № 139-р передбачає: порівняння наявних і необхідних спроможностей сил безпеки та оборони для виявлення прогалин у забезпеченні реагування на виклики і загрози національній безпеці України; визначення порядку взаємодії між відомствами тощо.

Проте у методиці та затверджених методичних рекомендаціях щодо проведення комплексного огляду від 2015 року не враховано нові норми, визначені Законом України “Про національну безпеку України” від 2018 року, зокрема, проведення семи окремих оглядів, порівняння наявних і необхідних

спроможностей оборонно-промислового комплексу, а також громадських об'єднань (волонтерських організацій), формування перспективної моделі сектору безпеки і оборони, тому потребує удосконалення.

Проведений аналіз відомих науково-методичних підходів до проведення комплексного огляду та оборонного огляду із застосуванням SWOT-аналізу показав, що доцільним шляхом вирішення проблемної ситуації є удосконалення методики проведення комплексного огляду завдяки інтеграції відомих методичних підходів та урахуванню набутого практичного досвіду.

Проблемна ситуація. Методики проведення комплексного огляду, запропонованої Указом Президента України від 16 травня 2019 року № 225/2019 досі немає (не визначена нормативно-правовим актом). З огляду на це неможливо забезпечити виконання принципів централізації управління, об'єктивності і наукової обґрунтованості під час організації проведення наступного комплексного огляду.

Доцільним шляхом вирішення проблемної ситуації є удосконалення методики проведення комплексного огляду завдяки інтеграції відомих методичних підходів та урахуванню набутого практичного досвіду.

Загальні положення

Мета методики полягає у визначенні порядку, етапів, процедур та інструментів для проведення комплексного огляду.

Об'єктом комплексного огляду є складові сектору безпеки і оборони відповідно до Закону України “Про національну безпеку України”.

Строки проведення комплексного огляду: не менше 6 місяців із дня підписання Указу Президента України про введення в дію рішення РНБО “Про проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України”.

Правова основа: Конституція України, відповідні закони, укази Президента, рішення РНБО та міжнародні зобов'язання.

Принципи проведення комплексного огляду

Проведення комплексного огляду має бути засноване на таких принципах:

1) централізації управління (створення міжвідомчої комісії з питань проведення комплексного огляду);

2) об'єктивності (використання експертами переважно статистичних даних) і неупередженості (не керуючись страхом, уподобаннями чи вказівками);

3) відкритості і прозорості для суспільства (у межах державної таємниці);

4) наукової обґрунтованості (залучення науково-дослідних установ);

5) комплексності і міжвідомчої взаємодії;

6) стратегічної орієнтованості;

7) оборонної достатності, з урахуванням фінансово-економічних можливостей держави;

8) відповідності євроатлантичним стандартам.

Організація проведення комплексного огляду

Для організації, координації, контролю та забезпечення проведення комплексного огляду доцільно утворити міжвідомчу комісію з питань проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України (далі – міжвідомча комісія), яка має стати тимчасовим допоміжним органом Кабінету Міністрів України (КМУ).

Метою діяльності міжвідомчої комісії є забезпечення проведення комплексного огляду, а за його результатами – опрацювання пропозицій до проєктів стратегічних документів щодо розвитку складових сектору безпеки і оборони України.

Основними завданнями міжвідомчої комісії визначити:

організація та забезпечення проведення комплексного огляду;

координація діяльності визначених центральних органів виконавчої влади та інших державних органів під час виконання заходів комплексного огляду;

моніторинг та контроль за виконанням етапів (процедур, завдань та відповідних їм заходів) комплексного огляду в межах компетенції КМУ;

розгляд та схвалення результатів проведення комплексного огляду, їх подання в установленому порядку до КМУ.

Міжвідомча комісія під час виконання покладених на неї завдань має взаємодіяти з апаратом РНБО, Секретаріатом КМУ, відповідними урядовими комітетами, СБУ, Комітетом з питань розвідки при Президентові України та іншими заінтересованими державними органами.

Етапи проведення комплексного огляду

Комплексний огляд проводить за такими етапами:

- 1) організаційно-підготовчий;
- 2) основний;
- 3) заключний.

Звітування і впровадження

Звітування передбачає:

– підготовку аналітичних звітів з комплексного огляду, висновків та пропозицій;

– подання звітів на розгляд КМУ, РНБО та Президенту України;

– розроблення дорожньої карти впровадження результатів комплексного огляду.

Моніторинг і контроль

Процес моніторингу і контролю передбачає:

– регулярний моніторинг та контроль за виконанням завдань і відповідних їм заходів комплексного огляду;

– підготовку пропозицій керівництву комплексного огляду, розгляд та прийняття відповідних рішень щодо продовження термінів проведення, залучення додаткових експертів тощо);

– коригування плану заходів із проведення комплексного огляду (в разі потреби).

Додатки

Додатками до плану заходів з проведення комплексного огляду мають бути:

- типові форми збирання (подачі) даних;
- інструкції для міжвідомчих робочих груп, що проводять окремі огляди та управління процесом.

Отже, проведення КОСБО полягає в поетапному дослідженні стану і готовності складових сектору безпеки і оборони до виконання завдань із забезпечення національної безпеки України на перспективу, виробленні та впровадженні стратегічних рішень для досягнення ними необхідних спроможностей до виконання завдань за призначенням у поточних і прогнозованих умовах безпекового середовища.

Для здійснення моніторингу та контролю ефективності виконання етапів (процедур, завдань та відповідних їм заходів) комплексного огляду доцільно створити інформаційно-аналітичну групу у складі міжвідомчої комісії з питань проведення комплексного огляду, а у відповідних міжвідомчих робочих групах – підгрупи організаційно-аналітичної підтримки (далі – експертні групи).

Експертна група аналізуватиме результати виконання етапів (процедур, завдань та відповідних їм заходів) на основі спостережень, досягнутих результатів та групових оцінок, використовуючи ключові показники ефективності (індикатори), якісні та кількісні показники оцінювання, а також застосовуючи відомі методи експертного оцінювання.

Пропонуємо три значення для кількісно-якісного оцінювання результатів виконання етапів (процедур, завдань та відповідних їм заходів) комплексного огляду:

“ВИКОНАНО у повному обсязі” – рівень виконання оцінено на 90 % та більше;

“ВИКОНАНО ЧАСТКОВО” – рівень виконання оцінено від 50 до 90 %;

“НЕ ВИКОНАНО” – рівень виконання оцінено менше 50 %.

Якщо результати виконання етапу (процедури, завдання та відповідні їм заходи) комплексного огляду оцінено на менше 90 %, наступним етапом після закінчення оцінювання буде розроблення рекомендацій аналітичною групою для голови міжвідомчої комісії (міжвідомчої робочої групи) щодо підвищення ефективності організації та проведення комплексного огляду.

Загальна оцінка повноти та якості виконання (ефективності) етапу (процедури, завдання та відповідні їм заходи) комплексного огляду не може бути осередненим результатом (вище від мінімально отриманого результату) та становитиме мінімальний відсоток за ключовими показниками ефективності (індикаторами виконання).

Рівень ефективності виконання етапів проведення комплексного огляду (оборонного огляду та інших окремих оглядів) пропонуємо оцінювати за залежністю:

$$P_n = \min (Z_1, Z_2, \dots, Z_n).$$

Оцінювати рівень ефективності проведення комплексного огляду (оборонного огляду та інших окремих оглядів) пропонуємо за залежністю:

$$E_{\text{КОСВО}} = P_1 \times k_1 + P_2 \times k_2 + P_3 \times k_3.$$

При цьому, результати оцінювання ефективності виконання етапів (процедур, завдань) комплексного огляду необхідно привести до безрозмірних значень.

Удосконалена методика проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України на відміну від наявної дає змогу удосконалити порядок його проведення міжвідомчою комісією у майбутньому з урахуванням ст. 27 Закону України “Про національну безпеку України”, а також здійснювати дієвий контроль відповідальними за проведення комплексного огляду (оборонного огляду та інших окремих оглядів).

Перспективою подальших досліджень з урахуванням одержаних результатів визначено розроблення методичних рекомендацій з організації та проведення комплексного огляду.

Титаренко О.О.,

доктор юридичних наук, доцент,
начальник науково-дослідної
лабораторії з підготовки військ,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ПИТАННЯ КООРДИНАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У СФЕРІ ОБОРОНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Однією зі складових реалізації Стратегії воєнної безпеки України [1] є розвиток та впровадження інноваційних розробок, які спрямовані на зміцнення спроможностей всіх складових сил оборони для забезпечення всеохоплюючої оборони в умовах повномасштабної збройної агресії з боку російської федерації.

В складних умовах дефіциту ресурсів та обмеженої військової допомоги з боку партнерів України, все більше постає питання створення належних передумов для розвитку в державі саме інноваційної діяльності в сфері оборони. Одразу значимо, що дана діяльність включає в себе масштабування відповідних інноваційних розробок за результатами науково-дослідних (науково-технічних) робіт, до виконання яких залучаються: НДУ, ЗВО/ВВНЗ, ДП, КБ, приватний сектор. Проте, тривалий час інноваційна діяльність складових сил оборони залишається розрізненою, а іноді і такою, що частково дублюється.

Відкритим сьогодні залишається питання координації інноваційної діяльності в оборонній сфері. Аналіз положень нормативно-правової бази (Закон України «Про інноваційну діяльність»; Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»; Закон України «Про національну безпеку України»; Закон України «Про оборону України», Закон України «Про оборонні закупівлі») [2-6] з цього питання показав про його неврегульованість. Проте, для його вирішення в квітні 2025 року Міністерством оборони України (далі – МОУ) був напрацьований проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання інновацій у сфері оборони» (далі – законопроект), який надсилався до ВВНЗ для опрацювання та надання пропозицій [7].

Законопроект розроблено МОУ з метою забезпечення рамкового нормативно-правового регулювання розвитку, впровадження та фінансування інновацій у сфері оборони в Україні шляхом визначення термінології, пов'язаної з інноваціями у сфері оборони, визначення шляхів формування та реалізації інноваційно політики у сфері оборони, визначення суб'єктів, залучених в інноваційну діяльність у сфері оборони, встановлення особливостей регулювання інноваційної діяльності у сфері оборони, а також

розширення можливостей фінансування інноваційної діяльності у сфері оборони. Також головною тезою даного документу є те, що МОУ визначається головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує інноваційну політику у сфері оборони.

Так, з аналізу пояснювальної записки до законопроекту вбачається, що він, в своїй перспективі, спрямований на вирішення таких основних проблемних питань інноваційної діяльності в сфері оборони, як:

1) відсутність єдиного підходу до пошуку, розробки, тестування, впровадження та масштабування інновацій у сфері оборони;

2) відсутність належної координації в діяльності суб'єктів інноваційного процесу в сфері оборони;

3) відсутність гнучких механізмів фінансування інноваційної діяльності у сфері оборони.

В той же час аналіз запропонованих в ньому положень дає підстави вважати, що вони не повною мірою зможуть вирішити (врегулювати) наявні проблеми, особливо в частині запровадження гнучких механізмів фінансування, які розробниками законопроекту чітко не визначені.

Окремі пропозиції та зауваження нами викладені в таблиці:

Положення законопроекту МОУ	Пропозиції та зауваження
Закон України “Про інноваційну діяльність”	
<p>Стаття 6. Державне регулювання інноваційної діяльності</p> <p>1. Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності; фінансової підтримки інноваційних проектів; фінансової підтримки інноваційної діяльності в сфері оборони; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; 	<p>Дана пропозиція розробників законопроекту суттєво не відрізняється від вже наявної форми фінансової підтримки «фінансова підтримка інноваційних проектів», яка законодавчо визначена.</p> <p>Розробниками законопроекту не запропоновано розв'язання головного питання – за рахунок яких бюджетних коштів буде здійснюватися фінансування інноваційних проектів в оборонній сфері складовими сил оборони і на яких засадах (цільового фінансування або конкурсного відбору).</p>

<p>підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.</p> <p>2. Особливості державного регулювання інноваційної діяльності у сфері оборони визначаються Законом України "Про оборону"</p>	
<p>Стаття 9. Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності</p> <p>.....</p> <p>2-1. Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує інноваційну політику у сфері оборони як складову державної політики у сфері оборони, а також координує інноваційну діяльність сил оборони у цій сфері.</p>	<p>У зв'язку з тим, що інноваційною діяльністю в сфері оборони займаються не тільки сили оборони, а і окремі ЗВО МОН України, НДУ НАН України, то цілком виправданим є поширення координаційної ролі Міністерства оборони України і на інших суб'єктів. Дане положення пропонується викласти у наступній редакції:</p> <p>«2-1. Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує інноваційну політику у сфері оборони як складову державної політики у сфері оборони, а також координує інноваційну діяльність сил оборони, а також інших державних установ у цій сфері».</p>
<p>Стаття 12. Інноваційний проект</p> <p>...</p> <p>2. Передбачена цим Законом державна підтримка реалізації інноваційного проекту надається за умови його державної реєстрації. Законодавством можуть бути визначені процедури надання державної підтримки інноваційної діяльності у сфері оборони, що не передбачають державну реєстрацію інноваційних проєктів відповідно до цього Закону.</p>	<p>Запропонована редакція ч. 2 ст. 12 не містить чітких гарантій надання фінансової підтримки з державного бюджету на інноваційну діяльність у сфері оборони, що не передбачають державної реєстрації інноваційних проєктів. Пропонується дане положення викласти у наступній редакції: «2. Передбачена цим Законом державна підтримка реалізації інноваційного проекту надається за умови його державної реєстрації. Законодавством визначаються процедури надання державної підтримки інноваційної діяльності у сфері оборони, що не передбачають державну реєстрацію інноваційних проєктів відповідно до цього Закону.».</p>
<p>Закон України “Про оборону України”</p>	
<p>Стаття 10. Основні функції Міністерства оборони України</p> <p>...</p> <p>Міністерство оборони України реалізує інноваційну політику у сфері оборони шляхом:</p> <p>організації функціонування системи аналізу проблемних питань оборони, які</p>	<p>Пропонується розширити функцію щодо координації Міністерством оборони України інноваційної діяльності не тільки складових сил оборони, а інших державних установ у цій сфері. Це буде узгоджуватись з пропозиціями,</p>

<p>можуть бути вирішені шляхом впровадження інновацій, та спроможностей сил оборони, що можуть бути нарощені (набуті) за рахунок інновацій, а також їх пріоритезації;</p> <p>координації інноваційної діяльності складових сил оборони, постійного моніторингу та відбору інновацій, придатних для вирішення проблемних питань оборони, нарощування (набуття нових) спроможностей сил оборони;</p> <p>сприяння розробці інновацій у сфері оборони у взаємодії з вітчизняними та іноземними науково-дослідними і дослідницько-конструкторськими підприємствами, установами та організаціями, виробниками озброєння та військової техніки, інших виробів та технологій військового призначення і подвійного використання;</p> <p>організації проведення випробувань інновацій у сфері оборони, розробки підходів до застосування та впровадження інновацій у сфері оборони, а також аналізу досвіду їх використання;</p> <p>забезпечення функціонування єдиної інформаційно-комунікаційної системи обробки актуальних відомостей про статус вирішення проблемних питань оборони і проєктів з розробки, впровадження та масштабування інновацій у сфері оборони, які реалізуються за участі складових сил оборони;</p> <p>визначення органів військового управління, військових частин, установ, безпосередньо підпорядкованих Міністерству оборони України, вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, які здійснюють інноваційну діяльність у сфері оборони;</p> <p>здійснення інших завдань, направлених на досягнення мети інноваційної політики у сфері оборони.</p>	<p>які запропоновані нами до редакції ч. 2-1 ст. 9 Закону України “Про інноваційну діяльність”.</p> <p>Щодо повноваження Міністерства оборони України під час координації інноваційної діяльності складових сил оборони проводити відбір інновацій, придатних для вирішення проблемних питань оборони, то виникає низка питань, а саме:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) щодо порядку відбору інновацій, придатних для вирішення проблемних питань оборони; 2) щодо механізму фінансування подальшої розробки відібраних інноваційних проєктів (інновацій); 3) щодо забезпечення трансферу розробленої інновації (технології) від окремого суб’єкта сил оборони до Міністерства оборони України; 4) щодо захисту права інтелектуальної власності на корисну модель відповідного суб’єкту сил оборони. <p>На фоні запровадження та функціонування Єдиної інформаційно-комунікаційної системи по інноваційним розробкам в сфері оборони вбачається доцільним додати ще одну функцію для Міністерства оборони України наступного змісту:</p> <p>«організація обміну між складовими сил оборони актуальними відомостями про статус вирішення проблемних питань оборони і проєктів з розробки, впровадження та масштабування інновацій у сфері оборони».</p>
<p>Стаття 12. Завдання інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів</p> <p>...</p>	

<p>Інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи можуть здійснювати інноваційну діяльність у сфері оборони та виконують завдання із реалізації інноваційної політики у сфері оборони шляхом:</p> <p>надання Міністерству оборони України інформації щодо проблемних питань оборони, актуальних відомостей про розробку, впровадження та масштабування інновацій у сфері оборони, що здійснюються за їх участі, а також інформації про застосування інновацій у сфері оборони;</p> <p>участі в організації, забезпеченні та проведенні випробувань інновацій у сфері оборони, розробці підходів до застосування та впровадження інновацій у сфері оборони, а також аналізу досвіду їх використання;</p> <p>виконання інших завдань, спрямованих на реалізацію інноваційної політики у сфері оборони.</p>	<p>Є актуальним вирішення питання щодо врегулювання проведення спільних інноваційних проєктів у сфері оборони різними складовими сил оброни.</p> <p>У зв'язку з цим пропонується після абз. «участі в організації, забезпеченні та проведенні випробувань інновацій у сфері оборони, розробці підходів до застосування та впровадження інновацій у сфері оборони, а також аналізу досвіду їх використання;» додати абз. наступного змісту:</p> <p>«участі у реалізації спільних інноваційних проєктів з визначеними суб'єктами Міністерства оборони України, які здійснюють інноваційну діяльність у сфері оборони;».</p>
---	--

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що запропонований МОУ законопроект є актуальним, але подальша реалізація запропонованих в ньому змін потребуватиме розробку спільних міжвідомчих документів, зокрема щодо:

- 1) Порядку відбору інновацій, придатних для вирішення проблемних питань оборони;
- 2) функціонування «Єдиної інформаційно-комунікаційної системи обробки актуальних відомостей про статус вирішення проблемних питань оборони і проєктів з розробки, впровадження та масштабування інновацій у сфері оборони»;
- 3) Порядку виконання інноваційних проєктів в оборонній сфері (спільних проєктів) за участю складових сил оборони.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>

2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV (в редакції від 31.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 8 вересня 2011 року № 3715-VI (в редакції від 13.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (в редакції від 09.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

5. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII (в редакції від 05.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

6. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17 липня 2020 року № 808-IX (в редакції від 26.12.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>

7. Лист ГУ НГУ «Про надсилання проекту Закону України» № 27/8/3/1-11371-2025 від 30.04.2025

Закалик Г.М.,

старша викладачка кафедри загальної та медичної психології, Вищий приватний навчальний заклад «Львівський медичний університет»

(м. Львів, Україна)

ВІДЧУТТЯ САМОТНОСТІ ВИМУШЕНИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ ЯК РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Страшним викликом ХХІ століття стало захоплення рашистами Криму, військові дії на Донбасі у 2014 році, що переросло у повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року. І ось уже понад три роки цей подзвін йде по всій Україні у вигляді постійних сирен, вибухів та повідомлень про людські втрати. Психологічно і фізично важко, коли люди стають жертвами чи свідками невимовної жорстокості окупантів: вбивства, тортури, знущання над мирним населенням, дітьми та полоненими, що змушує їх покидати рідні домівки. Перебуваючи в стані оплакування, людина створює цілісний культурний сенс із горя і гніву, бачить зло, спокутує власну колишню безпорадність [5, с. 5].

Окрім важких фізичних втрат і руйнувань, війна завдає непоправних психологічних травм усьому українському народові, а особливо вимушеним переселенцям.

У психології добре відомі випадки щодо переживання психологічних наслідків людиною, яка вимушена змінити місце свого існування і яку ціну за це вона може платити. Внутрішньо переживаний, часто невидимий зовні, емоційний стан є важким і гнітючим. Це психологічне відчуття самотності, що може мати суттєвий вплив на психічне та фізичне здоров'я людини. Самотність є особливою формою самосвідомості та самосприйняття, що відображають складний внутрішній та соціальний стан людини. Для нього характерне відчуження від процесів існування та розвитку суспільства [7, с. 232]. Самотність вважається психічним станом людини, що виникає при дефіциті спілкування та ізолюванні від інших [4, с. 87]. Самотність підсилюється браком соціальних ресурсно-підтримуючих зв'язків [6, с. 40]. Тривалість його різна і може поглиблюватися аж до ізоляції. Людина відчуватиме істинну чи надуману нестачу емоційної підтримки при явній відсутності власної емоційної рівноваги, що призводить до посилення стресу. Це, у свою чергу, може стати фактором ризику для розвитку різних психосоматичних захворювань. Наприклад, підвищений рівень кортизолу – гормону стресу – може спричиняти безсоння, послаблення імунітету, проблеми з серцево-судинною системою тощо [3, с. 61].

Окрім цього, самотність сприяє формуванню негативних думок, що проявляються у вигляді поганого настрою і загальної апатії, втрати інтересу до звичних занять. Людина може уникати відповідальності або відкладати

важливі справи, що є проявами прокрастинації, які посилюють почуття безпорадності та незадоволеності собою [2, с. 54].

Також самотність часто супроводжується тривожністю та постійними передчуттями чогось поганого. У цьому стані особистість починає надмірно аналізувати свої дії, загострювати увагу на можливих негативних чи навіть катастрофічних сценаріях, що може перерости у хронічний стан тривожного розладу [8, с. 270].

Отже, самотність — не просто емоційний стан, а серйозний чинник, який може впливати на загальне самопочуття, продуктивність та здоров'я людини.

Вивчення самотності вимушених переселенців є важливою та актуальною темою дослідження, особливо в контексті наслідків війни, що впливають на їхній психологічний стан і соціальні зв'язки. Дослідження дозволяє виявити основні чинники, які сприяють відчуттю самотності серед цієї групи населення. З цією метою було проведено опитування серед 76 жінок, які перебували під опікою держави у лікувально-оздоровчому комплексі «Ровесник» (Львівська область).

Для виявлення проявів самотності та визначення її видів, які переживали жінки, було використано методики «Діагностика рівня суб'єктивного переживання почуття самотності» (Д. Рассел, М. Фергюсон) та «Визначення виду самотності» (С.Г. Корчагіна). Крім того, було проаналізовано зв'язок самотності з рівнем тривожності за опитувальником «Самооцінка рівня реактивної та особистісної тривожності» (Ч. Спілбергер, Ю. Ханін).

За результатами дослідження було з'ясовано, що 47% жінок схильні до відчуття стану самотності на високому рівні і 42% – на помірному рівні. Серед досліджуваних лише 11% відзначалися низьким рівнем відчуття самотності. Виявлено, що досліджувані відчували, що поряд із ними нема людини, до якої вони могли б звернутися, оскільки ті, хто є в оточенні не поділяли їхніх думок та ідей (53%), а загалом їхні соціальні стосунки були дуже поверхневими (47%). Такі почування поєднувалися із станом покинутості, ізольованості та напруженості (69%). Очевидно цим викликано боязкість налагоджувати нові стосунки та знаходити нових друзів (61%). Ніби перебуваючи в оточенні людей у них виникає відчуття, що ці люди не з ними (55%). Тобто дані вказують на те, що для більшості вимушених переселенок характерні значні прояви самотності, що у першу чергу стосуються проблеми налагодження соціальних зв'язків.

З дослідження встановлено, що 78% досліджуваних жінок від загальної кількості опитаних виявляли відчужений тип самотності, 58% жінок – дифузну самотність і 19% осіб – дисоційований тип самотності. Такі дані свідчили, що у частини респонденток спостерігалися змішані типи самотності. Ці типи мають різні витоки і можуть проявлятися як окремі, так і утворювати своєрідні комплекси.

Зокрема, відчужена самотність з'являється при розриві певних соціальних стосунків і повній або частковій втраті комунікації з іншими людьми. Натомість дифузну самотність – невизначена і розмита, коли особистість сама не до кінця розуміє та усвідомлює, чого саме їй бракує. Вона

відчуває неспокій, тривогу, порожнечу. Але не до кінця усвідомлює дефіцит контактів з іншими. Вона відзначатиметься підозрілістю у міжособистісних стосунках, що може бути причиною втягування у конфлікт. Однак це зумовлюється тим, що їй властива підвищена емотивність характеру – вона ніби прагне захистити людину, водночас пристосуватися до конфлікту. Хоча здатна проживати внутрішню тривожність [1, с. 96].

Власне тому ці два види самотності – дифузний та відчужений можуть перетинатися найчастіше. А в даному випадку спровоковані відчуттям повної нестабільності в зовнішньому оточенні. Власне тому настає відхід Я від соціального середовища, що стає звичною стереотипною поведінкою дорослої людини. А стимулом до її активізації та застосування може стати будь-який зовнішній подразник або і за його відсутності, оскільки зберігається ланцюг нервових слідів від колишнього подразника [9, с. 678]. Тобто обидва типи самотності можуть взаємодіяти: відчуженість може призводити до розмиття ідентичності (дифузного стану), а невизначеність власного «Я» може посилювати відчуження від суспільства.

Окремі особистості виявляли дисоційований вид самотності чи його комбінацію з дифузним. Люди з дисоційованим видом самотності відчують себе самотніми, але водночас ніби відгороджуються від цього почуття і не хочуть емоційно занурюватися в нього. Тобто дисоціація спрямована на себе, щоб зменшити біль від самотності, що знижує емоційні переживання особистості. При цьому різні частини її власного Я ніби існують ізольовано одна від одної і не формують цілісного Я. Це може проявлятися як емоційне оніміння, фрагментація ідентичності або втрата зв'язку із собою.

Проживання стану самотності на тлі існуючих ситуативних перепитій різко виявлялися у проживанні реактивної тривожності. Зокрема, у 50% жінок від загального числа опитаних явні ознаки вираженої реактивної тривожності і в 44% – характерні ознаки середнього рівня реактивної тривожності і лише у 6% – низький рівень реактивної тривожності. Водночас, варто зазначити, що рівень особистісної тривожності був високим лише в 28% досліджуваних, середній рівень – у 61% і низький рівень – 11% опитаних. Тобто все ж таки саме реактивна тривожність була більш характерна для досліджуваних. Реактивна тривожність є відповіддю на зовнішні обставини. Очевидно, більшість респонденток стикалися з тривогою, викликаною зовнішніми ситуаціями, а не внутрішніми психологічними рисами особистості, які могли породжувати тривогу. Для вимушених переселенців одним із вагомих чинників могло слугувати їхнє перебування у невластивих для них умовах існування – тобто зміна зовнішнього соціального середовища, роз'єднаність з родиною, домом, звичною професією тощо. І лише у частини досліджуваних – 28% вона підкріплювалася внутрішньою зумовленістю, тобто схильністю до тривожних реакцій. Однак цей показник є меншим порівняно з реактивною тривожністю.

Отже, проведене дослідження підтверджує високий рівень самотності серед вимушених переселенок, особливо через складнощі в налагодженні соціальних зв'язків. Типи самотності, такі як відчужена та дифузна, вказують

на різні рівні осмислення цієї самотності й наявність внутрішнього конфлікту, з яким стикаються респонденти. Змішані типи самотності можуть бути наслідком комплексних психологічних процесів і потребують індивідуального підходу в подальших дослідженнях або заходах допомоги.

Проживання стану самотності та відчуття ситуативної тривожності мають серйозні наслідки для особистості. Ситуаційна ізоляція має великий психологічний вплив на формування тривожних станів серед вимушених переселенців. Відсутність стабільності та знайомих обставин створює постійне емоційне напруження, що може призводити до затяжної тривожності та психологічного стресу. А саме, високий рівень самотності та тривожності має серйозні наслідки для психологічного стану, оскільки таким людям важко адаптуватися в нові умови існування і формувати нові соціальні контакти. Як соціальним істотам, їм важко без суспільства і важко у ньому, що створює постійне занепокоєння і проживання тривоги, що й так сама по собі є небезпечною і становить загрозу благополуччю особистості. Такий стан вимагає психологічної підтримки і цілеспрямованої психологічної допомоги для відновлення емоційного благополуччя та полегшення процесу інтеграції в нові умови.

Список використаних джерел:

1. Гребенюк А.М., Чхаїдзе А.О. Динаміка переживання почуття самотності в підлітковому віці. *Соціально-психологічні технології розвитку особистості: зб. наук праць V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених* (м. Херсон, 14 травня 2020 р.) / ред. колегія: А.М. Яцюк, Н.О. Олейник, В.В.Мойсеєнко та ін. Херсон: ФОП Вишемирський В.С. 2020. С. 95-97.
2. Дворник М.С. Прокрастинація в конструюванні особистісного майбутнього: *монографія*. Кропивницький: Імекс-ЛТД. 2018. 120 с.
3. Дзвоник Г.П. Забезпечення психофізіологічної стійкості особистості в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми психології*. 2024. Т. V. Вип. 24. С. 56-66.
4. Дідик Н.М., Логвіна О.А., Руденок А.І. Соціально-психологічні аспекти переживання стану самотності сучасною молоддю. *Габітус*. 2022. Вип. 33. С. 86-91.
5. Дін Керолін Дж. Бачити зло: суди та свідчення після геноциду / пер. з англ. Антоніни Яшук. Бостон: Academic Studies Press. 2024. 195 с.
6. Кулаєва Т.В. Психологічні особливості переживання самотності в дорослому віці. Дис... на здобут. наук. ступ. д-ра філософії в галузі 053 психологія. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». 2023. 158 с.
7. Кулешова Олена, Щедрина Віталія. Результати дослідження психологічних наслідків самотності особистості в сучасному світі. *Scientific Journal Psychology Travelogs*. 2023. Issue 4. Pp. 230-241.
8. Путятін Г.Г., Мішина О.В. Психологічні реакції і адаптація населення у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну. *Discussion and*

development of modern scientific research: The 4th International scientific and practical conference. 2022. p. 269-273.

9. Amodio D.M. The neuroscience of prejudice and stereotyping. *Nature Reviews Neuroscience.* 2014. Vol. 15(10). Pp. 670-682. doi.org/10.1038/nrn3800

Коропатов О.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративної діяльності
поліції,
Одеський державний університет
внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна)

Івашковський А.Ю.,

курсант 1-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування,
Одеський державний університет
внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна)

ЩОДО ПИТАНЬ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Взаємодія поліції з населенням під час дії режиму воєнного стану є надзвичайно важливою у забезпеченні публічного порядку та національної безпеки. Воєнний стан, як правовий режим суттєво змінює завдання та функції органів державної влади, у тому числі правоохоронні структури. Поліція в цей період виконує розширені функції з охорони публічного порядку, протидії диверсійно-розвідувальним групам, запобігання мародерству, організації евакуаційних заходів та контролю за дотриманням обмежень, встановлених цивільно-військовими адміністраціями.

Важливим аспектом взаємодії є комунікація між правоохоронцями та представниками громади. Інформування населення про правила поведінки в умовах воєнного стану, роз'яснення правових норм та оперативне внесення важливої інформації завдяки зниженню рівня паніки та посиленню громадської свідомості. Поліція певною мірою повинна діяти як соціальний посередник, підтримуючи довіру громадян та мотивуючи їх до активної участі в забезпеченні безпеки на місцевому рівні [1; с. 104–108].

Законодавче регулювання взаємодії поліції із населенням у період дії воєнного стану передбачає низку обмежувальних заходів, зокрема введення комендантської години, контроль за пересуванням осіб та транспортних засобів, проведення перевірок документів, особливого режиму в'їзду та виїзду з окремих територій. Водночас ефективність цих заходів залежить від рівня співпраці з місцевими громадами, які можуть надавати допомогу в ідентифікації потенційних загроз та забезпеченні правопорядку.

Одним із ключових викликів є баланс між дотриманням прав людини та достатністю запровадження жорстких заходів безпеки. Перевищення повноважень або неправомірних дій правоохоронців може призвести до

втрати довіри громадян і зниження соціальної стабільності. Тому особлива увага приділяється підготовці особового складу поліції, розвитку навичок кризового менеджменту та дотриманню етичних стандартів при виконанні службових обов'язків [2, с.7–10].

Залучення населення до охорони правопорядку в умовах воєнного стану відбувається через формування загонів територіальної оборони, волонтерських ініціатив та співпраці з місцевими адміністраціями. Громадяни, які мають відповідну підготовку, можуть допомогти у патрулюванні, організації пунктів допомоги, забезпеченні життєдіяльності критично важливих об'єктів інфраструктури.

Технологічний аспект взаємодії змінює значну роль у забезпеченні оперативного реагування на виклики воєнного часу. Використання мобільних застосунків, гарячих ліній, соціальних мереж та цифрових платформ дозволяє швидко передавати інформацію про наявні загрози, координувати дії громадян та правоохоронців.

Не менш важливим є психологічний чинник. Воєнний стан створює значне емоційне навантаження як для населення, так і для представників поліції. Тому необхідною є організація психологічної підтримки, навчання навичкам стресостійкості та емоційної регуляції. В умовах воєнного стану, взаємодія поліції з населенням перетворюється на складний, але необхідний процес. Це не просто виконання звичайних службових обов'язків, а справжнє випробування на міцність, вимагає від поліцейських не лише професіоналізму, а й людяності, співчуття та психологічної стійкості [3].

Ефективна взаємодія поліції з населенням базується на принципах законності, довіри, відкритої комунікації та активної участі громадян у забезпеченні безпеки. Використання методів комунікації, підтримки правових норм та залучення громадян до охорони правопорядку є запорукою підтримки соціальної стабільності та збереження правопорядку навіть під час дії режиму воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Моргунов О.А., Музичук О.М. Шляхи вдосконалення діяльності органів державної влади в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 104–108.

2. Музичук О.М., Невядовський В.О., Найда В.О. Напрямки вдосконалення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 1. С. 5–12

3. Нікітін А.А. Деякі питання взаємодії Національної поліції України під час захисту національних інтересів в умовах воєнного стану. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/26.pdf> (дата звернення 01.03.2025)

Наконечна І.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
загальноправових дисциплін,
Національна академія Служби
безпеки України
(м. Київ, Україна)

Бондаренко С.,

фахівець кафедри технологій
захисту кіберпростору центру
кібербезпеки,
Національна академія Служби
безпеки України,
член громадської організації
«IESF»
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КІБЕРЗАХИСТУ: МІЖ СТВОРЕННЯМ НОРМ І СТРАТЕГІЧНОЮ ДВОЗНАЧНІСТЮ

Сучасний геополітичний і технологічний ландшафт підняв кіберпростір до сфери стратегічного значення, порівнянної за вагою з землею, морем, повітрям і космічним простором. У цьому контексті роль міжнародного права у формуванні національної політики кіберзахисту постає не лише як питання правової теорії, але й як актуальне питання національної безпеки та міжнародної стабільності. Незважаючи на швидке поширення фінансованих державою кібероперацій, критичної вразливості інфраструктури та сценаріїв гібридних конфліктів, які розгортаються в цифровому середовищі, міжнародна правова система залишається викликом через sui generis характер кіберпростору [3].

Він характеризується відсутністю кордонів, множинністю користувачів, асиметрією можливостей, а також швидкістю та анонімністю шкідливих дій. У рамках цієї парадигми міжнародне право покликане виконувати подвійну і часто суперечливу функцію: діяти в якості основи для розробки та кодифікації нормативних обмежень щодо поведінки держав у кіберпросторі та одночасно враховувати стратегічні неоднозначності, які держави використовують для збереження свободи маневру та оперативної гнучкості своїх національних позицій кіберзахисту.

Основоположні принципи Статуту ООН – суверенна рівність, невтручання, заборона застосування сили та мирне вирішення суперечок – залишаються застосовними в кіберпросторі, як підтверджено кількома звітами Групи урядових експертів ООН (англ. GGE) і Робочої групи відкритого складу

(англ. OEWG) [2, с. 15]. Однак застосування цих принципів до конкретних кіберінцидентів пов'язане з невизначеністю тлумачення. Поріг, за яким кібероперація вважається застосуванням сили або збройним нападом згідно зі статтею 2 (4) і статтею 51 Статуту ООН, залишається юридично недостатньо розробленим і політично спірним.

Подібним чином принцип відповідальності держави та правила щодо контрзаходів і необхідності, кодифіковані відповідно до статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (англ. ARSIWA), намагаються досягти ясності в аналізі приписування та пропорційності, необхідному для кіберпростору. Таким чином, держави опиняються в зоні правової неоднозначності, де відсутність остаточних обов'язкових норм заохочує побудову стратегічних доктрин, які охоплюють потенціал кібероперацій без чіткої юридичної кваліфікації.

Ця діалектика між нормотворенням і стратегічною двозначністю розкриває глибшу структурну особливість міжнародного права в кіберконтексті: повільний і політично обумовлений характер законотворчості на міжнародному рівні контрастує зі швидким розвитком технічних можливостей і векторів загроз у кіберпросторі. Хоча такі ініціативи, як Талліннські посібники, Паризький заклик до довіри та безпеки в кіберпросторі та регіональні інструменти, такі як Закон ЄС про кібербезпеку чи Будапештська конвенція про кіберзлочинність, сприяли поступовому роз'ясненню застосовних норм, вони залишаються необов'язковими, специфічними для окремих секторів або регіонально фрагментованими.

Більше того, добровільний і заснований на консенсусі характер процесів розробки кібернорм на базі ООН гарантує, що будь-який прогрес здійснюється через політичний компроміс, часто за рахунок юридичної точності та можливостей виконання. У такому середовищі національна політика кіберзахисту, спрямована на захист суверенітету, стримування супротивників, захист критичної інфраструктури та забезпечення безпеки інформаційного простору, як правило, формулює неоднозначні стратегічні доктрини, які є правдоподібними, але навмисно розпливчастими. Вони вибірково посиляються на міжнародне право, щоб легітимізувати певну практику, зберігаючи при цьому свободу дій для превентивних, прихованих або кіберзаходів у відповідь, правова основа яких не завжди повністю розроблена.

Крім того, на перетин міжнародного права та кіберзахисту все більше впливають конкуруючі нормативні бачення цифрового суверенітету, глобального управління та ролі недержавних акторів у формуванні кібернорм [1]. З одного боку, західні ліберальні демократії виступають за заснований на правилах міжнародний кіберпорядок, заснований на існуючому міжнародному праві та стандартах прав людини. З іншого боку, авторитарні або гібридні режими сприяють суверенному контролю над цифровою інфраструктурою, контентом і кіберопераціями під прапором державоцентричного тлумачення міжнародного права. Ці суперечливі підходи поглиблюють фрагментацію правового режиму та сприяють нормативній гонці озброєнь у кіберпросторі, де міжнародне право стає інструментом не лише дотримання правових норм,

але й стратегічного впливу. У цьому контексті національні політики кіберзахисту відображають ширші ідеологічні та геополітичні узгодження, використовуючи мову міжнародного права для просування національних інтересів, зберігаючи при цьому достатню правову двозначність, щоб уникнути обмежень, які можуть перешкоджати стратегічним варіантам реагування.

Напруга між нормативністю та двозначністю виявляється найгостріше у формулюванні національної політики кіберзахисту, яка все більше ґрунтується на принципах міжнародного гуманітарного права, права прав людини та загальних принципів міжнародної відповідальності, але залишається під впливом політичних і військових імперативів, які протистоять відкритим юридичним обмеженням. Держави часто вибірково посиляються на міжнародне право, щоб узаконити кібероперації, приписати ворожі дії або виправдати контрзаходи, водночас зберігаючи оперативну непрозорість і зберігаючи дискреційний простір для наступальних і превентивних кіберпозицій. Ця подвійність вказує на формувальну парадигму, згідно з якою міжнародне право не є ані повністю визначальним, ані абсолютно нерелевантним, а функціонує як поле юридично-політичного змагання, в якому державні та недержавні актори домовляються про повноваження щодо тлумачення та стратегічну легітимність. У цьому контексті міжнародне право не просто накладає обов'язкові зобов'язання, але функціонує як основа для формування очікувань, структурування відповідей і створення коаліцій, таким чином слугуючи як нормативним, так і інструментальним цілям в архітектурі кіберзахисту.

Крім того, нами підкреслюється, що національна політика кіберзахисту більше не розробляється ізольовано, а вбудовується в транснаціональні мережі правового тлумачення, технічної стандартизації та багатосторонньої дипломатії. Юридичний вимір кіберзахисту за своєю суттю гібридизований — переплітає жорстке право з м'яким правом, політичні зобов'язання з технічними протоколами та етичні норми з оперативними доктринами. У цьому відношенні дотримання міжнародного права в кіберпросторі залежить не лише від вірності тексту, а й від стратегічного сигналу, нормативного узгодження та геополітичного розрахунку. Отже, юридична визначеність і ефективність роботи повинні постійно збалансовуватися з плинністю технологічних інновацій і мінливістю міжнародних відносин. Стратегічна неоднозначність, яка зберігається багатьма державами, є не просто функцією правових прогалів, а й навмисною тактикою для стримування супротивників, управління ризиками ескалації та збереження свободи маневру в спірному цифровому просторі битви, який швидко розвивається [4].

Зрештою, автори роблять висновок, що майбутнє міжнародного права в національній політиці кіберзахисту залежить від здатності міжнародної спільноти узгодити нормативні вимоги правового порядку зі стратегічними імперативами національної безпеки. Це вимагатиме активізації багатосторонньої взаємодії, розробки спільних механізмів приписування, зміцнення юридично-технічної експертизи та розвитку довіри за допомогою

заходів прозорості та інструментів зміцнення довіри. Хоча міжнародне право не може усунути неоднозначності, властиві кіберконфлікту, воно може забезпечити процедурну легітимність і нормативну основу, необхідну для обмеження шкідливої поведінки, запобігання ескалації та інституціоналізації кіберпорядку, заснованого на правилах. У цьому сенсі міжнародне право є не просто пасивним відображенням поведінки держави, а активним компонентом у побудові відповідальної, стійкої та стратегічно узгодженої національної політики кіберзахисту.

З цього випливає, що міжнародне право відіграє незамінну, але за своєю суттю обмежену роль у формулюванні національних стратегій кіберзахисту. Він забезпечує нормативну основу для формулювання допустимої поведінки, але йому бракує інституційних механізмів примусового виконання та однастайності тлумачення, щоб функціонувати як остаточний регулятор кіберконфлікту. У результаті міжнародне право в кіберпросторі існує в стані динамічної напруги між прогресивним розвитком норм і збереженням двозначності як стратегічного активу. Майбутній розвиток цієї правової сфери залежатиме від взаємодії між державною практикою, *opinio juris*, технологічним розвитком та розбудовою інституційної спроможності.

Підвищення правової ясності без руйнування стратегічних потреб національної оборони вимагатиме сприяння більшому багатосторонньому консенсусу, розширення повноважень міжнародних судових або квазісудових органів для розгляду кіберспорів та інтеграції технічної експертизи у формування правових норм. Поки такий режим не дозріє, співіснування нормативності та двозначності залишатиметься визначальною рисою міжнародно-правового регулювання кіберзахисту, що змушуватиме держави орієнтуватися на цій території як із юридичною витонченістю, так і зі стратегічною обережністю.

Список використаних джерел

1. Broeders D., Cristiano F. Cyber Norms and the United Nations: Between Strategic Ambiguity and Rules of the Road. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3819171> (дата звернення: 18.04.2025).
2. Moynihan H. The vital role of international law in the framework for responsible state behaviour in cyberspace. *Journal of Cyber Policy*. 2020. С. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1080/23738871.2020.1832550> (дата звернення: 18.04.2025).
3. Raymond M. Social Practices of Rule-Making for International Law in the Cyber Domain. *Journal of Global Security Studies*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1093/jogss/ogz065> (дата звернення: 18.04.2025).
4. Why the World Needs an International Cyberwar Convention - Philosophy & Technology. *SpringerLink*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13347-017-0271-5> (дата звернення: 18.04.2025).

Дручек О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Подерня Г.Г.,

курсант 214 навчальної групи
факультету забезпечення державної
безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЗНАЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У змісті вищої військової освіти тільки цикл гуманітарних та правових дисциплін реалізує завдання формування системи філософських, соціально-політичних, правових знань слухачів, які закладають людиноцентричне підґрунтя у структурі професійної діяльності.

Навчальні дисципліни гуманітарного та юридичного спрямування, як складові професійної підготовки офіцерів Національної гвардії України (НГУ), визначають формування особистості, здатної не лише виконувати службові обов'язки, а й діяти як свідомий громадянин із високим рівнем національної свідомості та правової культури. Поряд із військово-технічною підготовкою, гуманітарний підхід сприяє розвитку критичного мислення та високого рівня правової культури.

На думку В. Ортинського та В. Ряшко, гуманітарна підготовка призначена для того, щоби допомогти людині (майбутньому офіцеру), цілісному суб'єкту культури та діяльності побудувати образи світу, сформувані ціннісне ставлення до нього. Науковці зазначають, що гуманітарна підготовка у військових ЗВО не існує у вигляді підручників і навчальних посібників, адже настільки складним є її предмет – людина. Будучи частиною знаннєвої парадигми різних наук, вона відрізняється за функціональною спрямованістю, яка має на меті розкриття гуманних, світоглядних основ сучасної військово-професійної діяльності [1, с. 5]. А А.Н. Сваричевська зазначає, що основна (генеральна) мета гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів полягає у гармонійному розвитку професійних і моральних якостей, що ґрунтуються на засвоєнні соціокультурних цінностей, сформованих умінь здобувачів самостійно виробляти керівні принципи власної професійної

діяльності та соціальної поведінки з позицій гуманізму, а також вихованих прагнень до вияву соціально значущої, творчої активності [2, с. 116].

У системі підготовки офіцерів НГУ дуже важливою є роль таких навчальних дисциплін, як «Історія та культура України», «Політологія», «Теорія держави і права», «Права людини і громадянина».

Особливе місце серед перелічених дисциплін посідає вивчення історії та культури України. Зазначена навчальна дисципліна – це не лише базове ознайомлення з хронологією подій, а й глибоке усвідомлення витоків української державності, героїчного минулого, національних символів і традицій. Розуміння ключових етапів формування української ідентичності – від Київської Русі та Козаччини до визвольних змагань ХХ століття – формує у військовослужбовців повагу до історичної спадщини та готовність захищати здобутки державності. Культурний компонент охоплює як класичне мистецтво, літературу, музику, так і сучасні прояви культурного опору, що особливо актуально в умовах війни. Таким чином, курс «Історія та культура України» сприяє формуванню у майбутніх офіцерів НГУ глибокого патріотичного світогляду, посилює зв'язок із народом і забезпечує моральну стійкість у складних умовах служби.

Важливою складовою гуманітарної підготовки є оволодіння політологічними знаннями. Курс «Політологія» допомагає здобувачам ознайомитися з політичними режимами, функціями держави, виборчими системами та партійною структурою для кращого розуміння актуальної політичної ситуації в Україні та у світі. У процесі опанування змістом навчальної дисципліни «Політологія» здобувачі мають продемонструвати здатність застосовувати політичні знання в умовах змодельованих кризових ситуацій, що свідчить про практичну цінність курсу політології в системі освіти НГУ. Зазначене є надзвичайно важливо в умовах війни, коли офіцери часто спілкуються з місцевим населенням, міжнародними партнерами або представниками цивільної адміністрації.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» військовослужбовці отримують глибоке розуміння правових явищ, опановують базові принципи функціонування правової системи та структуру державного управління. Офіцер НГУ повинен бути здатний не лише виконувати накази адміністративно-командного складу, а й оцінювати їх юридичну обґрунтованість, щоб уникати можливих порушень законодавства. Забезпечення дотримання норм військового права є одним із ключових аспектів службового обов'язку. Отриманні під час вивчення теорії держави і права знання сприяють формуванню вміння орієнтуватися в складних юридичних ситуаціях, з якими доводиться стикатися в умовах виконання службових обов'язків, зокрема під час участі в службі з ОГП та КЕОП.

Серед ключових елементів гуманітарної освіти, що мають стратегічне значення для професійного становлення офіцера НГУ, варто виділити курс «Права людини і громадянина». Його вивчення забезпечує не лише базове розуміння сутності прав і свобод людини, а й формує навички застосування міжнародно-правових норм у воєнних умовах. Така підготовка стає особливо

актуальною в контексті сучасних викликів, коли дотримання гуманітарного права є показником не лише професіоналізму, а й моральної відповідальності військовослужбовця.

Крім того, знання у сфері прав людини значно підвищують ефективність співпраці офіцерів із представниками міжнародних гуманітарних місій [3]. Це проявляється у більш злагодженій роботі в рамках таких проектів, як гуманітарне розмінування, забезпечення безпеки евакуаційних заходів, відновлення громадського порядку в деокупованих територіях тощо. Отже, можна впевнено стверджувати, що гуманітарна підготовка значною мірою впливає на якість прийняття рішень офіцерським складом відповідно до міжнародних норм.

У підсумку зазначимо, що гуманітарна та юридична підготовка офіцерів НГУ є не лише важливим компонентом професійної освіти, а й фундаментом моральної та правової стійкості військовослужбовців.

Грунтовні знання з історії, політичної науки, теорії права та прав людини формують у майбутніх офіцерів глибоке усвідомлення своєї ролі в державі, забезпечують здатність діяти відповідально і етично в різних соціально-політичних умовах, а також утверджувати демократичні цінності в процесі захисту національних інтересів України.

Список використаних джерел:

1. Ортинський В., Ряшко В. Актуальні проблеми виховання курсантів у вищих навчальних закладах системи МВС України: навчально-методичний посібник. Львів, 2016. 272 с.

2. Сваричевська А.П. Гуманітарна підготовка майбутніх офіцерів у контексті модернізаційних перетворень вищої військової школи. *Педагогічні науки: Збірник наукових праць*. 2021. Випуск 95. С.113-119.

3. Лесик Г. Методологічні особливості соціально-гуманітарної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 12.1. С. 453–458.

Криворучко В.О.,
начальник курсу № 2 факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОБОРОННОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ: ЯК ВИПУСКНИКИ ВВНЗ ПОВИННІ АДАПТУВАТИСЯ ДО СЛУЖБИ

В умовах сьогодення, загрози глобальних безпекових викликів, а також враховуючи специфіку ведення бойових дій та швидкий розвиток новітніх технологій, українська оборонна стратегія постійно зазнає змін. Важливим елементом цієї стратегії є постійне оновлення та адаптація військових кадрів, зокрема випускників вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ).

Випускники ВВНЗ НГУ повинні не лише мати достатній рівень теоретичних компетентностей, але й здатність швидко адаптуватися до сучасних бойових умов, технологічних змін і специфіки завдань, які НГУ виконує в умовах сучасної оборонної стратегії.

Переважає більшість функцій НГУ є правоохоронними, реалізація яких забезпечує охорону громадської безпеки і порядку, захист та охорону життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян [1]. Ці завдання значно відрізняються від тих, які виконують інші підрозділи сектору безпеки і оборони України.

Підготовка до виконання завдань на офіцерських посадах в НГУ вимагає від випускників ВВНЗ адаптації освітнього процесу з урахуванням швидкості розвитку стратегії ведення бойових дій, проведення стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, вміння працювати з цивільним населенням, а також координації дій з іншими правоохоронними органами та державними структурами [2].

Для ефективної адаптації випускників ВВНЗ підготовка повинна включати такі елементи освітнього процесу:

1. Тренування в умовах внутрішніх операцій: випускники ВВНЗ повинні навчатися специфіці ведення бойових дій у цивільних зонах, а також у протидії терористичним загрозам. Це включає практичні тренування на симуляторах, а також участь у спільних навчаннях з іншими правоохоронними та цивільними структурами.

2. Психологічна підготовка: випускники повинні мати достатню психологічну стійкість для роботи в умовах високого стресу, де вкрай важливо вміти підтримувати моральний клімат серед підлеглого особового складу, а також діяти в умовах невизначеності та потенційної небезпеки.

3. Спеціалізовані курси з правових питань: Враховуючи, що НГУ реалізовує багато функцій, пов'язаних з забезпеченням громадської безпеки і порядку, випускники повинні бути ознайомлені з правовими аспектами

застосування сили, правами цивільних осіб і правами військовослужбовців НГУ під час виконання завдань служби.

Сучасні технології мають великий вплив на підготовку, плануванням і систему управління підрозділами. Випускники ВВНЗ НГУ повинні мати ґрунтовні знання та навички роботи з новітніми технологіями, які активно використовуються в бойових умовах і та під час забезпечення правоохоронних функцій [3].

Випускники повинні вміти використовувати безпілотні літальні апарати для розвідки, моніторингу ситуації та коригування вогню, що є важливим елементом у сучасній оборонній стратегії.

Підрозділи НГУ активно використовують сучасні системи зв'язку та управління, які дозволяють зберігати координацію дій, швидко реагувати на загрози та здійснювати командування в реальному часі. Випускники ВВНЗ НГУ мають освоїти ці системи та вміти працювати в умовах технологічних змін.

Одним з ключових аспектів, які повинні бути розвинені у випускників ВВНЗ, є лідерські якості та здатність до ефективної командної роботи. Це особливо важливо в бойових умовах, де від підрозділів часто вимагається швидка адаптація до змінюваних обставин та взаємодія з різними державними структурами [4].

Випускники ВВНЗ мають пройти курси, що допоможуть їм краще адаптуватися до ролі лідера в умовах служби в НГУ, де важливо не лише правильно організувати підрозділ, а й підтримувати моральний дух і взаєморозуміння серед особового складу.

Адаптація випускників ВВНЗ до умов служби в Національній гвардії України є важливим етапом у зміцненні національної безпеки та підтримці правопорядку в країні. Випускники повинні бути підготовлені до специфічних завдань НГУ, вміти працювати з новітніми технологіями, мати високий рівень психологічної стійкості та лідерських якостей, а також розуміти правові аспекти діяльності підрозділів НГУ [5]. Лише за таких умов вони зможуть ефективно виконувати завдання, зміцнюючи обороноздатність України в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VI. URL: <http://surl.li/uiclg> (дата звернення: 01.10.2024).

2. Про затвердження Інструкції про організацію та несення служби з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2019 № 1089. URL: <http://surl.li/lbtjfp> (дата звернення: 01.10.2024).

3. Криворучко В. Сутність і структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань з охорони громадської безпеки та порядку. *Збірник*

наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки. 2023. № 3. С. 168–182.

4. Медвідь М., Криворучко В. Удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів військових частин (підрозділів) з охорони громадського порядку Національної гвардії України. *Молодь і ринок. 2023. № 1. С. 64–69.*

5. Медвідь М.М., Мартинюк А.В., Медвідь Ю.І., Криворучко В.О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до виконання завдань з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2024. Вип. 100. С. 64–69.*

Габорець О.А.,
доктор філософії, доцент, доцент
кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної
безпеки, факультету №3,
Донецький державний університет
внутрішніх справ
(*м. Кропивницький, Україна*)

Абзалов Д.В.,
курсант 2-го курсу факультету №3,
Донецький державний університет
внутрішніх справ
(*м. Кропивницький, Україна*)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ КІБЕРЗАГРОЗ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У контексті сучасних глобальних трансформацій стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), суттєво змінює спектр загроз у сфері національної безпеки. Використання технологій ШІ сприяє вдосконаленню механізмів виявлення кіберзагроз, оптимізації оборонних стратегій та підвищенню стійкості критичної інформаційної інфраструктури держави. Водночас ці технології дедалі активніше застосовуються як інструменти нової генерації кіберзлочинності, гібридних війн та інформаційного впливу на державні та суспільні інститути. Така дуальна природа ШІ вимагає переосмислення підходів до формування державної політики у сфері кібербезпеки та поглибленого теоретичного аналізу відповідних викликів і загроз.

Кардинальні зміни у державній політиці з питань кібербезпеки в Україні розпочалися у 2014 році з початком збройної агресії Російської Федерації. Вказані обставини актуалізували визнання кібербезпеки як одного з ключових елементів системи національної безпеки. Зокрема, Р.О. Додонов наголошує, що Україна увійшла у найскладніший період свого розвитку, коли інформаційно-психологічний вплив перетворився на основний чинник ведення сучасної гібридної війни [1].

У цих умовах формування та реалізація державної політики у сфері кібербезпеки набула стратегічного значення, що знайшло відображення у прийнятті низки нормативно-правових актів, створенні спеціалізованих органів кіберзахисту та розробці Національної стратегії кібербезпеки. Особливу актуальність у цьому процесі має інтеграція новітніх цифрових технологій, насамперед штучного інтелекту, у системи виявлення, моніторингу та нейтралізації кіберзагроз.

Відповідно до частини четвертої статті 3 Закону України «Про національну безпеку» [2], кібербезпека виокремлена як самостійний напрямок національної безпеки. Водночас її забезпечення є необхідною умовою для реалізації воєнної, зовнішньополітичної, економічної, інформаційної та екологічної безпеки. Це свідчить про універсальний характер функції кібербезпеки, яка пронизує усі сфери суспільних відносин, що мають критичне значення для стабільності держави.

Таким чином, забезпечення кібербезпеки набуває міжгалузевого характеру, стаючи невід'ємною складовою державного управління та стратегічного планування. Особливого значення це питання набуває в умовах зростаючої залежності критичної інфраструктури, державного управління, оборонного комплексу та фінансового сектору від цифрових технологій. Вразливість цих сфер обумовлює необхідність розробки комплексної, інтегрованої державної політики, орієнтованої як на превенцію загроз, так і на забезпечення здатності кіберпростору до оперативного реагування, відновлення та адаптації.

Штучний інтелект у цьому процесі виступає каталізатором трансформації традиційних підходів до безпеки. Використання алгоритмів машинного навчання, аналізу великих даних та систем автоматичного розпізнавання загроз дозволяє здійснювати моніторинг кіберпростору в режимі реального часу, виявляти аномальні патерни та прогнозувати потенційні атаки. Водночас недосконалість нормативно-правового регулювання і брак уніфікованих стандартів застосування ШІ у сфері безпеки створюють ризики зловживань, що вимагає розширення міжнародного співробітництва у розробці єдиних підходів до регулювання цієї галузі.

Серед основних кіберзагроз для національної безпеки більшості країн можна виокремити:

1. кібершпигунство та військові дії за підтримки або з відома держави, спрямовані на заволодіння державними, промисловими таємницями, персональними даними чи іншою цінною інформацією;
2. використання Інтернету у терористичних цілях, зокрема для пропаганди, збору коштів та вербування прихильників;
3. кіберзлочинність, що включає викрадення персональних даних, відмивання коштів, продаж викраденої інформації про банківські картки, паролі серверів та шкідливе програмне забезпечення [3].

Отже, сучасний спектр кіберзагроз є багатокомпонентним і динамічним, вимагаючи системного, проактивного підходу до формування державної політики кібербезпеки. Така політика має бути спрямована на превентивне виявлення загроз, підвищення рівня кіберграмотності населення, розвиток науково-технічного потенціалу, а також на розширення міждержавного співробітництва в умовах цифрової глобалізації.

Список використаної літератури:

1. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 23.04.2025).
3. Законодавство та стратегії у сфері кібербезпеки країн Європейського союзу, США, Канади та інших. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28982.pdf>

Коломієць О.Л.,
кандидат філософських наук,
викладач кафедри соціально-
гуманітарних та правових
дисциплін факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Поліщук Д.О.,
курсант 324 навчальної групи курсу
№ 3 факультету службово-бойової
діяльності НГУ,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНИЙ І ДЕСКРИПТИВНИЙ ВИМІРИ

Сучасна військова освіта в Україні є предметом активного дослідження, адже її розвиток відбувається в умовах триваючої російсько-української війни, що зумовлює необхідність аналізу як поточного стану (дескриптивний вимір), так і ідеальних моделей її функціонування (нормативний вимір). Метою цього дослідження є оцінка ключових особливостей військової освіти та визначення стратегічних напрямів її вдосконалення з урахуванням викликів сьогодення.

Нормативний вимір: ідеальна модель військової освіти.

Війна з Росією докорінно змінила вимоги до військової освіти. Те, що ще вчора було теорією, сьогодні має бути перевіреною практикою. Програми підготовки мають відповідати реаліям фронту — високотехнологічному, динамічному, асиметричному. Проте реформа встигала не завжди. Багато навчальних закладів ще донедавна базувалися на застарілих пострадянських моделях підготовки. Навіть попри зусилля щодо переходу на стандарти НАТО, окремі дисципліни залишаються відриваними від потреб сучасного бою. Практика має велике значення у військовій справі. Після 2014 року зростає кількість офіцерів, які мають досвід, але не всі вони інтегровані у викладацьке середовище — з різних причин, зокрема через бюрократичні бар'єри чи фізичне виснаження після ротацій.

Сучасна війна — це не лише техніка, а й світогляд. Патріотизм, етика, відповідальність за життя підлеглих, повага до міжнародного гуманітарного права — все це має бути фундаментом, а не лише додатком до військової освіти. Окрім того, далеко не всі військові навчальні заклади забезпечені сучасною симуляційною технікою, програмним забезпеченням або навіть базовою інфраструктурою для цифрового навчання. Водночас саме ІТ-

рішення, БПЛА, геоінформаційні системи й електронна розвідка стали ключовими на полі бою. Сталим залишається роль командира, він не лише тактик, а й лідер, психолог, аналітик, комунікатор та медіатор. Тому військова освіта має інтегрувати гуманітарні, соціологічні, технічні та управлінські знання.

З огляду на стратегічні цілі України, зокрема інтеграцію до НАТО, ідеальна модель військової освіти має відповідати низці критеріїв. По-перше, необхідна повна гармонізація зі стандартами Альянсу, що передбачає оновлення програм підготовки та сертифікацію викладачів [5]. По-друге, акцент слід зробити на лідерській підготовці, розвиваючи у командирів ініціативність і стратегічне мислення.

Ми рекомендували б розширити практичний компонент через збільшення кількості польових навчань і використання бойового досвіду ветеранів АТО/ООС.

Інноваційність також відіграє ключову роль: активне впровадження технологій, таких як виготовлення й застосування дронів та кібербезпека, є необхідними складовими для підготовки до сучасних війн [1]. Нарешті, зміцнення цивільно-військової співпраці сприятиме адаптації ветеранів і підготовці сил територіальної оборони

Дескриптивний вимір: сучасний стан військової освіти.

Система військової освіти в Україні зазнала значних трансформацій після 2014 року, коли розпочалася активна фаза російської агресії. Одним із ключових напрямів реформ стало поступове відходження від радянських підходів до підготовки кадрів та адаптація до стандартів НАТО [2]. Зокрема, оновлення навчальних програм передбачає інтеграцію бойового досвіду, отриманого в зоні бойових дій, що підвищує практичну спрямованість підготовки [3].

Серед основних особливостей сучасної військової освіти можна виокремити:

1. Змішаний формат навчання: поєднання теоретичних занять із практичними тренуваннями на полігонах та в умовах реальних бойових операцій.

2. Цифрофізацію: впровадження VR-симуляторів і онлайн-курсів для підвищення доступності та ефективності навчання [6].

3. Міжнародну співпрацю: участь у програмах НАТО, таких як DEEP (Defence Education Enhancement Programme), та обмін досвідом із військовими академіями країн-партнерів [4].

Ці зміни відображають прагнення України адаптувати систему підготовки військових до сучасних викликів, зокрема гібридної війни та технологічного прогресу.

Висновок: система військової освіти в Україні демонструє поступове вдосконалення, реагуючи на виклики війни та глобальні тенденції. Її головне завдання полягає у забезпеченні якісної підготовки кадрів для сучасних бойових дій і створенні основи для професійної армії, що відповідає стандартам НАТО. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на оцінку

ефективності впроваджених реформ.

Список використаних джерел:

1. Гнатів О.П. Технологічні інновації у військовій освіті: виклики та перспективи. *Військова освіта*. 1(15). 2023. С.45–52.
2. Кундо І.В. Реформування військової освіти в Україні: від радянських традицій до стандартів НАТО. *Науковий вісник*. 3(27). 2020. С.12–19.
3. Міністерство оборони України. Звіт про стан військової освіти за 2022–2023 роки. URL: <https://www.mil.gov.ua>, (дата звернення 04.04.2025);
4. NATO Defence Education Enhancement Programme (DEEP): Ukraine. URL: <https://www.nato.int>, (дата звернення 04.04.2025);
5. Пономаренко Л.М. Гармонізація військової освіти України зі стандартами НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2(48). 2021. С.33–40.
6. Сидоренко В.О. (). Цифрофізація військової освіти: досвід України. *Технології та суспільство*. 4(19). 2022. С.67–73.

Стасюк В.В.,
доктор психологічних наук,
професор,
професор кафедри внутрішніх
комунікацій,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

Кириченко А.В.,
доктор філософії,
старший викладач кафедри
внутрішніх комунікацій
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКАМИ ЯК НАУКА ТА МИСТЕЦТВО

*Управління військами – це рівновага між
точним розрахунком і сміливим рішенням
Василь СТАСЮК*

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України в 2022 році стало не лише випробуванням для ЗС України, а й наочною ілюстрацією того, що ефективне управління військами (силами) є водночас і наукою, і мистецтвом. У сучасних війнах нового типу командири змушені поєднувати глибокі знання з військової теорії, аналітичні здібності та інноваційний підхід з мистецтвом прийняття військових рішень в умовах невизначеності. Саме гармонійне поєднання раціонального планування і творчого командування дозволяє українським воїнам ефективно протидіяти сильнішому супротивнику, мобілізуючи не лише технічні ресурси, а й волю до перемоги.

Поняття “військове управління” – це владно-розпорядча діяльність державних органів та відповідальних осіб, спрямована на керівництво військовими підрозділами. Це визначення вже давно закріпилося у науковому та офіційному вжитку. Ще наприкінці ХІХ століття в “Енциклопедії військових і морських наук” військове управління тлумачилось як комплекс заходів, що охоплює різні сфери діяльності та передбачає створення спеціалізованих органів управління. У наш час поняття військового управління часто трапляється в нормативно-правових актах та офіційних документах. Найчастіше мова йде не лише про конкретне керівництво військовими підрозділами, а про ширший інститут державного управління збройними силами, іншими військовими формуваннями та організаційними структурами, які забезпечують оборону й безпеку держави.

Управління є важливим видом людської діяльності, який полягає в свідомому впливі на військовослужбовців і процеси з метою спрямування їхнього розвитку та функціонування у бажаному напрямі. Це вплив здійснюється не випадково, а на основі чітко визначених цілей і стратегій.

У сфері військової справи поняття управління має особливе значення. *Військове управління* – це владна діяльність, яка здійснюється органами державної влади та посадовими особами з метою організації, керівництва та контролю над особовим складом, що залучений до забезпечення обороноздатності держави.

Такий тип управління є унікальним різновидом соціального регулювання, спрямованим на формування, збереження та вдосконалення військових структур, відповідно до реальних викликів і загроз. Його завдання – підтримка ефективного функціонування армії, забезпечення її готовності до реагування на загрози, а також забезпечення високого рівня організованості, дисципліни й бойового потенціалу.

Військове управління охоплює такі основні види: військово-політичне управління (військова політика); оперативне управління військами; організаційно-управлінську діяльність військового персоналу; морально-психологічне забезпечення діяльності військ (сил).

Управління військами – це цілеспрямована діяльність командирів, штабів та інших органів управління, спрямована на підтримання боєздатності та бойової готовності військ (сил), їхню підготовку до ведення бойових дій, а також безпосереднє керівництво під час виконання поставлених завдань.

Як показує досвід, твердість і наполегливість у реалізації прийнятих рішень та планів завжди сприяли досягненню успіху в бою. Помилкові рішення, ухвалені під час ведення бойових дій, зазвичай негативно впливають на процес виконання бойових завдань, що може спричинити їх часткове виконання, порушення термінів або повне невиконання.

Принцип централізації управління є необхідним через потребу узгоджених дій усіх сил і засобів відповідно до єдиного замислу старшого командира (начальника). Водночас централізація передбачає надання підлеглим широкої ініціативи у виборі способів виконання бойових завдань, особливо в складних і непередбачуваних умовах. Командири повинні своєчасно інформувати підлеглий особовий склад про можливий розвиток подій, щоб забезпечити рішучі та цілеспрямовані дії у разі втрати зв'язку з вищим командуванням.

Отже, управління військами поєднує в собі як науковий підхід, заснований на системному аналізі, прогнозуванні та застосуванні перевірених теорій, так і елементи мистецтва, що виявляються в умінні приймати нестандартні рішення, проявляти ініціативу та діяти в умовах невизначеності. Ефективність управління визначається не лише знанням принципів та алгоритмів, а й особистими якостями командира, його здатністю передбачати розвиток подій і гнучко реагувати на зміни обстановки. Тому сучасне військове управління є складним синтезом раціонального мислення й творчого

підходу, що забезпечує успішне досягнення поставлених цілей у бойових умовах.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко В.М. Морально-психологічне забезпечення управління військами: підручник. Харків: ХНУ, 2021. 312 с.
2. Гуцал І.А. Управління військовими колективами в умовах бойових дій: монографія. Київ: НУОУ, 2023. 416 с.
3. Ковальчук І.Л. Психологічні аспекти командної діяльності в армії: монографія. Київ: Видавничий дім “Наука”, 2023. 340 с.
4. Психологія управління військами : підручник ; вид. 2-ге, перероб. та допов. за заг. ред. В.В. Стасюка. Київ : НУОУ, 2024. 532 с.
5. Соловйов П.В. Теорія та практика управління військами: навч. посіб. / П. В. Соловйов. Одеса: ОДУ, 2020. 264 с.
6. Шевченко А.М. Психологічні основи управління військами: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Видав-во НТУУ “КПІ”, 2022. 280 с.

Єсімов С.С.,
кандидат юридичних наук,
професор, професор кафедри
адміністративно-правових
дисциплін,
Львівський державний університет
внутрішніх справ
(*м. Львів, Україна*)

ДЕЯКІ ЦІЛІ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Державна політика у сфері національної безпеки складається з різноманітних стратегій, програм, законів і заходів, спрямованих на захист інтересів країни, збереження територіальної цілісності та ефективне функціонування державних структур, а також запобігання будь-яким зовнішнім чи внутрішнім загрозам [1, с.174].

Правова політика розробляється та втілюється в життя задля досягнення конкретної мети, що формує зміст і надає сенсу державному управлінському впливу в певній галузі суспільних відносин. Цілі правової політики – один із ключових параметрів, що визначають кінцевий результат політичних рішень держави у галузі права.

Формування належної правової політики є нагальним питанням держави, яка неухильно тримає напрям на європейські цінності. Правова політика є тим універсальним інструментом і комплексним засобом, що дозволяє ефективно захищати та гарантувати права та свободи людини і громадянина. Для реалізації правової політики важливим є досягнення належного рівня правової культури особи, що складає цілісну правову культуру суспільства [1, с.174].

Правова політика спрямовано створення ефективної системи забезпечення верховенства права та законності, підвищення результативності правового регулювання, зокрема у вигляді протидії протиправним посяганням. З її допомогою держава ставить за мету охорону суспільних відносин, у тому числі приватної власності, особистих і політичних прав громадян, що є фундаментальним фактором для розвитку правової державності. Правовий порядок перебуває під впливом ціннісних регуляторів, які створюють вихідні уявлення про соціально схвалювану поведінку. У цьому контексті держава розробляє та впроваджує заходи, спрямовані на запобігання правопорушенням, боротьбу зі злочинністю та корупцією.

Такі заходи включають санкції за порушення та превентивні дії, створені задля зміцнення правової культури серед населення, підняття загального рівня правової обізнаності та формування поваги до закону. Стабільність та передбачуваність розвитку суспільства – цілі, що стоять перед правовою політикою, які забезпечуються шляхом створення чітких та послідовних правил, встановлення меж дозволеної поведінки та ефективного механізму регулювання соціальних процесів.

Збагачення механізму правового регулювання супроводжується включенням норм моралі, етики, традицій. Встановлення та підтримка режиму законності є однією з ключових цілей правової політики держави. Це має на увазі активне формування правової системи, яка сприяє закріпленню норм і правил, визнаних суспільством і спрямованих на реалізацію та захист основних прав і свобод громадян. Принцип законності вимагає від органів державної влади, всіх суб'єктів правовідносин виконання встановлених законів та нормативів без винятку, що сприяє зміцненню всієї правової системи та гарантує стабільність у суспільстві.

Охорона найбільш значимих суспільних відносин – ціль, що досягається через правову політику, яка передбачає захист основних соціальних інститутів та інтересів громадян. Це включає встановлення правової бази для захисту економічних, соціальних, політичних та екологічних відносин.

Правовий захист даних сфер відіграє критично важливу роль у забезпеченні стабільності та прогресу держави, сприяє інвестиційній привабливості та соціальному миру.

Однією з ключових цілей правової політики в галузі національної безпеки є створення «силового» контуру, покликаною забезпечити найбільш ефективний захист основних принципів та національних інтересів. Цей контур передбачає встановлення чіткої системи правових норм, спрямованих на протидію діям чи ідеям, що загрожують національним інтересам. Він включає координацію між різними гілками влади та правоохоронними органами, встановлення санкцій за порушення цих норм.

Варто відзначити різноманітний характер цілей правової політики – вони варіюються від конкретної галузевої власності правової політики, від суб'єктів реалізації правової політики, рівня реалізації правової політики. Практичне втілення у життя засобів правової політики передують постановкою ієрархії цілей з допомогою програмно-цільового методу планування і управління, причому досягнення конкретних слугить засобом реалізації загальних.

Важливим аспектом правової політики є формування механізму правової охорони та захисту національної безпеки, що передбачає розробку комплексного підходу до засобів збереження національних інтересів. Такі засоби повинні враховувати баланс між індивідуальними правами та публічними інтересами, надаючи надійні інструменти підтримки територіальної цілісності, суверенітету.

Правові заходи з охорони цих цінностей вимагають адаптації до мінливої соціальної динаміки та безперервного перегляду відповідно до сучасних викликів з урахування воєнного стану та збройної агресії російської федерації. На практиці це передбачає вироблення конкретних правотворчих рішень, що задають межі охорони національних цінностей, встановлення норм, що сприяють національним інтересам та цінностям як компонент право виховного процесу.

На сьогоднішній день Стратегія національної безпеки України є ключовим юридичним документом, що визначає цілі правової політики з

охорони та захисту національної безпеки [3].

Це сприяє формуванню глибшого розуміння важливості збереження цінностей, що історично склалися, орієнтирів, які є фундаментом розвитку суспільства в умовах великомасштабних історичних викликів, таких як військова агресія російської федерації проти Незалежної України. Необхідність у цьому визначається загрозами, які є у міжнародно-політичній обстановці, зумовленими прагненням росії відродити імперію у межах бувшого СРСР.

Ідеологічний та психологічний вплив на населення сприяє утвердженню ідей, далеких від українського менталітету. Вони поширюють цінності тоталітаризму як засади «русского мира», заперечують патріотизм, служіння Незалежній Україні. Такий ідеологічний вплив негативно позначається на демографічній обстановці та становить реальну небезпеку для національних інтересів.

Доцільно виділяти загальні та спеціальні цілі правової політики держави, при цьому загальна ціль втілює бажаний стан правового життя суспільства, яке досягається в результаті реалізації правової політики, а спеціальні цілі деталізують цей бажаний стан.

Загальною ціллю правової політики держави у сфері національної безпеки є забезпечення правовими засобами збереження суверенітету, територіальної цілісності, незалежності як моральних орієнтирів, які об'єднують народ України.

Спеціальними цілями правової політики держави у сфері національної безпеки є: формування результативного механізму правового впливу у сфері охорони та захисту національних інтересів; розробка дієвих правотворчих рішень у галузі популяризації та поширення національних цінностей як соціально-правової основи формування національної ідентичності, досягнення громадянського миру та злагоди, культивування поважного ставлення громадян до України, Збройних сил України, європейської інтеграції, Північноатлантичному альянсу (НАТО). Завдання правової політики з охорони та захисту національної безпеки у контексті цінностей різноманітні та варіативні.

Національна безпека як правова категорія впливає на інформаційну політику, протидіє деструктивному впливу чужих інформаційних впливів, виховує громадян у дусі поваги до України та Збройних сил України, Європейського Союзу та США, що є невід'ємною частиною освітньої політики, спрямованою на гармонійний розвиток особистості.

Правова політика у сфері національної безпеки підтримує громадські ініціативи, формує історичну самосвідомість та повагу до України та Збройних сил, Європейського Союзу. Основні кроки з охорони та захисту національної безпеки зміцнюють позиції української мови, української науки, формують міжнародне обличчя України за рахунок просування традиційних європейських духовно-моральних цінностей, дотримання прав і свобод людини та громадянина, відстоювання незалежності та територіальної цілісності.

Розглядаючи цілі правової політики, необхідно підкреслити роль держави у створенні сталої системи ціннісних орієнтирів, здатних протистояти зовнішнім та внутрішнім викликам. Забезпечення правового захисту національної безпеки сприяє зміцненню національної самосвідомості та соціальної стабільності. У цьому контексті правова політика спрямована не лише на захист територіальної цілісності та суверенітету України, але також на спадщини минулого та гармонійне регулювання соціального розвитку у напрямі європейської інтеграції та вступу до НАТО, що зрештою слугує інтересам та благополуччю всього суспільства.

Правова політика у сфері національної безпеки повинна йти в ногу з часом і відображати потреби населення, все це за збереження багатства традицій, які є невід'ємною частиною національної ідентичності. Правова політика, заснована на збереженні національної безпеки, зумовлює стабільність суспільного життя та підвищує рівень довіри населення до державних інституцій.

Пріоритет Конституції України щодо вступу до Європейського Союзу та НАТО як основоположного нормативно-правового акта законодавства визначає можливість застосування конкретних міжнародно-правових норм на території України, що відбилося у Двосторонньому договорі між Україною та Сполученими штатами Америки [3; 4].

Окремі питання правового забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану та її окремих складових потребують застосування міжнародно-правових актів, що стосуються екологічної безпеки, а також інших аспектів безпекового середовища [5].

Поєднання міжнародно-правових та національних норм сприяє формуванню стабільного та передбачуваного правового порядку, зміцненню міждержавного співробітництва та захисту інтересів особи, суспільства та держави у сфері національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Івасюк І.Г. Загальна характеристика державної політики у сфері національної безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 169-174.

2. Цуркан-Сайфуліна Ю.В., Барабаш О.О. Визначення правової політики держави в контексті заохочувальних норм права та правової культури особи. *Право і суспільство*. 2024. Том. 1 № 1. С. 262-267.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL. <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Двостороння безпекова Угода між Україною та Сполученими Штатами Америки. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-24#Text

6. Дубинський І.Ю., Маркін С.І. Правова основа забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 20-23.

Дручек О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Петренко В.А.,

курсант 214 навчальної групи
факультету забезпечення державної
безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ГВАРДІЙСЬКІ ФОРМУВАННЯ ТА ГВАРДІЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ: КОРОТКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

У контексті європейської воєнної історії становлення гвардійських формувань в Україні розглядається як адаптація до зміненої природи війни та влади у ранньомодерний період. Традиційно, гвардія у своєму первісному вигляді не лише виконувала захисні функції, а, передовсім, об'єктивувала легітимність правителя. Відтак, можна погодитися з тим, що зародження в українських землях постійних елітних підрозділів було прямою відповіддю на виклики децентралізації політичної влади та необхідності стабільної військової опори [1, с.126].

Розвиток прикордонної інфраструктури Речі Посполитої, складовою частиною якої були українські землі, через систему «українних городів» у XVI-XVII ст. дослідники історії українського війська [2, 3] вважають раннім прикладом планового перетворення геополітичного простору шляхом активної колонізації. Укріплені міста не лише виконували військову функцію, а й були осередками економічної та адміністративної інтеграції нових земель. Таким чином, зазначений період можна визначити як час формування передумов створення українських елітарно-козацьких гвардійських формувань як складової частини українського козацького війська.

Одним із найяскравіших проявів гвардійської традиції у козацькій добі стало формування особистої варті гетьманів, що мала не тільки оборонну, а й представницьку функцію. Зазначені загони вирізнялися високими вимогами до вишкілу, соціальним відбором та ритуалізованою поведінкою, що засвідчувало спробу запровадити власні «українсько-козацькі» стандарти елітного війська в межах європейських норм державності.

Історія створення козацьких охоронних формувань у першій половині XVIII ст., які історик Г. Шпитальов [4] називає українською «ланд-міліцією», віддзеркалює загальноєвропейські тенденції залучення прикордонного населення до захисту державних рубежів. Зазначені козацькі загони, як охоронні інституції, стали інструментом не тільки воєнного, а й соціального контролю, сприяли формуванню стійких локальних громад з виразною оборонною функцією. У випадку України це було спробою поєднати імперські інтереси з місцевими реаліями через залучення населення до служби на умовах помісного права.

Період Директорії та Української Народної Республіки актуалізував необхідність створення формувань гвардійського типу, здатних забезпечити не лише військову, а й політичну стабільність. Спроби гетьмана Павла Скоропадського та Симона Петлюри організувати Сердюцькі дивізії, а також спеціальні окремі гвардійські частини свідчать про намагання вкоренити інститути вірності державі у часи крайньої фрагментації суспільства. Однак, через брак ресурсів і відсутність політичної консолідації зазначені задуми часто залишалися лише у фазі проектів.

Досвід Української Галицької Армії в 1918–1919 роках продемонстрував, що потреба в елітних формуваннях носила не тільки прагматичний, а й ідентифікаційний характер. Боротьба за незалежність супроводжувалася створенням військових структур, де гвардійські риси – такі, як особливий відбір, дисципліна, самосвідомість – перетворювалися на інструменти формування національної армії нового типу, зорієнтованої на європейські військові моделі.

У радянський період тогочасна партійна система нав'язала Україні власне бачення гвардійських формувань, де гвардія асоціювалася, насамперед, із масовою мобілізацією та ідеологічним вихованням, а не зі строгою професійною добіркою. Попри це, українське середовище в межах радянських структур намагалось зберігати у військовій культурі ідеї елітарності, історичної спадковості й локальної військової честі, що відрізняло місцеві підрозділи на фоні загального шаблону.

Формування Національної гвардії України в 1991 році було відповіддю на нагальну потребу забезпечити незалежність і безпеку новоствореної держави, оскільки існуючі на той момент військові структури колишнього СРСР не викликали довіри у керівництва України. Вибір на користь створення окремого національного військового формування свідчив про усвідомлення важливості мати власний інструмент захисту суверенітету та територіальної цілісності. Цей крок символізував не лише політичне, а й ідентифікаційне відокремлення від пострадянського простору.

Відновлення Національної гвардії України в 2014 році стало не тільки технічним актом реформування безпекового сектору, скільки відповіддю на потребу у відродженні ідей національної гвардійськості як концептуальної основи війська. Гвардія, що сформувалася у відповідь на російську агресію, символізувала повернення до традиції громадянської відповідальності за

державу, поєднуючи професіоналізм, мобільність та моральну легітимність своєї місії.

Активні процеси формування добровольчих батальйонів, що мали місце з початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, стало виявом особливого синтезу класичних гвардійських ідей із сучасними концепціями асиметричної війни. Добровольчі частини, з огляду на їхній склад і мотивацію, стали носіями нового типу гвардійської культури – культури гідності, самопожертви та громадянської місії, що, у цілому, перевизначила роль військових формувань у демократичному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Карпов В.В. Становлення Національної гвардії України та опрацювання її символіки. *Военно-історичний вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 1. С. 126–131.

2. Романко О.І. *Военна історія України: навчальний посібник*. - Кропивницький: Льотна академія НАУ, 2019. – 256 с.

3. Бадрак В. *Національна гвардія України: шляхи розвитку*. Центр демократичного контролю над збройними силами. Женева, 2017. 36 с.

4. Шпитальов Г. Становлення Української ланд-міліції (1713–1729). *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2011. – Т. 22. С. 30–54.

5. Стасюк Ю.М. *Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук*. Переяслав-Хмельницький, 2018, 20 с.

Сисолятін Д.І.,
ад'юнкт наукового відділу
організації підготовки та атестації
науково-педагогічних кадрів
науково-методичного центру
організації наукової та науково-
технічної діяльності,
Національний університет оборони
України
(м. Київ, Україна)

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Зміна характеру війни, яка відбувається в Україні, вимагає від військовослужбовців нових знань, вмінь та навичок. Саме викладачі вищих військових навчальних закладів є ключовими у підготовці військових фахівців до сучасних бойових дій.

Якісне навчання слухачів (курсантів) неможливе без наявності у науково-педагогічного (педагогічного) персоналу не тільки професійних навичок, але й вмінь критично мислити, знаходити рішення для складних задач та бути лідером у навчанні.

Отже, сучасні виклики обумовлюють зміни до вимог щодо компетентностей викладача вищого військового навчального закладу, а їх якісне виявлення та оцінювання можливе лише за умови проведення їх чіткої декомпозиції та структуризації.

Таким чином, у зв'язку із зміною пріоритетності компетентностей для науково-педагогічних (педагогічних) працівників вищих військових навчальних закладів, постає нагальна потреба в ідентифікації тих знань, вмінь та навичок, які є важливими та безпосередньо впливають на здатність якісно організувати й проваджувати освітній процес та готувати офіцерів до успішних дій в умовах війни.

Проте такої можливості немає, оскільки структура компетентностей, яка на сьогодні існує, не дозволяє визначити роль і місце кожної компетентності у загальній структурі професійної майстерності викладача вищого військового навчального закладу провести та провести їх декомпозицією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питанню дослідження структуризації компетентностей викладача вищого навчального закладу, як основи його професійного розвитку, приділялась значна увага низки науковців, таких як Саюк В., Масич С., Головань М., Борова Т., Коркішко О. та ін.

Так, у статті [5] автором визначено сутність та проведено системний аналіз складових професійної компетентності викладача післядипломної педагогічної освіти, як основи його професійного розвитку, що дозволило виділити психологічну, предметну, дидактичну, методичну, комунікативну,

управлінську та проєктивну компетентності викладача, як окремі системи, що складаються з відповідних компонентів та елементів.

Проте, пропонується у роботі поділ компетентностей не враховує важливість виокремлення загальних знань та вмінь з відповідним поділом їх на знання та вміння інтелектуального, емоційного, психологічного та соціального розвитку, які можуть бути віднесені до компетентностей загального розвитку.

У роботі [4] автором на основі аналізу наукової літератури описано підходи до класифікації компетентностей викладача вищого навчального закладу, що дало змогу поділити їх на загальні, загальнокультурні та професійні компетенції.

Однак, зазначений узагальнений поділ не враховує компетентності, здобуті викладачем в наслідок діяльності, не пов'язаної з викладацькою роботою та не дозволяє провести якісну декомпозицію компетентностей, які можливо віднести до компетентностей попереднього досвіду.

У статті [2] автором розглянуто сутність професійної компетентності викладача вищого навчального закладу, запропоновано модель на основі бінарної класифікації, що дало змогу поділити її на ключові компетенції, професійні компетенції, які є базовими для всіх спеціальностей та компетенції, що обумовлені предметною областю діяльності.

Проте, автором не враховані компетентності, які не пов'язані з викладацькою діяльністю, які можливо віднести до компетентностей попереднього досвіду.

У роботі [1] автором проведено аналіз системи професійних компетентностей науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, що дало змогу провести їх поділ на базові, загальнофахові та спеціально-фахові компетентності.

Проте, автором не враховано важливість виявлення та оцінювання інших компетентностей, які можливо віднести до компетентностей попереднього досвіду.

У роботі [3] автором проведено аналіз наукових праць вітчизняних та закордонних учених щодо універсальних навичок, які допомагають професійно розвиватися та будувати успішну кар'єру в будь-якій галузі, у тому числі майбутніх педагогів, що дало змогу виокремити два підходи до їх класифікації, а саме: за спрямованістю діяльності та за характером діяльності, а також на міжособистісні та професійні.

Проте, автором не врахована особливість проходження викладачем вищого військового навчального закладу військової служби та важливість ідентифікації й оцінювання більшого кола компетентностей для ефективного планування довгострокової перспективи кар'єрного росту офіцера.

Таким чином, структурування компетентностей, яке представлено у роботах [1-5], не дозволяє в повному обсязі провести їх ідентифікацію з урахуванням вимог сьогодення, визначити роль і місце кожної компетентності

в загальній структурі з урахуванням їх сучасної пріоритетності, та потребує нової візії.

З метою ідентифікації та декомпозиції компетентностей сучасного фахівця, доцільно здійснити їх структурування за трьома окремими блоками, а саме: компетентності загального розвитку, компетентності професійної підготовленості та компетентності попереднього досвіду.

Зазначений підхід базується на джерелах формування компетентностей, виходячи за межі акцентування уваги виключно на професійній діяльності та враховує загальний розвиток особистості й результати попереднього практичного досвіду.

Такий підхід дозволить врахувати особливості компетентностей, виявити ознаки їх системності, забезпечить структуроване та комплексне їх оцінювання для довгострокового планування службової кар'єри військовослужбовця, що робить її актуальною та пристосованою до особливостей науково-педагогічної (педагогічної) діяльності вищих військових навчальних закладів.

Так, до блоку “компетентності загального розвитку” відносяться такі компетентності, як компетентності фізичного розвитку, компетентності інтелектуального розвитку, компетентності емоційного розвитку, компетентності психологічного розвитку та компетентності соціального розвитку.

До блоку “компетентності професійної підготовленості” відносяться професійні знання у відповідній галузі, здатність застосовувати отримані знання на практиці, здатність використовувати сучасні технології навчання та методики викладання, здатність організовувати та впроваджувати навчальний процес, здатність аналізувати та оцінювати результати роботи.

До блоку “компетентності попереднього досвіду” відносяться такі компетентності, як здатність до усвідомлення власних дій відповідно до цілей і умов професійної діяльності, вміння визначати стратегію та організувати діяльність підрозділу, здатність до стимулювання у підлеглих інтересу до професійної діяльності, здатність знаходити нестандартні підходи у процесі прийняття управлінських рішень, прагнення до досконалості професійної діяльності.

Отже, пропонований підхід має перевагу від існуючих, дозволяючи провести структуровану та комплексну оцінку розвитку компетентностей, урахувавши компетентності загального розвитку та компетентності, здобуті в наслідок досвіду попередньої діяльності, у кандидатів на посади науково-педагогічного (педагогічного) персоналу у вищих військових навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Борова Т.А. Професійна компетентність науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу як індикатор ефективності їхньої

діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 32-33. С. 265-269. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piro_2011_32-33_40

2. Головань М.С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу / М. С. Головань. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія: Педагогіка і психологія. Збірник статей. 2014. Вип. 44. Ч. 3. С.79-88.

3. Коркішко О.В. Зміст та складові soft skills особистості майбутнього викладача. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2024. №. 2 (106). С. 16-22.

4. Масич С.Ю. Система компетенцій викладача вищого навчального закладу / С.Ю. Масич. *Педагогіка та психологія*. 2014. Вип. 45. С. 135–143.

5. Саюк В.І. Професійна компетентність як основа розвитку сучасного викладача в системі післядипломної педагогічної освіти / В.І.Саюк. *Нова педагогічна думка*. 2012. №3 (71). С. 57-61.

Левицький А.О.,

кандидат юридичних наук,
начальник управління
криміналістичного забезпечення,
Головне слідче управління
Національної поліції України,
полковник поліції
(м. Київ, Україна)

Москалюк О.М.,

кандидат юридичних наук,
старший спеціаліст-криміналіст з
особливих доручень управління
криміналістичного забезпечення,
Головне слідче управління
Національної поліції України
(м. Київ, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛІСТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗАВДАНЬ У МЕЖАХ ДЕОКУПАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

В умовах повномасштабної війни російської федерації проти України суб'єкти сектору безпеки і оборони змушені функціонувати в нових, надскладних, умовах, і виконувати не типові для попереднього, мирного часу, завдання. Зазначене стосується, зокрема, і підрозділів криміналістичного забезпечення Національної поліції України (НПУ), які разом з іншими правоохоронними органами, у межах своїх повноважень та в умовах дії правового режиму воєнного стану, виконують завдання, пов'язані із сприянням здійсненню Силами оборони відсічі збройній агресії, забезпеченню громадського порядку, реалізації заходів із деокупації звільнених територій.

За три роки повномасштабної війни багато громадян України внаслідок бойових дій опинилися у ситуації потреби допомоги задля збереження власного життя і здоров'я, державного, комунального, а також власного майна. І одними із перших таку допомогу надають саме працівники НПУ. На деокупованих територіях, або на територіях, де провадяться активні бойові дії, поліцейські, разом із Національною гвардією України, іншими суб'єктами проводять евакуацію громадян, рятують їх від обстрілів, доставляють у небезпечні райони гуманітарну допомогу [1, 5].

Враховуючи зазначене, погоджуємося із думкою про те, що ефективна реалізація поставлених перед органами і підрозділами НПУ завдань воєнного часу має здійснюватися на основі відповідного реаліям, якісного та розгалуженого нормативно-правового підґрунтя [5, с. 96].

Відповідно до внесених до Закону України «Про Національну поліцію» [3], Законом України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції»

України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» [2] (ст. 23, п.п.39-42, 45) змін, у межах визначеної законодавством компетенції, НПУ у цілому та її працівники: «... здійснюють розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень; організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт; здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху; здійснює представництво та виконання зобов'язань країни перед Інтерполом та Європолем та організовує взаємодію з іншими правоохоронними органами і зазначеними інституціями; здійснює збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України». Також, в умовах активних бойових дій, однією із надважливих завдань НПУ, згідно з п.4 ч.1 ст.2 Закону «Про Національну поліцію» [3] є «надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги».

Реалізуючи зазначені та інші завдання, органи і підрозділи НПУ, самостійно або у взаємодії з іншими правоохоронними чи воєнізованими формуваннями, протидіють диверсійним групам ворога; займаються фіксацією воєнних злочинів росіян; розмінуванням; техніко-криміналістичним забезпеченням огляду місця події, зокрема, пов'язаної з обстрілами та пожежами; провадять спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів; фіксують надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів або/чи загроз вибуху. На територіях, які є театром активних бойових дій, у прифронтових зонах, поліцейські здійснюють евакуацію населення, доставляють гуманітарну допомогу, запобігають фактам мародерства тощо [1, с. 224].

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну робота криміналістів НПУ зазнала кардинальних змін. Опанування в умовах обмеженого часу інноваційних методів збору та навиків роботи з нетиповою слідовою інформацією, проведення оглядів місця події (ОМП) на значних за площею територіях, об'єктах цивільної та критичної інфраструктури, що зазнали значних руйнувань у результаті масованих ракетних обстрілів та бомбардувань (зокрема, зі значною кількістю жертв); ОМП, пов'язані зі знищенням габаритної військової техніки; ексгумація тіл із місць масових захоронень; огляд місць незаконного утримання та катування людей; огляд місць розстрілів евакуаційних колон з цивільними; ідентифікація загиблих за ДНК; робота щодо ідентифікації тіл загиблих військовослужбовців ЗСУ; відбір зразків букального епітелію у родичів загиблих та зниклих безвісти

осіб – таким є неповний перелік завдань, які постали перед криміналістами в умовах повномасштабного етапу війни.

3 квітня 2022 року спеціалісти-криміналісти підрозділів криміналістичного забезпечення Національної поліції України, у складі зведених загонів та слідчо-оперативних груп, систематично відряджалися на деокуповані території Київської, Харківської, Херсонської та інших областей для участі у слідчих діях з метою збору доказової бази та ідентифікації осіб російських військових, причетних до скоєння військових злочинів; установлення позицій розташування ворожої військової техніки; установлення напрямків здійснення ракетних, артилерійських, мінометних обстрілів деокупованих населених пунктів. Виконуючи визначені завдання, криміналісти НПУ проводять ОМП та документують воєнні злочини, застосовуючи при цьому пересувні криміналістичні лабораторії, сучасні техніко-криміналістичні засоби та методи фіксації, виявлення, упакування та вилучення слідової інформації. Зібрана слідова інформація фіксується та зберігається з тим, щоб у подальшому слугувати доказовою базою у Міжнародному кримінальному суді для притягнення до відповідальності винних за вчинення воєнних злочинів.

Так, у ході деокупаційних заходів у межах Київської області, спеціалісти-криміналісти НПУ провадили роботу щодо документування слідів воєнних злочинів у Бородянці, Бучі, Мощуні, Мотижині, Ірпені та інших населених пунктах.

На початку квітня 2022 року, для виконання деокупаційних заходів, керівництвом НПУ було прийнято рішення про формування зведених загонів із працівників управління криміналістичного забезпечення ГСУ та обласних підрозділів криміналістичного забезпечення. У межах зазначених заходів поліцейські криміналісти, разом зі слідчими та працівниками оперативних підрозділів, провели сотні ОМП. Спеціалістами-криміналістами було відпрацьовано місця масових захоронень та облаштованих окупантами катівень; сліди розстрілів евакуаційних колон; місця розташування та дислокації військовослужбовців російської армії; розграбовані приватні будинки, магазини, квартири; знищені об'єкти інфраструктури. Криміналістами було виявлено, зафіксовано та вилучено значний масив слідової інформації (сліди дактилоскопічного походження, змиви слідів біологічного походження та РБК, запахові сліди тощо), залишених на особистих речах, зброї, боєприпасах військовослужбовців російської армії; складено додатки до протоколів ОМП (плани/схеми/фототаблиці); проведено відбір біологічних зразків у загиблих (військових та цивільних) з метою подальшої ідентифікації за ДНК; організовано надання гуманітарної та іншої допомоги місцевому цивільному населенню.

У м. Буча, біля церкви Святого Апостола Андрія Первозваного та Всіх Святих, на площі понад 400 квадратних метрів, було виявлено масове поховання, в якому було знайдено понад 160 тіл, більшість із яких мали явні ознаки насильницької смерті (вогнепальні поранення, сліди катувань, зв'язані кінцівки, відсутність одягу тощо). Беручи участь у ексгумації тіл, спеціалісти-

криміналісти зі складу зведених загонів НПУ виявляли, фіксували, вилучали слідову інформацію, відбирали у загиблих біологічні зразки з метою подальшої їх ідентифікації за ДНК. У результаті проведених оглядів і судово-медичних експертиз встановлено факт наявності на більшості тіл ознак насильницької смерті, таких, як вогнепальні поранення; вибухові травми (осколкові поранень, масивні травми тіла); катування (мотузки на шиї; зв'язані за спиною руки; пластикові хомути на зап'ястках; кульові поранення колінних суглобів; множинні переломи ребер, кінцівок, щелеп; колото-різані рани м'яких частин тіла) тощо.

Відповідні заходи з документування воєнних злочинів були здійснені на місцях розстрілів цивільних на вул. Яблунській, інших вулицях і кварталах м.Буча [4, с. 16-17].

Значний обсяг заходів щодо документування слідів воєнних злочинів було реалізовано у процесі деокупації звільнених територій Харківської та Херсонської областей. Так, на околиці м. Ізюм, у лісі, було виявлено понад 400 могил часів окупації. Жителі Ізюма розповідали про зниклих безвісти, прицільно вбитих та закатованих людей. Із 447 ексгумованих тіл спеціалістами-криміналістами НПУ було ідентифіковано 22 особи військовослужбовців ЗСУ. Криміналісти НПУ у складі спеціально створених слідчо-оперативних груп взяли участь у проведенні оглядів місця події за кожним фактом виявленого масового поховання, зафіксувавши факти наявності на більшості виявлених тіл ознак насильницької смерті (зв'язані руки, кульові отвори, переломи, мінно-вибухові травми, тощо) [4, с. 25-26].

Для участі спеціалістів-криміналістів НПУ у деокупаційних заходах на звільнених територіях Херсонської області рішенням керівництва було стягнуто додаткові сили з числа поліцейських (оперативних працівників, слідчих, криміналістів та інших підрозділів) з усієї України. Масштабна і кропітка робота зі збору доказів на звільненій території Херсонщини почалась у жовтні 2022 року. Вона виконувалась в умовах підвищеної небезпеки життю і здоров'ю працівників підрозділів криміналістичного забезпечення НПУ, адже території та об'єкти, переважно, були навмисно заміновані ворогом, а слідчі дії здійснювались у зоні досяжності артилерії, розвідувальних дій ворожих БпЛА, FPV-дронів та ворожої авіації. Ворог вів постійну розвідку з метою завдання ураження по особовому складу ЗСУ та спецпідрозділів.

Основними напрямками роботи криміналістів НПУ у ході здійснення деокупаційних заходів у Херсонській області було: проведення ОМП із застосуванням пересувних криміналістичних лабораторій; використання сучасних техніко-криміналістичних засобів та методів фіксації, виявлення, упакування та вилучення слідової інформації. У межах зазначених заходів основний масив роботи полягав у відпрацюванні фактів злочинів проти особи: вбивств, позбавлення волі, катувань, злочинів проти статевої свободи, мародерства тощо [4, с. 30-31].

Отже, в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації НПУ у цілому та її підрозділи криміналістичного забезпечення зокрема, зіштовхнулася із значними труднощами. З метою забезпечення ефективного

виконання НПУ покладених на неї в умовах воєнного стану завдань, її повноваження були значно розширені. Водночас, у процесі героїчного протистояння ЗСУ, інших суб'єктів сектору безпеки і оборони російській збройній агресії, виникатимуть нові виклики і завдання, реалізація яких потребуватиме нового бачення і нових, сучасних, адаптованих підходів.

Список використаних джерел:

1. Афонін Д.С., Боксгорн А.В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 224–230.

2. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану»: Закон України від 15 березня 2022 року № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n68>. (дата звернення: 30.04.2025).

3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Tex>. (дата звернення: 30.04.2025).

4. Криміналісти Національної поліції України: історія та сьогодення: Інформаційне видання / [Вигівський І.М., Цуцкірідзе М.С., Шевчишен А.В., Левицький А.О., Москалюк О.М.]. Частина 2. – Київ: Головне слідче управління Національної поліції України, 2025. - 340 с.

5. Юнін О.С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія: право. Scientific notes. Series : Law*. 2023. № 14. С. 95-100.

Дручек О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Панченко В.О.,

курсант 214 навчальної групи
факультету забезпечення державної
безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ТРАДИЦІЇ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: СЕРЕДИНА XVII СТОЛІТТЯ І СЬОГОДЕННЯ

Історія України відзначена постійною боротьбою за незалежність, свободу та самобутність. Національно-визвольна війна 1648–1676 рр., що стала першою війною українців за незалежність, є однією з найважливіших віх в національній історії [1]. Ця боротьба за автономію та незалежність продовжується й до сьогодні. Сучасна російсько-українська війна, розпочата у лютому 2024 року, є продовженням цієї боротьби, у ході якої український народ знову змушений захищати свою суверенність від агресивного сусіда – росії.

Аналізуючи передумови Визвольної війни середини XVII століття, слід зазначити, що основними її причинами були соціально-політична нерівність і національний гніт, яких зазнавали українці під владою Речі Посполитої. Українці під владарюванням польської шляхти мали обмежені права, були позбавлені політичної автономії, що спричинило незадоволення серед козацтва, селян і міщан. Вони боролися за свою гідність і рівноправність. На початку війни під керівництвом Богдана Хмельницького козаки підняли повстання, прагнучи до створення незалежної української держави.

Як і у період сучасної російсько-української війни, суттєвий вплив на хід Визвольної війни середини XVII століття мали проблеми із пошуками союзників та внутрішньою політикою. Так, спочатку Україна шукала допомоги у Кримського ханства, а потім звернулась до Московії. Проте це призвело до поступової втрати незалежності: замість спільної боротьби з польським поневоленням, Московія поступово стала домінуючою силою в Україні, що призвело до погіршення політичної ситуації [2].

Після смерті Богдана Хмельницького почався період «Руїни» – час внутрішніх розколів, політичних зрад та боротьби між різними групами української еліти. Цей процес став причиною політичної та економічної нестабільності, що гальмувало розвиток української державності.

Сьогодні, як і в XVII столітті, Україна змушена звертатися до міжнародної спільноти за підтримкою. Однак, нині Україна отримує потужну допомогу від країн Європи, США та НАТО, що має велике значення для протистояння російській агресії.

Як і тепер, визвольна війна середини XVII століття була «війною на виснаження». У своїй «гарячій» фазі вона тривала понад шість років, і привела до величезних втрат серед населення, економічного занепаду та соціальних проблем. Війна була виснажливою і важкою для народу.

Проводячи історичні паралелі сучасної російсько-української війни із Визвольною війною середини XVII століття, зазначимо, що початок сучасної війни ознаменувався анексією Криму росією у 2014 році та подальшою окупацією частини Донбасу. У 2022 році розпочалась повномасштабна війна, метою якої є знищення української державності. Росія, як колись Річ Посполита, намагається поставити під сумнів право України на існування як незалежної держави.

Сучасна російсько-українська війна має гібридний характер, коли водночас із збройною боротьбою, ворог розгортає агресію і в інформаційній сфері. Росія веде потужну інформаційну війну проти України, використовуючи дезінформацію для послаблення національної ідентичності та створення внутрішніх розколів. Це включає фальшиві новини, соціальні мережі та маніпуляції з історією [3].

Як і у період Визвольної війни середини XVII століття, наразі, в ситуації зовнішньої загрози, в українському суспільстві існують внутрішні проблеми і політичні розбіжності. Зокрема, це політичні суперечності та складнощі з реформуванням інститутів влади, боротьбою з корупцією та реалізацією європейських стандартів. Зазначене потребує значних зусиль для збереження національної єдності.

Таким чином, можемо констатувати, що протягом кількох століть, із середини XVII ст. і до сьогодні, зовнішні агресори хочуть контролювати українські землі, знищити українську мову, культуру й суб'єктність. Проте, найбільшою загрозою за таких умов є внутрішня роз'єднаність української нації і українських політичних еліт. І, навпаки – лише національна єдність і спільна мета можуть забезпечити нашу перемогу.

Історія вчить, що державність без потужних політичних інститутів та реального громадського контролю приречена. Перемога у війні за незалежність залежить не тільки від героїзму армії, а й від зрілості суспільства. Сьогодні українці мають шанс не лише втримати свою свободу, а й збудувати її на міцному, демократичному фундаменті.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія історії України [Електронний ресурс] / Інститут історії України НАН України. – URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe> (дата звернення: 28.04.2025).
2. Ільницький В., Царик Р. Формування історико-меморіального нарративу сучасної російсько-української війни. *Усна історія російсько-української війни (2014–2024 роки): збірник спогадів*. К.: Видавничий дім, 2025. URL: <http://phh.dspu.edu.ua> (дата звернення: 03.05.2025).
3. Патлашинська І. В. Сечасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. 2022. – URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/> (дата звернення: 03.05.2025).

Філонов М.В.,
аспірант,
Класичний приватний університет
(м. Запоріжжя, Україна)

ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Сучасне безпекове середовище України формується під впливом гібридної війни, розпочатої РФ. Однією з ключових складових цієї війни є інформаційно-психологічні операції, спрямовані на дестабілізацію ситуації в регіонах України [1]. Особливо вразливими є території з високим рівнем інформаційної залежності від зовнішніх джерел, низькою медіаграмотністю населення та слабкою інституційною спроможністю.

У Стратегії інформаційної безпеки України (2021 р.) підкреслено необхідність розбудови інформаційної стійкості на місцевому рівні як частини загальнодержавної системи [2]. У той же час, реалізація цієї стратегії не позбавлена недоліків, що позначаються на існуючій системі публічного управління інформаційною безпекою в регіонах, а саме:

1. Фрагментованість нормативно-правової бази у сфері забезпечення інформаційної безпеки регіонів. Відсутність уніфікованої законодавчої політики щодо інформаційної безпеки на регіональному рівні призводить до нерівномірного впровадження стандартів.

2. Недостатня координація між центром і регіонами в питаннях забезпечення інформаційної безпеки. Непоодинокими є випадки, коли відсутні ефективні управлінські механізми передачі повноважень, фінансування і відповідальності у сфері кібербезпеки на місця.

3. Кадровий голод. Брак кваліфікованих ІТ-спеціалістів в органах державної влади та місцевого самоврядування ускладнює реалізацію регіональних стратегій захисту інформації на місцях.

4. Недовіра громадян до цифрових сервісів. Зниження рівня цифрової довіри уповільнює процес впровадження новітніх технологій у публічне адміністрування.

Незважаючи на наявність базових інституційних (що включають правові й організаційні) механізмів публічного управління, реалізація інформаційної політики на регіональному рівні залишається недостатньо ефективною. Серед основних викликів можемо визначити такі:

- фрагментарність відповідальності між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силовими структурами [3];
- низький рівень готовності місцевих влад до інформаційних криз [4];
- обмеженість правового регулювання питань інформаційної безпеки саме на регіональному рівні.

Відповідно до наукових досліджень у сфері публічного управління [5; 6] удосконалення системи інформаційної безпеки на регіональному рівні вимагає інтеграції таких управлінських підходів і методів:

1. Системного, що передбачає забезпечення єдності організаційної, нормативної та технічної інфраструктури.

2. Проактивного, який передбачає аналітичну роботу з ідентифікації потенційних загроз ще до їх реалізації.

3. Інклюзивного, орієнтованого на залучення громадськості та ЗМІ до процесу формування політики.

4. Цифрового, що включає впровадження інтелектуальних систем виявлення фейкових новин, координацію через цифрові платформи.

На наше переконання, удосконалення правового й організаційного механізмів публічного управління у сфері інформаційної безпеки на регіональному рівні можливе за умови:

– розробки регіональних стратегій інформаційної безпеки відповідно до Державної стратегії кібербезпеки [7]. Очевидно, що гібридна війна РФ, що ведеться проти України, актуалізує питання щодо визначення ролі регіональних стратегій у забезпеченні інформаційної безпеки. Регіональні стратегії мають бути орієнтовані на адаптацію до специфіки місцевих викликів. Це вимагає створення локальних центрів кіберзахисту, розробки освітніх програм для підвищення цифрової грамотності публічних службовців і громадян, упровадження інструментів е-демократії з високим рівнем захисту персональних даних;

– упровадження інформаційних радників або аналітичних центрів при ОВА;

– розбудови інфраструктури моніторингу інформаційного простору із залученням наукових і громадських інституцій [8].

Крім того, вищевказані механізми публічного управління повинні бути інтегровані у системи кризового управління та регіональні програми цифрової трансформації [9].

Щодо прикладів успішного досвіду регіонального менеджменту інформаційної безпеки, то можна навести такі:

1) проект “Фільтр” від ГО “Інтерньюз-Україна”, впроваджений у Чернігівській області, що включав онлайн-моніторинг фейків і навчання місцевих чиновників [10];

2) ініціативи з підвищення медіаграмотності у школах Львівської та Сумської областей;

3) партнерство Дніпропетровської ОДА з кіберполіцією у сфері моніторингу соцмереж під час виборів [11].

Отже, розбудова ефективної системи публічного управління у сфері інформаційної безпеки на регіональному рівні є ключовою умовою протидії гібридним загрозам. Скоординована діяльність держави, місцевої влади, громадянського суспільства та експертного середовища здатна забезпечити сталу стійкість до інформаційних атак і сформувати адаптивну, безпечну інформаційну екосистему.

Список використаних джерел:

1. Цибулько В. Інформаційна війна як складова гібридної агресії: виклики для України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. 2020. № 2. С. 45–51.
2. Стратегія інформаційної безпеки України. Указ Президента України №685/2021 від 14 травня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>
3. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Звіт про стан кіберзахисту в Україні за 2023 рік. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/2023-roku-kilkist-zareyestrovanih-kiberincidentiv-zrosla-na-62-5-zvit-operativnogo-centru-reaguvannya-na-kiberincidenti-dckz>.
4. Власюк О. Системні загрози інформаційній безпеці в умовах гібридної війни. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 3. С. 11–18.
5. Дейнека О. Концептуальні підходи до формування стійких систем публічного управління. *Державне управління: теорія та практика*. 2021. № 1.
6. Васильченко В. Механізми публічного адміністрування інформаційною безпекою: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник НАДУ*. 2022. № 4. С. 27–33.
7. Стратегія кібербезпеки України на 2021–2025 рр. Затверджена Указом Президента №447/2021 від 26 серпня 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>.
8. Renz B. *Information Warfare and Russia's Strategy*. Routledge, 2020.
9. Мінцифри про результати цифрової трансформації в регіонах України за 2024 рік. URL: <https://oda.zht.gov.ua/news/mintsyfyry-pro-rezultaty-tsyfrovoyi-transformatsiyi-v-regionah-ukrayiny-za-2024-rik/>.
10. ГО «Інтерньюз-Україна». Проект «Фільтр». URL: <https://internews.ua/filter>.
11. Кіберполіція України. Офіційний звіт про співпрацю з регіонами у сфері кіберзахисту – 2023. URL: <https://cyberpolice.gov.ua>.

Дручек О.В.,
кандидатка юридичних наук,
доцентка,
професорка кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Мороз О.В.,
курсант 114 навчальної групи
факультету забезпечення
державної безпеки
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

МІЛІТАРНА КУЛЬТУРА У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне українське суспільство зазнало суттєвих трансформацій після початку війни з росією у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення в 2022 році. Однією з ключових змін стало посилення ролі мілітарної культури, яка інтегрувалася у різні сфери соціального життя: освіту, ЗМІ, візуальне мистецтво, громадський простір.

На думку В.Ф. Смолянюка, «мілітарна культура, будучи елементом загальносуспільної культури (її субкультурою), являє собою сукупність елементів суспільної свідомості та духовного життя, які пов'язані з воєнно-політичними, воєнно-економічними, воєнно-соціальними та ін. процесами, що є визначальними для успішного функціонування та розвитку воєнної (оборонної) сфери [1, с. 88]. В основі зазначеного різновиду культури лежать керівні принципи поведінки особистості та соціальної групи в процесі воєнної життєдіяльності, а також концептуальні визначення, норми, стандарти, що забезпечують єдність і взаємодію суспільних і державних інститутів з оборонних питань, надаючи їм цільності й інтегрованості. Також до сутнісних елементів мілітарної культури відносять: сформовані впродовж поколінь традиції збройного захисту суспільства, цінності, переконання, ідеали, що стосуються силового убезпечення суспільного розвитку в умовах збройної взаємодії соціальних суб'єктів всередині країни та за її межами [2, с. 60].

Поняття мілітарної культури походить від терміну *мілітаризм* (лат. *militaris* – військовий), що у соціокультурному розумінні найчастіше трактують як переважання воєнних ціннісних уявлень, способів мислення та поведінки у невоєнних сферах політики і суспільства [3, с. 234]. Як явище,

мілітаризм виник у середині ХІХ століття для позначення режиму правління і політики Наполеона ІІІ у Франції. До ознак мілітаризму зазвичай відносять: а) домінування мілітарної сфери порівняно з іншими сферами політики; б) схвальна оцінка війни як засобу досягнення поставленої мети силою зброї; в) поширення командної субординації, подібної до армійської, в економічному житті та соціальних відносинах; г) привілейоване становище військових у суспільстві.

Аналізуючи мілітарну культуру як елемент суспільного життя, американський дослідник Альфред Вагтс трактує поняття громадянського (суспільного) мілітаризму як беззастережне прийняття суспільством військових цінностей, манер, принципів і відносин. Пріоритет віддається військовим міркуванням. Героїчне виявляється переважно у військовій службі і в військових діях, в підготовці до яких і полягає головний інтерес держави і на які повинні витрачатися головні ресурси [4].

В сучасних воєнно-політичних реаліях України мілітарна культура відображає не лише підвищену увагу до тем безпеки, оборони й героїзму, але й формує нову систему цінностей. Герої війни, волонтери, військові медики та цивільні, що стали на захист держави, перетворилися на носіїв нової національної міфології. У суспільстві зростає повага до армії, формується культура взаємодії між цивільними та військовими структурами, поширюється розуміння потреби загальної національної мобілізації.

Крім того, важливою складовою мілітарної культури стало формування публічного простору пам'яті: мурали, меморіали, символіка, що поширюється у масовій культурі. Поширення української військової символіки, пісень, брендів та гасел стало елементом спротиву і культурного об'єднання. Візуальні образи захисників, гасла як «Слава Україні – Героям слава!» або «Разом до перемоги!» стали маркерами нової національної єдності.

Особливе місце займає мілітаризація освіти й формування патріотичного виховання у молодіжному середовищі. Важливим є розвиток таких ініціатив, як «Захисник України», військово-патріотичні табори, освітні програми з національної безпеки. Ці елементи сприяють глибшому усвідомленню цінностей свободи, гідності й готовності до захисту держави.

Мілітарна культура також має значний вплив на національну ідеологію та політичні процеси. Формування позитивного образу військовослужбовця, відображення героїчного нарративу у політичному дискурсі посилює довіру до державних інституцій та легітимізує політику, спрямовану на зміцнення обороноздатності. З іншого боку, такий підхід може створювати загрозу для демократичних процесів, коли патріотизм і мілітаризм починають домінувати над критичним мисленням та свободою слова. Тому важливо забезпечити баланс між патріотичним вихованням та розвитком громадянського суспільства.

Культурна індустрія також активно інтегрує мілітарну тематику. У кінематографі, літературі, музиці дедалі частіше з'являються твори, присвячені війні, досвіду військових, втратам і героїзму. Такі твори не тільки популяризують образ захисника, а й сприяють глибшому осмисленню

травматичного досвіду війни, відкриваючи суспільству перспективу рефлексії та зцілення [5].

Важливою складовою мілітарної культури є також волонтерський рух, який з 2014 року став масовим явищем. Волонтери забезпечують армію необхідним спорядженням, технікою, медикаментами, а також формують горизонтальні зв'язки між громадянами і військовими структурами. Цей феномен сприяє підвищенню солідарності, відповідальності та участі громадян у суспільному житті.

На рівні міжнародного іміджу України, мілітарна культура формує нову репутацію держави як країни, що здатна захищати свої кордони та цінності, відстоювати свободу, гідність і демократію. Образ українського воїна став символом спротиву не лише всередині країни, а й на світовій арені. Це створює можливості для культурної дипломатії, зокрема через мистецтво, виставки, фільми, які демонструють світові героїчну боротьбу українського народу [6].

У майбутньому важливо звернути увагу на інтеграцію ветеранів у мирне життя, створення системи психологічної та соціальної підтримки, а також розвиток освітніх програм, які допоможуть молодому поколінню краще зрозуміти ціну миру та важливість національної безпеки. Це дозволить не лише вшанувати подвиг захисників, а й закласти основи для сталого розвитку держави.

Отже, мілітарна культура в сучасній Україні є багатограним соціокультурним явищем, що охоплює як сферу публічного дискурсу, так і повсякденне життя громадян. Вона не лише відображає реалії війни, але й формує нову суспільну свідомість, засновану на цінностях єдності, відповідальності, гідності та опору агресії. Її подальший розвиток потребує обережного та виваженого підходу, що поєднуватиме патріотизм із гуманізмом та демократичними цінностями.

За сучасних умов відбувається поповнення мілітарної культури бойовими традиціями, звичаями та військовими ритуалами Збройних Сил України, Національної гвардії, що здобувають практичний досвід ведення бойових дій в умовах російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Смолянук В. Ф. Мілітарна культура українського суспільства: історія і сучасність. *Історико-політичні студії*. 2015. № 2. С. 88-96.

2. Чуприна Ю.В. Інтеграція явища «воєнна культура» у межах культури соціуму. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрям: Культурологія*: наук. зб. 2021. Вип. 39. С. 59-65.

3. Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. С. 488.

4. International's global survey shows three in five willing to fight for their country. URL: <http://gallup-international.bg/en/Publications/2015/220-WIN-Gallup-International%E2%80%99s-global-survey-shows-three-in-five-willing-to-fight-for-theircountry>. (дата звернення: 05.05.2025).

5. Бевз Т. Мілітаризація суспільної свідомості в Україні: виклики та ризики. *Національна безпека і оборона*. 2023. №1. С. 23-31.

6. Добіжа В. В., Колесник О. В. Особливості формування мілітарної культури в українському суспільстві. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2018. Вип. 80. С. 66-76. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001066700>.

Панченко В.О.,

курсант 214 навчальної групи
факультету забезпечення державної
безпеки,

Київський інститут Національної
гвардії України

(м. Київ, Україна)

ТРАДИЦІІ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: СЕРЕДИНА XVII СТОЛІТТЯ І СЬОГОДЕННЯ

Історія України відзначена постійною боротьбою за незалежність, свободу та самобутність. Національно-визвольна війна 1648–1676 рр., що стала першою війною українців за незалежність, є однією з найважливіших віх в національній історії [1]. Ця боротьба за автономію та незалежність продовжується й до сьогодні. Сучасна російсько-українська війна, розпочата у лютому 2024 року, є продовженням цієї боротьби, у ході якої український народ знову змушений захищати свою суверенність від агресивного сусіда – росії.

Аналізуючи передумови Визвольної війни середини XVII століття, слід зазначити, що основними її причинами були соціально-політична нерівність і національний гніт, яких зазнавали українці під владою Речі Посполитої. Українці під владарюванням польської шляхти мали обмежені права, були позбавлені політичної автономії, що спричинило незадоволення серед козацтва, селян і міщан. Вони боролися за свою гідність і рівноправність. На початку війни під керівництвом Богдана Хмельницького козаки підняли повстання, прагнучи до створення незалежної української держави.

Як і у період сучасної російсько-української війни, суттєвий вплив на хід Визвольної війни середини XVII століття мали проблеми із пошуками союзників та внутрішньою політикою. Так, спочатку Україна шукала допомоги у Кримського ханства, а потім звернулась до Московії. Проте це призвело до поступової втрати незалежності: замість спільної боротьби з польським поневоленням, Московія поступово стала домінуючою силою в Україні, що призвело до погіршення політичної ситуації [2].

Після смерті Богдана Хмельницького почався період «Руїни» – час внутрішніх розколів, політичних зрад та боротьби між різними групами української еліти. Цей процес став причиною політичної та економічної нестабільності, що гальмувало розвиток української державності.

Сьогодні, як і в XVII столітті, Україна змушена звертатися до міжнародної спільноти за підтримкою. Однак, нині Україна отримує потужну допомогу від країн Європи, США та НАТО, що має велике значення для протистояння російській агресії.

Як і тепер, визвольна війна середини XVII століття була «війною на виснаження». У своїй «гарячій» фазі вона тривала понад шість років, і привела

до величезних втрат серед населення, економічного занепаду та соціальних проблем. Війна була виснажливою і важкою для народу.

Проводячи історичні паралелі сучасної російсько-української війни із Визвольною війною середини XVII століття, зазначимо, що початок сучасної війни ознаменувався анексією Криму росією у 2014 році та подальшою окупацією частини Донбасу. У 2022 році розпочалась повномасштабна війна, метою якої є знищення української державності. Росія, як колись Річ Посполита, намагається поставити під сумнів право України на існування як незалежної держави.

Сучасна російсько-українська війна має гібридний характер, коли водночас із збройною боротьбою, ворог розгортає агресію і в інформаційній сфері. Росія веде потужну інформаційну війну проти України, використовуючи дезінформацію для послаблення національної ідентичності та створення внутрішніх розколів. Це включає фальшиві новини, соціальні мережі та маніпуляції з історією [3].

Як і у період Визвольної війни середини XVII століття, наразі, в ситуації зовнішньої загрози, в українському суспільстві існують внутрішні проблеми і політичні розбіжності. Зокрема, це політичні суперечності та складнощі з реформуванням інститутів влади, боротьбою з корупцією та реалізацією європейських стандартів. Зазначене потребує значних зусиль для збереження національної єдності.

Таким чином, можемо констатувати, що протягом кількох століть, із середини XVII ст. і до сьогодні, зовнішні агресори хочуть контролювати українські землі, знищити українську мову, культуру й суб'єктність. Проте, найбільшою загрозою за таких умов є внутрішня роз'єднаність української нації і українських політичних еліт. І, навпаки – лише національна єдність і спільна мета можуть забезпечити нашу перемогу.

Історія вчить, що державність без потужних політичних інститутів та реального громадського контролю приречена. Перемога у війні за незалежність залежить не тільки від героїзму армії, а й від зрілості суспільства. Сьогодні українці мають шанс не лише втримати свою свободу, а й збудувати її на міцному, демократичному фундаменті.

Список використаних джерел:

1.Енциклопедія історії України [Електронний ресурс] / Інститут історії України НАН України. – URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe> (дата звернення: 28.04.2025).

2.Ільницький В., Царик Р. Формування історико-меморіального нарративу сучасної російсько-української війни. *Усна історія російсько-української війни (2014–2024 роки): збірник спогадів*. К.: Видавничий дім, 2025. URL: <http://phh.dspu.edu.ua> (дата звернення: 03.05.2025).

3.Патлашинська І. В. Сечасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. 2022. – URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/> (дата звернення: 03.05.2025).

Беньковський С.Ю.,

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри соціально-
гуманітарних та правових
дисциплін,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Мацюк М.М.,

курсант 214 навчальної групи
факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА РЕФОРМУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Одним із визначальних векторів державної політики України після Революції Гідності стала європейська інтеграція, яка охоплює не лише економічну чи зовнішньополітичну сферу, а й глибоку модернізацію інституцій державного управління. Однією з ключових складових цього процесу є оновлення сектору безпеки та правоохоронних органів, що мають функціонувати відповідно до демократичних цінностей, стандартів належного врядування, підзвітності та поваги до прав людини. У цьому контексті Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014) виступає як основоположний документ, що містить зобов'язання зі створення прозорої, ефективної та правозахисної системи органів безпеки та правопорядку, базованої на принципах демократичного цивільного контролю, недискримінації та неупередженості [1].

Угода про асоціацію заклала основу для модернізації національного законодавства та інституцій. Зокрема, розділ II Угоди присвячено питанням юстиції, свободи та безпеки, де деталізовано вимоги щодо реформування системи правосуддя, удосконалення процедур досудового слідства, забезпечення незалежності прокуратури, підвищення ефективності роботи поліції, а також запровадження стандартів прозорості в роботі Служби безпеки України (СБУ). Окрема увага приділяється заходам із протидії корупції, включно із створенням незалежних антикорупційних інституцій, механізмів громадського контролю та належної перевірки доброчесності кадрів [1]. Вплив європейських норм проявився, зокрема, у трансформації інституційної моделі правоохоронної системи, з акцентом на демілітаризацію, відкритість, підзвітність суспільству та зміну кадрової політики, що яскраво простежується у прикладі створення нової Національної поліції.

За оцінками фахівців, створення Національної поліції у 2015 році стало однією з найбільш значущих реформ правоохоронної сфери [2, с. 312-314]. У монографії Горбуліна В. П. підкреслюється, що це рішення було обумовлено потребою у підвищенні довіри суспільства до органів безпеки, унеможливленні зловживань, притаманних міліцейській системі радянського зразка [2, с. 315-317]. Добровінський А. В. зазначає, що європейські стандарти стали основою нової філософії правоохоронної діяльності, де поліція діє як сервісна структура, орієнтована на допомогу громадянам [3, с. 102-103]. До практичних змін належать: введення нових стандартів професійної підготовки, формування патрульної поліції за конкурсом, підвищення прозорості дисциплінарних проваджень та розвиток внутрішнього контролю [3, с. 102-103]. Хоркавий С. В. у своїй праці наголошує, що реформа була здійснена за активного сприяння ЄС, зокрема у межах місії EUAM, що надавала методичну, кадрову та консультативну підтримку [4, с. 55]. Автор вказує на важливість адаптації українського законодавства до Acquis ЄС та забезпечення сталої інституційної пам'яті для продовження реформ незалежно від політичної кон'юнктури.

Нестеренко К.О. та Троцай Ю.В. розглядають Національну поліцію як ключовий елемент публічної адміністрації в умовах європейської інтеграції. Вони вказують, що реформування цього інституту має ґрунтуватися не лише на організаційно-структурних змінах, а й на впровадженні сучасних управлінських практик, орієнтованих на результативність і підзвітність. Автори підкреслюють необхідність якісної професійної підготовки кадрів, застосування індикаторів ефективності діяльності поліції, налагодження комунікації з громадськістю, а також підвищення прозорості процедур прийняття рішень. Їхня позиція узгоджується із загальноєвропейським трендом переорієнтації поліції з каральної функції на превентивну та сервісну [5, с. 216].

У цьому контексті важливою ланкою сектору безпеки є також Національна гвардія України (НГУ), яка виконує не лише військові, а й правоохоронні функції. У дослідженні Аллерова Ю. В. та Кривенка О. В. обґрунтовано, що НГУ займає стратегічне місце у структурі сектору національної безпеки і оборони, поєднуючи цивільно-правоохоронну та воєнну компоненти у своїй діяльності [6, с. 4]. Автори зазначають, що Гвардія виконує важливі функції щодо охорони громадського порядку, боротьби з тероризмом, охорони особливо важливих об'єктів, а також безпосередньої участі в обороні держави.

У контексті євроінтеграції особливої актуальності набуває необхідність приведення діяльності НГУ у відповідність до стандартів НАТО та ЄС, зокрема щодо прозорості, підконтрольності демократичним інститутам, дотримання прав людини та уникнення дублювання повноважень із іншими силовими структурами. Як зазначають Аллеров Ю.В. і Кривенко О.В., діюче законодавство не в повній мірі визначає правовий статус, завдання та функціональні межі НГУ, що ускладнює її інтеграцію в загальнодержавну систему управління безпекою [6, с. 4-6]. Автори підкреслюють потребу в

розробленні чіткої нормативно-правової бази, яка б унормувала участь НГУ у забезпеченні національної безпеки, зокрема у миротворчих операціях, протидії гібридним загрозам, охороні об'єктів критичної інфраструктури та реагуванні на надзвичайні ситуації. Актуальність та особливий наголос робиться на формуванні ефективної системи бойової підготовки та управління персоналом відповідно до європейських вимог, а також на створенні чіткого механізму міжвідомчої координації з Національною поліцією, ДПСУ та ДСНС у межах стратегічного планування сектору безпеки і оборони, що відповідає європейській моделі багаторівневої безпеки.

Європейська інтеграція відкрила Україні можливості для переосмислення функціонального призначення правоохоронних органів — з інструменту примусу до інституції, що надає якісні, прозорі та підзвітні послуги громадянам. Водночас реформа залишається незавершеною: окремі елементи системи досі функціонують за старими принципами, а реальне втілення стандартів ЄС відбувається повільно. Ключовими завданнями є посилення парламентського та громадського контролю, утвердження незалежності антикорупційних органів, і впровадження сучасних стандартів підготовки персоналу, орієнтованих на європейські цінності та права людини. Суттєвою є не тільки формальна адаптація нормативної бази, але й трансформація професійної культури правоохоронців.

Таким чином, трансформація сектору безпеки і правоохоронних органів у контексті євроінтеграції — це не лише виконання міжнародних зобов'язань, але й внутрішня потреба України у зміцненні довіри до державних інституцій. Попри позитивні зрушення, залишаються значні виклики, зокрема політичний тиск, слабкість механізмів нагляду та фрагментарність реформ. Для досягнення сталого прогресу необхідні системні інституційні зміни, довгострокове бачення, політична воля та підтримка з боку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку, від 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011(дата звернення: 10.04.2025).

2. Світова гібридна війна: український фронт : колект. монографія / за ред. В. П. Горбуліна ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ : НІСД, 2017. – 496 с.

3. Добровінський А. В. Європейські стандарти діяльності поліції та їх впровадження в Україні // Вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2022. – № 1. – 102-103 с.

4. Хоркавий С. В. Реформування органів Національної поліції України в умовах євроінтеграції // Держава та регіони. Серія: Право. – 2024. – № 2 (84). – 51-55 с.

5. Нестеренко К.О., Троцай Ю.В. Напрямки реформування Національної поліції як елемента публічної адміністрації України. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2021. – Вип. 63. – 214-218 с.

6. Аллеров Ю.В., Кривенко О.В. Роль і місце Національної гвардії України у структурі сектору національної безпеки і оборони України. *Науковий вісник Національної академії Національної гвардії України. – 2017. – № 1(5). – 3-9 с.*

Ковальчук О.І.,
доктор філософії, викладач
кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту
факультету пожежної та
техногенної безпеки,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В умовах динамічних геополітичних викликів та необхідності ефективного реагування на загрози національній безпеці, стратегічним імперативом для України є адаптація успішного міжнародного досвіду проектного менеджменту. Впровадження сучасних методологій, інструментів та практик проектного управління дозволить оптимізувати процеси формування, реалізації та моніторингу державної політики в секторі безпеки та оборони, забезпечуючи більш цілеспрямоване, прозоре та результативне досягнення стратегічних цілей у цій критично важливій сфері.

Сектор безпеки та оборони України функціонує в складних умовах триваючої гібридної війни, що вимагає не лише оперативного реагування на поточні загрози, але й стратегічного планування та ефективної реалізації довгострокових цілей. Традиційні підходи до управління державними ініціативами часто стикаються з проблемами неефективності, розпорошення ресурсів та недостатньої координації між різними відомствами. У цьому контексті, запозичення та адаптація передового міжнародного досвіду у сфері проектного менеджменту набуває особливої актуальності.

Провідні країни світу активно використовують проектний менеджмент для реалізації масштабних оборонних програм, реформування силових структур, впровадження новітніх технологій та зміцнення кібербезпеки. Їхній досвід охоплює широкий спектр методологій – від класичних водоспадних моделей до гнучких Agile-підходів, а також включає використання спеціалізованих інструментів для планування, контролю, управління ризиками та комунікаціями.

Адаптація цих успішних практик до специфіки українського сектору безпеки та оборони може забезпечити ряд ключових переваг. По-перше, це сприятиме **чіткому визначенню цілей та завдань** кожної державної ініціативи, розмежуванню відповідальності та оптимізації використання наявних ресурсів. По-друге, впровадження проектного менеджменту підвищить **прозорість та підзвітність** на всіх етапах реалізації державної політики, що є важливим елементом боротьби з корупцією та зміцнення довіри суспільства. По-третє, це дозволить **ефективніше управляти ризиками** та

оперативно реагувати на непередбачувані обставини, що є критично важливим в умовах нестабільного безпекового середовища.

Крім того, використання проектного підходу сприятиме **покращенню міжвідомчої координації та комунікації**, що є однією з ключових проблем у секторі безпеки та оборони. Застосування стандартизованих процесів та інструментів проектного менеджменту забезпечить краще порозуміння між різними стейкхолдерами та підвищить ефективність спільної роботи над досягненням стратегічних цілей.

Таким чином, стратегічне впровадження адаптованих міжнародних практик проектного менеджменту є важливим кроком на шляху оптимізації державної політики в секторі безпеки та оборони України, сприяючи зміцненню національної стійкості та підвищенню обороноздатності держави в подальшій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Купрієнко Д.А., Саган В.В., Фролов О. Аналіз доцільності впровадження інформаційної системи логістичного забезпечення НАТО LOGFAS у діяльність державної прикордонної служби України. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України, том 89 № 4, 2022, С. 26-50. DOI: <https://doi.org/10.32453/3.v89i4.1265>.

2. Клименко Н.Г. Сутність Механізму цивільного захисту ЄС та перспективи набуття Україною повноправного членства в ньому. *Публічне урядування*, (5 (33)), 2022. С. 23-33.

3. Мельник В.І. "Роль цивільного захисту в забезпеченні національної безпеки України в умовах євроінтеграції." *Південноукраїнський правничий часопис* 4 (2022): 224-229.

4. Бойко Оксана. Державне управління в контексті набуття повноправного членства України в механізмі цивільного захисту Європейського Союзу. *Науковий вісник: Державне управління* 2 (14) (2023): 334-352.

5. Pecina, Miroslav, and Roman Dufek. "Use of LOGFAS tools in logistics planning in NATO." *Revista academiei forțelor terestre* 2.82 (2016): 120-126.

6. Ковальчук О.І., Саміло А.В., Демчина А.В. Підготовка логістів в закладах вищої освіти ДСНС України. Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення: тези Міжнародної науковопрактичної конференції (28 березня 2024 року). Харків: Вид-во НАНГУ, 2024. 760 с.

7. Ковальчук О.І., Саміло А.В. Уніфікація безпекових логістичних процесів в рамках приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС: IX Міжнародна науково-практична конференція "*Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти*". Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 21 березня 2025 року.

8. Oleh Kovalchuk, Dmytro Kobylkin, Ihor Pavuk, Lilia Balash, Ruslana Sodoma, Andriy Samilo Decision support system in the risk management of logistics infrastructure projects IEEE 19th International Conference on Computer Science and Information Technologies. International Workshop on Project Management, 2024.

9. Kovalchuk O.I., Ratushniy R.T., Peretyatko L.A. Risk management of cyber protection programs for critical infrastructure facilities V Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна безпека та інформаційні технології». Кібербезпека інфраструктури, ЛДУБЖД, 2024.

Kateryna Drapaliuk,
Senior Lecturer at
Odesa State University of
Internal Affairs
(*Odesa, Ukraine*)

ANALYSIS OF VOLUNTEERING ACTIVITIES IN SOME EUROPEAN COUNTRIES

Volunteering exists in every society in the world. The terms that define it and the forms of its expression may be different. The values that determine volunteering are general and universal: it is the desire to contribute to the general well-being of one's own free will in the spirit of solidarity without counting on material reward [1, p.65].

In Germany, the basic provisions concerning volunteer service are laid down in the Civil Code, as well as in regional laws. In this country, civil servants can be released from work for a few hours a week to devote this time to working with young people. People who provide voluntary care for the elderly, work as instructors or teachers, are granted significant tax benefits [7].

Volunteering is considered as a service covered by the protective mechanisms of the German labor legislation. A volunteering agreement is considered as a type of employment contract [2, p. 435]. A volunteer in German law is understood as a person who free of charge or for a small fee carries out activities aimed at acquiring knowledge, skills and abilities in a certain profession. As noted in the etymological dictionary of legal terms, "Volontär" in the meaning of "unpaid intern" has been known in Germany since the middle of the 19th century. [3, p. 459].

Sweden is one of the best examples of countries with a deep tradition of volunteering. The priority of this country is to preserve the independence and autonomy of the sector as well as to avoid adopting any legislative regulation, therefore all legal conflicts arising in the field of volunteering are resolved on the basis of case law. Contracts are concluded on the basis of an agreement between the volunteer and the host organization. There are no provisions regulating the taxation of compensation for necessary expenses of volunteers. At the same time, according to the general provisions of the tax code income below a certain threshold is not subject to tax since the total amount of compensation in most cases does not exceed this limit, volunteers usually do not pay any taxes [7].

According to Article 17 of the Italian Civil Code, a volunteer is a person who by his/her own free choice carries out an activity for the benefit of the community and the common good, providing his/her time and skills free of charge to contribute to the needs of people and communities [4]. Italian law provides that volunteering is incompatible with any form of employment relation. [5, p. 100].

The Spanish law on the voluntary work provides that work on a voluntary basis is carried out within the framework of a specific project or program developed by a public or private organization. The activity itself must meet the interests of society in areas such as social assistance, urban problems, education, culture,

science, sports, health care. Various autonomous communities have developed their own regulatory documents regulating volunteer activities. Thus, this law applies only to national and interregional programs and to those volunteers involved in areas that fall under the jurisdiction of the state [1, p.69].

The 2003 Law of Poland on Public Benefit and Volunteer Activities regulates volunteer activities of non-profit and non-governmental organizations, associations, local governments, state administrations and other legal entities. The law also applies to Polish volunteers working in international organizations.

According to the 1998 Volunteer Law, volunteer activities in Portugal must be aimed at the benefit of society or individual communities in the areas of urban and social issues, health, education, science and culture, protection of national heritage and the environment, consumer protection, employment and vocational training, social reintegration, civil defense, among other areas. The law also establishes the principles of volunteer activities, lists the rights and obligations of volunteers and regulates their relations with "supporting" organizations [8, p.68].

In the UK, the situation is quite specific. In this country, there is no national legislation that would clearly regulate the status of volunteers, therefore, common law applies to persons engaged in volunteer activities. Voluntary organizations, i.e. organizations that receive volunteers are perceived as self-governing bodies, so they are allowed to regulate their activities and internal affairs independently. Therefore, all conditions for participation in volunteer activities depend on the rules of self-regulation of the organization as well as the agreement between the volunteer and the host organization.

Thus, the UN recommendations "Volunteerism and Legislation: a Guidance Note" clearly state that national legislation should establish what types of compensation volunteers are entitled to reasonably receive and at the same time not be considered as "hired employees" in the field of labor law [7].

Based on the analysis, the following conclusions can be drawn:

- volunteering in European countries has a significant impact on the development of the social sphere and the formation of civil society;
- participation in the voluntary movement has no religious, racial, age, gender, and even political boundaries;
- in practice of European countries the most important feature of volunteering is that a person voluntarily without coercion or instructions from above, spends part of his free time, strength, energy, knowledge and experience on doing useful things for individual citizens and society as a whole;
- laws regulating volunteer activities in European countries differ significantly from each other due to the variety of volunteer initiatives and goals pursued by legislators.

References:

1. Sirko V.S. (2018). *Administrative and legal regulation of volunteer activities in Ukraine*. Candidate's thesis 12.00.07. Odesa. [in Ukrainian].
2. *Brockhaus-Enzyklopädie*. 23. Band. Mannheim, 1994. 435p.

3. Kashytskyi A.V. (2025). Separate European models of legal regulation of volunteer activities. *Pravova systema Ukrayiny: yevropeikiy vektor rozvytku v umovakh voiennoho stanu: materialy 15 Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (p.p.459-461). Kyiv, State University "Kyiv Aviation Institute". Ternopil: Vector. [in Ukrainian].

4. Codice del Terzosettore, a norma dell'articolo 1, comma 2, lettera b) della legge 6 giugno 2016, n. 106. D.Lgs.3 luglio 2017, n. 117. Pubblicata nella Gazz. Uff. 2 agosto 2017, n. 179, S.O. Retrieved from: <https://www.lavoro.gov.it/documenti-e-norme/normative/Documents/2017/Decreto-legislativo-03072017-n-117-Codice-del-Terzosettore.pdf>

5. Kashytskyi A.V. (2023). Comparative legal analysis of the system of volunteer activity on the example of the legislation of Ukraine and Italy. *Current problems of state and law*, 97, 98–103. [in Ukrainian].

6. Analysis of Ukrainian volunteering based on the methodology of new social movements. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz.ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh> (access date: 04/16/2025).

7. Volunteer activity - European practices of regulation: Retrieved from: <http://www.ecnl.org>. (access date: 04/16/2025).

8. Lyakh T. L.(2006, March 22–23). Historical foundations of social and pedagogical activities of volunteers abroad. «*Oblychchia sotsialnoi derzhavy*» v ramkakh proektu «*Pidvyshchennia yakosti sotsialnykh posluh dlia ditei ta simei u hromadi*»: *Volonterstvo yak resurs sotsialnoi roboty v hromadi: zbirnyk statei mizhnarodnoi naukovo konferentsii dlia studentiv ta aspirantiv* (p.p. 61–70). Kyiv. [in Ukrainian].

Зелений В.І.,

кандидат педагогічних наук,
професор,
професор кафедри соціально-
гуманітарних та правових
дисциплін,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Борисов Н.М.,

факультет забезпечення державної
безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЛОБІЗМ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Однією з ознак зрілості демократичного, правового, соціального суспільства, що базується на ринкових засадах, є наявність розвиненого інституту лобізму як складової політико-управлінського процесу. Це явище дозволяє реалізувати на практиці механізми взаємодії суспільства з органами державної влади. Лобізм – це, насамперед, вплив окремих осіб чи груп осіб на владу, на процеси розробки і прийняття важливих політичних рішень, і в багатьох випадках він відображає стан політичної культури суспільства [4, с. 10].

Теоретичною основою дослідження стали праці таких авторів, як Н.О. Березка, Д.В. Коцупал, О.О. Одінцева, Г.В. Таранцова і Т.С. Яровой.

Лобізм як систематизований процес впливу на публічну політику та законодавчі ініціативи з боку інтересів різних суспільних груп є невід’ємною частиною демократії. В Україні, де демократичні інститути перебувають у процесі трансформації, питання легалізації лобізму стоїть особливо гостро. Законодавче врегулювання лобістської діяльності могло б сприяти підвищенню прозорості ухвалення рішень та зміцненню довіри громадян до органів влади.

Як слушно зазначає О.О. Одінцева, лобізм як політико-правове явище є внутрішньо суперечливим. Виконуючи низку важливих для суспільства функцій, він водночас може мати і негативні прояви. Це зумовлює потребу у чіткому правовому регулюванні лобістської діяльності, яке дозволить не лише унормувати її форми й методи, а й забезпечити ефективний контроль з боку як держави, так і громадськості [4, с. 2].

У контексті України існує реальна загроза підміни понять, коли непрозорі механізми впливу видаються за легітимну лобістську діяльність. У

низці досліджень вказується, що відсутність чітких норм і контролю сприяє формуванню так званого "тіньового лобізму", пов'язаного з олігархічними інтересами, кулуарними домовленостями та практиками політичного впливу без публічного представлення. Т. Яровой слушно зазначає, що без державної волі до впорядкування цієї сфери – ризики лише зростатимуть [6, с. 170]. Тому формалізація лобістської діяльності має супроводжуватися змінами в політичній культурі та забезпеченням громадського контролю.

Протягом періоду незалежності України було запропоновано низку проектів законів щодо лобізму – зокрема у 2009, 2015 і 2021 роках. Проте більшість із них не були навіть розглянуті у парламентських комітетах, а ті, що потрапляли до порядку денного, були відхилені на різних етапах [6, с. 165–166].

Згідно з дослідженням Д.В. Коцупала, лобізм у публічному управлінні виконує репрезентативну, комунікативну, експертну та аналітичну функції. Він сприяє залученню зацікавлених сторін до процесу ухвалення рішень, підвищує якість політичного планування і забезпечує зворотний зв'язок між владою і суспільством [3, с. 33].

На думку Н.О. Березки, впровадження регульованого лобізму в систему публічної служби України дозволить легітимізувати вплив громадських і корпоративних інтересів, підвищити прозорість управлінських рішень та довіру громадян до влади [1, с. 149].

Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром, демонструє, що більшість країн ЄС та США мають усталене законодавче регулювання лобістської діяльності. Зокрема, у США діє Закон про розкриття лобістської діяльності (1995), що передбачає обов'язкову реєстрацію лобістів і подання звітності. У ЄС функціонує Єдиний реєстр прозорості, який забезпечує доступ до інформації про лобістів та їх взаємодію з інституціями Євросоюзу [2, с. 1–6]. Ці моделі є прикладом високої прозорості, що слугує орієнтиром для держав, які прагнуть демократичного врядування.

Показовим також є досвід Канади, де лобістська діяльність регулюється одним із найпрозоріших законів у світі – Lobbying Act. У цій країні запроваджено чіткий поділ на різні типи лобістів, обов'язкову електронну реєстрацію, подання звітів про зустрічі з посадовцями, а також функціонує незалежний Commissioner of Lobbying. Такий підхід дозволяє ефективно поєднувати вплив громадськості з принципами етичного врядування. Канадська модель демонструє, як грамотне регулювання може мінімізувати зловживання і водночас створити простір для конструктивного діалогу між державою та суспільством [2, с. 7–8].

У дисертації О.О. Одінцової акцентовано на відсутності в українському законодавстві чіткого визначення лобізму. Це суттєво ускладнює запровадження ефективних механізмів контролю в цій сфері та гальмує гармонізацію законодавства з європейськими стандартами [4, с. 8–10].

Подібну думку висловлює Т. Яровой, наголошуючи на необхідності розроблення концепції лобізму в українському праві та створення прозорої інституціональної структури його реалізації [6, с. 169].

Кваліфікаційна робота Г.В. Таранцової містить низку практичних пропозицій щодо впровадження ефективної моделі лобістської діяльності в Україні. Серед них – створення єдиного реєстру лобістів, ухвалення етичного кодексу, формулювання чітких правил звітності та організація незалежного контролю за діяльністю лобістів. Окрему увагу авторка приділяє необхідності інформаційної кампанії серед громадськості щодо легального лобізму як частини демократичного процесу [5, с. 63–78].

З огляду на курс України до вступу в Європейський Союз, формування чіткої нормативної бази для лобізму є не лише внутрішньою потребою, а й зобов'язанням у межах Угоди про асоціацію з ЄС. Прозорий лобізм може стати інструментом для посилення громадської участі та відповідального врядування.

Лобізм – це невід'ємний елемент політичного процесу в демократичних країнах. Його належне правове врегулювання може стати потужним інструментом підвищення ефективності публічної влади в Україні. Досвід США, Канади та країн Європейського Союзу свідчить, що прозорість і підзвітність лобістської діяльності сприяють зростанню довіри до владних інституцій та якості ухвалених рішень.

Для України сьогодні важливо не лише імплементувати правову модель лобізму, але й сформуванати суспільне розуміння лобізму як інструменту демократичної участі, а не корупційного впливу. Саме це стане підґрунтям для справжньої публічності в управлінні та законодавчому процесі.

Список використаних джерел

1. Березка Н.О. Необхідність впровадження лобізму в публічній службі України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Том 34 (73) № 6. С. 147–152.

2. Законодавче регулювання лобістської діяльності (досвід країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки) : інформаційна довідка. Київ : Верховна Рада України, 2020. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28920.pdf> (дата звернення: 14.04.2025).

3. Коцупал Д.В. Лобізм у публічному управлінні: сутність, особливості та функції. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Том 34 (73) № 5. С. 30–35.

4. Одінцова О.О. Правове регулювання лобізму в сучасній Україні (загальнотеоретичне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 194 с.

5. Таранцова Г.В. Перспективи розвитку та регулювання сфери лобізму в Україні : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра : Український католицький ун-т. Львів, 2020. 88 с.

6. Яровой Т. Наукові підходи до нормативно-правового регулювання лобістської діяльності в Україні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2022. № 1. С. 162–176.

Бейкун А.Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Лаврук А.В.,

здобувач вищої освіти факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМАТИКА СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ СУСПІЛЬСТВА

Правове регулювання воєнного стану в Україні позиціонується як важливий елемент забезпечення належного функціонування інституту національної безпеки та оборони. Воєнний стан уособлює різновид особливого правового режиму, який вводиться у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії, загрози нападу, інших зовнішніх проявів загроз та небезпек державній незалежності чи територіальній цілісності.

В умовах сучасних геополітичних викликів та загроз, які постали перед Україною у зв'язку із повномасштабною збройною агресією російської федерації, питання правового забезпечення воєнного стану набуває особливого значення [1, с. 127].

Як відомо, у системі природного права ключовими є так звані права першого покоління: право на життя, здоров'я, честь і гідність. Неспровокована агресія російської федерації сплюндрувала, зокрема, і ці цінності, ввівши систематичне порушення норм міжнародного гуманітарного права під час ведення воєнних дій як обов'язковий елемент стратегії «гібридної» війни. Відповідно, у таких умовах основним завданням держави та її адміністративних органів є захист громадян України, насамперед, цивільного населення, максимально можливе до умов особливого правового режиму забезпечення прав і свобод громадян, підтримання правопорядку та функціонування критичної інфраструктури в умовах воєнного стану [2, с. 186].

Воєнний стан як нормативно, так і теоретично позиціонується, в цілому, як особливий правовий режим, що дає змогу оперативно реагувати на загрози, запроваджуючи спеціальні адміністративно-правові механізми. Відповідно, саме адміністративне право відіграє ключову роль у його впровадженні та

ефективній реалізації, забезпечуючи належне публічне управління в умовах війни, тобто, посилення зовнішніх загроз національній безпеці до критичного рівня [3, с. 38-39; 4].

Законодавче регулювання воєнного стану в Україні визначається Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», іншими актами законодавства, нормативно-правовими підзаконними актами, а також програмними документами Президента, Уряду, Верховної Ради та колегіальних дорадчих органів, насамперед, РНБОУ. Так, Конституція України встановлює основні принципи та порядок введення воєнного стану, а також визначає межі повноважень державних органів і вищих посадових осіб у період його чинності. Основний галузевий Закон України: «Про правовий режим воєнного стану» детально регламентує процедуру введення, продовження та припинення воєнного стану, а також встановлює права і обов'язки громадян, підприємств, установ та організацій в умовах його дії.

Взагалі, аналіз сутності та змісту адміністративно-правового регулювання воєнного стану як інструменту державного захисту суспільства, зокрема прав громадян під час збройної агресії, здійснюється вже на протязі тривалого часу рядом науковців-адміністративістів. Вагомий внесок у теоретичні розробки відповідної спрямованості внесли: А.В. Басов, В.В. Белєвцева, В.М. Завгородня, О.О. Крестьянінов, О.В. Кривенко, С.О. Кузніченко, О.В. Маковська, В.Я. Настюк, В.Й. Пашинський, І.І. Петровська, М.М. Прохоренко та інші дослідники. Разом з тим, питання комплексного дослідження адміністративно-правового регулювання функціонування уповноважених на виконання функцій держави суб'єктів, інших складових сектору безпеки і оборони, суспільства в цілому та окремих громадян в умовах правового режиму воєнного стану, ефективності самого правового режиму в умовах повномасштабної війни не досліджувалось у відповідній логічній послідовності та взаємозв'язку важливих складових.

Логічно, що у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації проти України, правовий режим воєнного стану набув особливого значення як інструмент державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. У межах цього режиму адміністративно-правове регулювання забезпечує ефективну роботу органів державної влади, військового командування, а також координацію дій усіх суб'єктів, відповідальних за національну безпеку.

Як вважають А.Т. та М.А. Комзюк та ряд інших дослідників, адміністративно-правове забезпечення воєнного стану - це діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади, врегульована нормами адміністративного права, спрямована на реалізацію заходів правового режиму воєнного стану. Воно охоплює нормативне регулювання, нормотворчу та правозастосовну діяльність, а також імперативні методи управління, що дозволяють обмежити окремі конституційні права в інтересах досягнення загального блага - захисту держави та її громадян [5, с. 103].

Інші дослідники виокремлюють ключові риси адміністративно-правового забезпечення воєнного стану, які полягають у тому, що означене забезпечення: здійснюється спеціальними суб'єктами, наділеними

відповідними повноваженнями; ґрунтується на спеціальних законах, зокрема Законі України «Про правовий режим воєнного стану»; застосовується в умовах надзвичайної небезпеки - загрози державній незалежності, територіальній цілісності, життю та безпеці громадян [4; 6, с. 144].

Безумовно і аксіомно, що в умовах воєнного стану зростає значення адміністративного права як гаранта організації публічного управління. Упорядкування суспільних відносин у сферах оборони, безпеки та забезпечення стабільного функціонування критичної інфраструктури відбувається за допомогою комплексу спеціальних механізмів: видання нормативно-правових актів, здійснення правозастосовної діяльності, контролю за дотриманням правових норм.

Варто концептуально окреслити і міжнародний досвід, що демонструє різноманітні підходи до запровадження воєнного стану. Наприклад, у США під час Другої світової війни він дав змогу мобілізувати ресурси та ефективно координувати дії військових і цивільних структур. В Ізраїлі режим воєнного стану, зазвичай, супроводжується чіткими механізмами захисту прав громадян, навіть за наявності обмежень. У Франції його використовують як інструмент забезпечення внутрішньої безпеки та боротьби з тероризмом [7, с. 118-120].

У відповідь на російську агресію та реалізуючи положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану», держава запровадила воєнний стан із низкою заходів: комендантською годиною, обмеженням пересування, мобілізацією ресурсів та контролем за критичною інфраструктурою. Усі ці дії мають на меті захист населення та забезпечення обороноздатності держави. З етичної точки зору, тимчасове обмеження прав громадян - таких як: свобода пересування або право на приватність - є вимушеним, але необхідним заходом задля загального блага. При цьому важливо, щоб такі обмеження були пропорційними та відповідали міжнародним стандартам.

Як вбачається, законодавство України щодо воєнного стану потребує вдосконалення, передусім у сфері захисту прав громадян і забезпечення ефективної координації між державними органами. Відповідно, розробка нових галузевих нормативно-правових актів сприятиме більш якісному державному управлінню в умовах критичного загострення зовнішніх загроз.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання правового режиму воєнного стану в Україні є фундаментальним інструментом державного управління в умовах загрози національній безпеці. Воно забезпечує скоординовану, організовану та ефективну діяльність органів публічної влади з метою захисту прав громадян, збереження суверенітету й територіальної цілісності держави. Закріплені в законодавстві адміністративно-правові механізми створюють правові підстави для оперативного прийняття рішень, мобілізації ресурсів, координації дій державних і військових структур, а також здійснення контролю за дотриманням встановлених режимів. У підсумку, саме адміністративне право забезпечує необхідний баланс між безпековими потребами держави й дотриманням прав людини в умовах збройної агресії [8, с. 108].

Отже, адміністративно-правове регулювання правового режиму воєнного стану в Україні є ключовим інструментом національної безпеки в умовах зовнішньої загрози. Його значення полягає в необхідності оперативного управління державними процесами, захисту основоположних прав людини, забезпечення обороноздатності країни та підтримання функціонування критичної інфраструктури. Спеціальні механізми адміністративного права, закріплені у законодавстві, дозволяють ефективно координувати діяльність органів публічної влади, приймати своєчасні правові рішення та реалізовувати їх в умовах підвищеної загрози. Водночас, це регулювання забезпечує баланс між необхідністю тимчасового обмеження прав і гарантованим захистом громадян. У цьому полягає його ключова роль як правового щита держави й суспільства в умовах воєнного стану.

Відповідно, сучасна юридична думка, переважно, схиляється до того, що основними рекомендаціями щодо покращення та оптимізації правового регулювання воєнного стану в Україні є: посилення правового захисту громадян в умовах особливих правових режимів з метою максимально можливого дотримання їх прав і свобод, насамперед, родин військовослужбовців та осіб, до них прирівняних, а також підвищення ефективності комплексу мобілізаційних заходів стосовно усіх видів ресурсів держави. Зокрема, для забезпечення належного рівня прав та свобод громадян під час дії воєнного стану, необхідно, як вбачається, розробити окремі удосконалені механізми, які гарантуватимуть: доступ до правосуддя, захист від свавільних дій представників державних органів, зокрема, при затриманні, забезпечення гуманітарних потреб тощо. Важливо також ініціювати оновлення відповідних галузевих нормативно-правових актів, у тому числі і з загальних, фундаментальних питань державної безпеки, адаптуючи їх до сучасних викликів, пов'язаних із повномасштабною збройною агресією та необхідністю для держави вести довготривалу, виснажливу війну. Необхідно зазначити, що своєчасна, оперативна оптимізація нормативного масиву з питань чинності особливих правових режимів та функціонування суб'єктів оборонно-безпекового сектору та системи національної безпеки в цілому, - забезпечить мотиваційний поштовх у урегульованості відповідних суспільних процесів.

Список використаних джерел:

1. Денисова А.В. Правове регулювання воєнного стану в Україні / Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції: *Колективна монографія*. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. 508 с. С. 127-147. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/329/9684/21912-1?inline=1> (дата звернення: 12.05.2025).

2. Махмурова-Дишлюк О.П. Адміністративно-правовий режим воєнного стану як комплексний інструмент публічного адміністрування забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян та прав і законних інтересів фізичних осіб в умовах російсько-української війни. *Київський*

часопис права, 2024, № 1, С. 185-190. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/421> (дата звернення: 12.05.2025).

3. Пашинський В., Ступак Д. Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 1(53) / 2023. С. 37-40. URL: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/1027> (дата звернення: 12.05.2025).

4. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст.250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 12.05.2025).

5. Комзюк А.Г., Комзюк М.А., Липій Є.А. Адміністративно-правовий режим воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з московською військовою агресією. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 3, 2022. С. 100-106. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eefd7663-025d-44e9-af0d-a4e4f152c04f/content> (дата звернення: 12.05.2025).

6. Шопіна І.М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. №4. С. 143 – 145.

7. Правові засади організації та здійснення публічної влади: *збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції*, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 травня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 255 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/pravovi_zasady_organizaciyi_ta_zdiysnennya_publichnoyi_vlady_2024.pdf (дата звернення: 12.05.2025).

8. Коваленко Н. Поняття та ознаки адміністративно-правового режиму. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 1. С. 106–110.

Андрієнко І.А.,
курсант навчальної групи ННІ4-
22-302,
Харківський національний
університету внутрішніх справ
(м.Харків, Україна)

РОЛЬ СИМУЛЯЦІЇ ТА ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Сучасна військова підготовка потребує високої ефективності та реалістичності навчального процесу, що дозволяє максимально точно моделювати бойові умови і розвивати необхідні навички у військовослужбовців. У цьому контексті технології віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) відіграють ключову роль, адже вони дозволяють створювати безпечне, економічно ефективне і водночас надзвичайно реалістичне навчальне середовище.

Віртуальна реальність занурює військовослужбовців у повністю змодельований цифровий світ, де вони можуть відпрацьовувати різноманітні бойові сценарії – від міських боїв до управління складною військовою технікою. Завдяки VR можна імітувати будь-яку ситуацію: проведення спецоперацій у ворожому тилу, евакуацію поранених, ведення вогню з бронетехніки або пілотування літаків та безпілотників. Одним із головних переваг такого підходу є можливість безпечного навчання без витрачання реальних ресурсів і без ризику для життя. Наприклад, спеціальні VR-симулятори для підготовки пілотів дозволяють відпрацьовувати складні маневри та реагування на аварійні ситуації без необхідності використовувати реальні літаки, що значно скорочує витрати на навчання і знижує ймовірність помилок у реальних бойових умовах.

Окрім бойових тренувань, віртуальна реальність активно використовується у медичній підготовці військових. Бойові медики можуть працювати з віртуальними пацієнтами, які реагують на їхні дії, і таким чином навчатися швидкому прийняттю рішень у стресових ситуаціях. Це дозволяє ефективніше підготувати персонал до надання першої допомоги під час бойових дій, евакуації поранених та стабілізації їхнього стану в умовах війни.

Доповнена реальність, на відміну від VR, не замінює реальний світ, а доповнює його цифровими елементами. Військові можуть отримувати необхідну інформацію в режимі реального часу, не відволікаючись від виконання завдань. Використання тактичних AR-дисплеїв у шоломах дозволяє солдатам бачити дані про місцевість, отримувати команди, відстежувати позиції союзників і ворогів прямо перед очима, не відриваючись від обстановки навколо. Це значно підвищує ситуаційну обізнаність, пришвидшує ухвалення рішень і робить комунікацію між підрозділами більш ефективною.

Крім того, AR-технології активно застосовуються для технічного навчання і ремонту військової техніки. Наприклад, механіки, використовуючи AR-окуляри, можуть бачити інструкції та схеми безпосередньо на поверхні техніки, що спрощує і пришвидшує процес ремонту. Це особливо корисно в польових умовах, коли доступ до друкованих посібників або комп'ютерів обмежений [1].

Попри всі переваги, впровадження VR і AR у військову підготовку має певні виклики. Насамперед це висока вартість розробки таких технологій, адже створення реалістичних симуляцій потребує складного програмного забезпечення та потужного обладнання. Також важливою є проблема адаптації навчальних програм і підготовки інструкторів, які повинні не лише вміти користуватися новими технологіями, а й ефективно інтегрувати їх у традиційні методи навчання.

Проте перспективи розвитку VR і AR у військовій підготовці є надзвичайно широкими. У майбутньому використання штучного інтелекту дозволить створювати ще більш динамічні та адаптивні симуляції, які підлаштовуватимуться під рівень підготовки конкретного військовослужбовця. Поєднання віртуальної і доповненої реальності з реальними фізичними тренуваннями створить комплексні навчальні системи, які зроблять військову освіту ще більш ефективною [2].

Таким чином, VR і AR не просто покращують військову підготовку – вони змінюють сам її підхід, роблячи навчання більш реалістичним, інтенсивним і водночас безпечним. Впровадження цих технологій є стратегічно важливим для сучасних армій, оскільки дозволяє значно підвищити рівень підготовки особового складу та забезпечити ефективну підготовку до реальних бойових дій у складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Військовий комплекс Доповнена і Віртуальна реальність - Lookinar. Lookinar: Main - Augmented and Virtual Reality development. URL: <https://lookinar.com/vijskova-promyslovist/> (дата звернення: 31.03.2025).

2. Від авіасимуляторів до рекрутингу. Як AR/VR використовують у підготовці військових. Vector. URL: <https://vctr.media/ua/vid-pidgotovki-pilotiv-do-rekrutingu-yak-ar-vr-vikoristovuyut-u-pidgotovczi-vijskovih-ta-stvorenni-zbroyi-183908/> (дата звернення: 31.03.2025).

Чигрина Г.Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної
діяльності,

Державний податковий
університет

(м. Ірпінь, Україна)

МОДЕЛЬ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Створення і запровадження ефективної моделі правоохоронної діяльності та завершення реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України – пріоритетні завдання України, як майбутнього члена Європейського Союзу (далі – ЄС).

Наразі Кабінетом Міністрів України та відповідними державними органами розроблені та реалізуються плани заходів, спрямовані на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, яким закріплено концепцію проведення реформ у сфері діяльності органів правопорядку та прокуратури. Реалізація визначених концепцією положень дасть змогу вирішити низку проблемних питань, а саме: надмірну тривалість досудового розслідування внаслідок перевантаження та подекуди неефективності органів досудового розслідування й прокуратури, нечіткість у розмежуванні компетенції та повноважень різних органів правопорядку, дублювання їхніх функцій, наявність корупційних ризиків у діяльності органів правопорядку та прокуратури, недосконалість механізмів призначення на посади й просування по службі, а також позитивно вплине на подальшу гармонізацію кримінального та кримінального процесуального законодавства України зі стандартами ЄС [1].

Поєднуємо думки вчених, які вважають, що модель правоохоронної діяльності в Україні повинна будуватися із врахуванням не тільки міжнародного досвіду щодо *стандартів правоохоронної діяльності*, але й забезпечувати ефективну роботу правоохоронних органів на *національному та наднаціональному рівнях*. У підсумку, засади, принципи, механізми, форми, методи, система правоохоронних органів, як елементи національної моделі правоохоронної діяльності, забезпечуватимуть здатність адекватно протидіяти транснаціональній злочинності та правопорушенням, вчиненим на міждержавному рівні [2; 3; 4; 5; 6].

Враховуючи зазначене, приєднуємося до висновків про те, що «стандарти правоохоронної діяльності» доцільно трактувати як сукупність загальнообов'язкових норм і принципів, які розроблені й прийняті державами-членами ЄС, спеціально уповноваженими інституціями ЄС, з метою *уніфікації* засад правоохоронної діяльності, форм і методів роботи правоохоронних органів, їх посадових осіб відповідно до загальноновизнаних демократичних

цінностей, з метою зміцнення національного і загальноєвропейського правопорядку, захисту прав і свобод людини та громадянина [2; 3; 4; 5; 6].

Уніфіковані стандарти правоохоронної діяльності, серед іншого, сприятимуть підвищенню ефективності співпраці правоохоронних органів України та ЄС у сфері забезпечення безпеки і оборони, протидії порушенням міждержавного та світового правопорядку.

У ЄС в основу стратегії діяльності правоохоронних органів покладено підхід «правоохоронна діяльність, керована аналітикою» і багато кримінальних правопорушень, зокрема злочинів, розкриваються саме завдяки використанню цієї концепції.

Про концепцію правоохоронної діяльності, керовану аналітикою керівник операційного департаменту Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (далі – КМЄС в Україні) Удо Моллер розповідав ще у лютому 2017 року на спільному аналітичному тренінгу (або тренінгу щодо «правоохоронної діяльності, керованої аналітикою») для офіцерів Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро та Національної академії внутрішніх справ. Основний акцент тренінгу було зосереджено на таких темах як оперативний аналіз, аналітичне програмне забезпечення, тактичний аналіз, використання географічних інформаційних систем, стратегічний аналіз, аналіз з відкритих джерел та оцінка ризиків [5].

Теоретично зазначена концепція може успішно запроваджуватися у діяльність будь-якого правоохоронного органу України. Можливості сучасних технологій дозволяють будь-якому правоохоронному органу, не залежно від його завдань та повноважень, застосовувати розвідувальну аналітику для підсилення своїх можливостей та удосконалення структури. Аналіз та грамотна інтерпретація одержаної інформації можуть визначати заходи реагування на виявлені правопорушення, політику правоохоронного органу, направляти ресурси туди, де вони найбільш потрібні. «Аналіз ризиків» також є важливою частиною правоохоронної діяльності, керованої аналітикою.

Але, як вірно зазначають О. Користін, Б. Денисенко та інші вчені, аналітичні розвідувальні функції може виконувати не будь-який працівник. Не всі правоохоронні органи мають відповідний потенціал та можливості залучати до виконання розвідувальних функцій винятково кваліфікований та досвідчений персонал, який може забезпечити дотримання всіх методологічних, законодавчих та етичних вимог [7, с. 68].

З метою підготовки кадрів для правоохоронної діяльності, керованої аналітикою, обов'язковою складовою (компонентом) навчальних програм повинен стати кримінальний аналіз. Сучасний правоохоронець не може не володіти основами кримінального аналізу, не залежно від того, яку посаду він займає і в якому правоохоронному органі працює.

Цей висновок був ще раз підтверджений делегацією українських правоохоронців, які повернулися з тижневого візиту до Естонії та Німеччини, де вони вивчали, як організована та впроваджується сучасна поліцейська освіта в країнах Європейського Союзу [6].

З 30 березня по 6 квітня 2025 року представники Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та Державної прикордонної служби України відвідали Естонську академію наук безпеки, Федеральну поліцейську академію Німеччини та Німецький морський навчальний центр [6].

Візит, організований за сприяння Консультативної місії Європейського Союзу в Україні, мав на меті підтримати поточну реформу поліцейської освіти в Україні шляхом визначення ефективних практик та систем, які можна адаптувати до потреб українських реалій [6].

Під час візиту основна увага була зосереджена на тому, як побудована поліцейська освіта, як підтримується професійний розвиток протягом усієї кар'єри офіцера та як нові методи роботи поліції інтегровані в навчання. Дискусії з експертами ЄС охоплювали різні теми: від розробки навчальних програм до важливості навчання впродовж усього кар'єрного шляху в правоохоронних органах [6].

Німеччина та Естонія були обрані за їхні визнані підходи до підготовки поліцейських та забезпечення громадської безпеки. Тамтешні системи побудовані на демократичній підзвітності, залученні громадськості та постійному вдосконаленні – цінностях, які Україна прагне втілити у власних реформах [6].

Отже, вивчення досвіду провідних країн світу, аналіз сучасних тенденцій розвитку правоохоронної діяльності, врахування пріоритетів державної політики у цій сфері, дають всі підстави для створення і запровадження в Україні ефективної моделі правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення 15.05.2025 р.)

2. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження: автореферат дис.. ... кандидата юридичних наук: 12.00.01; Міністерство внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ. Львів, 2016. 21 с.

3. Кузьмінський О. (2023). Модернізація діяльності правоохоронних органів України в сучасних умовах. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки"*. Т. 10. № 4(40). С. 317-323.

4. Руденко М.В. Щодо зміни акцентів у визначенні поняття та системи правоохоронних органів (органів правопорядку). *Актуальні проблеми права: теорія і практика* № 1 (37), 2019. С. 37-43

5. Правоохоронна діяльність, керована аналітикою: передова методика сучасної правоохоронної діяльності. URL: <https://salو.li/FAe9eC7> (дата звернення 15.05.2025).

6. Україна орієнтується на моделі ЄС у реформуванні системи поліцейської підготовки. URL: <https://salو.li/67CE1Cf> (дата звернення 15.05.2025).

7. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України: монографія / Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін., за заг. ред. Користіна О.Є. – Київ: «ВАЙТ», 2024. 450 с.

Юшкевич В.В.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально-
гуманітарних та правових
дисциплін,
Київський інститут Національної
гвардії України
(*м. Київ, Україна*)

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЦИВІЛЬНО- ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала потребу у формуванні нових підходів до забезпечення національної безпеки, у центрі яких перебуває ефективна цивільно-військова взаємодія. Зазначене явище не лише поглиблює функціональні аспекти безпекового сектору, але й висуває нові вимоги до особистісного та професійного рівня підготовки військовослужбовців, які повинні діяти на перетині військової служби, гуманітарного реагування та міжінституційної співпраці. У цьому контексті особливого значення набуває формування лідерських компетентностей, орієнтованих на виконання завдань у сфері цивільно-військової взаємодії в умовах гібридної війни та зовнішньої агресії.

Цивільно-військова взаємодія в Україні регламентується низкою нормативно-правових актів, що охоплюють як національні, так і міжнародні стандарти. Серед них ключовими є Закон України «Про національну безпеку України» (2018), Стратегія національної безпеки України (Указ Президента України №392/2020), а також **Доктрина цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України (СП 9-00(01).01)**, затверджена начальником Генерального штабу ЗСУ. Ця доктрина визначає мету, принципи, структуру та завдання підрозділів СІМІС, а також окреслює основні напрями їх взаємодії з цивільним середовищем у мирний час та в умовах воєнного стану. Її положення доповнюються директивними документами Міністерства оборони України, а також адаптованими положеннями НАТО згідно з Allied Joint Publication AJP-3.4.9 та STANAG 2529. Важливою складовою є і внутрішні регламенти силових відомств (зокрема Національної гвардії України, ДСНС, СБУ), які координують міжвідомчу взаємодію у межах національної системи стійкості.

Ефективність цивільно-військової взаємодії безпосередньо залежить від рівня розвитку лідерських якостей військовослужбовців, які виконують завдання на стику гуманітарних, адміністративних і бойових викликів. У такому контексті лідер повинен не лише вміти оперативно ухвалювати рішення, адаптуватися до швидкоплинних змін у зоні бойових дій, але й володіти розвиненими комунікативними здібностями, міжкультурною

компетентністю, знанням основ міжнародного гуманітарного права та принципів публічного управління. До комплексу базових лідерських компетентностей у сфері СІМІС належать стратегічне мислення, командна взаємодія, відповідальне управління ризиками, стресостійкість, здатність до діалогу з представниками цивільного середовища та міжнародних організацій.

Практичні завдання, які стоять перед військовими лідерами в системі цивільно-військової взаємодії, в умовах збройної агресії охоплюють організацію евакуації населення, координацію надання гуманітарної допомоги, сприяння відновленню критичної інфраструктури у деокупованих районах, ведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, а також забезпечення супроводу гуманітарних місій, зокрема тих, що реалізуються за участі міжнародних структур (UNHCR, ICRC, ОСНА, EUAM). Зростаючу роль у цьому процесі відіграють підрозділи Національної гвардії України, які діють у тісній взаємодії з військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та волонтерськими об'єднаннями. Успішність таких заходів великою мірою залежить від особистої ініціативи офіцерського складу, їх спроможності до налагодження ефективної горизонтальної комунікації та прийняття нестандартних рішень.

Формування лідерських компетентностей у військовослужбовців має ґрунтуватися на поєднанні освітніх, тренінгових і практичних компонентів. Зокрема, в системі професійної військової освіти необхідно посилити акценти на вивченні дисциплін, пов'язаних із цивільно-військовим співробітництвом, кризовим менеджментом, лідерством у мультикультурному середовищі, комунікацією в умовах ризику. Важливу роль у цьому процесі відіграють національні програми підготовки, а також курси, які реалізуються в рамках співпраці з НАТО, ЄС та іншими партнерами. Таким чином, формування лідерських якостей у контексті СІМІС є невід'ємним елементом загальної трансформації сектору безпеки та оборони відповідно до стандартів стійкості та міжвідомчої інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Закон України. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Голос України*. 2018. № 122.

2. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. *Офіційний вісник Президента України*. 2020. № 22. Ст. 1220.

3. Генеральний штаб Збройних Сил України. Доктрина цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України: СП 9-00(01).01. Київ, 2020. 34 с.

4. NATO. Allied Joint Publication AJP-3.4.9. NATO Civil-Military Cooperation (CIMIC) Doctrine. Brussels: NATO Standardization Office, 2013. 62 p.

5. NATO. STANAG 2529. NATO Standardization Agreement on Civil-Military Cooperation (CIMIC). Brussels: NATO Standardization Agency, 2004. 14 p.

6. Бережний В. Лідерство та управлінська компетентність в умовах гібридної війни. *Військова освіта*. 2023. № 2. С. 22–28.

7. Черняк С. Військове лідерство та соціальні виклики: нові підходи до підготовки командирів. *Наука і оборона*. 2022. № 4. С. 47–54.

Полуніна Л.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Конопля В.В.,

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня факультету
службово-бойової діяльності,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Міжнародно-правові засади відповідальності за вчинення воєнних злочинів формують основу сучасної системи захисту прав людини у контексті збройних конфліктів та забезпечення справедливості на міжнародному рівні. Визначення воєнних злочинів, механізми притягнення до відповідальності, а також юрисдикційні повноваження міжнародних судових органів закріплені в низці ключових міжнародних нормативно-правових актів, які є результатом еволюції міжнародного гуманітарного та кримінального права.

Основоположними документами в цій сфері виступають Женевські конвенції 1949 року [1] та Додаткові протоколи до них 1977 року [2], які визначають стандарти захисту осіб, які не беруть або припинили брати участь у воєнних діях. Зокрема, ці документи забороняють вбивства, катування, негуманне поводження з цивільними особами, взятими в полон військовими, а також визначають правила поводження з пораненими та хворими. Порушення положень цих конвенцій і протоколів вважаються серйозними воєнними злочинами та можуть спричинити міжнародну кримінальну відповідальність.

Ключовим міжнародно-правовим актом, який встановлює процедури кримінального переслідування за воєнні злочини, є Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) 1998 року [5]. У статті 8 Статуту подано розгорнуте визначення воєнних злочинів, серед яких: умисне вбивство, катування, незаконне депортація населення, взяття заручників, напад на цивільні об'єкти, використання заборонених видів зброї (наприклад, отруйного газу), вербування дітей до збройних формувань тощо [3]. МКС має юрисдикцію розглядати справи щодо осіб, відповідальних за такі дії, незалежно від їхнього офіційного статусу чи громадянства, якщо ці злочини були вчинені на території держави-учасниці або за її згодою.

Історичну основу міжнародної кримінальної відповідальності за воєнні злочини було закладено під час Нюрнберзького та Токійського міжнародних трибуналів, на яких після Другої світової війни були притягнуті до відповідальності найвищі посадові особи та військово керівництво нацистської Німеччини та мілітаристської Японії. Ці судові процеси стали прецедентами визнання принципу особистої відповідальності, тобто неможливості уникнення покарання, прикриваючись виконанням наказів або державним статусом. Також, було закріплено поняття злочинів проти миру, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, що стало фундаментом для подальшого розвитку міжнародного кримінального права.

У новітній історії важливу роль у забезпеченні міжнародної відповідальності відіграли ад хок трибунали, зокрема Міжнародний трибунал по колишній Югославії (МТКЮ) та Міжнародний трибунал по Руанді (МТКР). Наприклад, під час МТКЮ притягнуто до відповідальності високопосадовців, зокрема колишнього президента Югославії Слободана Мілошевича, за масові вбивства, етнічні чистки, зґвалтування та інші воєнні злочини. Ці процеси показали, що навіть очільники держав не мають імунітету від міжнародної кримінальної юрисдикції.

На сучасному етапі питання воєнних злочинів набуло особливої актуальності у зв'язку зі збройною агресією РФ на території України, що триває з 2014 року і особливо після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році. Міжнародний кримінальний суд вже розпочав розслідування щодо можливої відповідальності за вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду на території України. У березні 2023 року МКС видав ордер на арешт президента РФ, що є безпрецедентним кроком щодо глави постійного члена Ради Безпеки ООН.

Таким чином, міжнародно-правові засади відповідальності за вчинення воєнних злочинів базуються на чітко сформованій системі міжнародних актів, принципів та механізмів правосуддя, які дозволяють не лише визначити сам факт злочину, а й забезпечити покарання винних. Це є невід'ємною складовою системи міжнародної безпеки, верховенства права та захисту людської гідності навіть в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
2. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
4. Про затвердження Конвенції про незастосування строків давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства : Закон України від 25.12.2002 № 363-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text.

5. Офіційний сайт Міжнародного кримінального суду (ICC). URL: <https://www.icc-cpi.int>.

Кондратюк-Антонова Т.В.,
кандидат філософських наук,
доцент, професор кафедри
соціально-гуманітарних та
правових дисциплін факультету
забезпечення державної безпеки,
Київській інститут Національної
гвардії України
(*м.Київ, Україна*)

Дерев'янку О.О.,
курсант 124 групи, факультету
забезпечення державної безпеки,
Київській інститут Національної
гвардії України
(*м.Київ, Україна*)

Лужанський В.Г.,
курсант 124 групи факультету
забезпечення державної безпеки,
Київській інститут Національної
гвардії України
(*м.Київ, Україна*)

ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ З ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

У сучасних умовах зростаючої глобальної нестабільності, гібридних загроз та інституційної кризи в багатьох державах, особливої актуальності набуває осмислення ролі військових формувань, які поєднують у собі як силу, так і правоохоронну функції. Це зумовлює необхідність глибшого соціально-філософського аналізу таких структур, як Національна гвардія, спеціальні підрозділи силових міністерств, які діють на межі армії та поліції. Діяльність таких формувань постає не лише як інструмент державного контролю, а й як індикатор суспільно-політичної стабільності, рівня довіри громадян до інституцій влади та ефективності демократичних механізмів.

До основних правоохоронних функцій військових формувань належать: захист конституційного ладу та територіальної цілісності України; охорона громадського порядку та безпеки під час масових заходів; охорона державних об'єктів, стратегічно важливих інфраструктур; участь у боротьбі з тероризмом, незаконними збройними формуваннями та організованою злочинністю; виконання завдань територіальної оборони та відсічі збройній агресії; реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їхніх наслідків; забезпечення правопорядку під час воєнного стану; участь у міжнародних місіях та співпраця з іноземними партнерами.

Сьогодні військові формування з правоохоронними функціями, зокрема Національна гвардія України, виконує широкий спектр завдань: від безпосередньої участі у бойових діях до охорони державних об'єктів, боротьби з тероризмом і розмінування звільнених територій.

Соціально-філософські засади функціонування військово-правоохоронних формувань базуються на розумінні держави як інституту, котрий покликаний забезпечити баланс між свободою індивіда та суспільною безпекою. У цьому контексті військові формування з правоохоронними функціями – це інструмент, який поєднує елементи примусу з функціями захисту правопорядку. Їхня діяльність вимагає збереження внутрішнього балансу між обмеженням прав заради безпеки та дотриманням основоположних прав людини.

З філософської точки зору, такі формування є виявом «влади як служіння», коли сила підпорядкована етичному обґрунтуванню. Вони уособлюють не лише державну волю, а й публічну відповідальність перед суспільством, де головним критерієм легітимності є не тільки сила, а й моральна обґрунтованість застосування насильства.

Шляхи здійснення військово-соціальної роботи включають в себе дотримання встановлених законами, військовими статутами та іншими нормативно-правовими актами прав та свобод військовослужбовців, реалізацію потреб, інтересів, врахування та застосування норм міжнародного гуманітарного права, зміцнення військової дисципліни, організованості та правопорядку.

В історії людства військові формування з поліцейськими функціями виникали в умовах загрози внутрішній безпеці. Їхнє створення зазвичай було відповіддю на потребу у спеціалізованих структурах, здатних діяти оперативно в умовах надзвичайних ситуацій.

Однією з головних філософських проблем, пов'язаних із діяльністю військово-правоохоронних структур, є легітимність насильства. Етичний аспект полягає в тому, що кожен військовослужбовець має діяти в межах, що визначаються не лише законами, а й етичними нормами.

Застосування сили є морально виправданим лише за умов дотримання певних принципів: законності (застосування сили повинно ґрунтуватися на чітких правових підставах. Без цього сила перетворюється на свавілля); необхідності (сила є морально допустимою тільки тоді, коли усі мирні засоби вичерпано, а дія безпосередньо спрямована на запобігання більшому злу); пропорційності (застосована сила має відповідати загрози – вона не повинна бути надмірною або каральною за своєю суттю); гуманності (навіть у ситуації загрози життю має зберігатися людська гідність, а також правила поведінки з людьми: заборона катувань, повага до цивільних, гуманне ставлення до полонених); відповідальності (кожен представник силових структур несе особисту моральну й юридичну відповідальність за свої дії, навіть якщо діє за наказом).

Зловживання силовими повноваженнями в цих структурах можуть призвести до деградації демократичного ладу та перетворення військових формувань на інструмент політичного тиску.

Військові формування з правоохоронними функціями не можуть існувати окремо від суспільства. Тому їхня ефективність безпосередньо залежить від рівня довіри з його боку. У демократичній державі така довіра формується через прозорість, підзвітність, відкритість до діалогу, дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

Соціальна філософія наголошує на необхідності посилення громадського контролю над подібними структурами – через ЗМІ, правозахисні організації. Це дозволяє запобігти зловживанням та сприяє інтеграції силових структур у систему демократичних інституцій.

Сьогодні світ перебуває у фазі змін глобального безпекового простору. Розвиток військових формувань з правоохоронними функціями має враховувати нові загрози — кіберзлочинність, тероризм, гібридні війни, масові міграції. Водночас необхідно зберігати гуманістичний орієнтир, спрямований на захист особистості, а не лише державного порядку.

Україна, перебуваючи у стані війни, потребує якісної реформи правоохоронно-військових структур. Національна гвардія, як приклад такого формування, має поєднувати мобільність армії з соціальною чутливістю поліції.

Військові формування з правоохоронними функціями – складний соціальний феномен, який не можна розглядати виключно з позиції безпеки чи сили. Їхня роль полягає в забезпеченні тонкого балансу між правопорядком та правами людини, між державним інтересом і громадською свободою. Соціально-філософський аналіз таких структур дозволяє виявити глибинні суперечності їхнього існування та спрямувати розвиток у руслі гуманізму, демократії й соціальної справедливості.

Список використаних джерел:

1. Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектору безпеки і оборони: виклики сьогодення. *Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*. НАНГУ. Вінниця. 2024. <https://nangu.edu.ua/uploads/files/documenty/2024/naukova%20diyalnist/forumy/2024>
2. Козловець М.А. Військово-правове виховання військовослужбовців збройних сил України: соціально-філософський аналіз. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук*. Житомир. 2016. http://eprints.zu.edu.ua/22191/1/dys_Fedorenko.pdf
3. Коли з'явилася НГУ та яку роль виконує сьогодні. <https://www.rbc.ua/news/ukrayinski-natsgvardiytsi-vidznachayut-svyato-1742968641.html>.

Тематичний напрям роботи 2.
ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В
СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Комашко В.В.,

доктор філософії в галузі права, старший дослідник, Заслужений юрист України, завідувач відділу правової та антикорупційної політики центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень
(м.Київ, Україна)

Шамара О.В.,

доктор філософії в галузі права, старший дослідник, доцент, радник директора Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових України
(м.Київ, Україна)

КОНТРОЗВІДУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНСТЕКСТІ
ОРГАНІЗАЦІЇ НАГЛЯДУ ПРОКУРОРА ЗА ДОДЕРЖАННЯМ
КОНСТИТУЦІЇ ТА ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ОРГАНАМИ ТА
ПІДРОЗДІЛАМИ, ЩО ЇЇ ПРОВОДЯТЬ

Статтею 7 Закону України «Про контрозвідувальну діяльність» визначено, що нагляд за дотриманням вимог Конституції і законів України органами та підрозділами, що здійснюють контрозвідувальну діяльність здійснює Генеральний прокурор, виконувач його обов'язків або уповноваженими наказом Генерального прокурора заступниками Генерального прокурора [1].

Указом Президента України від 11 травня 2023 року №273/2023 схвалено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку, як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки. Місія якого полягає у стратегічній та оперативній здатності органів правопорядку і прокуратури служити людям, захищати порядок, громадську та державну безпеку з дотриманням прав людини і стандартів підзвітності, що інтегрує Україну в загальноєвропейський простір свободи, безпеки та справедливості. Окремої уваги, заслуговують визначені Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку напрями посилення прокуратури, серед яких слід виділити: удосконалення внутрішньої структури і функцій органів правопорядку та прокуратури, забезпечення їх раціональної

побудови й спроможності ефективно виконувати свої функції шляхом оптимізації ресурсів відповідно до визначених законом повноважень; **посилення координаційної ролі Офісу Генерального прокурора**, запровадження правового механізму затвердження та/або погодження Генеральним прокурором міжвідомчих актів органів правопорядку з питань проведення досудового розслідування та здійснення оперативно-розшукової діяльності (стандарти, методичні рекомендації) [2].

У межах повноважень, наданих Конституцією України, сектор безпеки і оборони підлягає демократичному цивільному контролю. Система цивільного демократичного контролю складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України; контролю, що здійснюється Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського нагляду (стаття 4 Закону України «Про національну безпеку України») [3].

Офісом Генерального прокурора з метою приведення у відповідність до Конституції України Закону України «Про прокуратуру» в частині визначення функцій прокуратури, листом від 16.01.2021 №05/5/1-12вих-21 було ініційовано перед Парламентом України внесення відповідних змін до статей 2 (Функції прокуратури), та 25 (Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство) Закону України «Про прокуратуру» [4]. Прокурори здійснюють повноваження з нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, на підставі Конституції України, законів України «Про прокуратуру» та «Про оперативно-розшукову діяльність», а також інших нормативно-правових актів, про що зазначено у листі Офісу Генерального прокурора від 16.02.2024 року №11/2/3-14274вих-24.

В адресу Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та Офісу Генерального прокурора було скеровано лист за №293/208 від 17.03.2025 року, яким було надано аналітичну записку «Щодо посилення прокурорського нагляду за дотриманням законності органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність». Фахівцями консультативно-дорадчого органу при Президентові України, за результатами аналізу Конституції України, законів України «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про розвідку», «Про національну безпеку України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідувальну діяльність» звернуто увагу законодавчої, виконавчої влади та прокуратури на наявні проблеми стосовно унормування дієвості реалізації функції органів прокуратури щодо відповідного кола осіб з числа працівників прокуратури з метою організації більш ефективного нагляду за дотриманням вимог Конституції і законів України органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність та надано відповідні пропозиції щодо змін до чинного законодавства України. За результатами її опрацювання державними органами

України було висловлено власні міркування щодо викладеного аналізу стану законодавства.

Зазначене вище, стало підґрунтям для подальших наукових розвідок, виходячи із наявних повноважень прокуратури здійснення нагляду за дотриманням Конституції та законів України при проведенні оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності органами та підрозділами суб'єктів сектору безпеки і оборони, які наділені правом здійснювати таку діяльність (стаття 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», стаття 2 Закону України «Про прокуратуру», стаття 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальний процесуальний кодекс України), що дало підґрунтя для подальшого дослідження цієї проблеми [5].

Особливістю дослідження питання нагляду прокуратури за дотриманням Конституції та законів України під час здійснення контррозвідувальної діяльності органами та підрозділами, які наділені правом здійснювати таку діяльність є той факт, що наведення судової практики, статистичних даних які б свідчили про наявність системних проблем у здійсненні контррозвідувальної діяльності є утрудненим. Це обумовлюється тим, що відомості зокрема, про організацію, плани, зміст, форми, методи, засоби, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, результати контррозвідувальної діяльності, наукових і науково-технічних розробок з питань забезпечення державної безпеки становлять державну таємницю і підлягають захисту в порядку, визначеному Законом України «Про державну таємницю» (стаття 9 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» (Захист відомостей про контррозвідувальну діяльність)). Принциповою ознакою даного вивчення буде те, що воно ґрунтуватиметься виключно на нормах чинного законодавства без проведення порівняльного аналізу відповідних моделей нагляду в державах членах ЄС чи НАТО, виключно з метою чіткої аргументації наявності вже існуючих нормативних засад здійснення прокурором нагляду за дотриманням Конституції та законів України, під час здійснення контррозвідувальної діяльності органами та підрозділами, які наділені правом здійснювати цю діяльність.

Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст.ст.1,3 Конституції України). За приписами статті 8 Основного Закону України – в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Відповідно до положень частини другої статті 19 Конституції України – органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи **зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.** Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої

повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (ст.6 Конституції України) [6].

На сьогодні, прокуратуру фактично віднесено до системи органів правосуддя, зокрема згідно з ст.129, ст.ст.131-131¹ Розділу VIII «ПРАВОСУДДЯ» Конституції України.

Слід наголосити, що Офіс Генерального прокурора, за результатом опрацювання аналітичної записки Національного інституту стратегічних досліджень «Щодо посилення прокурорського нагляду за дотриманням законності органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність», у листі за № 10/3-3131ВИХ-25 від 10.04.2025 року зазначив, що: «Офіс Генерального прокурора погоджується із пропозиціями Національного інституту стратегічних досліджень, викладеними в аналітичній записці «Щодо посилення прокурорського нагляду за дотриманням законності органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність». Водночас приписи Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», згідно з якими нагляд за додержанням законів під час проведення контррозвідувальної діяльності здійснюється лише Генеральним прокурором, виконувачем його обов'язків або уповноваженими наказом Генерального прокурора заступниками Генерального прокурора, є застарілими та потребують законодавчих змін і доповнень.».

Однак, представниками окремих державних органів України висловлюються думки, які ґрунтуються на припущеннях про відсутність законодавчих підстав для здійснення прокурором нагляду за дотриманням законів органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність. Так, зокрема в офіційних документах деяких органів державної влади України викладається офіційна відомча позиція та, зокрема зазначається, що:

«1) Відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру» прокуратура не наділена функцією нагляду за контррозвідувальною діяльністю.

2) Ключовою відмінністю між такими видами, як контррозвідувальна та оперативно-розшукова діяльність є те, що оперативно-розшукова діяльність зосереджена на припиненні порушень в інтересах кримінального судочинства.

3) Різна правова природа контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності. Контррозвідувальна діяльність не є складовою кримінального процесу».

З огляду на такі припущення, їх слід розглянути більш ретельно, виключно через призму чинного нормативно-правового регулювання.

I. Стосовно твердження, «що відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру» прокуратура не наділена функцією нагляду за контррозвідувальною діяльністю».

Згідно з положеннями Конституції України [6] та законів України «Про контррозвідувальну діяльність» [1], «Про оперативно-розшукову діяльність» [7] та «Про прокуратуру» [4] **функції нагляду органів прокуратури, а також**

організація і порядок діяльності прокуратури визначаються законом. (ст.ст. 92, 131-1 Основного закону).

Відповідно до абзацу другого пункту шостого частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» органи прокуратури наділені правом нагляду за проведенням контррозвідувальної діяльності. Зокрема, Генеральний прокурор, виконувач його обов'язків та визначений ним заступник. А саме:

а) «виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки на підставі відповідної контррозвідувальної справи:

здійснювати заходи, визначені частиною третьою статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», - лише за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором. **Нагляд за додержанням законів під час проведення контррозвідувальної діяльності здійснюється Генеральним прокурором, виконувачем його обов'язків або уповноваженими наказом Генерального прокурора заступниками Генерального прокурора;».**

б) «Контроль за контррозвідувальною діяльністю органів та підрозділів Служби безпеки України, **нагляд за дотриманням ними законів України здійснюються відповідно до Конституції та законів України**» (стаття 12 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»).

Прикро, та погляди противників нагляду прокурора за додержанням законів при здійсненні контррозвідувальної діяльності уповноваженими на органами є однобічними. Не врахування того факту, що в іншому випадку, оскільки ні контррозвідувальна, ні оперативно-розшукова діяльність **не передбачені статтею 92 Конституції України, серед діяльності, що визначається виключно законом то така діяльність не відповідає Конституції України.** І це без врахування наслідків щодо легітимності обмеження основоположних прав і свобод людини при здійсненні контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності.

II. «Ключовою відмінністю між такими видами, як контррозвідувальна та оперативно-розшукова діяльність є те, що оперативно-розшукова діяльність зосереджена на припиненні порушень в інтересах кримінального судочинства.».

Таке припущення на нашу думку є доволі сумнівним, суб'єктивним та однобічним, і **таким що не узгоджується з прямими приписами Закону.**

Знаковим у цьому контексті є положення ст.ст.1 та 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», (Завдання оперативно-розшукової діяльності. Поняття оперативно-розшукової діяльності), зокрема **«Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення**

правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. **Оперативно-розшукова діяльність** - це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [7].

Щодо суті ж, понять «**контррозвідувальна діяльність**» та «**оперативно-розшукова діяльність**», то вочевидь у нагоді стане просте наочне порівняння цих понять за нормативно-правовим визначенням у галузевих законах. Просте порівняння наведених законодавчо закріплених понять, конструкція речень цих норм права, безспірно засвідчують, що оперативно-розшукова діяльність – **пошук і фіксація фактичних даних про:**

- **протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України**, (зокрема щодо кримінальних правопорушень, що готуються; осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення; - абзаци 2-3 пункту 1 частини першої статті 6 (Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності) Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);

- **розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень** (зокрема щодо розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України; - абзац 6 пункту 1 частини першої статті 6 (Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності) Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);

- **та в інтересах кримінального судочинства** – розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання – абзац 4 п.1 ч.1 ст.6 (Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності) Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);

- **а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави (тобто пошук і фіксація інших фактичних даних непов'язаних з:** 1) кримінальними правопорушеннями, що готуються; 2) особами, які готують вчинення кримінального правопорушення; 3) розвідувально-підривною діяльністю спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України; 4) розшуком осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання).

Отже, законодавець чітко закріпив зміст поняття «оперативно-розшукова діяльність», **розмежувавши види цієї діяльності та розкривши її складові** зокрема, у нормі «Підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності» статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». І як наслідок засвідчено чіткий взаємозв'язок між двома видами такої діяльності як: «оперативно-розшукова» та «контррозвідувальна».

III. «Різна правова природа контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності. Контррозвідувальна діяльність не є складовою кримінального процесу».

Наведене твердження є настільки суб'єктивно дискусійним, що його спростовування потребує приведення виключно конкретних приписів законодавчих актів, не вдаючись до практики (обмеженого доступу) і поза будь-яким домисленням – для виключно чіткого осмислення.

Яскравим законодавчим прикладом системного взаємозв'язку контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності як складової кримінального процесу є:

1. Спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності є Служба безпеки України. Контррозвідувальні заходи в інтересах забезпечення охорони державного кордону України, посадових осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона, можуть проводити розвідувальні органи України, підрозділи забезпечення внутрішньої і власної безпеки Державної прикордонної служби України та Управління державної охорони України, яким законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про розвідку» надано право здійснювати оперативно-розшукову чи розвідувальну діяльність. (частини 1-2 статті 5 (Право на здійснення контррозвідувальної діяльності) Закону України «Про контррозвідувальну діяльність») [1].

Тобто, законодавець чітко визначив, що окремі контррозвідувальні заходи також можуть проводити щонайменше ще чотири органи державної влади (Служба зовнішньої розвідки України, розвідувальний орган Міністерства оборони, Державної прикордонної служби України та Управління державної охорони).

Виключною ознакою щодо права цих органів, на здійснення контррозвідувальних заходів, є наявність законодавчо закріпленого права на здійснення оперативно-розшукової чи розвідувальної діяльності відповідно до законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про розвідувальну діяльність».

2. Положення частини першої, пунктів 1-4 та 6-8 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» (Функції і повноваження органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність), зокрема:

а) функції органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, визначаються Законом України «Про Службу безпеки України». (У свою чергу відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з **правоохоронними функціями**, який забезпечує державну безпеку України (стаття 1 Закону). На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення,

припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (ст.2) [8];

б) здійснювати контррозвідувальний пошук, **оперативно-розшукові заходи** з використанням оперативних та оперативно-технічних сил і засобів, опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

в) виявляти, фіксувати і документувати гласно і негласно розвідувальні, терористичні та інші посягання на державну безпеку України, вести їх оперативний облік, здійснювати візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів;

г) проводити контррозвідувальні операції та відповідні оперативні і оперативно-технічні заходи з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України;

г) мати гласних і негласних штатних і позаштатних працівників, створювати з метою конспірації підприємства, установи та організації, використовувати документи, що зашифровують особу чи відомчу належність працівників, приміщень і транспортних засобів органів та підрозділів, що здійснюють контррозвідувальну діяльність;

д) виключно з метою **попередження**, своєчасного виявлення і **припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань** на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки на підставі відповідної контррозвідувальної справи:

- здійснювати заходи, визначені **частиною третьою статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»**, - лише за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, **погодженням прокурором. Нагляд за додержанням законів під час проведення контррозвідувальної діяльності здійснюється Генеральним прокурором, виконувачем його обов'язків або уповноваженими наказом Генерального прокурора заступниками Генерального прокурора;**

- здійснювати ідентифікацію осіб з використанням геномної інформації людини, зокрема, здійснювати відбір, зберігання біологічного матеріалу та обробку геномної інформації людини, а також проводити або ініціювати проведення молекулярно-генетичної експертизи (дослідження), створювати, вести та адмініструвати базу даних геномної інформації людини. Геномна інформація людини, встановлена із зазначеного біологічного матеріалу, вноситься лише до бази даних геномної інформації людини та використовується спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності у межах його завдань та повноважень; - відбір, зберігання біологічного матеріалу, проведення молекулярно-генетичної експертизи (дослідження), обробка геномної інформації людини під час здійснення контррозвідувальної діяльності, **а також ведення визначеної цим Законом бази даних геномної інформації людини**

здійснюються відповідно до цього Закону та інших законів України в порядку, визначеному нормативно-правовими актами Служби безпеки України;

е) затримувати і тримати у спеціально відведених для цього місцях: **осіб, підозрюваних у підготовці чи проведенні розвідувально-підривної, терористичної діяльності та вчиненні інших кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено до компетенції органів Служби безпеки України, - на строки і в порядку, що передбачені законами України;** - осіб, які проникли на об'єкти та у місця, що охороняються органами і підрозділами Служби безпеки України, - на строк до трьох годин, а у разі нагальної необхідності запобігання злочинові чи його припинення та з метою встановлення особи - до сімдесяти двох годин з повідомленням про це суду протягом 24 годин з моменту затримання для перевірки обґрунтованості цього запобіжного заходу. Проводити особистий огляд вказаних осіб та огляд речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, які можуть бути речовими доказами або є небезпечними для життя і здоров'я людей;

є) виключно для припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань на державну безпеку України, а також при переслідуванні осіб, підозрюваних у проведенні такої діяльності, у будь-який час безперешкодно заходити і перебувати на території та в приміщеннях органів державної влади та їх структурних підрозділів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності, а на військові об'єкти, що охороняються, - в установленому порядку.

Тобто, із 13 пунктів частини другої статті 7 (Функції і повноваження органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність) Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» **більше половини безпосередньо пов'язані із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та процесуальними діями, передбаченими виключно Кримінальним процесуальним кодексом України.**

Слід зауважити, що однією з підстав закриття оперативно-розшукових справ є **завершення виконання контррозвідувальних заходів або вичерпання можливостей для їх здійснення** (пункт 4 частини першої статті 9⁻² (Закриття оперативно-розшукових справ) Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [7].

Сумнівним буде й заперечення того, що правову основу контррозвідувальної діяльності становлять виключно Конституція України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші закони України, а також прийняті відповідно до них нормативно-правові акти (ст.3 (Правова основа контррозвідувальної діяльності) Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»). **Адже**

наведена норма не виключає Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України з числа інших законів.

Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» визначає таку діяльність як – спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, яка здійснюється з використанням системи контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, **спрямованих на попередження, своєчасне виявлення і запобігання** зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, **розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав**, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України (стаття 1 Закону) [1]. **Метою ж** контррозвідувальної діяльності є **попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав**, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення. **Двома з трьох завдань** контррозвідувальної діяльності є - **протидія** розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; - **розроблення і реалізація заходів** щодо **запобігання, усунення та нейтралізації** загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян. (стаття 2 Закону) [1].

Запобігання вияву, недопущення та спрямування дій проти порушення закону, а саме дій з **протидії розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав**, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України, мають чітке правове визначення у формі конкретних кваліфікацій дій осіб/організацій за відповідними статтями Кримінального кодексу України. А інструментарій визначений державою правоохоронним та розвідувальним органам, передбачений зокрема, законами України «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами України.

Отже, якщо дії щодо **передачі або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю**, вчинені іноземцем або особою без громадянства, вони є – протиправним, незаконним діянням, а саме злочином – шпигунством, передбаченим статтею 114 Кримінального кодексу України. Вочевидь, що для виконання об'єктивної сторони злочину шпигунства, її виконавці у різних формах будуть залучати до такої протиправної діяльності, осіб з числа громадян України. Вказане, у свою чергу призведе до умисно вчиненого діяння громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності

проти України, що є протиправним діянням, а саме злочином – державною зрадою, передбаченим статтею 111 Кримінального кодексу України.

Поза увагою, не припустимо залишити і те, що **закінченим кримінальним правопорушенням** визнається діяння, яке містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини Кримінального кодексу України. **Незакінченим кримінальним правопорушенням є готування до кримінального правопорушення та замах на кримінальне правопорушення** (стаття 13 Кримінального кодексу України).

Готуванням до кримінального правопорушення є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення (частини першої статті 14 Кримінального кодексу України).

Замахом на кримінальне правопорушення є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі. Замах на вчинення кримінального правопорушення є **закінченим**, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця, але кримінальне правопорушення не було закінчено з причин, які не залежали від її волі. Замах на вчинення кримінального правопорушення є **незакінченим**, якщо особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила усіх дій, які вважала необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця (стаття 15 Кримінального кодексу України).

Вочевидь, проведений аналіз законодавства засвідчив, про виключно уявну наявність ключової відмінності між такими видами, як контррозвідувальна та оперативно-розшукова діяльність і те, що оперативно-розшукова діяльність зосереджена тільки на припиненні порушень в інтересах кримінального судочинства.

Наведене вище дає підстави стверджувати, що дивним є, і судження щодо різної правової природи контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності. Заперечення контррозвідувальної діяльності, як однієї зі складових кримінального процесу, а тим більше, без врахування стадій вчинення суспільно-небезпечних діянь, що за своїми видами є тотожними до поняття «контррозвідувальна діяльність», її мети та завдань.

Тож черговий раз слід стверджувати, що фахівцями консультативно-дорадчого органу при Президентові України, за результатами аналізу Конституції України, законів України «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про розвідку», «Про національну безпеку України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідувальну діяльність» аргументовано звернуто увагу законодавчої, виконавчої влади та прокуратури до наявних проблем стосовно унормування реалізації функції органів

прокуратури щодо відповідного кола осіб з числа працівників прокуратури з метою організації більш дієвого і ефективного нагляду за дотриманням вимог Конституції і законів України органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність та надані слушні пропозиції до чинного законодавства України.

Підсумовуючи розглянуте, важливим є зазначити наступне:

1. Законодавець чітко закріпив зміст поняття «оперативно-розшукова діяльність», розмежувавши види цієї діяльності та розкривши її складові зокрема, у нормі «Підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності» статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». І як наслідок засвідчено чіткий взаємозв'язок між двома видами такої діяльності, як: «оперативно-розшукова» та «контррозвідувальна».

2. Виключною ознакою щодо права уповноважених органів, на здійснення контррозвідувальних заходів, є наявність законодавчо закріпленого права на здійснення оперативно-розшукової чи розвідувальної діяльності відповідно до законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про розвідку».

3. Із 13 пунктів частини другої статті 7 (Функції і повноваження органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність) Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» більше половини безпосередньо пов'язані із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та процесуальними діями, передбаченими виключно Кримінальним процесуальним кодексом України.

4. Запобігання вияву, недопущення та спрямування дій проти порушення закону, а саме дій з протидії розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України, мають чітке правове визначення у формі конкретних кваліфікацій дій осіб/організацій за відповідними статтями Кримінального кодексу України. А інструментарій визначений державою правоохоронним та розвідувальним органам, передбачений зокрема, законами України «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами України.

5. Вочевидь, проведений аналіз законодавства засвідчив, про виключно уявну наявність ключової відмінності між такими видами, як контррозвідувальна та оперативно-розшукова діяльність і те, що оперативно-розшукова діяльність зосереджена тільки на припиненні порушень в інтересах кримінального судочинства.

6. Судження щодо різної правової природи контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності є суперечливим. Заперечення контррозвідувальної діяльності, як однієї зі складових кримінального процесу, спростовується з врахуванням стадій вчинення злочину (суспільно-небезпечних діянь), що за своїми видами є тотожними до поняття «контррозвідувальна діяльність», її мети та завдань.

7. Враховуючи поточні законодавчі ініціативи Парламенту України, очевидна нагальна потреба нормативно-правового та організаційно-практичного посилення і удосконалення організації нагляду прокуратури за дотриманням Конституції України та законів України органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність (стаття 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність») в розвиток виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки.

Список використаних джерел:

1. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

2. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента від 11.05.2023 року № 273/2023. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року №2469-VIII. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

4. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

5. Шамара О.В., Комашко В.В. Сучасний стан прокурорського нагляду за дотриманням законності органами та підрозділами, що здійснюють контррозвідувальну діяльність: *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique: с avec des matériaux de la VIII conférence scientifique et pratique internationale*, Paris, 4 avril 2025. Paris-Vinnitsia: La Fedeltà & UKRLOGOS Group LLC, 2025. – С.67-77.

6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року . Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року №2135-XII. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

8. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

Петков С.В.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри соціальної
роботи в військах (силах),
Військовий інститут Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ЧАСТИНИ І НАКЛАДЕННЯ ШТРАФІВ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ – ОСНОВА ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНОГО ЯВИЩА ТА ПІДВИЩЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА.

Самовільне залишення військової частини, або СЗЧ, у військах полюбляють аббревіатури з трьох літер, є величезною проблемою не лише для Збройних Сил України. Це перш за все особисті проблеми перетворюються в сімейні трагедії. Вже багато сказано щодо причин цього явища: погана підготовка, хвороби, погане ставлення офіцерів... – перелічувати можна дуже довго. На жаль навіть бійці з високим рівнем громадянської самосвідомості і патріотизму, які добровільно вступили до лав ЗСУ, через низку обставин стають СЗЧ-ешниками. В безлічі публікацій та інтерв'ю міститься інформація про те що цілі бригади втрачають свою боєздатність через масові втечі солдат. Є навіть такі випадки. «Один із вбивць українського активіста з Бахмута Артема Мирошниченка, які завдяки рекрутингу до ЗСУ були умовно-дostroково звільнені від відбування покарання за вбивство, самовільно залишив військову частину та може втекти з України.»

В Кримінальному кодексі України визначена кримінальна відповідальність за військове правопорушення. Стаття 407. Самовільне залишення військової частини або місця служби. 5. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, вчинені в бойовій обстановці, а так само ті самі дії тривалістю понад три доби, вчинені в умовах воєнного стану, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Спроба знайти вихід через спрощений механізм повернення на службу після самовільного залишення частини працює. Однак через громіздкість та бюрократизованість процедури цією послугою скористувалась не така велика кількість охочих як того б хотілось військовому керівництву. СЗЧ це проблема яка має дуже багато рівнів. Лише уявіть скільки людино-годин потрібно витратити на проведення службового розслідування, передачу матеріалів до ДБР, внесення повідомлення про вчинення злочину за ст. 407 Кримінального кодексу України в Єдиний державний реєстр досудових розслідувань, проведення слідчих та оперативно-розшукових дій, налагодження взаємодії між військовою частиною ЗСУ, ТЦК, ДБР,

Прокуратурою, Національною поліцією, притягнення винного до відповідальності. Не будемо далі заглиблюватись в питання відбування покарання і всі інші негативні наслідки.

Але головне це те що, як завжди, питання які має вирішувати закон перекладені на управління, на органи державного управління. Чи є вихід з цієї ситуації. Звісно є. І він лежить в площині декриміналізації законодавства. Людиноцентристський підхід в праві дає відповіді і на більш складні питання. Невідворотність покарання має на особу набагато більший вплив аніж загроза великого тюремного терміну. Ба більше стягнення у вигляді великого штрафу, або позбавлення матеріальних цінностей та права (керувати автомобілем, займатись мисливством тощо) перетворює порушника дисципліни на добропорядного громадянина.

В Кодексі України про адміністративні правопорушення є стаття 172-11. Самовільне залишення військової частини або місця служби Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю до трьох діб - тягнуть за собою арешт з утриманням на гауптвахті на строк до десяти діб. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, - тягнуть за собою арешт з утриманням на гауптвахті на строк від семи до п'ятнадцяти діб. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової військової служби), а також військовозобов'язаним та резервістом під час проходження зборів, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на військову службу у разі призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю до десяти діб, - тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт з утриманням на гауптвахті на строк до десяти діб. Діяння, передбачені частинами першою або третьою цієї статті, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, - тягнуть за собою накладення штрафу від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт з утриманням на гауптвахті на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

Якщо в останній пункт статті викласти в редакції в якій замість слова «крім» поставити «та», матимемо наступний результат. Всі кримінальні провадження можна буде закрити, а кримінальні правопорушення пере kwalіфікувати на адміністративні. На винних накласти стягнення у розмірі від 17 до 34 тисяч. Інформація про накладення стягнення має відображатись в застосунку Дія, а те що громадянин перебуває у СЗЧ відображатись в застосунку Резерв+. Накладення штрафів відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення має відбуватись в автоматичному режимі. За необхідності внесення змін до законодавства, це має бути зроблено в найкоротші терміни. Сплата штрафу розмір якого буде збільшуватися вдвічі

через невиконання протягом місяця є суттєвим чинником, який впливає на свідомість порушника. А потім, якщо наступного місяця порушник знову порушив приписи законодавства, штраф накладається знову. Таких штрафів може бути стільки скільки місяців порушник не буде усувати порушення. І на всі несплати буде накладатись пеня. Доцільно всі ці кошти спрямовувати на підвищення боєздатності української армії.

Надання сервісної допомоги службових осіб виконавчої служби Міністерства юстиції підштовхнуть порушника до повернення в правове поле та виконання своїх зобов'язань, що виникли через його протиправні дії, стане ефективним важелем для протидії правопорушенням. А ТЦК та СП матимуть можливість ефективно виконувати свою соціальну функцію. СЗЧ-ешник не обов'язково повинен повертатись до своєї частини, а за допомогою ТЦК вступає до лав іншого підрозділу, за необхідності проходить медичний огляд, або БЗВП (базову військову підготовку). Комплектація військових підрозділів за територіальним одна зі складових зменшення втеч з лінії фронту. Коли поруч з тобою оборону тримає твій сусід, кум, брат, батько або свекор зробити набагато складніше аніж коли це незнайома людина.

За такого підходу маємо ще один важливий ефект. Велика кількість правоохоронців задіяних в розшукових та слідчих заходах, адвокати, прокурори та інші задіяні в цьому процесі особи, через те що в них вивільниться час, зможуть разом з колишніми втікачами стати до лав Збройних Сил України. Декриміналізація самовільного залишення частини і накладення штрафів за правопорушення – основа подолання негативного явища і підвищення боєздатності українського війська.

Коропатов О.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративної діяльності
поліції, факультету підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції України,
Одеський державний університет
внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна)

ДОБРОВОЛЬЧІ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД, ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Російська агресія щодо України наприкінці лютого 2022 року посприяла створенню громадських об'єднань, які разом з іншими державними та не державними інституціями стали на захист незалежності нашої держави. Одним із таких громадських об'єднань є добровольче формування територіальної громади [1, с.128].

Відповідно до пункту 2 статті 1 Закону України «Про основи національного спротиву» [2]: добровольче формування територіальної громади (далі по тексту ДФТГ) - воєнізований підрозділ, сформований на добровільній основі з громадян України, які проживають у межах території відповідної територіальної громади, який призначений для участі у підготовці та виконанні завдань територіальної оборони.

Зміст частини 1 статті 12 «Склад сектору безпеки і оборони» Закону України «Про національну безпеку України» вказує: «Сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України» [3]. У зв'язку з чим можливо заключити, що добровольчі формування територіальних громад є одним із суб'єктів до повноважень яких належить забезпечення національної безпеки України.

Рубан А.В. в своїй дисертації «Державне управління у сфері національної безпеки України» наголошує на тому, що безпека є неодмінною передумовою для існування будь-якої системи чи суспільства, і, отже, вона не може бути визнана самою по собі як її власною метою. Наприклад, в демократичній системі цінностей основною метою може бути добробут суспільства та її окремих громадян. Проте безпека виступає як умовою, необхідною для досягнення цієї мети, оскільки вона визначає стан соціуму і безпосередньо стосується захисту інтересів держави [7, с.24-25]. В такому випадку, сектор безпеки, до якого відповідно до чинного Законодавства

входить і ДФТГ, буде одночасно забезпечувати національну безпеку та досягати її цілі.

У контексті сучасних викликів та загроз, пов'язаних з глобальною нестабільністю, терористичною активністю, кібернетичними загрозами та організованою злочинністю, проблема забезпечення національної безпеки набуває особливого значення для кожної країни. Через те ДФТГ виступають одним із ключових інститутів, який несе відповідальність за забезпечення законності, громадського порядку, національної безпеки та безпеки громадян.

Звернемо увагу, що порядок утворення, комплектування, функціонування, підстави та порядок розформування ДФТГ визначено: Законом України «Про внесення змін до Закону України "Про основи національного спротиву" щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій» [4] та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад» [5].

На всій території України з 24 лютого 2022 року введено режим воєнного стану, під час якого, всі добровольчі формування територіальних громад перейшли в оперативне підпорядкування командирів відповідних військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України.

На час дії воєнного стану за рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України ДФТГ повністю або частково можуть залучатися до виконання завдань територіальної оборони поза межами визначеної зони територіальної оборони, а також направлятися до районів ведення воєнних (бойових) дій [4].

Відповідно до пункту 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад» [5]: члени ДФТГ під час виконання завдань територіальної оборони мають право застосовувати особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боєприпаси до них відповідно до «Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1448 [6].

Враховуючи реалії сьогодення: дія режиму воєнного стану, нестабільна криміногенна ситуація в країні, надання відповідних повноважень представникам добровольчих формувань територіальної громади при охороні громадського порядку та громадської безпеки (самостійне та сумісне патрулювання з поліцейськими, несення служби під час комендантської години, супроводження гуманітарної допомоги, охорона зброї та боєприпасів та об'єктів критичної інфраструктури та ін.), пропонуємо внести зміни до наступних нормативних актів:

1. До статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення внести представників ДФТГ, як суб'єктів до повноваження яких належить право складати протоколи про адміністративні правопорушення

2. Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад»: додати Пункт 4.1 наступного змісту: «Члени добровольчих формувань територіальної громади під час виконання завдань з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки мають право застосовувати заходи фізичного впливу та доставляти правопорушників відповідно до норм ст. 14. Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».

Важливо відзначити, що ефективність реалізації заходів національної безпеки залежить не лише від правової бази, але й від злагодженої роботи всіх суб'єктів, які беруть участь у забезпеченні безпеки держави. До таких суб'єктів належать органи державної влади, правоохоронні органи, Збройні сили України, спеціальні служби, а також інститути громадянського суспільства. Координація між цими суб'єктами є ключовою для своєчасного та ефективного реагування на загрози.

Список використаних джерел:

1. Коропатов О.М. Щодо взаємодії національної поліції з органами територіальної оборони України. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: матеріали науково-практичного онлайн-заходу*. 29 квітня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. 313с. С.128-129.

2. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року №1702-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

4. Про внесення змін до Закону України "Про основи національного спротиву" щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій : Закон України від 03 травня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2237-20#n6>

5. Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. №1449 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-%D0%BF#n11>

6. Про затвердження Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1448 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-2021-%D0%BF#Text>

7. Рубан А.В. Державне управління у сфері національної безпеки України. Дис. канд. наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05. Харків, 2019. 210с. С. 24-25. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/12918/1/disruban.pdf>

Градецький А.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника факультету з
навчальної роботи – начальник
навчальної частини факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЯК ФЕНОМЕН ВІЙНИ ТА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

В Україні з початку повномасштабного вторгнення зареєстрували майже 18 тисяч злочинів проти національної безпеки. Одним з таких злочинів є колабораціонізм. Станом на 1 серпня 2024 року відкрито вже 8464 кримінальних проваджень за статтею «колабораціонізм» і ще 1302 за схожою статтею «пособництво державі-агресору» [1].

Сучасний феномен колабораціонізму змістовно охоплює співробітництво з державою-агресором і є особливою формою державної зради, оскільки така діяльність завдає шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу, обороноздатності, інформаційній та економічній безпеці України.

Суспільна небезпека колабораційної діяльності може призвести до таких наслідків:

- загрози національної безпеки шляхом впливу іншої держави на політику та суспільство країни-жертви, що може призвести до порушення національної безпеки;
- колаборація може сприяти здійсненню військових злочинів, геноциду та інших злочинам проти людства, що може мати надзвичайно тяжкі наслідки для людства в цілому;
- збільшення соціальної напруженості, що спричиняє напруженість в країні, зокрема, через відчуття підризу національної гідності та інших соціальних наслідків;
- порушення норм міжнародного права [2].

Колабораціонізм може проявлятися у різних формах: від політичної чи адміністративної співпраці до збройної допомоги ворогові.

У правових дослідженнях проблема колабораціонізму пов'язана з питаннями встановлення юридичної відповідальності осіб, які співпрацювали з окупаційними режимами. Аналіз колабораціоністських практик сприяє розробці механізмів правосуддя, що дозволяють здійснювати процес реінтеграції суспільства після конфліктів і уникнути подальшої поляризації [3].

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну істотно актуалізувало питання ефективності кримінально-правової протидії

ймовірним формам співпраці з державою-агресором (її окупаційними адміністраціями, спецслужбами та збройними формуваннями), що сприяло суттєвому пошквалюванню законодавчого процесу. Протягом березня-квітня 2022 року законодавцем було прийнято деякі доповнення до існуючих та низку нових норм Кримінального кодексу України (далі – КК України), спрямованих на криміналізацію нових форм співпраці (пособництва, допомоги) ворогу. Так, зокрема, 3 березня 2022 року розділ 1 Особливої частини КК України («Злочини проти основ національної безпеки»), було доповнено статтею 111–1 «Колабораційна діяльність», а до ст. 111 ККУ «Державна зрада» було внесено зміни (доповнено новою ч. 2), що передбачають її вчинені в умовах воєнного стану. Проте, на думку законодавців, цього було недостатньо для охоплення всього спектру співпраці з державою-агресором, а відтак вже 14 квітня 2022 року КК України було доповнено ст. 111–2 «Пособництво державі-агресору» [4, с. 164-172].

За даними Служби безпеки України, станом на 15 червня 2024 року, зареєстровано 9179 кримінальних проваджень за статтею 111-1 КК України (колабораційна діяльність) [5].

Аналіз рішень суду у справах за статтями 111-1, 111-2 КК України, а також глибинних інтерв'ю із фахівцями в сфері права (співробітниками органів правопорядку, суддями, адвокатами), дає змогу виділити такі особливості проваджень у справах щодо вчинення колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору:

- нечіткість формулювань в статтях 111-1 та 111-2 КК України допускає широке тлумачення кваліфікуючих ознак злочинів;
- нечітке розмежування складів та кваліфікації дій, які можуть підпадати під колабораційну діяльність або пособництво державі-агресору, із іншими складами злочинів;
- відсутність пріоритезації справ;
- переважне обрання тримання під вартою як запобіжного заходу підозрюваному на етапі досудового слідства;
- обвинувальний ухил у справах щодо колабораційної діяльності та відповідні стандарти доказування;
- питання співмірності порушення та покарання;
- суспільний тиск на систему правосуддя [6].

Також слід зауважити, що наявність у реєстрі 11 справ щодо працівників ДСНС та 18 справ про колабораціонізм щодо працівників комунальних закладів свідчать про те, що статті сформульовані без урахування Женевських конвенцій про захист цивільного населення. Ці акти міжнародного гуманітарного права покладають на державу-окупанта обов'язок підтримувати нормальні умови життя на окупованій території. Зокрема, забезпечити роботу шкіл, медичних закладів, а також «організацій цивільної оборони» – комунальних і рятувальних служб.

Ще одна проблема: суди не вивчають і не враховують мотивів людей, обвинувачених у колабораціонізмі, та наслідків їхніх дій. Сам факт того, що людина обійняла посаду в органах або підприємствах, створених окупантами,

уже сприймається в суді як підтвердження умислу на завдання шкоди Україні. Тобто суди ніяк не зважають на те, що підсудний міг піти на цю роботу не через проросійські симпатії, а через скрутне становище і не заподіяв істотної шкоди державі. Також судді не зважають на те, що люди йдуть на співпрацю в «атмосфері примусу та залякування» [1]. Тому слід ввести більш детальні юридичні категорії для колабораційної діяльності, щоб відокремлювати тих, хто діяв під примусом, від активних колаборантів. Це дозволить уникнути неправомірного переслідування громадян, які не мали вибору.

Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки та колабораційну діяльність має бути комплексним та таким, що передбачає встановлення як чітких ознак колаборації (умисел, добровільність співпраці з державою-агресором, здійснення колаборації в умовах окупації хоча б частини території України, наявність мети забезпечити підтримку державі-агресору та спричинити шкоду суверенітетові, територіальній цілісності і недоторканності, обороноздатності або державній, економічній чи інформаційній безпеці України), так і визначення випадків, коли відповідна співпраця з державою-агресором не вважатиметься колабораційною діяльністю (якщо вона є вимушеною, спрямованою виключно на забезпечення життєдіяльності тимчасово окупованого населеного пункту чи інтересів громади, що відповідають законам України) [7, с. 36-42].

За результатами вивчення проблематики доцільно:

1) Розробити проект закону щодо внесення змін до законодавства про колабораційну діяльність з метою уточнення широких формулювань та чіткого розмежування складів злочинів, що передбачені, зокрема, статтями 111-1 («Колабораційна діяльність»), 111-2 («Пособництво державі агресору») та 436-2 («Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників») КК України. Зокрема, має бути визначений чіткий перелік діянь, вчинення яких тягне настання кримінальної відповідальності; діяння має включати не тільки формальне виконання тієї чи іншої роботи чи обіймання певної посади в окупаційних адміністраціях, але й наслідки такої діяльності для національної безпеки України, життя, здоров'я, безпеки людини тощо. Ці наслідки мають оцінюватися судом системно.

2) Враховувати суспільну небезпечність та наслідки діяння, передбаченого статтями 111-1 та 111-2 КК України, та передбачати співмірні та справедливі покарання за такі порушення. Зокрема, варто розглянути можливість виведення найменш серйозної категорії порушень зі сфери кримінальної юстиції і забезпечити люстраційні заходи та розглянути можливість розробки законодавства про амністію. Такі кроки дозволять не лише вирівняти розрив між суспільною небезпечністю діяння і покаранням за нього, але й сприятимуть розвантаженню правоохоронної системи та системи правосуддя, а також процесам реінтеграції деокупованих територій України та громадян України, які там проживають.

3) Для ефективного розслідування справ, пов'язаних зі вчиненням злочинів, передбачених статтями 111-1, 111-2 КК України, варто розробити

єдиний підхід (стратегію) органів правопорядку, що працюють з цією категорією справ. Така стратегія має передбачати рамки співпраці між різними відомствами для попередження дублювання дій, чітко окреслювати розмежування між різними статтями та тлумачення широких понять для зменшення дискреції конкретного виконавця (слідчого, прокурора) і неоднomanітності застосування законодавства. Вона також має містити критерії доказування добровільності та визначення, які докази не відповідають критерію належності та достатності, а також пріоритезацію справ в межах статті 111-1 КК України.

4) При визначенні підходів до притягнення до відповідальності за співпрацю з окупаційними органами влади громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, необхідно враховувати подальшу реінтеграцію звільнених територій, мету забезпечення повноцінного повернення населення цих територій до правового, інформаційного, культурного поля України [6].

Список використаних джерел:

1. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його удосконалення. URL : <https://zmina.ua/media/v-ukrayini-uzhe-ponad-8-tysyach-sprav-pro-kolaboraczionizm-shho-z-nymy-ne-tak-perekazuyemo-zvit-pravozahysnykiv/#:~:text=%D0%A3%20%D0%BF%D0%B5%D1%80>

2. Ковальський В. Співпраця населення з окупантами: кого притягати до відповідальності? *Юридичний вісник України. Щотижнева загальнонаціональна правова газета.* URL : <https://www.helsinki.org.ua/articles/spivpratsia-naselennia-z-okupantamy-koho-prytiahaty-do-vidpovidalnosti/>

3. Волков М. Колабораціонізм як наукове поняття в межах історико-правових досліджень. *Національні інтереси України.* 2025. № 3(8). <http://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/21263/21238>

4. Шлапаченко В.М. Проблемні питання криміналізації пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України). *Вісник кримінального судочинства.* 2023. № 1/2. С. 164-172.

5. Законодавство про колабораціонізм потребує удосконалення – правозахисники з Криму. URL : <https://ua.krymr.com/a/krym-zakon-kollaboratsionizm-ua-pravo/33075727.html>

6. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його удосконалення. *Аналітичний звіт.* Синюк О., Луньова О.; ред. Свиридова Д. Центр прав людини ZMINA. Київ, 2023. URL : <https://zmina.ua/publication/kolaboraczijna-diyalnist-i-posobnyctvo-derzhavi-agresoru-praktyka-zastosuvannya-zakonodavstva-ta-perspektyvy-jogo-udoskonallya/>

7. Матюшенко О.І., Лігун А.І. Колабораційна діяльність: проблемні питання та перспективи їх вирішення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 6. С.36-42.

Кувакін С.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-
гуманітарних та правових
дисциплін факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Одним із необхідних кроків у напрямі забезпечення національної безпеки, захисту прав і свобод громадян є посилення інституційних, оборонних і безпекових спроможностей органів, що входять до сектору безпеки і оборони. Досягти цього можна, зокрема, через удосконалення рівня підготовки особового складу сектору безпеки і оборони, професіоналізації служби в органах цього сектору, підвищення якості й інтенсивності підготовки його працівників, трансформацію професійної культури, забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, удосконалення кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони [1; с.211].

Нині в Україні існує об'єктивна необхідність у реформуванні сектора безпеки і оборони, оскільки в умовах російської збройної агресії, що триває в Україні, саме на нього покладається виконання основних завдань щодо захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, забезпечення безпеки держави та її недоторканості, тому підготовка військових фахівців потребує реформування та пошуку оптимальних моделей навчання військовослужбовців, пристосованих до сучасних реалій, підвищення їх професіоналізму та професійної компетентності, здатних протистояти різним видам агресії. Одним із пріоритетів у процесі модернізації та оновлення складових сектору безпеки і оборони України є формування сучасної системи освіти, оскільки саме тепер, в умовах сучасної російсько-української війни держава акцентує увагу на необхідності перетворити систему освіти на один із суттєвих важелів забезпечення безпеки і оборони України, тому вже сьогодні українська військова освіта знаходиться перед надзвичайно складними викликами і загрозами воєнного часу.

Сучасна НГУ, на думку Ю.В. Аллерова та О.В. Кривенко, є одним з державних органів, який є дієвим інструментом держави для реагування на зростання загроз національній безпеці до кризового рівня як у секторі оборони, так і в секторі безпеки. Особливо це актуально в умовах розв'язання асиметричної (гібридної) війни та для маневру силами протидії загрозам у разі зміни агресором напряму зусиль з нарощування зовнішньої загрози

застосування військової сили на дестабілізацію внутрішніх суспільно-політичних процесів [2; с.4].

Забезпечення високого рівня підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є одним із пріоритетних завдань держави при забезпеченні її обороноздатності, що й обумовлює величезну відповідальність системи вищої військової освіти, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання тощо. Через інтенсифікацію суспільного розвитку, збільшення обсягів інформації та інших чинників, від закладів системи освіти вимагається впровадження нових освітніх стандартів, адаптованих до сучасних реалій й на перспективу та визначення основних тенденцій здійснення підготовки кадрів для сектору. На сьогодні, переважна більшість науковців та практичних підрозділів стверджують, що питання підготовки фахівців у секторі безпеки та оборони має численні розбіжності. На думку О.А. Данильченко, який провів аналіз військово-наукових джерел визначив, що сьогодні науковці наводять та розглядають загальні недоліки підготовки військовослужбовців України, які носять організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер:

- зміст професійної підготовки не завжди адаптований до конкретних завдань НГУ;

- недостатня іншомовна підготовленість особового складу до професійного спілкування з представниками НАТО;

- великий обсяг матеріалу, що розглядається при проведенні занять (їх тематика, зміст і темп викладу матеріалу), найчастіше будується з недостатнім урахуванням психолого-педагогічних закономірностей процесів сприйняття та засвоєння знань курсантами;

- недостатня ефективність контролю за оволодінням знаннями, вміннями і навичками в процесі підготовки, яка обумовлює домінування кількості одиниці знань над якістю їх засвоєння;

- пасивність курсантів на заняттях, у тому числі і через відсутність необхідних елементів індивідуалізованого навчання і недостатньої уваги викладачів до самоактуалізації особистості майбутнього офіцера, що розвивається;

- підготовка майбутніх офіцерів до практичних видів занять не має достатнього спеціально організованого, мотивованого і матеріально забезпеченого характеру;

- недостатнє приділення уваги з боку науково-педагогічних працівників побудові індивідуальних траєкторій професійного зростання майбутніх офіцерів;

- недостатня розвинутість механізмів і стимулюючих факторів, що забезпечують плідну поза аудиторну та самостійну роботу майбутніх офіцерів протягом усього процесу навчання;

- недостатній зв'язок навчального процесу з реаліями служби та службово-бойової діяльності випускників;

- недосконале використання засобів нових інформаційно-комунікаційних технологій під час навчального процесу [3; с.203].

Виклики сьогодення, змушують нашу державу реформувати сучасну систему підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони, зокрема й в Національній гвардії України, пристосовуючи її до сучасних реалій, що підвищить якість надання освітніх послуг. Тому, підготовка високопрофесійних військових знаходиться в центрі уваги держави та має за мету комплектування збройних формувань сектору безпеки й оборони високопрофесійними та вмотивованими військовослужбовцями, що пройшли відповідну військову підготовку в закладах вищої освіти.

Виходячи з наведеного, на нашу думку, одним із основних завдань підготовки військовослужбовців у вищих військових закладах освіти – це якісна теоретична та практична підготовка здобувачів вищої освіти задля підвищення їх професійного рівня за пріоритетними напрямками військової науки і техніки, формування у них високих професійних, моральних та психологічних якостей. Для вдосконалення системи підготовки спеціалістів у секторі безпеки та оборони необхідно забезпечити реформування освітніх програм, запровадити сучасні методи навчання, розвивати міжнародну співпрацю та мотивувати молодих спеціалістів до постійного розвитку. Тільки так можна підготувати висококваліфікованих спеціалістів у військовій сфері, готових до несення служби у будь-яких ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Сокурєнко В.В. Підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони як передумова забезпечення національної безпеки України / В.В. Сокурєнко. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С.209-218.

2. Аллеров Ю.В., Кривенко О.В. Роль і місце Національної гвардії України у структурі сектору національної безпеки і оборони України. *Наука і оборона*. №3. 2018. С.3-9.

3. Данильченко О.А. Педагогічні проблеми формування готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2020. Вип. 70. С. 201–205.

Ярема В.В.,

викладач кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін факультету забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної гвардії України
(м. Київ Україна)

Стригун Д.І.,

курсант курсу № 1 факультету службово-бойової діяльності,
Київський інститут Національної гвардії України
(м. Київ Україна)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

У сучасних умовах глобалізації та складних викликів міжнародній безпеці, роль правових засад функціонування сектору безпеки і оборони набуває особливої ваги. Ефективне правове регулювання є критично важливим для забезпечення законності, прозорості та підзвітності діяльності військових та правоохоронних органів, а також для захисту прав людини в умовах збройних конфліктів та інших кризових ситуацій.

Міжнародне співробітництво у сфері розвитку правових спроможностей сектору безпеки і оборони стає важливим інструментом для обміну досвідом, впровадження найкращих практик та надання допомоги у реформуванні національних правових систем. Це співробітництво може включати широкий спектр діяльності, таку як розробка законодавства, підготовка кадрів, проведення навчань, обмін інформацією та консультації з питань правового забезпечення діяльності збройних сил та інших силових структур.

Однак, міжнародне співробітництво у цій сфері також стикається з певними обмеженнями та викликами. До них належать розбіжності у правових системах та традиціях різних країн, політичні та культурні відмінності, питання суверенітету та національної безпеки, а також ризики, пов'язані з передачею чутливої інформації.

Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю комплексного аналізу можливостей та обмежень міжнародного співробітництва у сфері розвитку правових спроможностей сектору безпеки і оборони, з метою розробки рекомендацій щодо підвищення його ефективності та сприяння зміцненню правової бази діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Правові спроможності сектору безпеки і оборони охоплюють комплекс правових норм, інститутів та механізмів, що забезпечують законність, ефективність та підзвітність діяльності військових та правоохоронних органів.

Правові рамки діяльності: конституційні положення, закони, підзаконні акти, що регулюють структуру, повноваження, права та обов'язки суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Інституційні механізми: суди, прокуратура, омбудсмен, органи внутрішнього контролю, які забезпечують нагляд за дотриманням законності.

Процедури та практики: правила застосування сили, проведення розслідувань, забезпечення прав людини, міжнародного гуманітарного права.

Розвиток правових спроможностей є критично важливим для:

- Забезпечення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони.
- Підвищення ефективності діяльності військових та правоохоронних органів.
- Запобігання корупції та зловживанням владою.
- Захисту прав людини в умовах збройних конфліктів та інших кризових ситуацій.
- Посилення міжнародного авторитету держави.

Міжнародне співробітництво відкриває значні можливості для:

1. Запозичення найкращих практик: Вивчення та адаптація досвіду інших країн у сфері правового регулювання сектору безпеки і оборони.
2. Підвищення професіоналізму кадрів: Навчання та підготовка військових та правоохоронців з використанням сучасних методик та міжнародних стандартів.
3. Залучення експертної допомоги: Отримання консультацій та рекомендацій від міжнародних експертів з питань правової реформи.
4. Отримання фінансової та технічної допомоги: Залучення ресурсів для реалізації проектів з розвитку правових спроможностей.
5. Посилення міжнародної підтримки: Створення позитивного іміджу країни як надійного партнера у сфері безпеки та оборони.

Для ефективнішого міжнародного співробітництва в цій сфері необхідно забезпечити чітке визначення цілей та пріоритетів, тобто визначити конкретні потреби у розвитку правових спроможностей та узгодити їх з міжнародними партнерами. Важливо також враховувати національні особливості, адаптуючи міжнародний досвід до правової системи, культури та традицій країни. Необхідно забезпечувати прозорість та підзвітність, здійснюючи контроль за використанням ресурсів та оцінюючи результати співробітництва. Крім того, слід розвивати партнерські відносини на основі взаємної поваги, дотримуючись принципів суверенітету, невтручання у внутрішні справи та взаємної вигоди. І, нарешті, важливо залучати до співробітництва широкий коло зацікавлених сторін, включаючи органи державної влади, громадські організації, наукові установи та міжнародні організації.

Проведене дослідження міжнародного співробітництва у сфері розвитку правових спроможностей сектору безпеки і оборони підкреслило його важливу роль у зміцненні правової бази діяльності військових та правоохоронних органів, сприянні дотриманню прав людини та підвищенні ефективності управління сектором безпеки. Аналіз показав, що міжнародне співробітництво надає значні можливості для обміну досвідом, розробки та впровадження прогресивного законодавства, навчання кадрів та посилення міжнародної взаємодії у питаннях правового забезпечення операцій.

Водночас, дослідження виявило низку обмежень та викликів, які можуть ускладнювати ефективне міжнародне співробітництво у цій сфері. До них належать розбіжності у правових системах, культурні відмінності, політичні інтереси, питання суверенітету та національної безпеки, а також ризики, пов'язані з передачею конфіденційної інформації. Подолання цих обмежень вимагає комплексного підходу, який враховує особливості кожної країни, забезпечує взаємну повагу та сприяє розвитку довіри між партнерами.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що міжнародне співробітництво є важливим інструментом для зміцнення правових спроможностей сектору безпеки і оборони, але його успішна реалізація залежить від здатності держав ефективно використовувати можливості та долати існуючі обмеження. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку практичних рекомендацій щодо оптимізації міжнародного співробітництва у цій сфері, з урахуванням національних інтересів, міжнародних стандартів та найкращих практик.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> – Дата звернення: 05.05.2025.
2. Військове право України / за ред. О. В. Грищука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2744/1/Грищук%20Кримінальне%20право.pdf> – Дата звернення: 05.05.2025.
3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> – Дата звернення: 05.05.2025.
4. Міжнародне право: основні галузі / за ред. В. Г. Буткевича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aleph.ukma.kiev.ua/recs_publish/KMA01/64/36/00/00/KMA01.000096436.html – Дата звернення: 05.05.2025.

Градецька Н.М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
підготовки військ,
Київський інститут Національної
гвардії України
(*м. Київ, Україна*)

РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні тренди у сфері лідерства в системі національної безпеки (трансформаційне, стратегічне, інноваційне та інтелектуальне лідерство) зумовлюються тенденціями, що мають прояв в українському суспільстві – переформатування влади та значна мілітаризація майбутнього політикуму.

Дійсно, в українському суспільстві існує стійкий запит на нових політиків, яких громадяни вбачають перш за все у військових. Так, серед державних структур найбільшу довіру мають Збройні Сили України (57,3%), Головне управління розвідки (39,2%) та Служба безпеки України (26,8%) [1].

Війна формує запит на лідерство популярного військового, який діє швидко, оперативно, і за яким є бекграунд успішних операцій.

Феномен лідерства у військово-професійній діяльності офіцера визначає його здатність динамічно застосовувати і проявляти у процесі реалізації посадових компетенцій знання та вміння ефективної й творчої міжособистісної взаємодії з іншими військовослужбовцями в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях. У сучасних умовах актуалізуються такі функції військовопрофесійної діяльності офіцера як мотивування, прогнозування, цільовизначення, планування, організації, координації, комунікації, що формують нешаблонність і нестандартність у прийнятті рішень, новаторство, що складають основу його лідерства у військовому підрозділі.

Проблеми лідерства ключові для досягнення організаційної ефективності.

З одного боку, лідерство розглядається як наявність певного набору якостей, притаманних тим, хто успішно впливає на інших, з іншого, лідерство – це процес несилового впливу у напрямку досягнення організацією своїх цілей [2, с. 88].

Незважаючи на те, що емпіричні дослідження лідерства, проводилися протягом усього ХХ століття і продовжуються наразі, до сьогодні не існує однозначного визначення поняття «лідерство», розрізняються уявлення про природу і суть цього феномену, відсутнє єдине розуміння механізмів його формування.

Наукова думка розглядає лідерство як процес і як властивість. Лідерство визначається в термінах лідерської поведінки, рольових відносин, рівнем

впливу на постановку цілей та способів їх досягнення тощо. Отже, широке розуміння лідерства включає в себе вплив: на постановку цілей і визначення стратегії розвитку; на узгодження поведінки для досягнення цілей; на групову підтримку; на організаційну культуру. Слід наголосити, що лідерство не пов'язане з можливістю використання сили, насильства, тиску, які обумовлені положенням в організації або офіційними повноваженнями і передбачає лише взаємодію людей у підтримці лідера. Лідерство ґрунтується на взаємній довірі та відповідальності між керівником та підлеглими, завдяки чому вони трансформуються в лідера та послідовників. Лідер будує свої відносини з послідовниками на основі авторитету та впливу, а не влади та примусу, вказуючи глибоку зацікавленість у розвитку потенціалу кожного члена колективу [3, с. 5].

Сучасний військовий лідер має керуватися такими принципами:

- базуватися на людських ресурсах;
- укріплювати конкурентоспроможність;
- використовувати зовнішню перспективу;
- спиратися на гнучкість та здібність приймати рішення в умовах невизначеності;
- орієнтуватися на перспективу.

Фактор лідерства має охоплювати усі ланки військового підрозділу, а саме: вище керівництво, лінійне керівництво і лідерів-активістів з числа рядових співробітників. Тільки таким чином можна сформувати систему військового управління, яка надійно підтримується зворотним зв'язком. Саме тому військовий лідер відіграє важливу роль у процесі формування організаційної культури підрозділу [4, с. 109–115].

Лідерство в військовій освіті передбачає і вимагає системності, складниками якої повинні стати професійні цілі, система мотивів, визначальні ідеї і принципи, конкретні особистісно і суспільно орієнтовані задуми та потреби. Особливо важливим у цій системі визначаємо аксіологічну складову, а саме цінності, які повинні бути орієнтовані на благо людини і суспільства [5, с. 178].

Лідерство в сфері військової освіти дозволяє виявити перспективні напрями розвитку та прагнення, які можуть оновити процеси та допомогти в реформуванні системи освіти, а також підвищити авторитет країни, регіону, конкретної освітньої установи, окремих груп та особистостей. Тому вивчення лідерства в освіті представляє безперечний інтерес з практичної сторони [6, с. 61–62].

Показники освітнього лідерства в ВВНЗ: створення позитивних міжособистісних взаємин; знання особистих цілей кожного суб'єкта лідерського процесу; формування почуття приналежності до соціуму; конструктивне вирішення між суб'єктних конфліктів; навчання послідовників лідерської поведінки й управлінської взаємодії; заохочення ініціативності та поділ відповідальності; формування команди; діалогічність спілкування.

Військовим лідерам (до таких ми відносимо керівників усіх структурних підрозділів закладу вищої освіти) повинні бути притаманні такі

характеристики: моральність (з урахуванням орієнтації на пріоритет інтересів іншої людини над власними); людська мудрість і свобода самовираження; здатність нести відповідальність за власні моральні вчинки та життя загалом; самовдосконалення та вміння керувати собою тощо.

Таким чином, лідерська компетентність майбутнього офіцера має включати такі складові: цінності та мотивацію його лідерської поведінки та діяльності в військовому середовищі; знання й розуміння (теоретичні знання, практична здатність знати й розуміти основи лідерства взагалі та військового, зокрема), знання, як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних військово-професійних ситуацій) і знання, як бути (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття й життя з іншими у військово-соціальному контексті як суб’єкту військово-професійної діяльності); предметну область – військово-професійну діяльність офіцера, в якій майбутній офіцер добре обізнаний і виявляє готовність і здатність бути лідером у військово-професійній сфері; професійно важливі лідерські якості як офіцера та суб’єкта військово-професійної діяльності; професійна суб’єктність офіцера як військового лідера (чітке усвідомлення смислу “Я-лідер у військовому середовищі”, сприйняття лідерської ролі в військовому середовищі, лідерська поведінка та діяльність). Для цього військово-професійна освіта XXI ст. має враховувати найважливіші тенденції, принципи розвитку всієї системи освіти у світі та нашій державі, основну мету професійної підготовки майбутніх офіцерів, забезпечення їх професійного, фахового та суб’єктного розвитку в умовах військової служби, завдання і зміст лідерства, загальнолюдського, національного і військового виховання тощо.

Таким чином, військове лідерство виступає ключовим фактором успіху, адже воно є невід’ємною складовою системи підготовки військовослужбовців. Справжні лідери не лише володіють здатністю аналізувати події, але й вмінням мотивувати та надихати інших військовослужбовців на досягнення високих результатів. Розвиток лідерських якостей зараз є важливою задачею, оскільки систематичний розвиток цих навичок у військовослужбовців може бути досягнутий за допомогою навчання, тренування та постійної практики [7, с. 23].

Список використаних джерел:

1. Соцопитування: Буданов – лідер довіри українців, Єрмак очолює антирейтинг. Повернення, 2025, 27 лютого
[URL : https://re.infolight.in.ua/soczopytuvannya-budanov-lider-doviry-ukrayincziv-yermak-ocholyuye-antyrejtyng/](https://re.infolight.in.ua/soczopytuvannya-budanov-lider-doviry-ukrayincziv-yermak-ocholyuye-antyrejtyng/)
2. Кожушко Л.Ф., Щербаківа А.С. Лідерство як передумова ефективної системи менеджменту організації. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2020. Вип. 4. С. 85–95.
3. Нестуля О.О., Нестуля С.І. Основи лідерства. Наукові концепції (середина XX – початок XXI ст.) : навч. посіб. Полтава : ПУЕТ, 2016. 375 с.

4. Чернов С.І., Гайдученко С.О. Вплив лідерства на формування та розвиток організаційної культури в публічному управлінні. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 40. С. 109–115.

5. Чубінська Н.Б. Лідерство як детермінанта реформування суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освіті. *Освітнє лідерство: від теорії до практики: монографія*. Київ–Кривий Ріг : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2021. 296 с.

6. Гуменникова Т.Р., Боденчук С.В. Розвиток лідерських якостей працівників освіти в умовах реформування галузі. *Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія*. Київ–Кривий Ріг : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2021. 296 с.

7. Бузід А.М. Модель лідерства у військовій освіті: порівняльний аналіз на основі світових підходів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. 2024. Том 1. №3 (110). С. 23.

Гориславський К.О.,
кандидат юридичних наук,
співробітник,
Національна академія Служби
безпеки України (
(м. Київ, Україна))

СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ РФ ЯК ФОРМА АКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ АГРЕСОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аналіз останніх зовнішньополітичних подій показує, що в найближчій перспективі подальший курс України на членство в НАТО фактично унеможлиблюється через позицію ключових партнерів. Разом з тим, повномасштабна війна з рф показала наявність системних проблем у функціонуванні цього військово-політичного блоку та кризи відносин всередині організації, що обумовлено різними поглядами членів Північноатлантичного альянсу на війну в Україні, відмінностями в економічному розвитку, сподіваннями на перспективи партнерства з рф в ключових сферах для власної економіки тощо.

Зазначені фактори свідчать про те, що у середньостроковій перспективі у нашої країні відсутні будь-які альтернативні шляхи протидії екзистенційній загрози у вигляді намагань рф знищити українську державність, аніж системний розвиток сектору безпеки й оборони, у т.ч. посилення інституційних спроможностей спеціальних служб, який спиратиметься також на взаємодію та досвід ключових країн-партнерів.

Однією з активних форм протидії рф є перенос воєнних дій на її територію, у вигляді здійснення суб'єктами розвідувального співтовариства спеціальних операцій в тилу агресора, які можуть бути різними по формі та вирішувати великий спектр завдань: ліквідація командного та керівного складу спецслужб, збройних сил; знищення військового виробництва, оборонних об'єктів, військової логістики та інфраструктури, техніки; проникнення до спецслужб та правоохоронних органів тощо.

З радянських часів така діяльність в науковій літературі була визначена як «зафронтна робота» (або діяльність). Її генеза, розвиток та особливості здійснення до 90-х років ХХ століття розглядалися дослідниками на прикладах дій органів держбезпеки СРСР під час Другої світової війни, а також на базі досвіду, отриманого у деяких конфліктах на території інших країн, де брали участь радянські спецслужби.

За часів незалежності зазначене питання в науково-теоретичній та практичній площині практично не розглядалося. В загальному розумінні зафронтна робота – це діяльність спецслужб сторін збройного конфлікту за лінією розмежування (фронту).

З урахуванням різності військових потенціалів з рф, однією з ефективних форм протидії агресору є проведення суб'єктами українського

розвідувального співтовариства спеціальних операцій на його території як виду зафронтової роботи.

Спеціальна операція на іншій території у мирний час фактично є підривною діяльністю, яка відповідно до основних вимог та положень міжнародного права знаходиться поза межами допустимого у міжнародному спілкуванні держав.

Разом з тим, під час війни (бойових дій) ліквідація комбатантів, знищення військової інфраструктури, економічного потенціалу тощо на території ворога або тимчасово окупованих територіях не може визнаватися терористичними актами, а є диверсійно-розвідувальною та розвідувально-підривною діяльністю. Єдиним обмеженням для діяльності при проведенні спеціальних операцій за кордоном є міжнародно-правові норми, які визначають поняття терористичної діяльності та вимоги міжнародного гуманітарного права.

Слід відмітити усталену практику окремих держав щодо проведення операцій на інших територіях і в мирний час. Так, за даними дослідників історії спецслужб, на даний час найбільш активно використовують спеціальні операції за кордоном у вигляді фізичної ліквідації, розвідувально-диверсійної та диверсійно-підривної діяльності США, Ізраїль, рф. Правомірність і необхідність реалізації вказаними державами спеціальних операцій за кордоном обґрунтовується внутрішніми доктринами забезпечення національних інтересів, які ґрунтуються на власному розумінні загроз [1]. Як приклад можна навести доктрину Уайнбергера-Пауелла, яка дозволяє застосувати силу за межами США для захисту життєво важливих інтересів або інтересів союзників.

Проте, слід зауважити, що якщо США та Ізраїль застосовують сили та засоби спецслужб (Центр спеціальних заходів ЦРУ, відповідні підрозділи «Моссад» та ін.) за кордоном для досягнення визначених військових або військово-політичних цілей, то рф активно практикує використання відповідних підрозділів за територією держави як спосіб реалізації транснаціональних репресій.

Також окремими підрозділами гру гш та фсб системно здійснюються диверсії на військових, оборонних об'єктах [2] та замаху на життя підприємців у країнах-членах ЄС [3], метою яких є зрив військово-технічної допомоги Україні.

В Україні усвідомлення необхідності створення (або переорієнтації) відповідних підрозділів в рамках штатної структури спеціальних служб для діяльності за лінією розмежування з противником прийшло у 2014 році, коли війська рф вторглися до АР Крим, Донецької та Луганської областей. З урахуванням відсутності відповідного власного досвіду та намагань рф паралізувати розвідувальні та контррозвідувальні органи через агентів впливу в керівництві, єдиним шляхом стало налагодження співпраці з західними державами.

Співробітництво вітчизняного розвідувального співтовариства з іноземними спецслужбами (ЦРУ та МІ-6) розпочалося з поступового

партнерства. При цьому, тодішнє американське військово-політичне керівництво дуже обережно підходило до такої взаємодії, побоюючись не перетнути уявні «червоні лінії» у відносинах з рф. Це виражалося в частковому обміні розвідувальною інформацією, дозований передачі даних електронної та супутникової розвідки, наданням консультацій та проведенням тренінгів інструкторами з бойовим досвідом диверсійно-розвідувальної діяльності. Крім того, розвідувальними та контррозвідувальними підрозділами проводилися спеціальні операції на ТОТ з ліквідації лідерів НЗФ днр/лнр, знищення військових об'єктів тощо [2]. Зазначене стало фундаментом накопичення власного унікального бойового досвіду за часів незалежності та можливістю вивчення практики проведення спеціальних операцій за лінією фронту спецслужбами країн-партнерів.

Після повномасштабного вторгнення рф у 2022 році відпала необхідність обмеження проведення такої виду діяльності виключно тимчасово окупованими територіями України та з'явилася можливість використання проактивного підходу, де законні військові цілі охоплюються всім театром війни.

Під час активних бойових дій з рф зафронтана робота в умовах сучасних особливостей оперативної обстановки показала себе як ефективна форма протидії реалізації деструктивним намірам рф, яка дозволяє вирішувати на території ворога завдання забезпечення державної безпеки з використанням інструментів таких спеціальних видів діяльності як розвідка та контррозвідка.

Таким чином, проведення операцій невоєнного типу за межами держави (як у мирний, так і воєнний час) є сталою практикою діяльності спеціальних служб в деяких країнах, яка дозволяє вирішувати завдання, відповідно до визначених національних інтересів.

Одним з напрямків посилення інституційних спроможностей суб'єктів українського розвідувального співтовариства є напрацювання теоретичних, організаційно-правових та практичних основ діяльності на території ворога (або потенційного противника), вивчення досвіду проведення аналогічних заходів іншими державами. Окремим напрямком наукових розвідок треба визначити організацію управління та взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони при проведенні спеціальних операцій на території рф (тимчасово окупованих територіях).

Список використаних джерел:

1. Спецслужби знову вбивають де завгодно [електронний ресурс] // Vijesti online. URL: <https://uk.vijesti.me/світ-b/globus/418083/спецслужби-знову-вбивають-де-завгодно#> (дата звернення: 05.05.2025).

2. Julian E. Barnes. Russia Steps Up a Covert Sabotage Campaign Aimed at Europe [електронний ресурс] // The New York times. URL: <https://www.nytimes.com/2024/05/26/us/politics/russia-sabotage-campaign-ukraine.html> (дата звернення 07.04.2025).

3. Роман Сулима. НАТО: У РФ була змова з метою вбивства глави Rheinmetall [електронний ресурс] // DW. URL : <https://www.dw.com/ru/v-nato-podtverdili-rossijskij-zagovor-s-celu-ubijstva-glavy-koncerna-rheinmetall/a-71439019> (дата звернення 07.04.2025).

4. The Spy War: How the C.I.A. Secretly Helps Ukraine Fight Putin [електронний ресурс] // The New York times. URL : <https://www.nytimes.com/2024/02/25/world/europe/cia-ukraine-intelligence-russia-war.html> (дата звернення 07.04.2025).

Дручек О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Сорокін В.М.,

курсант курсу №4 факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ - ФЕНОМЕН ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

В історії України ХХ ст. історія Української повстанської армії (УПА) посідає досить помітне місце. Дискусії довкола того, яке спрямування мала діяльність УПА та її політичного проводу під час радянсько-німецької війни, тривають і до сьогодні. У роки незалежності України значний внесок у розвиток досліджень історії ОУН-УПА зробили П. Гай-Нижник [1, 2], П. Іванишин [3], В. Ухач [4, 5], Л. Шипілов [6] та ін. дослідники, чий праці характеризуються наявністю широкої документальної бази та нових оцінок, що дозволяють з'ясувати окремі аспекти діяльності ОУН-УПА.

Наразі діяльність ОУН-УПА визнається одним із феноменів українського національно-визвольного руху, яскравим проявом боротьби українського народу за незалежність.

Процес становлення УПА мав складну внутрішню динаміку та проходив через кілька визначальних етапів. Перші збройні загони почали створюватися восени 1942 р. переважно на Поліссі під проводом провідних діячів визвольного руху. Початковий період характеризувався переважно захисною стратегією, спрямованою на убезпечення місцевого українського населення від репресій та примусових мобілізацій з боку окупаційних режимів [7].

Принципово важливим моментом у генезі повстанського руху став перехід від локальних збройних формувань до системної військової структури. Цей процес передбачав не лише нарощування військового потенціалу, а й розбудову складної організаційної мережі, яка включала розвідувальні, пропагандистські, господарчі та медичні підрозділи. Повстанська армія поступово набувала рис регулярної військової формації з власною ієрархією, системою підготовки та бойового забезпечення.

Ідеологічне підґрунтя руху становила концепція боротьби за незалежну соборну українську державу, яка не визнавала легітимності жодного з окупаційних режимів. Повстанці послідовно дотримувалися принципу непримиренності до будь-яких форм окупації, що унеможливило компроміси та співпрацю з ворожими силами [1, с. 65-66].

Чисельність УПА постійно змінювалася залежно від воєнно-політичної ситуації. За різними дослідженнями, максимальна чисельність повстанських загонів досягала 100-150 тисяч осіб, хоча точні статистичні дані є предметом наукових дискусій. Важливо розуміти, що йшлося не лише про безпосередньо озброєних бійців, а й про широку мережу підтримки, яка включала зв'язкових, медиків, господарників та інформаторів.

Міжнародний контекст боротьби повстанців виявився надзвичайно складним. Опинившись між двома тоталітарними режимами – сталінським радянським союзом та нацистською Німеччиною, повстанці змушені були вести багатовекторну боротьбу, демонструючи неабияку стратегічну гнучкість та адаптивність. Особливо драматичним періодом стали повоєнні роки, коли УПА фактично самотужки протистояла радянській репресивній машині, продовжуючи збройний опір аж до середини п'ятдесятих років минулого століття.

Внутрішня організація повстанських підрозділів базувалася на принципах суворої дисципліни, взаємної підтримки та беззастережної відданості визвольній справі. Кожен учасник руху розумів, що боротьба провадиться не лише задля фізичного спротиву, а й задля збереження національної ідентичності, культури та прагнення до державної незалежності.

УПА мала розгалужену мережу підпільних друкарень, через які поширювалися інформаційні матеріали, відозви, листівки. Ця інформаційна діяльність була не менш важливою, ніж безпосередня збройна боротьба, оскільки дозволяла формувати суспільну думку, підтримувати бойовий дух населення та протидіяти ворожій пропаганді.

Соціальна база підтримки повстанського руху формувалася переважно з сільського населення Західної України. Селяни не лише надавали притулок, харчування та медичну допомогу, а й були активними учасниками визвольної боротьби. Молодь, інтелігенція, духовенство – всі верстви суспільства були залучені до підтримки визвольного руху різною мірою.

Таким чином, формування та боротьба УПА за незалежну соборну Україну є складним, багатогранним процесом, що відображав глибинні прагнення українського народу до державної незалежності. Повстанська армія стала унікальним феноменом визвольного руху, який не лише чинив збройний опір окупантам, але й утверджував саму ідею українського державотворення в надзвичайно складних історичних обставинах.

Список використаних джерел:

1. Гай-Нижник П.П. «Тільки вповні Суверенна Українська Держава може забезпечити українському народові свободне життя» (яку державну

модель прагла створити ОУН(б) у 1941–1943 рр.). *Гілея*. 2015. Вип. 97 (№ 6). С. 61–71.

2. Гай-Нижник П. Відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р. *Держава у теорії і практиці українського націоналізму*: матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції (Івано-Франківськ, 26–27 червня 2015 р). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 52–67

3. Іванишин П. Ідеологічні основи української державності: проблеми вибору. *Бандерівські читання*. Матеріали перших та других Бандерівських читань / Упор.: Т. Бойко, Ю. Сиротюк. Київ – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 94–107.

4. Ухач В. Етапи та особливості правового визнання боротьби УПА за незалежну Україну в національному законодавстві (До 80-чя утворення Української Повстанської армії). *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 4. С. 24-29. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1491>. (дата звернення 10.02.2025).

5. Ухач В.З. Правова оцінка боротьби УПА у світлі національного законодавства. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції та новації: збірник матер. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція»* www.legalactivity.com.ua/, м. Київ, 5 жовтня 2017 р. Тези наукових доповідей. Київ–Тернопіль: ВЦП «Економічна думка», 2017. С. 125-131.

6. Шипілов Л. УССД: конституційно-правові аспекти. Бандерівські читання. Матеріали перших та других Бандерівських читань / Упор.:Т. Бойко, Ю. Сиротюк. Київ – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 147–162.

7. Літопис УПА. Серія "Бібліотека" / упоряд. В. Мороз. Торонто-Львів, 2001. 356 с.

Макаренко О.Ю.,

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри державно-
правових дисциплін та безпеки
життєдіяльності КННІ,
Донецький державний університет
внутрішніх справ
(м. Кривий Ріг, Україна)

Фадєєва М.О.,

студентка 3 курсу денної форми,
Криворізький навчально-науковий
інститут
Донецького державного
університету внутрішніх справ
(м. Кривий Ріг, Україна)

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Сучасна безпекова політика є багаторівневою системою рішень, дій та стратегій, спрямованих на гарантування національної безпеки. В умовах трансформацій безпекового середовища, зокрема в контексті війни Росії проти України, питання теоретичного осмислення ролі держави у формуванні такої політики набуває особливої актуальності. Необхідність адаптації класичних моделей до українських умов зумовлена специфікою воєнного часу, обмеженістю ресурсів та складною міжнародною ситуацією [1].

Теоретичні підходи до ролі держави у формуванні безпекової політики. У науковій літературі існує декілька основних моделей, які пояснюють роль держави як суб'єкта безпекової політики:

- Класична модель суверенної держави, де безпека трактується як функція оборони територіальної цілісності та порядку в межах кордонів. Така модель є основною в умовах традиційної загрози та централізованої державної влади [2].
- Інституціоналістська модель, згідно з якою держава координує діяльність органів влади та безпекових структур (СБУ, ЗСУ, поліція тощо) в межах стратегічного управління [3].
- Мережева модель, що передбачає співпрацю держави з недержавними суб'єктами — громадянським суспільством, медіа, міжнародними партнерами [4].

Кожна з цих моделей має свої переваги й обмеження. Проте для України, яка переживає гібридну війну, жодна з них не є універсальною.

Український контекст: виклики для адаптації теоретичних моделей. Україна стикається з унікальним комплексом загроз — від воєнної агресії до

інформаційної дестабілізації. За цих умов формування державної безпекової політики вимагає нових підходів, які поєднують елементи класичних і сучасних моделей [1; с. 5]. Особливістю є активна участь громадянського суспільства (волонтери, добровольчі формування), тісна взаємодія з міжнародними структурами (НАТО, ЄС), зростання ролі інформаційного простору. Це формує нову парадигму державної безпеки, у якій держава — не лише монополіст на насильство, а й партнер у розподілі відповідальності за національну стійкість [6].

Напрями адаптації моделей у державній політиці. На підставі аналізу наукових джерел можна виокремити кілька напрямів адаптації:

- Гібридна модель держави, в якій поєднуються вертикаль управління та горизонтальні зв'язки з іншими суб'єктами безпекової політики (громадські ініціативи, приватний сектор, ЗМІ) [3].
- Концепція стійкості (resilience) як ключовий орієнтир безпекової політики, що передбачає здатність держави й суспільства ефективно функціонувати в умовах загроз [7].
- Партнерська модель, в якій держава координує зусилля з міжнародними та внутрішніми акторами без претензії на монополію, а з фокусом на ефективність [8].

Ці підходи вже частково реалізуються в Україні через механізми стратегічного планування, реформу сектору безпеки та оборони, залучення інституцій НАТО та посилення цивільного контролю [2; с. 4].

Держава в умовах сучасної гібридної війни залишається центральним суб'єктом безпекової політики, проте її функції трансформуються. Теоретичні моделі, які домінували у ХХ столітті, потребують суттєвого переосмислення з урахуванням українських реалій. Поєднання вертикального управління з горизонтальною взаємодією, впровадження принципів стійкості та партнерства — ключ до ефективного формування сучасної безпекової політики в Україні.

Список використаних джерел:

1. Белов Д.В. Теоретико-методологічні засади формування державної політики національної безпеки України. *Державне управління: теорія та практика*. 2021. №3. С. 22–30.
2. Кулик В.П. Сектор безпеки і оборони в Україні: інституційні засади та напрями реформування. К.: НІСД, 2020. 104 с.
3. Скубенко С.В. Системний аналіз державної політики у сфері безпеки: теоретико-методологічні основи. *Ефективність державного управління*. 2021. №2(61). С. 47–55.
4. Литвиненко О.Ф. Держава як суб'єкт забезпечення безпеки в умовах гібридної війни. *Вісник НУ "Острозька академія"*. Серія: Право. 2020. №1(21). С. 95–102.
5. Квіт С.М. Інформаційна безпека та гуманітарна політика України: виклики часу. К.: Дух і Літера, 2018. 142 с.

6. Огризко В.С. Проблеми формування зовнішньої політики України в контексті безпеки держави. *Національна безпека і оборона*. 2022. №6. С. 8–15.
7. Гаращук В.М. Теоретичні засади функціонування держави в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. №1(49). С. 36–41.
8. Зеркаль О.В. Правові механізми участі держави у формуванні політики національної безпеки *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №4. С. 113–117.

Коломієць О.,
кандидат філософських наук,
викладач кафедри соціально-
гуманітарних та правових
дисциплін факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ – КОРУПЦІЯ ТА МУЖНІСТЬ ... ЩО ПЕРЕМОЖЕ?

Це дуже складне питання, яке стосується не лише поточної ситуації, але й майбутнього розвитку країни. Корупція в Україні, на жаль, має глибокі історичні корені, і вона є серйозним викликом для ефективного управління та розвитку держави. Однак, в останні роки ми спостерігаємо значні зміни, і українці показали неймовірну мужність і стійкість під час війни, що вказує на нашу здатність долати величезні труднощі.

Мужність нації вже довела свою силу у боротьбі з агресором і в складних внутрішніх питаннях. Багато як окремих громадян, так і громадських організацій борються за зміни в суспільстві, за прозорість і справедливість, працюючи над подоланням корупційних схем.

З іншого боку, корупція — це системна проблема, яку важко подолати за один день, і вона може підривати довіру до державних інституцій, що сповільнює реформи. Більш детально проблема корупції розглядається у праці О. Окопника «Проблемні питання запобігання корупції в Україні» [2]

Отже, все залежить від того, чи зможе українське суспільство підтримувати і посилювати свою мужність у боротьбі з корупцією. Якщо нація зможе залишатись стійкою й не дозволить корупції повернути контроль, то вона, ймовірно, вийде переможцем. Важливо, щоб суспільство продовжувало вимагати змін і підтримувало реформаторів.

34 роки незалежності — це порівняно короткий термін для формування стабільної та зрілої держави, особливо коли йдеться про країну, яка пережила стільки трансформацій і викликів. Україна, як молода держава, постійно перебуває в стані змін і адаптації до нових реалій. Це, звичайно, породжує нестабільність, але водночас і відкриває нові можливості для розвитку.

Політичні процеси у країні дуже динамічні, і навіть зміна кількох президентів за такий короткий період демонструє, як швидко змінюються пріоритети та вектори розвитку [1]. Важливо, що в останні роки ми бачимо певну стабільність у виборі напрямку — це рух до Європи. Відчутна підтримка серед населення цього курсу, і єдність у прагненні приєднатися до європейської спільноти надає нові сили для реформ.

Європейські цінності, важливі не лише з політичного чи економічного боку, а й на рівні ідеології. Свобода, взаємоповага, толерантність — ці

принципи є основою для побудови більш справедливого та демократичного суспільства. Україна, попри всі труднощі, здатна адаптуватися до цих цінностей, і, на нашу думку, це дає шанс для країни побудувати більш успішне та стабільне майбутнє.

Звичайно, реформи не відбуваються миттєво, і корупція залишається однією з основних перепон на шляху до повноцінної європейської інтеграції. Більш детально з питанням можна ознайомитись у працях: Г. Попадинця «Корупція в Україні як результат системного неефективного державного управління» [3] чи М. Чехунов «Корупція в приватній сфері України: стан та методика дослідження» [4]. Але коли визначився спільний вектор розвитку, є шанс, що з часом національна єдність і прагнення до змін допоможуть подолати ці проблеми.

Війна та Майдан стали не лише політичними та соціальними віхами, але й каталізаторами великих змін у суспільстві, що залишають свій відбиток на національній ідентичності. З одного боку, велика частина пасіонарної енергії суспільства, яка боролася за зміни, на жаль, втратила своє життя чи була змушена покинути країну через війну. Це, без сумніву, є великим випробуванням, адже пасіонарії — це ті люди, які часто стимулюють соціальний прогрес та здатні зрушити суспільство з мертвої точки. Проте, війна не тільки забирає, але й очищує. Вона є каталізатором змін і може призвести до згуртування нації, кристалізації нових цінностей і поглядів.

Позитивні аспекти цього процесу, дійсно, полягають у тому, що нація переживає своє очищення, шукає нові сенси та формується в новому вигляді. Люди, що залишають країну, багато з яких володіють значним потенціалом, можуть приносити додатковий досвід та знання з-за кордону, що також може стати каталізатором подальших змін, коли вони повернуться або залишаться частиною глобальної української громади.

Тому, на нашу думку шанси на те що нація переможе корупцію з часом все зростатимуть. Так історично корупція в Україні має глибокі корені, але війна, набуваючи ознак «священної» її невпинно чистить і тенденція ця постійно зростає. Тож, ми б відповіли на це питання ствердно, мужність нації переможе корупцію влади. Але загроза "перетворення богатиря на дракона" залишатиметься дуже високою і єдине що можна було б запропонувати, це початковий контроль інституцій ЄС над українськими інституціями, а в подальшому впровадження в суспільство «протестантської ідеології» заснованої на праці М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму» [5] і виховання нації в цьому ключі.

Ідея про початковий контроль інституцій ЄС над українськими структурами та впровадження в суспільство протестантської етики відкриває перспективу для створення більш ефективних та етичних механізмів управління, що сприятиме зменшенню корупції та покращенню соціальних норм. Контроль ЄС над деякими інституціями, на мою думку, має бути лише першим етапом, оскільки це дозволить запровадити європейські стандарти і нагляд, які допоможуть швидше здійснювати необхідні реформи. Але подальше виховання нових поколінь за принципами протестантської етики

могло б стати довгостроковим засобом для створення здорової нації, яка не лише буде прагнути до економічного розвитку, але й зберігатиме етичні принципи на кожному рівні життя.

Тож підводячи підсумок можна зазначити, що тенденція до перемоги мужності нації над корупцією з часом буде зростати. Війна насправді не лише викликає страждання, але й призводить до появи нових шансів на подолання старих проблем, якщо суспільство зможе зберегти і зміцнити свою стійкість та готовність до змін.

Список використаних джерел:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Info Sapiens. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Prezent.opytuvannya-koruptsiya-2022_FINAL_ukr.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 01.03.2025);

2. Окопник О. Проблемні питання запобігання корупції в Україні. / Наукові записки. Серія: Право. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/119>, (дата звернення 03.03.2025);

3. Попадинець Г. Корупція в Україні як результат системного неефективного державного управління. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/volume-9-number-436-2022/korupciya-v-ukrayini-yak-rezultat-systemnogo-neefektyvnogo>, (дата звернення 08.03.2025);

4. Чехунов М. Корупція в приватній сфері України: стан та методика дослідження. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/59-1.pdf>, (дата звернення 05.03.2025);

5. Weber M. The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. URL: <https://gpde.direito.ufmg.br/wp-content/uploads/2019/03/MAX-WEBER.pdf>, (дата звернення 09.03.2025).

Слуцька О.М.,

кандидат технічних наук, старший дослідник, заступник начальника науково-дослідного центру цивільного захисту – начальник науково-дослідного відділу цивільного захисту, Інститут наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України
(м. Черкаси, Україна)

Трунцев Г.В.,

науковий співробітник науково-дослідного відділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту науково-дослідного центру цивільного захисту, Інститут наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України
(м. Черкаси, Україна)

Михайлова А.В.,

старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної та патентної діяльності, кандидат технічних наук, старший дослідник, Інститут наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України
(м. Черкаси, Україна)

ЩОДО ОБГРУНТУВАННЯ ВИМОГ ДО СПЕЦІАЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Воєнна інтервенція РФ на території України супроводжується численними загрозами, що призводять до виникнення надзвичайних ситуацій. Масовані обстріли об'єктів критичної інфраструктури, житлових масивів ракетами й безпілотними літальними апаратами створюють небезпеку для життя і здоров'я цивільного населення, провокують масштабні руйнування, пожежі, техногенні аварії. Зважаючи на існуючі обставини, особливої

актуальності набуває необхідність забезпечення належного рівня захисту населення, зокрема шляхом облаштування й утримання захисних споруд цивільного захисту.

Згідно з [1] до захисних споруд цивільного захисту належать: сховища, протирадіаційні укриття та споруди подвійного призначення.

Сховище – це герметична споруда, в якій створені умови для перебування людей та їх захисту протягом певного часу (не менше 48 годин) шляхом виключення або зменшення прогнозованого впливу небезпечних чинників, що можуть виникнути внаслідок надзвичайної ситуації, застосування зброї масового ураження та звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій та/або терористичних актів.

Протирадіаційне укриття – це негерметична споруда, в якій створені умови для перебування людей та їх захисту протягом певного часу (не менше 48 годин) шляхом зменшення прогнозованого впливу небезпечних чинників, які можуть виникнути внаслідок надзвичайної ситуації, та іонізуючого опромінення у разі радіаційної аварії і радіоактивного забруднення місцевості та непрямой дії звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій та/або терористичних актів.

Для укриття населення також використовуються споруди подвійного призначення – будівлі, споруди чи їх окремі частини, призначені для використання за основним функціональним призначенням з метою забезпечення суспільних або господарських потреб, а також мають відповідні захисні властивості та спроектовані, побудовані або пристосовані таким чином, щоб забезпечити умови для тимчасового перебування людей у разі виникнення небезпеки їх життю та здоров'ю під час надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів.

Вимоги до проєктування та будівництва захисних споруд цивільного захисту та споруд подвійного призначення встановлено в [2]. Зокрема, цими будівельними нормами визначено нормативні показники захисних властивостей вищезазначених споруд залежно від їх виду, типу та розміщення на місцевості.

Так, згідно з вимогами [2] захисні властивості сховищ (споруд подвійного призначення із захисними властивостями сховищ) передбачають виключення або зменшення впливу таких прогнозованих небезпечних чинників (факторів):

- дії повітряної ударної хвилі від побічної дії зброї масового ураження з розрахунковим надмірним тиском;

- дії повітряної ударної хвилі при застосуванні звичайних засобів ураження;

- проникнення уламками засобів звичайного ураження;

- дії небезпечних хімічних речовин, радіоактивних речовин бойових отруйних речовин, небезпечних біологічних речовин та бактеріальних засобів ураження;

– дії проникаючої радіації та іонізуючого випромінювання від радіоактивно забруднення місцевості, води та повітря, шляхом забезпечення нормативного ступеня послаблення радіаційного впливу (ступеня захисту);

– катастрофічного затоплення (для сховищ, що розташовуються у зонах можливого катастрофічного затоплення);

– дії високих температур та продуктів горіння при пожежах.

Захисні властивості протирадіаційних укриттів (споруд подвійного призначення із захисними властивостями протирадіаційних укриттів) передбачають зменшення впливу таких прогнозованих небезпечних чинників (факторів):

– дії іонізуючого випромінювання від радіоактивного забруднення місцевості, води та повітря, шляхом забезпечення нормативного коефіцієнту послаблення радіаційного впливу (коефіцієнта захисту);

– дії повітряної ударної хвилі від побічної дії зброї масового ураження з розрахунковим надмірним тиском;

– дії повітряної ударної хвилі при застосуванні звичайних засобів ураження;

– побічної дії звичайних засобів ураження;

– проникнення уламками засобів звичайного ураження;

– дії високих температур та продуктів горіння при пожежах.

З огляду на викладене, спільною рисою зазначених споруд є те, що для забезпечення визначених до них вимог [1] та [2] необхідне використання спеціального обладнання: захисних та захисно-герметичних дверей (воріт, люків, віконниць), систем вентиляції (для протирадіаційних укриттів) та фільтровентиляції (для сховищ, в окремих випадках й для протирадіаційних укриттів).

Особливої уваги заслуговує спеціальне обладнання систем вентиляції та фільтровентиляції. Одночасно з неспецифічним обладнанням, що використовується у звичайних системах вентиляції житлових, громадських, виробничих будівель і споруд, а також об'єктів іншого призначення (протипиллові фільтри, повітроводи, перехідники та гнучкі вставки, вентилятори, електричні двигуни, зворотніми клапанами тощо) у системах вентиляції (фільтровентиляції) захисних споруд цивільного захисту та споруд подвійного призначення має застосовуватися спеціальне обладнання, притаманне виключно вищезазначеним спеціальним інженерним спорудам, котрі призначені для захисту населення: противибухові пристрої, ручні приводи для електроручних вентиляторів, клапани надлишкового тиску, герметичні клапани, клапани-витратоміри, фільтри-поглиначі тощо. До такого спеціального обладнання систем вентиляції (фільтровентиляції) захисних споруд цивільного захисту повинні бути розроблені та імплементовані технічні вимоги, а також вимоги щодо проведення випробовувань на оцінювання їх експлуатаційної спроможності.

Нині окремі вимоги до засобів очищення повітря захисних споруд цивільного захисту, насамперед фільтрів-поглиначів, встановлено у [3]. Натомість технічні вимоги до іншого зазначеного вище спеціального

обладнання на сьогодні відсутні, а їх виробники зазвичай використовують технічні вимоги, регламентовані ще в СРСР, що вже давно застаріли й не враховують загроз сьогодення, або ж власні, нічим не обґрунтовані, технічні умови.

Враховуючи вищевикладене та на виконання вимог [1] та [2], актуальним науковим завданням є розроблення нормативних документів, які будуть містити вимоги до такого спеціального обладнання: противибухові пристрої, герметичні клапани, клапани надлишкового тиску, клапани-відсікачі, клапани витратоміри-відсікачі, резервний (ручний) привід для електроручних вентиляторів.

Розробка зазначених нормативних документів уможливить виготовлення якісного та конкурентоспроможного спеціального обладнання для систем вентиляції (фільтровентиляції) захисних споруд цивільного захисту, що гарантуватиме захист населення від непрямої дії засобів збройного впливу в ході воєнних дій.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5403-17>.
2. ДБН В.2.2-5:2023 Захисні споруди цивільного захисту.
3. ДСТУ 9077:2021 Засоби очищення повітря захисних споруд цивільного захисту.

Chepkova K.O.,
Candidate of Juridical Sciences,
Doctoral Student at the Scientific and
Organizational Department
of Military Institute,
Taras Shevchenko National
University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine)

THE SYSTEM OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES RESPONSIBLE FOR ENSURING A SECURE ENVIRONMENT FOR CHILDREN DURING ARMED CONFLICT

There are numerous public administration bodies in Ukraine that have a very broad scope of responsibility and must ensure protection against internal and external threats to a wide range of different social relations.

Law enforcement agencies play a primary role in this regard. Therefore, the following is a review of the existing system of law enforcement agencies responsible for ensuring a secure environment for children during armed conflict, the legal basis of their activities and competence.

But first of all, it is necessary to determine which bodies in Ukraine are law enforcement agencies. The answer to this question can be found in the Laws of Ukraine “On State Protection of Judicial and Law Enforcement Officers” [1] (Article 1) and “On National Security of Ukraine” [2].

From the above laws, let us single out those law enforcement agencies whose competence includes the issue of a secure environment for children during armed conflict.

1. Prosecutor's offices. Legal framework: Law of Ukraine “On the Prosecutor's Office” [3], Regulation on the Department for Combating Crimes Committed in the Context of Armed Conflict, approved by Order of the Prosecutor General of November 14, 2023, No. 312 [4], Regulation on the Department for Child Protection and Combating Domestic Violence, approved by Order of the Prosecutor General of September 14, 2023, No. 268 [5].

The Prosecutor General's Office of Ukraine is a unified system that, in accordance with the prescribed procedure, performs the functions established by the Constitution of Ukraine in order to protect human rights and freedoms, the general interests of society and the state.

The structure of the Office of the Prosecutor General includes the following structural units, which are responsible for the protection of children during armed conflict:

- Department for Combating Crimes Committed in Armed Conflict. This department is responsible for organizing and supervising pre-trial investigations, resolving other issues in criminal proceedings in accordance with the law, participating in court proceedings and supporting public prosecution in criminal proceedings on war crimes, which also involve children;

- The Department for Child Protection and Combating Domestic Violence organizes and supervises pre-trial investigations, resolves other issues in criminal proceedings in accordance with the law and maintains public prosecution in criminal proceedings on criminal offenses:

- in respect of a minor, including if criminal proceedings are carried out in respect of several persons, at least one of whom is a minor, in respect of a person under the age of criminal responsibility

2. The National Police. Legal basis The Law of Ukraine “On the National Police” [6], the Instruction on the organization of work of juvenile prevention units of the National Police of Ukraine, approved by the Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of 19.12.2017 No. 1044 [7].

The National Police of Ukraine is a central executive body that serves the public by ensuring the protection of human rights and freedoms, combating crime, and maintaining public safety and order.

Juvenile prevention units have been established within the structure of the National Police, whose main tasks include:

1) preventive activities aimed at preventing children from committing criminal and administrative offenses, identifying the causes and conditions that contribute to this, and taking measures within their competence to eliminate them;

2) maintaining preventive records of children prone to committing offenses and conducting individual prevention measures with them;

3) participate in establishing the whereabouts of a child in case of his/her missing or obtaining data for this purpose within the framework of criminal proceedings initiated on the fact of his/her missing;

4) taking measures to prevent and counteract domestic violence committed by and against children, as well as cruelty to children;

5) taking measures to prevent child neglect, including the exercise of police custody of minors;

6) carrying out activities related to the protection of a child's right to general secondary education.

3. Security Service of Ukraine. Legal basis: The Law of Ukraine “On the Security Service of Ukraine”[8]. The Security Service of Ukraine is a special-purpose state body with law enforcement functions that ensures state security of Ukraine. The tasks of the Security Service of Ukraine also include prevention, detection, suppression and disclosure of criminal offenses against peace and security of mankind, terrorism and other illegal actions that directly threaten the vital interests of Ukraine.

4. The State Border Guard Service of Ukraine. Legal basis: The Law of Ukraine “On the State Border Guard Service of Ukraine”[9]. The State Border Guard Service of Ukraine is a special-purpose law enforcement agency that implements the state policy in the field of protection of the state border of Ukraine.

5. The National Guard of Ukraine. Legal basis: The Law of Ukraine “On the National Guard of Ukraine”[10]. The National Guard of Ukraine is a military formation with law enforcement functions, which is part of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and is designed to perform tasks on

protection and defense of life, rights, freedoms and legitimate interests of citizens, society and the state from criminal and other unlawful attacks, protection of public safety and order and ensuring public security, as well as in cooperation with law enforcement agencies - to ensure state security and protection of the state border, suppression of terrorist activities, activities of illegal paramilitary or armed formations (groups), terrorist organizations, organized groups and criminal organizations.

The National Guard of Ukraine participates, in accordance with the law, in cooperation with the Armed Forces of Ukraine in repelling armed aggression against Ukraine and eliminating armed conflict by conducting military (combat) operations, as well as in performing territorial defense tasks.

Based on the above, it can be stated that a system of law enforcement agencies has been formed, whose tasks include ensuring a safe environment for children both in peacetime and during armed conflict.

Bibliography:

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

3. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

4. Положення про Департамент захисту інтересів дитини та протидії домашньому насильству : наказ Генерального прокурора від 14.09.2023 року № 268. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/polozhennya-pro-samostijni-strukturni-pidrozdili>.

5. Положення про Департамент протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту : наказ Генерального прокурора від 14.11.2023 року № 312. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/polozhennya-pro-samostijni-strukturni-pidrozdili>.

6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

7. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

8. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/ed20250109#Text>.

9, Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15/ed20241219#Text>.

10. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>.

Макаренко О.Ю.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-
правових дисциплін та безпеки
життєдіяльності КННІ,
Донецький державний університет
внутрішніх справ,
(м. Кривий Ріг, Україна)

Мезенцева Ю.В.,

студентка 3 курсу,
Криворізький навчально-науковий
інституту
Донецького державного
університет внутрішніх справ
(м. Кривий Ріг, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Сектор безпеки та оборони є ключовим елементом державної системи, що забезпечує суверенітет, територіальну цілісність та стабільність країни [1]. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання формування та реалізації ефективної державної політики в цій сфері набуло критичної ваги. Виклики воєнного часу потребують не лише швидкого реагування, але й стратегічного переосмислення підходів до безпеки, модернізації збройних сил, зміцнення обороноздатності, а також ефективної взаємодії між усіма інституціями сектору [2].

На сучасному етапі перед Україною стоїть завдання не просто адаптувати державну політику до нових умов, а й створити цілісну, скоординовану систему управління сектором безпеки й оборони, яка відповідатиме сучасним загрозам та стандартам євроатлантичної інтеграції [3]. Це передбачає глибокий аналіз як теоретичних засад формування політики, так і практичних механізмів її реалізації [4].

Формування державної політики в секторі безпеки та оборони є складним процесом, який потребує інтеграції теоретичних знань, наукових підходів та практичних інструментів [5]. В умовах глобальної нестабільності, гібридних загроз і повномасштабної війни це питання набуває особливої ваги [6]. Для забезпечення національної безпеки та ефективної оборони необхідно формувати державну політику, яка базується на системному аналізі, стратегічному прогнозуванні та чіткому нормативному регулюванні [5].

Одним із ключових елементів теоретичної бази є розуміння сутності державної політики. Вона розглядається як цілеспрямована діяльність держави щодо прийняття рішень та впровадження механізмів їх реалізації з метою досягнення певних публічних інтересів [4]. У секторі безпеки та

оборони така політика охоплює заходи з протидії загрозам, забезпечення обороноздатності, організації взаємодії між безпековими структурами та формування стійкої безпекової архітектури [3].

Таким чином, теоретико-методологічне підґрунтя державної політики в секторі безпеки та оборони включає комплекс наукових підходів, що дають змогу забезпечити системність, ефективність і стратегічну сталість управлінських рішень у сфері захисту національних інтересів [5].

Сучасний стан державної політики у сфері безпеки та оборони України визначається умовами широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації, що триває з 2014 року і загострилася у 2022 році [6]. У цих умовах державна політика зазнала кардинальних змін, ставши пріоритетним напрямом державного управління. Головними завданнями стали забезпечення обороноздатності, ефективне функціонування сектору безпеки, адаптація до стандартів НАТО та посилення взаємодії з міжнародними партнерами.

Нормативно-правове підґрунтя політики формують Конституція України, Закон «Про національну безпеку України» (2018), Закон «Про оборону України», Воєнна доктрина, Стратегія національної безпеки (2020), Стратегія воєнної безпеки, Стратегія кібербезпеки та інші документи [1]. Вони визначають основні принципи, суб'єкти, механізми та пріоритети у сфері безпеки та оборони. У 2018 році в Україні запроваджено нову модель управління сектором безпеки відповідно до євроатлантичних стандартів, що передбачає демократичний цивільний контроль, прозорість та підзвітність [4].

Інституційну основу реалізації політики становлять Президент України як Верховний Головнокомандувач, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Рада національної безпеки і оборони, Міністерство оборони, Генеральний штаб ЗСУ, Служба безпеки України, Національна гвардія, розвідувальні та спеціальні служби. Їхня взаємодія регулюється правовими актами, але на практиці часто виникають проблеми з координацією, дублюванням функцій та відсутністю чіткої вертикалі управління [3].

Суттєвим досягненням останніх років стало посилення міжнародної підтримки — Україна отримує військову, технічну, фінансову допомогу від країн-партнерів, бере участь у багатосторонніх безпекових ініціативах, а також наблизилася до набуття членства в НАТО [2]. Водночас актуальними залишаються проблеми матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил, прозорості оборонних закупівель, кадрового управління, а також реформування СБУ відповідно до демократичних стандартів [5].

Окрему увагу слід приділити загрозам кібербезпеці, які дедалі частіше супроводжують традиційні форми агресії. Держава розробляє відповідні політики та стратегії, однак ефективність їх реалізації потребує значного посилення як на рівні законодавства, так і інституційної спроможності [6].

Отже, сучасна державна політика у сфері безпеки та оборони України має стратегічне спрямування та достатньо широку нормативну основу, однак її реалізація потребує подальшого вдосконалення: покращення координації між структурами, ефективного використання ресурсів, прозорості

управлінських процесів та підвищення рівня професійної підготовки кадрів у секторі безпеки.

Список використаних джерел:

1. Бутенко О.І. Теорія та практика державної політики в секторі безпеки / О. І. Бутенко. К. Наукова думка, 2017.
2. Стратегія національної безпеки України. К.: 2020.
3. Стратегічна оборонна документація: аналіз та перспективи / О.Л. Петрів. Львів: Видавництво ЛНУ, 2019.
4. Конституція України. К., 1996.
5. Листопад О.Ю. Інституційні проблеми управління безпекою: сучасний стан і реформи.
6. Кібератаки як частина сучасної гібридної війни / О.Л. Березовський. К. Академія, 2020.

Мина В.В.,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри правового
забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ У ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах збройної агресії російської федерації актуальним є вирішення питання правового статусу військовослужбовців, а саме чи належать військові формування до правоохоронних органів, оскільки від цього залежить не лише поширення чи непоширення дії Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ на таких осіб, але й визначення їх правового статусу в інших правовідносинах. Наприклад, від розуміння того, чи належать військові формування до правоохоронних органів, залежать кримінально-правова кваліфікація перешкоджання представникам таких у здійсненні їх повноважень.

Законодавець у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ закріплює відкритий перелік правоохоронних органів, вказуючи на те, що такі здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. При цьому не вказує, що правоохоронний зміст повноважень є основним у правовому статусі таких органів, а лише вказує на наявність правоохоронних функцій.

Правовий статус окремих військових формувань, а саме вказівки на повноваження в частині забезпечення схоронності правопорядку визначають низка законів України: «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ; «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII; «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1992 року № 1934-ХІІ; «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-ІХ; «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 року № 876-VII; «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ; «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ.

Огляд законодавчих приписів, які визначають повноваження військових формувань, дає підстави для висновку, що військові формування як такі, що забезпечують захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, забезпечують схоронність певної частини державного правопорядку,

а тому є правоохоронними органами. Проте відсутня чітка законодавча вказівка на військові формування як правоохоронні органи.

Відповідно до абзацу першого ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ правоохоронні органи - органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [4]. Вочевидь, законодавець закріплює відкритий перелік правоохоронних органів, вказуючи на те, що такі здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Однак, навіть поверхневий аналіз змісту понять «правозастосовний» та «правоохоронний» дає розуміння того, що це публічні органи, що здійснюють застосування норм права або охороняють існуючий правопорядок.

Агресивна війна визнається злочином проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку не лише національним законодавством (ст. 437 Кримінального кодексу України [2]), але й міжнародним (ст. 8-bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду [7]). А тому військові формування фактично беруть участь у протидії, припиненні цього злочину.

Так, Конституція України у ст. 17 закріплює, зокрема, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України (ч. 2); забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом (ч. 3) [1]. Тобто Основний Закон України, з одного боку, розмежовує військові формування та правоохоронні органи. Втім, прямо вказує на військові формування, поряд із правоохоронними органами держави, як такі, що забезпечують державну безпеку та захист державного кордону, схоронність яких, без сумніву, є частиною правопорядку в державі. Врешті, саме вказівка на органи охорони державного кордону є однією із альтернативно вказаних в абзаці першому ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ. А це уже дає підстави для висновків, що військові формування є правоохоронними органами, хоч із спеціальним (військовим) статусом.

Більше того, абзац другий ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ прямо вказує, що відповідно до цього Закону захисту підлягають, зокрема, також військовослужбовці Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, які беруть безпосередню участь відповідно у: в¹) виконанні бойових (спеціальних) завдань, покладених на Сили спеціальних операцій Збройних Сил України; г) охороні громадського порядку і громадської безпеки; є) нагляді і контролі за виконанням законів.

Тобто є прямі вказівки на поширення Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» на окремі структурні частини Збройних Сил України.

У Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-XII (ч. 1 ст. 1 «Військовий обов'язок») зазначено, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України [3]. Отже, військовий обов'язок, який фактично реалізується першочергово через службу у військових формуваннях, означає захист держави, її незалежності та територіальної цілісності. А отже, і захисту правопорядку як такого.

Так само, Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (п. 16 ст. 1) вказує, що сектор безпеки і оборони - система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України **за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз**, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [5] (виділено автором).

Водночас, у п. 17 ст. 1 цього Закону розтлумачено, що сили безпеки - правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України [5]. А сили оборони - Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави (п. 18 ст. 1) [5].

Тобто правоохоронні органи та органи спеціального призначення з правоохоронними функціями названі в одному логічному ряді із військовими формуваннями як сили оборони. Проте водночас такі правоохоронні органи та органи спеціального призначення з правоохоронними функціями належать, на відміну від військових формувань, до сил безпеки.

В цілому, вживання законодавцем різних термінів, які співпадають за змістом, вносять лише плутанину в розуміння змісту та обсягу родового поняття «правоохоронні органи».

Вихідною ж точкою повинен слугувати законодавчий припис про те, що правоохоронними є органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Закон України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 року № 876-VII закріплює, що Національна гвардія України є **військовим формуванням з правоохоронними функціями**, що входить до системи

Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки [6] (ч. 1 ст. 1) (виділено автором). Вказівка на те, що таке формування має правоохоронні функції є достатньою підставою вважати, що воно належить до родового поняття «правоохоронних органів». Оскільки, доцільно повторитись, Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ до правоохоронних органів відносить «інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [4].

Таким чином, військові формування як такі, що забезпечують захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, забезпечують схоронність певної частини державного правопорядку, а тому є правоохоронними органами.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року 254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n738> (дата звернення: 16.04.2025).
3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закону України від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#n779> (дата звернення: 16.04.2025).
4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
6. Про Національну гвардію України: Закон України від 6 грудня 1992 року № 1934-ХІІ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18?find=1&text=бойов#w1_20 (дата звернення: 16.04.2025).
7. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588?find=1&text=arpec#w1_3 (дата звернення: 16.04.2025).

Вовк В.М.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії
держави і права,

Хмельницький університет
управління та права імені Леоніда
Юзькова

(м. Хмельницький, Україна)

«ЗАБРУДНЕНА ІНФОРМАЦІЯ» І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Сучасність, на відміну від попередніх епох, в частині поширення новин та інформації має специфічні інструменти і засоби. Це поширення сьогодні є транстериторальним, оскільки не обмежується кордонами або доступом споживачів до неї. Завдяки сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям новини чи інформація є доступними кожному користувачеві мережі інтернет через систему новинних порталів та агрегаторів, цифрових ЗМІ, месенджерів, соціальних мереж тощо. Інформація і новини, в інформаційно-комунікативній формі; блискавично поширюються; здатні до «клонування» в геометричній прогресії шляхом численних перепостів або усного переповідання; охоплюють широку аудиторію, незалежно від фізично-територіального перебування окремого користувача мережі Інтернет; викликають зворотній зв'язок у вигляді емодзі та інших піктограм або психологічно-емоційних реакцій чи формування певної поведінки. При цьому новинно-інформаційних масив, з яким стикається користувач, не завжди має позитивний та правдивий зміст, а інколи цей зміст цілеспрямовано створений для досягнення певної мети. Такі новини або інформацію називають «забрудненими». Термін «забруднені новини», на думку Клер Уордл і Хоссейомн Дерахшана, є більш коректним, аніж «фейкові новини». Термін «фейкові новини» сьогодні є дискредитованим з методологічної точки зору, адже він уже не відображає сутність новин та інформації, які є неправдивими або спеціально створеними і поширеними для досягнення конкретних цілей, зокрема і для підриву національної безпеки конкретної держави. Відмова від терміну «фейкові новини» також пов'язана і з тим, що ним широко послуговуються в політичній сфері щодо медіа, які поширюють інформацію, яка є не вигідною для політиків.

До складників сучасного масиву «забрудненої» інформації можна віднести: недостовірну інформацію, дезінформацію і зловмисну інформацію. При цьому слід чітко диференціювати «повідомлення, які відповідають дійсності, від тих, які є неправдивими, та повідомлення, які створюються, виробляються або розповсюджуються «агентами», які мають намір заподіяти шкоду, від тих, які не є такими:

- Дезінформація («dis-information»). Інформація, яка є неправдивою та навмисно створена для заподіяння шкоди людині, соціальній групі, організації чи країні.

- Невірна, помилкова інформація («mis-information»). Інформація, яка є неправдивою, але не створена з метою заподіяння шкоди.

- Шкідлива, зловмисна інформація («mal-information»). Інформація, яка базується на реальних подіях та використовується для заподіяння шкоди людині, організації чи країні» [1].

«Забруднена інформація» має негативну конотацію, що впливає на формування небажаних і небезпечних поглядів і переконань у споживачів. Особливо небезпечними, з цього погляду, є навмисне і масове поширення «неправдивих чи упереджених новин у ворожих політичних цілях. У таких маніпуляцій є три складові: це скоординована кампанія; вона поширює неправдиву інформацію, що свідомо змінена; містить політичний намір завдати шкоди» [2]. Усі види «забрудненої інформації» в сучасних реаліях в контексті мережевих воєн є різновидом інформаційної зброї – інформаційно-психологічну, яка направлена на морально-психологічний стан окремої особистості, групи людей, суспільство, державу. За допомогою «забрудненої інформації» можливо підірвати громадського духу, провокування протистояння та конфлікту культур, деморалізація збройних сил, руйнування державних, політичних, соціальних інститутів.

Проблема «забруднених новин» в сучасності носить пандемічний характер. На сьогодні вони мають місце в кожній державі (їх поширення може бути результатом спланованої ідеологічно-пропагандистських операцій або емоційно-імпульсивної реакції окремого «рацієнта»). Ступінь, інтенсивність, масштабність поширення таких новин залежить від ідеологічної вразливості держави та рівня організації усієї системи безпеки та розробленої стратегії боротьби з ними. Засобами та інструментами, які є невідомими в цій сфері (протистояння поширенню і сприйняттю «забруднених новин») є розробка нових нормативно-правових актів, прийняття чисельних декларацій і конвенцій. Недієвість «забруднених новин» може бути досягнення шляхом виваженого та органічного поєднання зусиль держави в цьому напрямку (через систему заходів ідеолого-виховного і просвітницького характеру; формування довіри населення до дій владних структур та почуття здорового патріотизму) та індивідуального ставлення окремої особи (формування власної інформаційної бульбашки, володіння навичками критичного мислення тощо).

Список використаних джерел:

1. Wardle Claire and Derakhshan. Hossein, 2017. Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe report DGI(2017)09. URL: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>>.

2. Малинка В. Як Франція бореться з фейками: деталі ухвалених законів. URL: <https://www.google.com/search?q>.

Бейкун А.Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Дерягін О.С.,

здобувач вищої освіти факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ КІБЕРБЕЗПЕКИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

24 лютого 2022 року Україна зіткнулася з новоформатним викликом для свого існування – повномасштабна неспровокована збройна агресія з боку російської федерації здійснювалася всіма можливими «гібридними» засобами, включаючи кібератаки. І на сьогодні постійна кіберзагроза залишається важливим фактором впливу на національну систему кібербезпеки, а також є визначальним елементом для діяльності українських кібербезпекових стейкхолдерів [1, с. 4].

Крім того, як відомо, сучасний світ характеризується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, що надають безпрецедентні можливості для обміну даними та розширюють глобальний комунікаційний простір. Віртуальний простір став невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, впливаючи на всі сфери суспільних відносин. Цифрова трансформація змінила не лише суспільні відносини, але й характер загроз безпеці держави, суспільства та окремих громадян, що, відповідно, зумовлює необхідність розробки ефективних механізмів забезпечення кібербезпеки. Комп'ютеризація суспільних відносин призвела до появи нових форм правопорушень, що реалізуються у кіберпросторі та становлять загрозу для національної безпеки України, призводячи до необхідності реформування правового регулювання цих відносин [2, с. 15].

Питання кібербезпеки як складової національної безпеки держави набуває все більшого значення в умовах сучасних глобалізаційних процесів. За даними Національного координаційного центру кібербезпеки, кількість кібератак на українські інформаційні системи зросла на 35% протягом останнього року повномасштабної війни. Відповідно, правове регулювання

відносин у сфері кібербезпеки вимагає глибокого наукового осмислення та систематизації, особливо з огляду на міждисциплінарний характер цього явища, що охоплює технічні, соціальні та правові аспекти [1, с. 12].

Розгляд кібербезпеки як елемента правової безпеки передбачає аналіз взаємозв'язку між технологічними аспектами захисту інформації та правовими механізмами протидії кіберзагрозам у контексті забезпечення національної безпеки країни. Нормативно-правове забезпечення кібербезпеки в Україні має відповідати міжнародним стандартам і враховувати особливості національної правової системи, формуючи цілісну концепцію правового регулювання відносин у кіберпросторі. Пріоритетним завданням держави у цій сфері є, як вбачається, створення ефективної системи захисту інформаційних ресурсів та критичної інфраструктури від кібератак, що потребує не лише технологічних рішень, але й відповідного законодавчого забезпечення.

Національна система кібербезпеки України перебуває на етапі активного формування, що супроводжується розробкою та вдосконаленням законодавчої бази, формуванням інституційної структури та впровадженням міжнародних стандартів. У зв'язку з цим варто відмітити наукові надбання таких дослідників: Г.К. Авдєєвої, О.А. Баранова, В.М. Бутузова, І.І. Васильковського, В.І. Гур'єва, Д.Б. Мехеди, Ю.М. Ткача, І.В. Федака, І.В. Фірсової та інших.

У той же час, як законодавець, так і галузева теорія визначають кібербезпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [3, с. 45].

Проте, реалізація цього визначення на практиці потребує комплексного підходу, що враховує динамічний характер кіберзагроз та їх транскордонний характер.

Система забезпечення кібербезпеки є багаторівневою і включає нормативно-правове регулювання, організаційні заходи, технічні засоби захисту інформації та підготовку фахівців у галузі кібербезпеки. Правове регулювання кібербезпеки в Україні ґрунтується на Конституції України, міжнародних договорах, законах України: «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про національну безпеку України», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та інших нормативно-правових актах. Особливе значення має програмний документ - Стратегія кібербезпеки України, прийнята у 2021 році та затверджена Указом Президента України 26 серпня 2021 року № 447/2021, яка визначає пріоритети та напрями забезпечення кібербезпеки з урахуванням реальних та потенційних кіберзагроз.

Аналіз науковцями-правниками як теоретичних напрацювань, так і нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки дозволяє виділити декілька ключових проблем, що потребують вирішення. По-перше, відсутність єдиного

підходу до визначення поняття «кібербезпека» та суміжних термінів у законодавстві України. Різні нормативно-правові акти містять різні визначення, що створює термінологічну неузгодженість та ускладнює правозастосування. По-друге, недостатня координація діяльності державних органів, відповідальних за забезпечення кібербезпеки, що призводить до дублювання функцій та неефективного використання ресурсів. По-третє, відсутність чітких механізмів взаємодії між державним та приватним секторами у сфері кібербезпеки, що ускладнює обмін інформацією про кіберзагрози та реагування на інциденти. По-четверте, недостатнє врахування міжнародних стандартів та найкращих практик у сфері кібербезпеки при розробці національного законодавства [4, с. 278; 5, с. 270-271; 6, с. 73].

Для подолання зазначених проблем науковцями аксіомно висувається теза:

- необхідності вдосконалення законодавчої бази у сфері кібербезпеки,
- забезпечення координації діяльності державних органів,
- сприяння розвитку державно-приватного партнерства у сфері захисту,
- впровадження міжнародних стандартів захисту баз даних,
- підвищення рівня кіберграмотності населення та підготовка фахівців у галузі кібербезпеки.

Так, дослідник О. Баранов зазначає, що: «формування ефективної системи кібербезпеки потребує не лише технологічних рішень, але й відповідного правового регулювання, яке має забезпечити баланс між захистом інформаційних ресурсів та дотриманням прав і свобод громадян» [7, с. 78].

Крім того, аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання кібербезпеки, запропонований нам К.Є. Ковальовим, дозволяє виділити декілька моделей організації системи кібербезпеки, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Централізована модель, характерна для країн Європейського Союзу, передбачає створення єдиного державного органу, відповідального за координацію діяльності у сфері кібербезпеки. Децентралізована модель, характерна для США, базується на розподілі повноважень між різними державними органами та активному залученні приватного сектора. Змішана модель, що поєднує елементи централізованої та децентралізованої моделей, є найбільш перспективною для України, оскільки дозволяє забезпечити баланс між централізованим управлінням та гнучкістю реагування на кіберзагрози [8, с. 162-165].

Безумовно, що одним із ключових аспектів правового регулювання кібербезпеки є встановлення відповідальності за кіберзлочини. Кримінальний кодекс України містить низку статей, що передбачають відповідальність за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Проте, динамічний характер кіберзлочинності вимагає постійного оновлення законодавства та адаптації його до нових форм кіберзагроз. Крім того, транскордонний характер кіберзлочинності зумовлює необхідність

міжнародного співробітництва у розслідуванні та переслідуванні кіберзлочинців [4, с. 280; 5, с. 273-274; 9, с. 36].

Важливим елементом системи правової безпеки у кіберпросторі є захист персональних даних. В умовах цифрової трансформації суспільства обсяг персональних даних, що обробляються в інформаційних системах, постійно зростає, що створює додаткові ризики для їх безпеки. Законодавство України у сфері захисту персональних даних має відповідати міжнародним стандартам, зокрема, Загальному регламенту про захист даних (GDPR) Європейського Союзу. Це дозволить забезпечити високий рівень захисту персональних даних громадян України та сприятиме інтеграції України до єдиного цифрового ринку ЄС.

Окремої уваги заслуговує питання захисту критичної інформаційної інфраструктури, яка є основою для функціонування стратегічно важливих галузей економіки та державного управління. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає об'єкти критичної інформаційної інфраструктури та встановлює вимоги до їх захисту. Проте, практична реалізація цих вимог потребує розробки детальних підзаконних актів, які б визначали конкретні заходи захисту та відповідальність за їх порушення.

Проблема кібертероризму та використання кіберпростору для ведення інформаційної війни набуває особливого значення в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, але з використанням ново форматних «гібридних» елементів, що, на думку, агресора, повинно посилити уразливість відповідних об'єктів деструктивного впливу. Відповідно, як вбачається, необхідно розробити правові механізми протидії таким загрозам, що включатимуть: як технічні засоби захисту інформаційних ресурсів, так і правові засоби притягнення до відповідальності осіб, причетних до кібератак. Так, В. Бутузов зазначає, що «кібертероризм становить серйозну загрозу для національної безпеки України, оскільки може призвести до дестабілізації роботи стратегічно важливих об'єктів інфраструктури та порушення функціонування державних інституцій» [10, с. 156].

Міжнародно-правове співробітництво у сфері кібербезпеки є необхідною умовою ефективної протидії кіберзагрозам, враховуючи їх транскордонний характер. Україна є учасницею Конвенції про кіберзлочинність, яка встановлює єдині підходи до кваліфікації кіберзлочинів та процедур розслідування. Проте, необхідно розширювати співробітництво з міжнародними організаціями та іншими державами у сфері кібербезпеки, зокрема, шляхом участі в міжнародних навчаннях, обміну інформацією про кіберзагрози та координації діяльності правоохоронних органів.

Важливим аспектом забезпечення кібербезпеки є розвиток державно-приватного партнерства. Приватний сектор (зокрема, оператори критичної інфраструктури, провайдери інтернет-послуг, розробники програмного забезпечення тощо) відіграє ключову роль у забезпеченні кібербезпеки. Як вбачається, необхідно розробити правові механізми, які б стимулювали приватний сектор інвестувати у кібербезпеку та співпрацювати з державними

органами у протидії кіберзагрозам. Одним із таких механізмів може бути впровадження обов'язкових вимог до кібербезпеки для операторів критичної інфраструктури та створення платформи для обміну інформацією про кіберзагрози.

Підготовка фахівців у галузі кібербезпеки є необхідною умовою для забезпечення належного рівня захисту інформаційних ресурсів. Отже, необхідно розробити освітні програми та стандарти підготовки фахівців з кібербезпеки, які б відповідали сучасним вимогам та міжнародним стандартам. Крім того, важливим є підвищення рівня кіберграмотності населення та формування культури безпечного використання інформаційних технологій.

Отже, сучасний стан кібербезпеки в Україні характеризується наявністю низки проблем, що потребують комплексного вирішення. І аналіз статистичних даних свідчить про зростання кількості та складності кібератак на українські інформаційні системи. За даними Національного координаційного центру кібербезпеки, протягом жовтня 2023- вересня 2024 було зафіксовано понад 1500 кібератак на об'єкти критичної інформаційної інфраструктури України. Найбільш поширеними типами кібератак були DDoS-атаки, фішингові атаки, використання шкідливого програмного забезпечення та соціальна інженерія [1, с. 17].

На жаль, на даний час правова система України не повністю адаптована до сучасних викликів у сфері кібербезпеки. Наявність прогалин у законодавстві, відсутність чітких механізмів координації діяльності державних органів та недостатнє врахування міжнародних стандартів ускладнюють ефективну протидію кіберзагрозам. Особливо актуальною є проблема правового регулювання відповідальності за кіберзлочини, враховуючи їх транскордонний характер та складність доказування. Відповідно, створення ефективної системи кібербезпеки є стратегічним завданням для України, враховуючи зростаючу роль інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах суспільного життя та посилення кіберзагроз. Правова складова кібербезпеки має забезпечити баланс між захистом інформаційних ресурсів та дотриманням прав і свобод громадян, створюючи умови для безпечного використання кіберпростору та розвитку інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Річний аналітичний звіт. Жовтень 2023 - вересень 2024. Національний координаційний центр кібербезпеки. 25 лютого 2025. [Інформаційний портал: NATIONAL CYBER SCC]. Київ: НКЦК, 2024. 32 с. URL: https://www.rnbo.gov.ua/files/2024/NATIONAL_CYBER_SCC/20250109/Year%20in%20review_UKR_upd.pdf?fbclid=IwY2xjawIfZRleHRuA2FlbQIxMAABHcaZdkgcVIISJ0eGnBO78x5xRCDcoBwcJ1GKrT4SAVS5reEAtY5u8ssd4w_aem_0xN1oMO3-toIy6vpuA27mA (дата звернення: 07.05.2025).

2. Інформаційна безпека держави: *навчальний посібник* для студ. спец. 6.170103 «Управління інформаційною безпекою», 125 «Кібербезпека» / В.І. Гур'єв, Д.Б. Мехед, Ю.М. Ткач, І.В. Фірсова. Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В. ТПК «Орхідея», 2018. 166 с.: іл. URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/19246/Inform.%20bezpeka%20derzh.%20New%20booklet%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 07.05.2025).

3. Бакалінська О., Бакалинський О. Правове забезпечення кібербезпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 9. С. 44-49. URL: <https://opac.library.pl.ua/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=2726814> (дата звернення: 07.05.2025).

4. Васильковський І.І. Поняття «кіберзлочинність» та «кіберзлочини»: стан та співвідношення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 1–2 (10–11). С. 276-282.

5. Авдєєва Г.К. Використання спеціальних знань у боротьбі з комп'ютерною злочинністю. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка: матеріали*. 2016. № 1. С. 268-277.

6. Федорченко О.С. Удосконалення координації діяльності суб'єктів забезпечення національної системи кібербезпеки. *Нове українське право*. Вип. 5. 2024. С. 71-77.

7. Баранов О.А. Інтернет речей і кібербезпека: правові аспекти. *Інформація і право*. 2023. № 1(40). С. 76-94.

8. Ковальов К.Є. Інформаційна безпека: міжнародно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2023. № 4(47). С. 159-167. URL: <https://291624-Текст статті-686548-1-10-20240126.pdf> (дата звернення: 07.05.2025).

9. Федак І.В. Криміналістична характеристика злочинів пов'язаних з комп'ютерною технікою та інформаційними системами. *Кваліфікаційна робота (проект) на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»*. ХДУ. Херсон, 2021. 51 с. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/14b73298-5a5d-46df-9503-f38ca86a7ba8/content> (дата звернення: 07.05.2025).

10. Бутузов В.М. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз): *монографія*. Київ: КИТ, 2021. 320 с.

Атаманчук В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафебри
«Криміналістичного забезпечення
та судових експертиз»,
Національна академія внутрішніх
справ
(м. Київ, Україна)

Бойко В.М.,

курсант 3-го курсу Навчально-
наукового експертно-
криміналістичного інституту,
Національна академія внутрішніх
справ
(м. Київ, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ПОШУКОВИХ СИСТЕМ ГЕОРАДАРІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

У сучасних умовах, коли розслідування кримінальних правопорушень вимагає високої точності, швидкості та безпомилковості, технічні засоби набувають ключового значення для підвищення ефективності дій правоохоронних органів. Особливо актуальним є використання геофізичних методів під час огляду місця події, зокрема, георадарних систем, які дозволяють безконтактно досліджувати підповерхневі структури. Однією з найефективніших та найсучасніших у цьому сегменті є система GSSI UtilityScan DF, що поєднує передові технології, мобільність і надійність у польових умовах.

Георадар (GPR Ground Penetrating Radar) – це пристрій, що використовує електромагнітне випромінювання високої частоти для сканування ґрунту або інших матеріалів. Принцип його дії базується на надсиланні радіохвиль у поверхню та фіксації відбитих сигналів від об'єктів, які відрізняються за діелектричними властивостями від навколишнього середовища. Завдяки цьому, георадар дозволяє виявляти об'єкти, що перебувають під землею: труби, порожнини, закопані предмети, тіла, залишки будівель тощо [2].

Існують різні типи георадарів залежно від їх призначення та технічних характеристик. За конструкцією вони можуть бути ручними, портативними, автомобільними або інтегрованими в спеціалізовані платформи. За діапазоном частот є високочастотні (з високою роздільною здатністю, але малою глибиною проникнення) та низькочастотні (із більшою глибиною, але нижчою роздільною здатністю). У залежності від завдань розрізняють георадарні системи для археології, інженерної геології, воєнної справи, геодезії та криміналістики.

На сьогодні, практичне застосування сучасних пристроїв в сфері криміналістики, таких як георадари, під час виявлення та фіксації слідів є високим показником щодо обізнаності та удосконалення вже наявних знань правоохоронців. Адже від початку повномасштабного вторгнення, значно зросла кількість правопорушень та безпосередньо поява воєнних злочинів на відкритих місцевостях, котрі вимагали швидкого виявлення та дослідження залишених слідів, за якими можна ідентифікувати тіло, річ, предмет чи особу котра причетна до вчинення злочину.

Особливої уваги заслуговують георадарні системи від компанії Geophysical Survey Systems, Inc. (GSSI), яка є одним із лідерів у галузі розробки радіолокаційного обладнання [4]. Модель GSSI UtilityScan DF є однією з найефективніших у категорії пошукових георадарів для оперативного використання під час огляду місця події. Це сучасна двочастотна система, оснащена цифровим радаром із високим рівнем точності. Вона дозволяє одночасно працювати на двох частотах: 300 МГц і 800 МГц, що дає змогу виявляти як глибокі, так і дрібні об'єкти в різних типах ґрунту. Це особливо цінно в умовах невизначеності підповерхневої ситуації.

На нашу думку, система UtilityScan DF характеризується не тільки мобільністю, але й ергономічністю. Вона має легку конструкцію на колісному шасі, що забезпечує швидке транспортування й маневреність навіть на складному рельєфі. Система укомплектована сенсорним дисплеєм, який дає змогу в режимі реального часу візуалізувати відбиті сигнали та створювати георадарні профілі. Це дозволяє оперативно приймати рішення без потреби у складному після обробленні даних. Завдяки інтеграції з GPS-системами, користувач може фіксувати координати виявлених об'єктів, що значно полегшує картографування місцевості та документування результатів огляду.

Огляд місця події є важливою слідчо-розшуковою дією, під час якої виявляють та фіксують відомості щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Основоположним завданням вищенаведеної слідчо-розшукової дії є виявлення, фіксація, вилучення, дослідження та оцінка слідів на місці вчинення кримінального правопорушення, а також й інших об'єктів, котрі можуть мати вагоме значення для матеріалів кримінального провадження. Так, у сучасній криміналістиці дедалі частіше використовуються високотехнологічні прилади, які дають змогу виявляти приховані об'єкти, не порушуючи структуру поверхні. Особливу цінність у цьому контексті має застосування георадару, потужного інструмента для підповерхневого сканування в реальному часі [5].

Під час підготовки до огляду місця події, коли є підстави вважати, що речові докази, знаряддя злочину або навіть тіла потерпілих можуть бути заховані в ґрунті або під твердими поверхнями, слідча група залучає фахівців із георадарною технікою. Перед початком робіт здійснюється попередній аналіз території, визначаються ймовірні ділянки для обстеження, враховується тип ґрунту, рельєф та інші фактори. Потім на місце доставляється мобільний георадар. Сучасні системи дозволяють якісно, а головне швидко провести первинний огляд місцевості з дослідженням відповідно визначеної території,

такої як ділянок землі чи водний простір, на яких можуть бути, наприклад, викрадене майно, цінності, а також результати дій, направлених на приховання слідів кримінального правопорушення, особливо актуально в умовах повномасштабної війни.

Вище зазначені системи, мають вбудовану двочастотну антену, що дозволяє одночасно сканувати на глибину до кількох метрів, отримуючи зображення підповерхневих об'єктів у режимі реального часу. Оператор проводить пристроєм по поверхні, дотримуючись розмітки або сітки, яка попередньо наноситься для систематизації даних. У процесі сканування пристрій надсилає електромагнітні імпульси в ґрунт і фіксує відбиті хвилі. На екрані з'являється графічне зображення, георадарограма, де видно зміни структури середовища, наявність аномалій, порожнин або об'єктів з іншими діелектричними властивостями. Інтерпретація даних відбувається одразу на місці, а для складніших випадків результати можуть бути збережені та проаналізовані пізніше в лабораторії [2]. Крім того, георадар обладнаний GPS-навігацією, що дозволяє точно зафіксувати координати кожної виявленої аномалії, що надалі полегшує складання протоколу огляду. У випадках, коли георадар фіксує підозрілі сигнали, слідчі можуть приймати рішення про вибіркове розкриття поверхні в конкретному місці, замість проведення масштабних розкопок. Такий підхід суттєво економить час, знижує ризик пошкодження речових доказів та зберігає природний вигляд місця події, що важливо для точного фіксування всіх елементів обстановки.

Тому, під час огляду місця події, новітні системи дають змогу вирішувати широкий спектр завдань: виявлення закопаних тіл, зброї, слідів переміщення ґрунту, прихованих ємностей з речовинами, що можуть становити доказову цінність [3]. Він є особливо корисним при роботі на відкритих територіях, у місцях можливого заховання тіл або предметів. Завдяки високій точності й здатності працювати навіть у складних погодних умовах, георадар стає незамінним інструментом для слідчих груп, рятувальників та саперів.

Не менш важливим є те, що сучасна система забезпечує роботу при мінімальній взаємодії з глибокими шарами ґрунту, що є особливо актуальним під час криміналістичних досліджень, коли необхідно зберегти сліди на місці події в їх первинному вигляді. Його застосування також знижує потребу в зайвих розкопках, що дозволяє економити час і ресурси, зберігаючи при цьому точність виявлення об'єктів [1].

Таким чином, пошукові системи георадарів, зокрема GSSI UtilityScan DF, є високоефективним інструментом, який значно підвищує результативність та ефективність під час огляду місця події. Їх застосування дозволяє значно зменшити часові та матеріальні витрати, забезпечити повноту проведення огляду, дотримання процедури збереження речових доказів та швидкому, повному та неупередженому встановленню істини під час розслідування кримінальних правопорушень. Широке впровадження подібних технологій у практику роботи правоохоронних органів є пріоритетним на шляху інтеграції України до Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Батраков Д.О., Антюфєєва М.С., Батракова А.Г., Урдзік С.М. Огляд сучасних методів обробки сигналів георадарів у завданнях дефектоскопії. *Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. №5.* 2022. URL: <https://periodicals.karazin.ua/radiophysics/article/view/21925>
2. Батраков Д.О., Антюфєєва М.С., Батракова А.Г. Застосування георадарів для виявлення підповерхневих дефектів у шарах покриття нежорстких дорожніх одягів. *Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. №32.* 2020. URL: <https://periodicals.karazin.ua/radiophysics/article/view/16753>
3. UtilityScan DF. Geophysical Survey Systems. 2017-2018. URL: <https://www.geophysical.com/wp-content/uploads/2018/05/MN72489G-UtilityScan-DF-Quick-Start-Guide.pdf>
4. GPR Systems for Archaeology & Forensics. 2018. URL: <https://www.geophysical.com/wp-content/uploads/2022/10/GSSI-GPRforArchaeology-2022C.pdf>
5. Нечеснюк М.В., Вознюк А.А., Саковський А.А., Атаманчук В.М., Полтавський А.О. Участь спеціаліста в розслідуванні порушень законів та звичаїв війни. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a02bbc0-decb-42de-9fcf-eee774b72d15/content>

Ковальчук А.Ю.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного
права та галузевих правових
дисциплін,
Київський університет права НАН
України
(*м. Київ, Україна*)

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ 2025: ЗАЛУЧЕННЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП ЯК СТРАТЕГІЯ УНИКНЕННЯ ПОКАРАННЯ

В Україні кількість кримінальних правопорушень, які відносять до категорії кіберзлочинів, постійно збільшується і набуває нових форм реалізації. Це наслідки сучасної синергії державних і недержавних акторів у веденні гібридних конфліктів, яка посилює виклики для глобальної безпеки. Нині кіберзлочинність функціонує як бізнес, який розширюється за рахунок нових учасників та нових способів проникнення у «критичне» середовище. Відповідно, діють закони ринку: попит породжує пропозицію надання послуг з забезпечення ефективності у реалізації кібератаки. Як і в будь-якому іншому бізнесі, економія на масштабі допомагає заробляти більше грошей, й вчиняти більш витончені й непомітні атаки, але наслідки їх подекуди катастрофічні. Такий тренд висвітлюється й у статистиці. Вивчаючи ландшафт злочинності і якісний склад злочинних груп було виявлено наступні зміни – зростання показників залучення неповнолітніх до вчинення кіберзлочинів, а також вчинення кіберзлочинів жінками (за 3 місяці 2025 року виявлено 35 жінок (41,7 %), які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені статтями Розділу XVI КК України). Кількість злочинів вчинених неповнолітніми: у 2025 році обліковано 9 кримінальних правопорушень вчинених неповнолітніми або за їх участю, у 2024 році – 5. Варто звернути увагу на статистичні дані про виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у минулих роках. До речі, таких осіб виявлено 259, що у 3,1 раза більше порівняно з тими, що вчинили кримінальні правопорушення за 3 місяці 2025 року. Кожна третя особа – жінки – 94 (36,3 %).

За 2024-2025 роки виявлено 84 особи, які вчинили кримінальні правопорушення у групі, в т.ч. 48 – у складі організованої групи або злочинної організації, з них 7 – з корупційними зв'язками. У складі групи – за участю неповнолітніх (змішаної групи) – 12 осіб, тільки неповнолітніми – 3[1].

Також виявлено, що у цифровому просторі ролі учасників кіберзлочинних груп розподілені за іншою схемою, це у першу чергу пов'язано з їх транскордонністю. Діти, жінки здебільшого залучаються як виконавці, або вербувальники. Чим легше потенційному зловмиснику здійснити атаку, тим більша ймовірність, що він спробує. На таку закономірність легко залучають дітей. Жінки, як новий тренд, залучаються завдяки ірраціональному способу мислення, та обрання не тривіальних

підходів до вчинення злочинних дій, саме така якість жінок становить інтерес у організаторів кібератак. А ще жінки дисциплінованіше і більш відповідальні та дуже обережні, що у сукупності своїх якостей робить їх вразливими/сильними на «ринку» кіберзлочинності.

Окремо слід відмітити, що кіберзлочинні групи спеціалізуються не лише на кібератаках на державні об'єкти, а й приймають участь й у інших видах злочинів які потенційно можуть бути пов'язані з більш резонансними атаками, а також з фінансуванням тероризму. Маючи спеціальні технічні навички та вміння, міжнародні організовані злочинні угруповання можуть використовувати віртуальні валюти для фінансування терористичних заходів, вербування нових учасників, здійснення терористичних актів тощо. Хоча на сьогодні виявлено мало злочинних мереж які спеціалізуються суто на криптовалютах, можна припустити, що це пов'язано з залученнями агентів штучного інтелекту. Наприклад, кейс «The Terminal of Truth» (Термінал істин-ТоТ) продемонстрував, як агент штучного інтелекту (ШІ) автономно брав участь в екосистемі криптовалюти, накопичуючи багатство в цифрових активах через взаємодію з людьми та агентами-ботами ШІ. Це підкреслює потенціал агентів штучного інтелекту для взаємодії з цифровою економікою таким чином, щоб сприяти постійному масштабному шахрайству[2]. У той же сфері дітей, жінок ефективно залучають у якості трейдерів, міксерів та обмінників.

Дослідження проблеми залучення жінок і дітей до злочинних мереж у кіберпросторі показав проблему «сучасного рабства». Деяких змушують ставати співучасниками злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми [3]. Дефіцит засобів до існування, роз'єднання сімей, погіршення психічного благополуччя створюють нові умови для криміналізації добропорядних громадян. Так, сінгапурська практика протидії серйозній та організованій злочинності показує залучення вразливих категорій осіб у якості «грошового мула» (Money mules), які сприяють переміщенню грошей здобутих злочинним шляхом. Грошові мули – це зазвичай особи, які передають контроль над своїми платіжними рахунками, наприклад, банківськими й соціальними, злочинцям, або які використовують свої платіжні рахунки для отримання чи переказу грошей за вказівками злочинців [4]. В Україні такий вид фінансової експлуатації не зареєстрований хоча не виключно що існує.

Слід зазначити, що у деяких країнах гендерні ролі роблять жінок менш підозрюваними в кіберзлочинах тому на них менше звертають увагу правоохоронні органи. Жінку ж штовхають на такі дії різні мотивації. Так, у патріархальних культурах гендерна дискримінація може сприяти тому, що жінки намагаються довести свою компетентність через нелегальні дії в онлайн-середовищі. Такі зміни необхідно вивчати й досліджувати у контексті побудови політики безпеки.

Загальний аналіз тенденцій кіберзлочинності в Україні свідчить про її швидку трансформацію, омолодження складу учасників і активне залучення жінок, що відображає глобальні виклики безпеці. Кіберзлочинність перестала бути прерогативою технічних фахівців-чоловіків і дедалі більше включає

вразливі категорії — дітей, жінок, а також осіб з обмеженими ресурсами. Це відбувається на тлі зростання попиту на кримінальні послуги у цифровому середовищі, яке сприяє формуванню тіньової економіки в кіберпросторі. Участь жінок і неповнолітніх у таких злочинах пояснюється як психологічними й соціальними факторами, так і стратегічним розрахунком з боку організованих груп. Жінки сприймаються як менш помітні для правоохоронних органів, а діти — як інструмент уникнення кримінальної відповідальності. Також відзначається нове явище — використання жінок і дітей у злочинних криптоекономічних схемах, що межують з явищами сучасного рабства. Важливим є й те, що кіберзлочинність часто поєднується з іншими формами організованої злочинності: фінансуванням тероризму, торгівлею людьми, корупцією, що вказує на зростаючий рівень складності кіберзагроз.

Список використаних джерел:

1. Офіс Генерального прокурора України: Єдиний звіт про кримінальні правопорушення (Форма 1), Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (Форма 2). URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Terminal of Truths: Guide to the Future of AI (2024). URL: <https://airdropalert.com/blogs/terminal-of-truths-guide/>
3. Національні механізми взаємодії об'єднання зусиль для захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Практичний довідник: друге видання (2022). URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/548020.pdf>
4. Amendments to the Corruption, Drug Trafficking and Other Serious Crimes (Confiscation of Benefits) Act and the Computer Misuse Act. URL: <https://www.mha.gov.sg/mediaroom/press-releases/amendments-to-the-corruption-drug-trafficking-and-other-serious-crimes-confiscation-of-benefits-act-and-the-computer-misuse-act/>
5. Top 10 Best-Known Cybersecurity Incidents and What to Learn from Them (2024). URL: <https://www.ekransystem.com/en/blog/top-10-cyber-security-breaches>
6. Understanding and Conceptualizing Domestic Terrorism: Issues for Congress (2023). URL: <https://www.everycrsreport.com/reports/R47885.html>

Штангрет Н.О.,
кандидат технічних наук, доцент
кафедри безпілотних систем та
робототехніки,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ БПЛА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ НА ПОЖЕЖАХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИВНИКА

Актуальність теми: в умовах повномасштабної збройної агресії противника в Україні значно зростає кількість пожеж, спричинених атаками на цивільну та критичну інфраструктуру. Системи реагування потребують інноваційних рішень, зокрема використання безпілотних систем. Що значно збільшує оперативність виконання завдань за призначенням та зменшує амортизацію і використання людського ресурсу, що є дуже важливим в умовах сьогодення.

Безпілотний авіаційний комплекс (БпАК) - безпілотне повітряне судно, пов'язані з ним пункти дистанційного пілотування (станції наземного керування), необхідні лінії керування і контролю та інші елементи, зазначені в затвердженому проекті до кожного з типів безпілотних авіаційних комплексів. Безпілотний авіаційний комплекс може включати декілька безпілотних повітряних суден.

Безпілотний літальний апарат (БпЛА) безпілотне повітряне судно, керування польотом якого і контроль за яким здійснюються дистанційно за допомогою пункту дистанційного пілотування, що розташований поза повітряним судном, або повітряне судно, що здійснює політ автономно за відповідною програмою.

Основні функції БпЛА у протипожежній безпеці:

- Авіарозвідка місцевості: виявлення місць займання, оцінка масштабів поширення вогню.
- Тепловізійне спостереження: визначення гарячих точок навіть через дим або в нічний час.

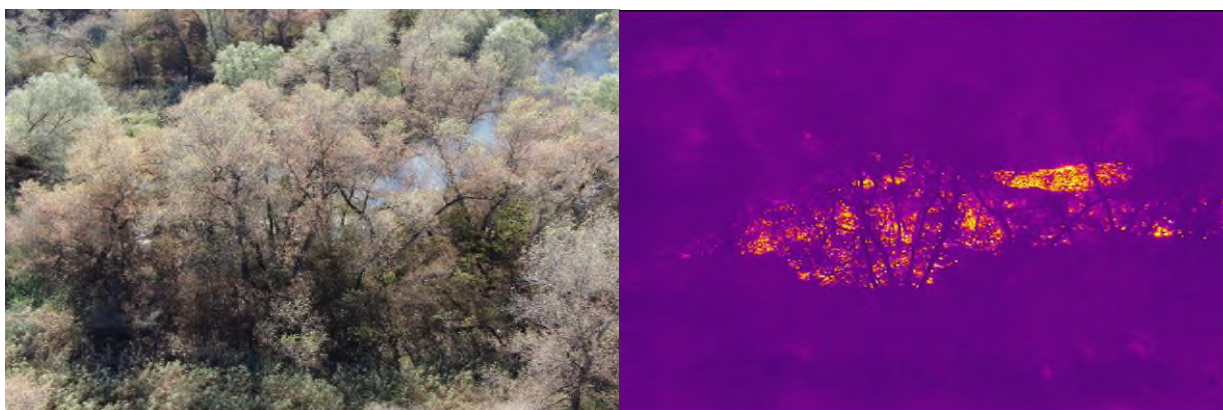

Рисунок 1. Моніторинг пожежі яка сталась внаслідок обстрілу. Запорізька область.

- Оперативна передача відео/фото: координація дій рятувальних підрозділів у режимі реального часу.
  - Зондування важкодоступних територій: БпЛА можуть проникати в зони, куди людям доступ обмежений або небезпечний.
  - Допоміжне транспортування: доставка першої допомоги, води або засобів зв'язку.
- Тактична перевага у військових умовах:
- Застосування БпЛА мінімізує людські втрати.
  - Можливість роботи у ворожому вогневому середовищі або в умовах забруднення (радіаційного, хімічного).
  - Підвищення швидкості реагування на надзвичайні ситуації.
- Обмеження та виклики:
- Вплив систем радіоелектронної боротьби противника.
  - Обмежена тривалість польоту та ресурсність апаратів.
  - Необхідність навчання персоналу та технічного обслуговування.

Висновки та перспективи: БпЛА вже довели свою ефективність на практиці. Подальше удосконалення технологій та інтеграція їх у структури ДСНС та ЗСУ є необхідною умовою підвищення рівня безпеки в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Наказ МОУ від 08.12.2016 № 661 «Про затвердження Правил виконання польотів безпілотними авіаційними комплексами державної авіації України».

Сергеев А.В.,
курсант ННІ №4,
Харківський національний
університет внутрішніх справ
(м. Кам'янець-Подільський,
Україна)

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ НА ОСНОВІ АДАПТИВНИХ КІБЕРНЕТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У КОНТЕКСТІ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Сучасний розвиток технологій та посилення гібридних загроз вимагають принципово нового підходу до формування державної політики в сфері безпеки та оборони. Одним з найперспективніших напрямів є впровадження адаптивних кібернетичних моделей, які поєднують передові математичні методи, штучний інтелект та сучасні системи підтримки прийняття рішень. Математичне моделювання гібридних загроз на основі теорії ігор дозволяє аналізувати складні конфліктні ситуації, зокрема кібератаки на критичну інфраструктуру. Цей підхід враховує різні рівні інформації про противника - від повних даних про вразливість систем до умов неповної інформації, характерних для АРТ-атак. Ключовим аспектом є оптимізація стратегій захисту з використанням критерію мінімакських збитків, що дозволяє мінімізувати потенційну шкоду навіть за умов обмеженої інформації. Практичне застосування теорії ігор у військових та кіберстратегіях охоплює всі етапи конфлікту - від превентивного планування до аналізу ефективності після його завершення [1, с. 2-3].

Важливим інструментом прогнозування ескалації конфліктів є штучні нейромережі, які демонструють високу ефективність у аналізі складних динамічних систем. Їхня здатність обробляти нелінійні залежності та шумові дані робить їх ідеальним інструментом для передбачення розвитку гібридних загроз. Оптимізація архітектури нейромереж, зокрема використання багатосарових перцептронів, дозволяє досягати високої точності прогнозів на основі аналізу часових рядів, геопросторових даних та соціальних медіа. Ці технології знаходять практичне застосування як у прогнозуванні ескалації конфліктів, так і в оптимізації розподілу ресурсів для систем безпеки. Особливе місце в оптимізації процесів прийняття рішень займають агент-орієнтовані симуляційні моделі, які базуються на концепції обмеженої раціональності Герберта Саймона. Ці моделі дозволяють імітувати поведінку політичних акторів у умовах неповної інформації, враховуючи вплив соціальних та політичних інститутів. Вони ефективно відтворюють всі стадії прийняття рішень - від ідентифікації проблеми до вибору оптимального варіанту дій, що робить їх незамінним інструментом для тестування політичних рішень у складних умовах [2, с. 3].

Реформування органів безпеки з метою підтримки адаптивного управління передбачає створення спеціалізованих кібернетичних центрів реагування. Такі центри, побудовані на принципах систем підтримки прийняття рішень, поєднують інтерактивні інструменти аналізу даних, можливості моделювання сценаріїв та механізми оперативного реагування. Інтеграція сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту та машинного навчання, дозволяє цим системам ефективно функціонувати в умовах динамічних загроз, забезпечуючи високу ступінь гнучкості та адаптивності. Досвід країн-лідерів у сфері кібербезпеки, таких як Естонія та Ізраїль, демонструє ефективність комплексного підходу до національної безпеки. Ізраїльська стратегія, заснована на принципі "хочеш миру - готуйся до війни", передбачає постійне вдосконалення інформаційних технологій та створення єдиних інформаційних центрів, що поєднують можливості військових, спецслужб і цивільних експертів. Цей досвід є особливо цінним для України у контексті протистояння гібридним загрозам [3, с. 3-4].

Впровадження автоматизованих систем підтримки прийняття рішень у Міністерстві оборони та Раді національної безпеки і оборони дозволить значно підвищити ефективність реагування на сучасні виклики. Ці системи забезпечують аналітичну обробку великих масивів даних у реальному часі, що є критично важливим у умовах швидкої еволюції загроз. Ключовим аспектом є забезпечення безперервного циклу "виявлення - аналіз - реагування", що дозволяє ефективно протистояти як традиційним, так і асиметричним загрозам [4, с. 2-3].

Запропоновані теоретичні та практичні аспекти демонструють значний потенціал адаптивних кібернетичних моделей для реформування державної політики безпеки. Інтеграція сучасних технологій, таких як штучний інтелект та квантові обчислення, разом з необхідними інституційними змінами, може значно підвищити стійкість держави до гібридних загроз. Це вимагає комплексного підходу, що поєднує теоретичні розробки, практичні рішення та адаптацію міжнародного досвіду з урахуванням національної специфіки [5, с. 5-6].

Список використаних джерел:

1. Використання методології теорії ігор під час аналізу військових операцій, URL: <https://jait.donnu.edu.ua/article/view/12238> (дата звернення 11.05.2025);
2. Застосування штучних нейронних мереж для прогнозування ризику банкрутства банків, URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis (дата звернення 11.05.2025).
3. Моделі прийняття політичних рішень за Г. Саймоном, URL: <https://studies.in.ua/teorija-pryjnjattja-sus-pol-rishen-shpargalky/4113-model-priynyattya-poltichnih-rshen-za-g-saymonom.html> (дата звернення 11.05.2025);
4. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027

роки, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення 11.05.2025);

5. Досвід Ізраїлю щодо формування стратегії національної безпеки, URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-stratehiyi-natsionalnoi?_cf_chl_tk=AO.X42YpaARji6xvzOuOg87FjzS2jhMzZU1CesvLyOE-1746956896-1.0.1.1-Q7VYYJ.4B6ZDwGgcXEyISu1QEp75hWktcMkAK1r66Bk (дата звернення 11.05.2025).

Зіневич А.М.,
старший викладач кафедри
«Оперативно-технічні заходи»,
Національна академія Служби
безпеки України
(м. Київ, Україна)

РЕАГУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА БЕЗПЕКОВУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні Україна, як незалежна і суверенна держава, стикається з викликами, які загрожують її територіальній цілісності та безпеці. У таких умовах військова підтримка з боку європейських країн відіграє критично важливу роль. Політична та військова стабільність в Європі значною мірою залежить від стабільності в Україні. Підтримка України з боку європейських країн сприяє зменшенню ризику ескалації конфліктів в регіоні, які можуть мати негативні наслідки для всього європейського континенту.

Зміцнення обороноздатності України через надання сучасних військових технологій, техніки та навчання особового складу підвищує здатність України захищатися від збройної агресії російської федерації і не тільки захищає українську державу, але й зміцнює європейську безпеку в цілому.

Підтримуючи Україну, європейські країни демонструють свою відданість принципам міжнародного права, зокрема поваги до суверенітету та територіальної цілісності інших держав. Це важливий сигнал, своєрідне «щеплення» від посягань на територіальні претензії.

Військова підтримка також є частиною ширшої стратегії допомоги економічній і політичній стабільності України. Стабільна і незалежна Україна є важливим партнером для Європи у торгівельно-економічній галузі, сфері енергетичної безпеки та боротьби з міжнародними викликами, такими як тероризм та організована злочинність.

Безпекова ситуація в Україні, що склалася внаслідок російської агресії, стала одним із найсерйозніших викликів для Європейського Союзу за всю історію його існування. З огляду на географічну близькість, економічні та політичні зв'язки з Україною, а також спільні цінності, ЄС не міг залишатися осторонь конфлікту. Реакція ЄС на кризу була багатогранною та включала політичні заяви, економічні санкції, фінансову та гуманітарну допомогу, а також підтримку реформ в Україні. Однак, ефективність цих заходів, а також перспективи досягнення сталого миру та стабільності в регіоні залишаються предметом дискусій.

Зокрема, у робочих документах «Моделі забезпечення можливого припинення вогню в Україні» Дослідницької групи з питань безпеки Фонду науки і політики Німецького інституту міжнародної політики і безпеки

розглядаються різні сценарії реагування Європейського Союзу на безпекову ситуацію в Україні, у контексті збройної агресії РФ проти України.

Розглядаються ключові виклики, з якими стикається ЄС заради забезпечення миру та стабільності в регіоні, стратегії, що застосовуються для підтримки України, а також перспективи подальшої співпраці та реагування на можливі сценарії розвитку подій.

Розбіжність інтересів держав-членів НАТО, які входять до ЄС, мають різні погляди на те, чи вартий захист України ризику для забезпечення їх власної безпеки. Це ускладнює досягнення єдиної та рішучої позиції щодо підтримки України та стримування Росії.

Обмежені військові можливості: Європейський Союз, на відміну від НАТО, не має власних військових сил. Забезпечення військової підтримки Україні потребує координації між державами-членами та залежить від їхньої готовності надати відповідні ресурси. Як зазначають Клаудія Майор та Альдо Клеманн, європейці можуть бути не спроможні або не бажати надати необхідні військові зобов'язання для надійного стримування [1, с. 6].

Ризик ескалації конфлікту: Будь-яке посилення військової підтримки України може спровокувати російську агресію та призвести до подальшої ескалації конфлікту. ЄС повинен зважувати ризики та переваги кожного кроку та уникати дій, які можуть призвести до неконтрольованої ескалації.

Залежність від енергоресурсів з Росії: Значна частина країн ЄС залежить від поставок енергоресурсів з російської федерації. Це обмежує можливості ЄС щодо введення жорстких економічних санкцій проти Росії, оскільки може негативно вплинути на економіку європейських країн.

Незважаючи на виклики, ЄС реалізує низку стратегій для підтримки України та реагування на безпекову кризу:

а) **політичний діалог та дипломатія:** ЄС активно залучений до політичного діалогу з Україною та Росією з метою сприяння мирному врегулюванню конфлікту. ЄС підтримує "Нормандський формат" переговорів та інші дипломатичні ініціативи.

б) **економічні санкції проти Росії:** ЄС ввів кілька пакетів економічних санкцій проти Росії у відповідь на її агресію в Україні. Санкції спрямовані на обмеження доступу російської федерації до фінансових ринків, технологій та оборонної промисловості.

в) **фінансова та гуманітарна допомога Україні:** ЄС надає Україні значну фінансову та гуманітарну допомогу. Фінансова допомога спрямована на підтримку макроекономічної стабільності та реформ в Україні. Гуманітарна допомога надається для підтримки внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від військової агресії російської федерації.

г) **підтримка реформ в Україні:** ЄС підтримує реформи в Україні, спрямовані на зміцнення демократії, верховенства права та боротьби з корупцією. ЄС надає технічну допомогу та експертизу для реалізації реформ.

д) **військова допомога Україні:** Хоча ЄС не є військовим альянсом, окремі держави-члени ЄС надають Україні військову допомогу, включаючи навчання військовослужбовців, постачання озброєння та обладнання.

Майбутнє реагування ЄС на безпекову ситуацію в Україні залежатиме від розвитку подій на полі бою, політичної ситуації в російській федерації та Україні, а також від позиції ключових міжнародних гравців, таких як США.

З огляду на ризики та виклики Клаудія Майор та Альдо Клеманн пропонують три можливі моделі забезпечення припинення вогню в Україні:

1. Вступ України до НАТО. Найбільш стабільним, економічно ефективним (за умови, що стримування працює) і надійним варіантом забезпечення безпеки України був би її вступ до НАТО, як нещодавно було обіцяно на саміті 2024 року. Однак вступ наразі малоімовірний. Прийняття країни, близько 20% якої окуповано, несе великі ризики – особливо з огляду на момент вступу, лінію кордону, загрозу звичайної, гібридної та ядерної ескалації, можливу ескалацію в інших театрах бойових дій (наприклад, на Близькому Сході), а також політичну і військову довіру до НАТО. Окрім того, прийняття до НАТО вимагає одностайної згоди, тобто схвалення 32 союзників. Однак наразі деякі країни, в тому числі Німеччина і США, виступають проти цього. Президент США Дональд Трамп і призначені ним посадовці не дають згоди на вступ України в НАТО як під час війни, так і відразу після її закінчення. У офіційних колах Вашингтона все більше обговорюється питання про те, щоб виключити питання про вступ України до НАТО з можливих переговорів і розглядати його окремо. Вступ до НАТО залишається для України довгостроковою метою.

2. Іншим ключовим фактором припиненню вогню могло б стати надійне військове забезпечення з боку країн Європейського Союзу у рамках західного розгортання в Україні приблизно 150 000 військовослужбовців.

3. Поступова інтеграція України в євроатлантичні структури зі зростаючою військовою присутністю сприяла б зміцненню обороноздатності країни і в подальшому, як наслідок привела б до припинення вогню [1, с. 11].

Кожна з цих моделей має свої переваги та недоліки, а вибір оптимального варіанту залежатиме від конкретної ситуації та політичної волі.

Реакція Європейського Союзу на безпекову ситуацію в Україні є важливим фактором забезпечення миру та стабільності в регіоні. ЄС стикається з низкою викликів у контексті реагування на кризу, включаючи розбіжність інтересів держав-членів, обмежені військові можливості та ризик ескалації конфлікту. Незважаючи на це, ЄС реалізує низку стратегій для підтримки України та стримування росії, включаючи політичний діалог, економічні санкції, фінансову та гуманітарну допомогу, а також підтримку реформ.

Майбутнє реагування ЄС на безпекову ситуацію в Україні залежатиме від розвитку подій та політичної волі ключових гравців.

Список використаних джерел:

1. Major, C. & Kleemann, A.(2025) Modelle zur Absicherung eines möglichen Waffenstillstandes in der Ukraine, SWP Forschungspapier AP NR.02. URL : <https://www.swp->

[berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/Arbeitspapier_FG_03_02_2025_C_Major_A_Kleemann.pdf](https://www.berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/Arbeitspapier_FG_03_02_2025_C_Major_A_Kleemann.pdf) (дата звернення: 14.05.2025).

Саричев Ю.О.,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Центру воєнно-стратегічних досліджень, Національний університет оборони України

(м. Київ, Україна)

Мазуренко І.М.,

доктор філософії, начальник науково-дослідного відділу Центру воєнно-стратегічних досліджень, Національний університет оборони України

(м. Київ, Україна)

Зубков В.П.,

старший науковий співробітник Центру воєнно-стратегічних досліджень,

Національний університет оборони України

(м. Київ, Україна)

Піщанський Ю.А.,

науковий співробітник Центру воєнно-стратегічних досліджень, Національний університет оборони України

(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СИЛАХ ОБОРОНИ

Забезпечення інформаційної безпеки України, у відповідності до вимог Конституції України [1], є найважливішою функцією держави. Аналіз [2 – 8] свідчить, що функція забезпечення інформаційної безпеки держави в силах оборони реалізовується за багатьма напрямками. В той же час, на жаль, сьогодні відсутні єдині виважені підходи щодо її забезпечення. Такий стан не дозволяє з системних позицій у повному обсязі реалізовувати узгоджену державну інформаційну політику України, в тому числі і у силах оборони, що породжує проблему, пов'язану з відсутністю ефективного функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки держави, зокрема в силах оборони. Тому ця проблема потребує свого термінового вирішення.

Метою публікації є визначення шляхів вирішення питання реалізації державної інформаційної політики України, зокрема в силах оборони.

Основна частина. Зважаючи на відсутність в законодавстві України визначення сутності (поняття) державної інформаційної політики, для вирішення питання її реалізації, зокрема в силах оборони, маємо потребу сформулювати власну позицію та подати її узагальнене визначення, яке б, ґрунтуючись на понятті політики, відповідало положенню статті 17 Конституції України [1] та охоплювало всі складові інформаційних ресурсів інформаційної сфери. Тоді пропонується таке узагальнене твердження:

державна інформаційна політика України – складова державної політики як сукупність цілей, завдань і практичних заходів (механізмів, методів та засобів), спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки України у різних галузях життєдіяльності.

Це визначення виражає основну сутність парадигми державного мислення та практичної діяльності в Україні в інформаційній сфері. Ґрунтуючись на системному підході, наведемо погляди щодо базових теоретичних положень в межах цієї парадигми, розпочинаючи з основних елементів щодо інформаційної безпеки України.

Аналіз показує, що за основу дефініції “*інформаційна безпека України*” доцільно взяти визначення, наведене у Законі України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” [2]. В той же час, воно не в повній мірі відповідає вимогам інших нормативно-правових актів, зокрема Стратегії національної безпеки України [6] та Стратегії інформаційної безпеки [7]. Тому пропонується наступне визначення:

Інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності, за якого запобігається нанесення шкоди життєво важливим інтересам людини, суспільства і держави через:

неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується, а також відсутність інформації за її потреби;

негативний інформаційний вплив;

нерегульоване або злочинне застосування інформаційних технологій;

несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації та інших інформаційних ресурсів з обмеженим доступом;

відсутність цілісної (вар. недосконалість) комунікативної політики держави;

недостатній рівень медіакультури суспільства.

При цьому сутність інформаційної безпеки України у однаковій мірі стосується усіх видів інформаційних ресурсів: когнітивних, неелектронних, електронних. Іншими словами, термін “*інформаційна безпека*” як загальне поняття має застосовуватися з обов’язковим додаванням ознаки середовища інформаційних ресурсів, яких це стосується, тобто: “*інформаційна безпека соціального середовища (когнітивна безпека)*”; “*інформаційна безпека неелектронних інформаційних ресурсів*”; “*інформаційна безпека у кіберпросторі (кібербезпека)*”.

Грунтуючись на визначенні сутності інформаційної безпеки України, загрозами інформаційній безпеці України слід визначити чинники, які, матеріалізуючись на практиці, можуть призвести до нанесення шкоди людині, суспільству, державі в інформаційному просторі. Отже, основними актуальними загрозами інформаційній безпеці України є наступні чинники:

- а) наміри, що передбачають вчинення деструктивних дій в інформаційному просторі;
- б) вчинення деструктивних дій в інформаційному просторі;
- в) непереборні явища (процеси) в інформаційному просторі, які можуть призвести до шкідливих наслідків;
- г) власна бездіяльність в інформаційному просторі.

Таким чином, *забезпечення інформаційної безпеки держави* як норма Конституції України (отже, основа інформаційної політики держави), є координуваним комплексним процесом недопущення збитковості в інформаційному просторі держави і полягає в реалізації запобіжних заходів проти нанесення шкоди із-за основних актуальних загроз інформаційній безпеці України.

При цьому питання недопущення збитковості в інформаційному просторі держави із-за основних актуальних загроз інформаційній безпеці України як основні складові (цілі) забезпечення інформаційної безпеки держави, що одночасно визначають *основні напрями державної інформаційної політики*:

складова (ціль, напрям) 1 – викриття шкідливих (злочинних) намірів (планів, задумів) деструктивного змісту для стану інформаційної безпеки України;

складова (ціль, напрям) 2 – протидія злочинним (шкідливим) для стану інформаційної безпеки України практичним діям;

складова (ціль, напрям) 3 – нейтралізація елементів власної шкідливої бездіяльності в інформаційному просторі як концентрація внутрішньодержавних зусиль щодо посилення системної протидії загрозам інформаційній безпеці України;

складова (ціль, напрям) 4 – збереження об'єктів інформаційної інфраструктури України в умовах непереборних явищ або процесів (стихійного лиха).

Зазначені складові визначають основні напрями реалізації державної інформаційної політики, в тому числі в силах оборони. Це дозволить забезпечити коректність та чіткість формулювань при формуванні державної інформаційної політики в силах оборони, у тому числі через визначення механізмів функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки держави. В свою чергу, це дозволить, за необхідності – відкоригувати структури відповідних державних інституцій в інтересах реалізації механізмів системи забезпечення інформаційної безпеки держави, зокрема у силах оборони.

Висновки.

1. Відсутність єдиного концептуального підходу до розуміння інформаційної безпеки держави породжує науково-практичну проблему, яка заважає раціональній організації та реалізації інформаційних процесів у системі забезпечення інформаційної безпеки держави, зокрема у питанні формування державної інформаційної політики України, в тому числі у воєнній сфері.

2. Удосконалення інформаційного законодавства України, як основи усіх процесів щодо виконання конституційного положення стосовно інформаційної безпеки держави, призведе до покращення стану формування державної інформаційної політики України, в тому числі у воєнній сфері.

3. Частина дефініцій, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки держави, які вживаються в науковій літературі, мають змістову суперечливість або однобічно відображають його сутність. Такий стан негативно відображається при вирішенні питання формування державної інформаційної політики України, зокрема у воєнній сфері.

4. Вирішення зазначених проблемних питань є підставою як для якісного формування державної інформаційної політики України, в тому числі у воєнній сфері, так і для подальшого розвитку всієї системи забезпечення інформаційної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята ВР України 28.06.1996 р.
2. Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” від 09.01.2007 р. № 537-V // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
3. Закон України “Про інформацію” в редакції від 13.01.2011 р. № 2938-VI // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
4. Закон України “Про розвідку” від 17 вересня 2020 року № 912-IX // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” від 05.10.2017 р. № 2163-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
6. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 Про рішення РНБО України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Стратегія інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 Про рішення РНБО України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua>.
8. Словарь по кибернетике: Св. 2000 ст. / Под ред. В.С. Михалевича. 2-е изд. – К.: Гл. ред. УСЭ им. М.П. Бажана, 1989. – 751 с.

9. Термінологічні основи інформаційного забезпечення у війсьній сфері / П.М. Сніцаренко, Ю.О. Саричев. *Збірник матеріалів VII науково-практичної конференції “Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави”*, у 2 ч. – Ч.1. – К.: НАСБУ, 2016. – С. 216 - 219.

Ковальова Т.І.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державної безпеки
факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(*м. Київ, Україна*)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВІЙСЬКОВІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, запроваджений в Україні у відповідь на збройну агресію російської федерації, створює специфічні умови для функціонування державних інституцій, зокрема у сфері забезпечення правопорядку та національної безпеки. У цих умовах актуалізується проблема військової злочинності, яка охоплює як порушення військової дисципліни, так і злочини, що підривають боєздатність та моральний стан інституцій, що забезпечують ефективне функціонування сектору безпеки й оборони. Серед таких інституцій особливе місце належить Національній гвардії України (НГУ) – військовому формуванню з правоохоронними функціями, що відіграє важливу роль у реалізації державної політики у сфері національної безпеки. Відповідно, виникає необхідність у всебічному аналізі проблем запобігання та протидії військовим злочинам під час дії воєнного стану.

Згідно з дослідженнями, проведеними вітчизняними науковцями, воєнний стан супроводжується зростанням кількості військових кримінальних правопорушень, зокрема дезертирства, самовільного залишення військової частини, непокори, порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями та інших. Ці правопорушення негативно впливають на боєздатність військових підрозділів та загалом на обороноздатність держави [1, с. 321].

Однією з ключових проблем є недостатній рівень правової свідомості та військової дисципліни серед особового складу, що зумовлює вчинення правопорушень. Крім того, існують труднощі в оперативному розслідуванні та притягненні до відповідальності винних осіб через обмеженість ресурсів та специфіку воєнного часу.

Аналіз чинного законодавства України свідчить про наявність прогалин у правовому регулюванні питань, пов'язаних із військовою злочинністю в умовах воєнного стану. Зокрема, існує потреба в уточненні норм Кримінального кодексу України щодо відповідальності за військові злочини, а також у вдосконаленні процедур досудового розслідування та судового розгляду таких справ.

Крім того, необхідно забезпечити ефективну координацію між військовими та цивільними правоохоронними органами для оперативного реагування на вчинення військових правопорушень. Особливої уваги потребує

питання захисту прав потерпілих від військових злочинів, зокрема цивільного населення в зоні бойових дій.

Для ефективного запобігання та протидії військовій злочинності в умовах воєнного стану доцільно реалізувати комплекс заходів, зокрема:

- **Підвищення рівня правової освіти та військової дисципліни:** проведення систематичних занять з особовим складом щодо дотримання військових статутів, норм міжнародного гуманітарного права та національного законодавства. У контексті запобігання військовій злочинності, систематична правова освіта особового складу розглядається як фундаментальний елемент формування правомірної поведінки. Наукові дослідження у галузі юридичної психології та військової педагогіки [2, с. 101] підтверджують кореляцію між рівнем правової свідомості та дотриманням правових норм. В умовах воєнного стану, коли зростає ризик вчинення правопорушень під впливом стресових факторів та бойової обстановки, систематичні заняття з вивчення: Військових статутів (забезпечують розуміння військовослужбовцями своїх прав, обов'язків, порядку проходження служби та відповідальності за порушення військової дисципліни. Ґрунтовне знання статутів є первинною ланкою запобігання правопорушенням, оскільки чітко регламентує поведінку військовослужбовців); норм міжнародного гуманітарного права (для забезпечення дотримання принципів ведення війни, захисту цивільного населення, військовополонених, медичного персоналу та культурних цінностей); національного законодавства (для усвідомлення військовослужбовцями кримінальної відповідальності за вчинення військових злочинів та інших правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом України. Правова обізнаність є важливим стримуючим фактором); використання інтерактивних методик навчання, аналізу конкретних ситуацій (case studies) та моделювання правомірної поведінки в умовах, наближених до бойових, сприятиме глибшому засвоєнню правових норм та формуванню стійких навичок їхнього дотримання.

- **Вдосконалення законодавчої бази:** розробка та прийняття змін до Кримінального кодексу України, які б чітко визначали склад військових злочинів та передбачали адекватні санкції. Ефективна протидія військовій злочинності значною мірою залежить від наявності чіткого законодавчого регулювання. Наукові дослідження у галузі кримінального права [3, с. 92] підкреслюють важливість: чіткого визначення складів військових злочинів – забезпечення однозначного розуміння військовослужбовцями та правозастосовними органами того, які саме діяння кваліфікуються як військові злочини, усунення нечіткостей та прогалів у законодавстві є важливим для забезпечення принципу правової визначеності, встановлення покарань, які б відповідали тяжкості вчинених злочинів та мали належний превентивний ефект.

Розробка та прийняття змін до Кримінального кодексу України має здійснюватися на основі глибокого аналізу існуючої практики, міжнародних

стандартів та рекомендацій науковців з метою забезпечення ефективного кримінально-правового впливу на військову злочинність.

- **Зміцнення інституційної спроможності військової юстиції:** забезпечення належного кадрового та матеріально-технічного забезпечення військових прокуратур та судів для оперативного розгляду справ про військові злочини.

Оперативний та неупереджений розгляд справ про військові злочини є ключовим елементом забезпечення невідворотності покарання. Наукові дослідження у сфері військової юстиції та кримінального процесу вказують на необхідності належного кадрового забезпечення військових прокуратур та судів, забезпечення достатньою кількістю кваліфікованих прокурорів, слідчих, суддів та іншого персоналу, які мають спеціальні знання та досвід у сфері військового права, належного матеріально-технічного забезпечення, забезпечення військових органів юстиції необхідними ресурсами для ефективного здійснення своїх функцій, включаючи сучасні засоби зв'язку, транспорту, криміналістичну техніку тощо, оперативного розгляду справ, впровадження процедур, що сприяють швидкому та ефективному розслідуванню та розгляду справ про військові злочини, з дотриманням прав усіх учасників кримінального провадження, зміцнення інституційної спроможності військової юстиції сприятиме підвищенню рівня довіри військовослужбовців до системи правосуддя та усвідомленню неминучості відповідальності за вчинені правопорушення.

- **Посилення контролю та нагляду:** впровадження ефективних механізмів внутрішнього контролю в Збройних Силах України, зокрема шляхом створення спеціалізованих підрозділів з питань запобігання правопорушенням. Ефективна система внутрішнього контролю є важливим інструментом запобігання правопорушенням у військових формуваннях. Створення спеціалізованих підрозділів з питань запобігання правопорушенням (забезпечення наявності у військових частинах та з'єднаннях спеціалізованих структур, відповідальних за виявлення, попередження та документування правопорушень), впровадження ефективних механізмів внутрішнього аудиту та перевірок (регулярне проведення перевірок фінансово-господарської діяльності, обліку майна та боєприпасів з метою виявлення та усунення корупційних ризиків та інших правопорушень), забезпечення належного рівня дисциплінарної практики: Неухильне дотримання військової дисципліни, своєчасне та адекватне реагування на дисциплінарні проступки є важливим елементом запобігання більш серйозним правопорушенням.

Посилення контролю та нагляду сприятиме створенню атмосфери нетерпимості до правопорушень у військовому середовищі та підвищенню відповідальності військовослужбовців.

- **Міжнародна співпраця:** залучення досвіду та ресурсів міжнародних партнерів для вдосконалення системи військової юстиції та підвищення ефективності протидії військовій злочинності.

Залучення міжнародного досвіду та ресурсів може значно підвищити ефективність протидії військовій злочинності: обмін досвідом та найкращими практиками (вивчення досвіду країн, які мають успішні напрацювання у сфері військової юстиції та запобігання військовій злочинності в умовах збройних конфліктів), залучення міжнародних експертів (консультативна підтримка з боку міжнародних фахівців у питаннях реформування військової юстиції, розробки законодавства та навчання персоналу), отримання технічної та фінансової допомоги (залучення ресурсів міжнародних партнерів для зміцнення матеріально-технічної бази військових органів юстиції та впровадження сучасних технологій). Міжнародна співпраця сприятиме інтеграції національної системи протидії військовій злочинності до міжнародних стандартів та підвищенню її ефективності.

Зазначений комплекс заходів, що ґрунтується на наукових дослідженнях та передовому досвіді, є необхідною умовою для ефективного запобігання та протидії військовій злочинності в умовах воєнного стану, забезпечення правопорядку у військових формуваннях та зміцнення обороноздатності держави.

В умовах воєнного стану запобігання та протидія військовій злочинності є ключовими завданнями для забезпечення національної безпеки та ефективного функціонування військових формувань в Україні. Реалізація комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, посилення правової освіти, зміцнення інституційної спроможності та міжнародну співпрацю, сприятиме зниженню рівня військової злочинності та підвищенню боєздатності української армії.

Список використаних джерел:

1. Бершов Г.Є. Вплив воєнного стану на правозастосовну практику розслідування військових злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023 28(1). С. 316-324.

2. Орлов Ю.В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри: монографія / Ю.В. Орлов. Харків: Право, 2023. – 252 с.

3. Коломієць Н.В., Соседка С.В. Запобігання вчиненню військових кримінальних правопорушень (в контексті ст. 402, 407, 408 КК України). *Проблеми запобігання вчиненню військових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 8. С. 88-96.

Косаревська О.В.,

кандидат педагогічних наук,
доцент, науковий співробітник
відділення організації наукової
роботи відділу організації наукової
діяльності,

Одеський державний університет
внутрішніх справ

(м. Одеса, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

На сучасному етапі розвитку країни питання протидії корупції залишаються однією з найактуальніших проблем та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти.

Низький рівень доброчесності окремих службовців, зловживання владою, відсутність критичного ставлення більшості громадян України до проявів побутової корупції та сприйняття незаконного матеріального заохочення як дієвого інструменту для вирішення питань – одні з основних факторів, що сприяють виникненню корупції та ускладнюють її викорінення.

Небезпека корупції — це серйозна перешкода на шляху розвитку України. Корупція утворює загрозу національній безпеці і демократичному розвитку країни. Саме тому ця проблема є актуальною [1, с.37].

Під корупцією чинним законодавством України розуміється «використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [2].

Підставою для застосування відповідальності у сфері корупції є вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, що мають тлумачитися відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції». Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що «корупційним правопорушенням» є діяння (тобто, дію чи бездіяльність), що: містить ознаки корупції; вчиняється особою, яка охоплена переліком осіб, окресленим в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; передбачає застосування юридичної відповідальності. Під «правопорушенням, пов'язаним із корупцією» визначено діяння, яке: не містить ознак корупції; не вміщуючи ознак корупції, порушує встановлені

Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження; вчиняється особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; передбачає настання юридичної відповідальності [2].

Загально відомо, що до видів юридичної відповідальності належать: дисциплінарна, цивільно-правова, кримінальна та адміністративна відповідальності [3, с.283].

Отже, основні види корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень можна поділити за їхньою суттю та характером порушень: 1) корупційні правопорушення (ці правопорушення характеризуються безпосереднім отриманням або наданням неправомірної вигоди); зловживання службовим становищем для власної вигоди (наприклад, ухвалення незаконних рішень); привласнення чи розтрата майна шляхом зловживання владою; комерційний підкуп (отримання неправомірної вигоди в приватному секторі); незаконне збагачення (наявність майна, яке не відповідає задекларованим доходам); підкуп виборців чи посадових осіб з метою отримання вигоди; 2) пов'язані з корупцією правопорушення (ці правопорушення створюють умови для корупції або супроводжують її: конфлікт інтересів (неповідомлення про приватний інтерес, що впливає на рішення); порушення вимог фінансового контролю (недекларування доходів або майна); невиконання обмежень щодо подарунків (прийняття подарунків, що перевищують дозволені межі); порушення антикорупційного законодавства (наприклад, невжиття заходів щодо запобігання корупції); неподання або несвоєчасне подання декларацій державними службовцями; незаконне сприяння у працевлаштуванні чи укладенні договорів (лобіювання на користь третіх осіб); ігнорування процедур державних закупівель, що призводить до зловживань).

Розмежування між корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними із корупцією, полягає у тому, що:

1) корупційні правопорушення безпосередньо спрямовані на отримання неправомірної вигоди, тоді як правопорушення пов'язані з корупцією сприяють створенню умов для вчинення корупції або супроводжують її.

2) за корупційні правопорушення може наступати кримінальна, цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність, за правопорушення, пов'язані з корупцією- адміністративна, кримінальна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність.

3) за правопорушення, пов'язані з корупцією може і не наступати жоден з видів відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Дручек О.В. Деякі аспекти запобігання корупції в Україні. *Актуальні питання запобігання корупції: міжнародний та національний досвід: матеріали всеукраїнського науково-практичного круглого столу* (м. Одеса, 20 грудня 2022 р.) Одеса, ДДУВС, 2024. 90с., С.37-38.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700>

3. Юдін Я.В. Види корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією: нормативно-правовий аспект *Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції: Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану*: (м. Київ, Державний університет «Київський авіаційний інститут», 21 лютого 2025 р.) Тернопіль: Вектор, 2025. 574 с. С.283-284.

Торбін І.Ю.,
аспірант,
Одеський державний університет
внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ У ПОЛЬЩІ ТА НІМЕЧЧИНІ

Система митних органів є невід'ємною складовою будь-якої держави. На сьогодні кожна держава світу має власну модель функціонування митних органів, обумовлену особливостями соціально-економічного та політичного розвитку держави.

Я.М. Кістанова вказує на те, що, починаючи з 2003 року, роль митниць держав Європейського Союзу (до якого входять Польща та Німеччина) щодо підтримання безпеки зовнішніх кордонів, раціоналізації правової бази, удосконалення гармонізації митних правил та їх здійснення, спрощення митних процедур та комп'ютеризації всіх звітів і передачі даних суттєво зросла. Першою істотною зміною в рамках вказаної модернізації стало прийняття у 2005 році 58-ї поправки до Митного кодексу Європейського співтовариства, яка передбачала впровадження у 2011 році систематичного та автоматизованого аналізу ризиків на основі даних, що надаються в електронному варіанті [1, с. 191–192].

Відповідно до стратегії розвитку Митної служби Республіки Польщі на 2014–2020 роки митні органи держави діють на підставі чотирьох основних стратегічних цілей: 1) підтримка економічної діяльності суб'єктів – Клієнт; 2) підтримка економічної активності економічних операторів – Клієнт; 3) нарощування безпеки та охорони внутрішнього ринку країни – Суспільство/Клієнт; 4) забезпечення ефективного та оперативного збору доходів – Бюджет/ Клієнт [2, с. 107]. Суттєва перебудова митної служби Республіки Польщі розпочалася одночасно зі вступом держави до ЄС.

Перший етап такої перебудови полягав у тому, що було ліквідовано урядову адміністрацію, в результаті чого регіональні митні адміністрації отримали нові завдання й функції, зокрема, право на здійснення провадження у справах про порушення митних правил.

Другий етап - був пов'язаний з ліквідацією посади головного митного інспектора, та регіональних митниць. Організаційно-структурні зміни полягали також у зменшенні кількості митних управлінь та митних відділів. Крім того, спрощення митних процедур між державами-членами ЄС обумовило зміни завдань і функцій структурних елементів митної служби. Зокрема, митниці (директори митниць) реалізують державну митну політику, забезпечують контроль за діяльністю начальників митних відділів, реалізують кадрову політику тощо, також митні відділи (начальники митних відділів) здійснюють контроль за справлянням митних платежів, акцизного податку, податковий нагляд тощо [3, с. 80–82].

Виходячи з викладеного, очевидно, що в Польщі акцентується увага на діяльності митних відділів та їх пріоритетній функції – фіскальній, зважаючи на відсутність як такого кордону з низкою держав-членів Європейського Союзу.

Оновлена структура митного управління Німеччини станом на 2024 рік має три рівні. Найвищим федеральним органом є Федеральне міністерство фінансів, вищий федеральний орган – Федеральне митне управління, що нараховує понад 7 000 службовців, також, до органів місцевого рівня належать Головні митні управління та підпорядковані їм митні органи [4, с. 123].

Особливістю митних органів Німеччини є те, що вони фактично виконують функції податкової поліції, автомобільної інспекції та прикордонних військ. Зокрема, Федеральне митне управління Німеччини:

1) здійснює контрольні та оперативно-розшукові заходи, контролює торговий обіг з економічними районами поза Європейським Союзом та дотримання існуючих заборон і обмежень під час переміщення товарів через кордон (зброя, радіоактивні речовини, порнографія), справляє податок з обігу, податок з власників автотранспортних засобів;

2) самостійно або спільно з Федеральною прикордонною охороною Німеччини здійснює у пунктах перетину кордону (а також поза ними) поліцейський контроль руху через кордон;

3) спільно з Федеральним відомством праці Німеччини протидіє нелегальному працевлаштуванню та контролює дотримання обов'язкових для всіх умов праці в галузі будівництва та морського судноплавства [5, с.147].

Загалом у Німеччині головні митниці організовують митне оформлення і контроль за переміщенням товарів і транспортних засобів, оперативно-розшукові митниці та комісаріати. Функції митних органів полягають в безпосередньому огляді та митному оформленні товарів і транспортних засобів. Оперативно-розшукові митниці здійснюють правоохоронну функцію Федерального митного управління Німеччини, зокрема, їх співробітники мають повноваження відкривати провадження у справах про порушення митних правил та постановляти ухвали за справами про порушення митних правил, однак у разі наявності в порушенні митних правил ознак злочину зобов'язані передати інформацію до відповідних органів. Також, митні комісаріати здійснюють охорону державного кордону Німеччини та митного кордону ЄС і наділені такими самими повноваженнями, як і органи поліції [6, с. 4].

На підтвердження наведеного варто зауважити, на національні митні органи Польщі та Німеччини, покладено широке коло завдань, це пов'язано з існуванням формальних кордонів між державами ЄС, у зв'язку з цим діяльність митних органів зазначених держав регулюється не лише національними правовими актами, а й Митним кодексом Європейського співтовариства.

Особливістю митних органів Німеччини є те, що вони фактично виконують функції податкової поліції, автомобільної інспекції та прикордонних військ.

Список використаних джерел:

1. Кістанова Я.М. Митний союз Європейського Союзу: проблеми функціонування та перспективи розвитку. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 187–194.
2. Квеліашвілі В.М. Стратегії як основний механізм управління змінами при здійсненні митної справи: зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 6. С. 104–109.
3. Гуцул І.А. Митна політика зарубіжних держав : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 198 с.
4. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 1. С. 121–126.
5. Сидоренко О.В. Адміністративно–правовий статус митних постів в Україні. Дис.докт.філос. 081-право. 12.00.07 Суми. 2020. 227с.
6. Ченцов В.В. Особливості державного управління митними органами в Європейському Союзі: структурно-функціональний аналіз. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 2 (25). С. 1–8.

Костюк С.С.,
аспірант,
Одеський державний університет
внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна)

ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Реформаційні процеси, що відбуваються в системі МВС України є частиною політики інтеграційних процесів, здійснюваних в Україні, які спонукають до вивчення зарубіжного досвіду з метою адаптації та критичного впровадження його у діяльності суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України [1, с.153].

Розглянемо позитивний досвід Німеччини в галузі підготовки кадрів для органів поліції. Слід зауважити, що німецька модель професійної підготовки кадрів поліції є однією із ефективних у світі.

Її особливими ознаками, на думку Кравчук Л.С., є: ґрунтовність базової підготовки, після якої для роботи в певній службі поліції необхідно пройти ще й спеціалізоване навчання; наявність у змісті навчання, незалежно від спеціалізації, загальних ключових компонентів, що дозволяє в разі реорганізації проводити швидку перекваліфікацію співробітників; обов'язкове додаткове навчання перед призначенням на нову посаду; логічна послідовність і обов'язковість проходження кожним поліцейським усіх ступенів освіти; більш тривалі терміни навчання порівняно з іншими країнами і, відповідно, більш широкий обсяг досліджуваного матеріалу, в тому числі теоретичного [2, с. 99].

Головним характерними рисами німецької підготовки є поєднання теоретичного і практичного навчання поліцейських. Навчання розпочинається з початкової професійної підготовки, яка триває 30 місяців і складається з трьох етапів: загальне (базове), спеціальне і заключне.

Загальне навчання складається з теоретичної підготовки по основних навчальних дисциплінах і практичної підготовки по основам оперативно-розшукової діяльності, засобів зв'язку, збройової техніки і стрільби, а також фізичної підготовки [1, с.154].

Спеціальне навчання не передбачає теоретичного курсу, здійснюється спеціально-теоретичне і практичне ознайомлення за розділами оперативно-розшукової діяльності, збройової техніки і стрільби, загальної фізичної підготовки, плавання та рятування на воді, оперативної самооборони, техніки водіння автомобіля, користування засобами зв'язку, техніці і тактиці фотографування. Цей етап передбачає тримісячну практику в підрозділах загальної (земельної) поліції.

На заключному етапі проводиться теоретичне і практичне навчання з оперативно-розшукової діяльності, користування засобами зв'язку та спеціальної підготовки, фототехніки і тактиці, офіційної комунікації,

збройової техніці і вогневої підготовки, фізичної підготовки, машинопису. Особа має можливість повторного проходження останнього етапу навчання та складання іспиту, якщо перший іспит не був складний або вона не набрала мінімальної кількості балів з вогневої підготовки [2, с.100].

Після завершення основного етапу професійної підготовки проводиться іспит з предметів політичного циклу (історія), німецької мови (правопис, риторика), англійської мови, психології (соціології), загальному поліцейському праву, правовим нормам, що регулюють роботу транспорту, криміналістики, кримінально-процесуального права, державного посадового права і оперативно-розшукової діяльності.

Спеціальний іспит № 1 проводиться з таких предметів: німецька мова; психологія (соціологія); державне і конституційне право; поліцейське право (адміністративне право, дисциплінарне право, захист даних); кримінальне право (кримінально-процесуальне право, сукупність правових норм, що регулюють адміністративну відповідальність за правопорушення, цивільне право); право втручання; правові норми, що регулюють роботу транспорту, і криміналістика [1, с.154].

За умови складання спеціального іспиту № 1 навчання вважається завершеним. Таким чином, професійна підготовка поліцейських розділена на незалежні один від одного теоретичні та практичні відрізки навчання, як це передбачається «дуальною системою освіти», що отримала визнання в загальній системі освіти [2, с. 100].

Для підготовки керівного складу поліції у поліцейській вищій академії як єдиного навчального закладу для вищого виконавчого органу Німеччини. Як зауважують П.П. Баранов та А.М. Лепіхов, завданнями навчання в академії є: підготовка фахівців вищого командного складу Федерації і земель, включаючи прийом кваліфікаційного іспиту; підвищення кваліфікації службовців вищого командного складу німецької поліції; встановлення міжнародних відносин з поліцейськими структурами інших країн; наукові дослідження в галузі поліцейської системи. За період навчання освоюється п'ять великих блоків дисциплін: криміналістика і криминологія; транспорт; поліцейська техніка; правові та соціальні науки, а також правознавство; обов'язкові предмети, які становлять найбільший інтерес для службової діяльності [3].

Матеріал, що викладається слухачам, містить провідні наукові та практичні надбання із зазначених тем. Це стосується, наприклад, аналізу проблем превентивного і репресивного контролю злочинності, використання всіх технічних новинок для роботи поліцейської служби, дослідження конкретних питань внутрішньої і зовнішньої політики держави щодо їх застосування в практичній роботі поліцейських тощо [3].

Під час вивчення навчальних дисциплін, які становлять найбільший інтерес для службової діяльності, враховуються побажання осіб, що навчаються. Як і на інших рівнях підготовки, 50% навчальних годин відводяться для лекцій і семінарських занять, а 50% - для занять практичних. Результати навчання фіксуються на випускних іспитах. За вивченими

дисциплінами здаються іспити, кожен другий з яких проводиться в письмовій формі. Окрім цього, представляється для оцінки письмова робота обсягом 30-50 сторінок і усна захист (презентація) проекту.

Державні випускні іспити включають п'ять письмових іспитів, на проведення до кожного з яких відводиться 5 годин. Останній екзамен - комплексний, де на підготовку відводиться 30 хвилин часу, а прийом його здійснюють представники керівництва академії, представники МВС земель і викладачі академії. У разі отримання незадовільної оцінки допускається разова передача іспиту [3].

Аналіз досвіду підготовки кадрів для органів поліції у Німеччині дає можливість дійти наступних висновків:

- підготовка має дві складові: теоретичну та практичну;
- складається з трьох різних за тривалістю етапів: базового, спеціального та заключного;
- вагоме значення приділяється оволодінню вузькоспеціалізованими знаннями.

Список використаних джерел:

1. Савельєва І.В. Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів національної поліції України. дис. канд. юр. наук. Тернопіль. 2019, 230с. С.153.

2. Кравчук Л.С. Організація практико-орієнтованого навчання в системі професійної підготовки поліцейських (з досвіду Федеративної Республіки Німеччини). С. 98-104. URL: <https://cyberleninka.ua/article/v/organizatsiya-praktiko-orientirovannogo-obucheniya-v-sisteme-professionalnoy-podgotovki-politseyskikh-iz-opytafederativnoy>

3. Баранов П.П., Лепіхов А.М. Система поліцейської освіти в Німеччині. *Юрист-правознавець*. 2003. № 2. С. 118. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sistema-politseyskogo-obrazovaniya-v-germanii>

Слуцька О.М.,

кандидат технічних наук, старший дослідник, заступник начальника науково-дослідного центру цивільного захисту – начальник науково-дослідного відділу цивільного захисту Інституту наукових досліджень з цивільного захисту,

Національний університет цивільного захисту України

(м. Київ, Україна)

Трунцев Г.В.,

науковий співробітник науково-дослідного відділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту наукових досліджень з цивільного захисту,

Національний університет цивільного захисту України

(м. Київ, Україна)

Михайлова А.В.,

кандидат технічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної та патентної діяльності Інституту наукових досліджень з цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України

(м. Київ, Україна)

ЩОДО ОБГРУНТУВАННЯ ВИМОГ ДО СПЕЦІАЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Воєнна інтервенція рф на території України супроводжується численними загрозами, що призводять до виникнення надзвичайних ситуацій. Масовані обстріли об'єктів критичної інфраструктури, житлових масивів ракетами й безпілотними літальними апаратами створюють небезпеку для життя і здоров'я цивільного населення, провокують масштабні руйнування, пожежі, техногенні аварії. Зважаючи на існуючі обставини, особливої

актуальності набуває необхідність забезпечення належного рівня захисту населення, зокрема шляхом облаштування й утримання захисних споруд цивільного захисту.

Згідно з [1] до захисних споруд цивільного захисту належать: сховища, протирадіаційні укриття та споруди подвійного призначення.

Сховище – це герметична споруда, в якій створені умови для перебування людей та їх захисту протягом певного часу (не менше 48 годин) шляхом виключення або зменшення прогнозованого впливу небезпечних чинників, що можуть виникнути внаслідок надзвичайної ситуації, застосування зброї масового ураження та звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій та/або терористичних актів.

Протирадіаційне укриття – це негерметична споруда, в якій створені умови для перебування людей та їх захисту протягом певного часу (не менше 48 годин) шляхом зменшення прогнозованого впливу небезпечних чинників, які можуть виникнути внаслідок надзвичайної ситуації, та іонізуючого опромінення у разі радіаційної аварії і радіоактивного забруднення місцевості та непрямой дії звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій та/або терористичних актів.

Для укриття населення також використовуються споруди подвійного призначення – будівлі, споруди чи їх окремі частини, призначені для використання за основним функціональним призначенням з метою забезпечення суспільних або господарських потреб, а також мають відповідні захисні властивості та спроектовані, побудовані або пристосовані таким чином, щоб забезпечити умови для тимчасового перебування людей у разі виникнення небезпеки їх життя та здоров'ю під час надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів.

Вимоги до проектування та будівництва захисних споруд цивільного захисту та споруд подвійного призначення встановлено в [2]. Зокрема, цими будівельними нормами визначено нормативні показники захисних властивостей вищезазначених споруд залежно від їх виду, типу та розміщення на місцевості.

Так, згідно з вимогами [2] захисні властивості сховищ (споруд подвійного призначення із захисними властивостями сховищ) передбачають виключення або зменшення впливу таких прогнозованих небезпечних чинників (факторів):

- дії повітряної ударної хвилі від побічної дії зброї масового ураження з розрахунковим надмірним тиском;

- дії повітряної ударної хвилі при застосуванні звичайних засобів ураження;

- проникнення уламками засобів звичайного ураження;

- дії небезпечних хімічних речовин, радіоактивних речовин бойових отруйних речовин, небезпечних біологічних речовин та бактеріальних засобів ураження;

– дії проникаючої радіації та іонізуючого випромінювання від радіоактивно забруднення місцевості, води та повітря, шляхом забезпечення нормативного ступеня послаблення радіаційного впливу (ступеня захисту);

– катастрофічного затоплення (для сховищ, що розташовуються у зонах можливого катастрофічного затоплення);

– дії високих температур та продуктів горіння при пожежах.

Захисні властивості протирадіаційних укриттів (споруд подвійного призначення із захисними властивостями протирадіаційних укриттів) передбачають зменшення впливу таких прогнозованих небезпечних чинників (факторів):

– дії іонізуючого випромінювання від радіоактивного забруднення місцевості, води та повітря, шляхом забезпечення нормативного коефіцієнту послаблення радіаційного впливу (коефіцієнта захисту);

– дії повітряної ударної хвилі від побічної дії зброї масового ураження з розрахунковим надмірним тиском;

– дії повітряної ударної хвилі при застосуванні звичайних засобів ураження;

– побічної дії звичайних засобів ураження;

– проникнення уламками засобів звичайного ураження;

– дії високих температур та продуктів горіння при пожежах.

З огляду на викладене, спільною рисою зазначених споруд є те, що для забезпечення визначених до них вимог [1] та [2] необхідне використання спеціального обладнання: захисних та захисно-герметичних дверей (воріт, люків, віконниць), систем вентиляції (для протирадіаційних укриттів) та фільтровентиляції (для сховищ, в окремих випадках й для протирадіаційних укриттів).

Особливої уваги заслуговує спеціальне обладнання систем вентиляції та фільтровентиляції. Одночасно з неспецифічним обладнанням, що використовується у звичайних системах вентиляції житлових, громадських, виробничих будівель і споруд, а також об'єктів іншого призначення (протипиллові фільтри, повітроводи, перехідники та гнучкі вставки, вентилятори, електричні двигуни, зворотніми клапанами тощо) у системах вентиляції (фільтровентиляції) захисних споруд цивільного захисту та споруд подвійного призначення має застосовуватися спеціальне обладнання, притаманне виключно вищезазначеним спеціальним інженерним спорудам, котрі призначені для захисту населення: противибухові пристрої, ручні приводи для електроручних вентиляторів, клапани надлишкового тиску, герметичні клапани, клапани-витратоміри, фільтри-поглиначі тощо. До такого спеціального обладнання систем вентиляції (фільтровентиляції) захисних споруд цивільного захисту повинні бути розроблені та імплементовані технічні вимоги, а також вимоги щодо проведення випробовувань на оцінювання їх експлуатаційної спроможності.

Нині окремі вимоги до засобів очищення повітря захисних споруд цивільного захисту, насамперед фільтрів-поглиначів, встановлено у [3]. Натомість технічні вимоги до іншого зазначеного вище спеціального

обладнання на сьогодні відсутні, а їх виробники зазвичай використовують технічні вимоги, регламентовані ще в СРСР, що вже давно застаріли й не враховують загроз сьогодення, або ж власні, нічим не обґрунтовані, технічні умови.

Враховуючи вищевикладене та на виконання вимог [1] та [2], актуальним науковим завданням є розроблення нормативних документів, які будуть містити вимоги до такого спеціального обладнання: противібухові пристрої, герметичні клапани, клапани надлишкового тиску, клапани-відсікачі, клапани витратоміри-відсікачі, резервний (ручний) привід для електроручних вентиляторів.

Розробка зазначених нормативних документів уможливить виготовлення якісного та конкурентоспроможного спеціального обладнання для систем вентиляції (фільтровентиляції) захисних споруд цивільного захисту, що гарантуватиме захист населення від непрямої дії засобів збройного впливу в ході воєнних дій.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5403-17>.
2. ДБН В.2.2-5:2023 Захисні споруди цивільного захисту.
3. ДСТУ 9077:2021 Засоби очищення повітря захисних споруд цивільного захисту.

Ярема В.В.,

викладач кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін,

Київський інститут Національної гвардії України

(м. Київ, Україна)

Люлька А.С.,

курсант курсу №3, факультету забезпечення державної безпеки,

Київський інститут Національної гвардії України

(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ІЗ ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних реаліях воєнного стану забезпечення правопорядку набуває особливого значення. Військові формування, які залучені до виконання правоохоронних функцій, мають діяти у складних умовах, коли діяльність традиційних правоохоронних органів доповнюється специфічними завданнями, пов'язаними з обороноздатністю держави. Цей аспект правового регулювання є надзвичайно важливим для підтримання законності та забезпечення безпеки громадян, а також для ефективного протидії злочинним посяганням у період воєнного стану [1].

Перш за все, необхідно окреслити сутність поняття «правоохоронна діяльність». Тихонова Д. визначає її як діяльність, спрямовану на охорону права від будь-яких порушень, що здійснюється через застосування норм права, встановлених у законі [2, с. 224]. Вузьке трактування цього поняття пов'язане з діяльністю спеціально уповноважених органів, які здійснюють охорону прав і свобод громадян, підтримання правопорядку та реалізацію принципу законності [3, с. 233]. При цьому важливо врахувати, що в умовах воєнного стану обсяг повноважень та механізми реалізації цих функцій зазнають суттєвих змін.

Одним із ключових аспектів правового регулювання діяльності військових формувань із правоохоронними функціями є питання розподілу компетенції між військовими та традиційними правоохоронними органами. Правовий режим воєнного стану передбачає розширення повноважень як військових формувань, так і органів, відповідальних за забезпечення громадського порядку [1]. Водночас виникає необхідність у чіткому регулюванні взаємодії між цими суб'єктами права, адже розмиття повноважень може призвести до порушення законності та зниження рівня захисту прав громадян [4, с. 137]. Такий розвиток подій вимагає створення

якісного нормативно-правового забезпечення, яке б регламентувало як основні, так і допоміжні функції, зокрема право-роз'яснювальну, аналітичну та координаційну [5, с. 1028].

Важливим завданням регулювання є забезпечення належного кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення суб'єктів правоохоронної діяльності. Наявність спеціально підготовлених кадрів дозволяє оперативно реагувати на загрози, що виникають у період воєнного стану, та запобігати незаконним діям, спрямованим на порушення громадського порядку [5, с. 1029]. Водночас, необхідним є ефективне управління ресурсами, що включає забезпечення сучасними технологіями комунікації та оперативного зв'язку, що сприяє скоординованій дії військових формувань із правоохоронними функціями.

З огляду на специфіку сучасних умов, складність діяльності правоохоронців в умовах воєнного стану підкреслюється рядом факторів. По-перше, труднощі при здійсненні належного контролю за особами, звільненими з місць позбавлення волі, вимагають впровадження нових підходів до профілактики злочинності [5, с. 1032]. По-друге, оперативна взаємодія між окремими підрозділами правоохоронних органів та військовими формуваннями вимагає розробки нових механізмів координації, які зможуть забезпечити своєчасне інформування населення про можливість впливу на стан безпеки в державі. Цей аспект також включає важливість реалізації заходів з правової освіти населення та підвищення його культури, що є запорукою зміцнення механізмів громадського контролю за діяльністю органів, відповідальних за забезпечення законності.

Особливу увагу слід приділити питанню адаптації нормативно-правової бази до умов воєнного стану. З одного боку, законодавчі акти, що регулюють діяльність військових формувань із правоохоронними функціями, повинні враховувати як специфіку бойових дій, так і необхідність захисту конституційних прав і свобод громадян. З іншого боку, важливо забезпечити юридичну визначеність дій суб'єктів права, що дозволить уникнути розбіжностей у застосуванні норм матеріального та процесуального права. В цьому контексті дослідження вітчизняних науковців розглядають питання зміни суб'єктивного підходу до визначення поняття «правоохоронна діяльність», а також аналізують різні аспекти застосування примусових засобів.

Питання правового регулювання також стосується режиму застосування державного примусу. В умовах воєнного стану, коли загроза порушення громадського порядку зростає, застосування примусових заходів має бути чітко законодавчо обґрунтованим та здійснюватися виключно у межах встановленого права [6, с. 174]. Розмежування повноважень між військовими формуваннями та традиційними правоохоронними органами дозволяє забезпечити баланс між необхідністю захисту прав людини та підтриманням законності у складних умовах бойових дій. Таким чином, правове регулювання має базуватися на принципах законності та дотримання

нормативно-правових актів, що є гарантом збереження рівноваги у діяльності органів державної влади.

Необхідною умовою ефективного функціонування системи правового регулювання є постійний аналіз і моніторинг діяльності суб'єктів охоронної функції. Систематичний контроль за дотриманням законних повноважень дозволяє своєчасно виявляти недоліки у нормативно-правовому забезпеченні та вживати заходів для їх усунення [5, с. 1028]. Використання сучасних інформаційних технологій та механізмів оперативного зв'язку сприяє підвищенню ефективності взаємодії між різними ланками системи охорони правопорядку, що особливо актуально в умовах підвищеної небезпеки під час воєнного стану.

Окреме місце у системі правового регулювання займають питання взаємодії з міжнародними партнерами. Досвід зарубіжних країн дає можливість вивчити позитивний та негативний досвід застосування правових механізмів у період воєнних дій. Прийняття до уваги міжнародного досвіду сприяє вдосконаленню української системи охорони правопорядку, забезпечуючи її адаптацію до сучасних викликів та умов, що виникають у період бойових дій. Важливо, що правове регулювання діяльності військових формувань із правоохоронними функціями повинно враховувати як внутрішні потреби держави, так і вимоги міжнародного законодавства, що гарантує дотримання прав людини.

Не можна не зазначити, що зміни у структурі та організації діяльності органів державної влади, пов'язані з введенням правового режиму воєнного стану, створюють додаткові виклики. Розширення кола повноважень військових формувань за умови тісної взаємодії із правоохоронними органами вимагає розробки нових методик оперативного управління та правового контролю. Цей процес неминуче супроводжується необхідністю адаптації нормативно-правової бази, що регламентує застосування державного примусу, забезпечення захисту прав громадян і недопущення перевищення компетенції суб'єктів права.

Таким чином, необхідно інтегрувати систему правового регулювання діяльності правоохоронних органів та військових формувань. Такий підхід дозволить не лише підвищити ефективність реагування на загрози, але й сприятиме більш збалансованій реалізації конституційних прав і свобод громадян. Основними завданнями залишаються удосконалення нормативно-правового забезпечення, посилення контролю за діяльністю суб'єктів охоронної системи, а також розробка механізмів оперативного реагування на правопорушення, що виникають у період воєнного стану.

Список використаних джерел :

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 31 бер.2023 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 09.04.2025).

2. Тихонова Д.С. Поняття «правоохоронна діяльність» і функції правоохоронної діяльності. Проблеми сучасної поліцейстики. Харків, 2022. С. 224–225.

3. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). Право України. 2012. № № 11–12. С. 233–240.

4. Чорна І.І., Колесніков А. П. Концептуальні засади правоохоронної діяльності в Україні. Наукові праці Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2022. С. 136–139.

5. Євдокіменко С.А. Особливості діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю в Україні в умовах воєнного стану. The 12th International scientific and practical conference «Modern research in world science». 2023. С. 1028–1033.

6. Нікітін В.С. Правовий аналіз поняття «правоохоронна діяльність». Стан та перспективи розвитку адміністративного права України. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 173–174.

Тіхонов Г.М.,

кандидат військових наук, старший науковий співробітник, начальник кафедри менеджменту персоналу і підготовки військ (сил), Національний університет оборони України
(м. Київ, Україна)

Кир'янова О.В.,

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту персоналу і підготовки військ (сил), Національний університет оборони України
(м. Київ, Україна)

Тютюнник В.М.,

ад'юнкт кафедри менеджменту персоналу і підготовки військ (сил), Національний університет оборони України
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ, НАСЛІДКИ ТА ВПЛИВ НА ОБОРОНОЗДАТНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Самовільне залишення військової частини – одне з найпоширеніших порушень військової дисципліни в сучасних реаліях. Це негативне явище має глибокі правові, психологічні та соціальні наслідки. Сьогодні в умовах правового режиму воєнного стану це явище не тільки підриває моральний та бойовий дух підрозділів, а й безпосередньо загрожує національній безпеці нашої держави.

Метою цієї доповіді є аналіз основних правових положень та психологічних чинників, що призводять до СЗЧ, а також його наслідків для військовослужбовця, Сил оборони та держави.

Багато випадків СЗЧ є наслідком не лише особистого вибору, але й недостатньої психологічної підтримки, некомпетентного керівництва, жорстокого ставлення або порушення прав військовослужбовця. Часто правові оцінки не враховують глибину внутрішнього психологічного стану військовослужбовця. Це створює виклик для військового керівництва та

правоохоронної системи, які мають забезпечувати як дотримання статутного порядку та військової дисципліни, так і гуманність.

За умов відбиття агресії російської федерації та трансформації збройних сил ключовим підходом до ефективного управління військами має стати *людиноцентризм*, орієнтований не лише на виконання бойових завдань, а й на потреби, благополуччя та гідність військовослужбовця. Це не лише моральна вимога, а й нагальна потреба: турбота про військовослужбовця безпосередньо впливає на боєздатність військової частини, зменшення кількості випадків СЗЧ, боєздатність підрозділів та стійкість оборони в цілому.

На сьогодні у публічному доступі відсутня інформація про кількість військовослужбовців, які вчинили СЗЧ, а узагальненням статистичних даних займається Військова служба правопорядку разом з іншими правоохоронними органами. Незважаючи на закритість інформації про СЗЧ, відкриті джерела та спілкування з командирами і військовослужбовцями дають зрозуміти, що проблема існує і є досить масштабною.

З початку 2025 року Верховна Рада України “декриміналізувала” [1] випадки самовільного залишення військової частини та дезертирства, що сталося вперше. Так, військовослужбовець може уникнути кримінальної відповідальності та повернутися на службу, якщо добровільно звернеться із заявою до слідчого, прокурора, суду та за письмовою згодою командира. Після цього він повинен протягом трьох днів з'явитися в частину.

Військовослужбовець може обрати, куди повертатися – в попередню частину або в іншу, – але за згодою командирів обох підрозділів.

Існує думка, що командири та офіцери з психологічної підтримки не в захваті від таких законодавчих змін. Вони вважають, що декриміналізація спонукає військовослужбовців залишати службу. Усі вони відзначають, що кількість випадків СЗЧ у їхніх частинах істотно зросла з моменту ухвалення закону. Натомість можливості об'єктивно перевірити ці дані станом на сьогодні немає. Проте, зважаючи на принципи верховенства права, демократизму і гуманності, людиноцентричності, поваги до людини, її конституційних прав і свобод які задекларовані в “Стратегії залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони України на період до 2027 року” [2], інших законодавчих та нормативно-правових документах [3], це дає можливість громадянам, що здійснили СЗЧ чи дезертирство перший раз і без обтяжуючих обставин, реабілітуватися і продовжити військову службу. У свою чергу, сили оборони отримують додаткове джерело відновлення укомплектованості військових організаційних структур людськими ресурсами.

Досліджуючи СЗЧ, критично важливо приділяти увагу не лише юридичним, а й соціально-психологічним аспектам. Зважаючи на складність та масовість проблеми, нині розробляються методи та шляхи подолання наслідків СЗЧ, разом з тим, досі немає ґрунтовних комплексних досліджень цієї проблеми і, відповідно, дієвих превентивних практик. Точкові анонімні опитування, приватні розмови з тими, хто пішов у СЗЧ, та командирами, дослідження публікацій військових експертів та журналістів, дозволяють нам

визначити найбільш поширені та вагомі соціально – психологічні причини СЗЧ.

“Фактор невідомості” - переважна більшість опитаних вказує на те, що найбільш вагомим чинником СЗЧ у зоні бойових дій є відсутність чітких термінів служби та неможливість демобілізації. У анонімних розмовах дехто з бійців порівнює службу із в’язницею, при цьому гірко жартуючи, що в’язням краще, адже вони мають чіткі терміни покарання, тоді як військовослужбовці не розуміють як довго і за якими правилами воюватимуть.

Така ситуація посилює гостру проблему *фізичного та морального виснаження* без можливості відновитися. Постійне перебування в умовах небезпеки, надмірне психологічне навантаження, емоційне вигорання, посттравматичний стресовий розлад, потребують належного психологічного розвантаження та кваліфікованого супроводу кризових консультантів (за прикладом НАТО).

Неможливість забезпечити внутрішню ротацію, тобто гарантовану черговість служби та ефективного відновлення, з одного боку, зумовлена об’єктивною обстановкою в зоні бойових дій та недоукомплектованістю бригад, а з іншого – призводить до масових СЗЧ. Відсутність вихідних, короткотривалі хаотичні відпустки, хронічна ментальна та фізична втома спричиняють імпульсивне бажання “просто піти”, яке перетворюється на нав’язливу ідею й завершується дезертирством або СЗЧ. Опитування тих, хто мав досвід СЗЧ і повернувся, свідчить про те, що багато хто в стані критичного емоційного та фізичного виснаження навіть не усвідомлював наслідків своїх дій для себе, побратимів, командира. Коректний та своєчасний комплекс превентивних дій та надання можливості для відновлення сприятимуть суттєвому зниженню СЗЧ.

Серед інших факторів, які підштовхнули до СЗЧ, опитані називають *сімейні обставини*, діапазон яких дуже широкий: від “просто дуже скучив за родиною, рік не бачив дітей” до “командир не відпустив на пологи до дружини, а я обіцяв, що обов’язково буду”.

Також респонденти вказують на непереборний “страх смерті” та панічні атаки, при чому як у новоприбулих, так і у досвідчених воїнів, які набули його внаслідок важких бойових дій, втрати побратимів або накопиченої психологічної напруги. Виникає супутній страх осоромитися перед побратимами або не виконати бойову задачу і одночасно неможливість зізнатися в цій проблемі, тоді єдиним виходом видається СЗЧ.

Негаразди зі здоров’ям, надання неякісної або недостатньої для відновлення медичною допомогою, ігнорування скарг та незадовільних медичних показників є однією з найбільш поширених причин неповернення військовослужбовців з лікарняного. СЗЧ здається єдиною можливістю дообстежитися та полікуватися, в тому числі власним коштом.

Так звана “задача 200”, тобто непрофесійні накази та конфлікти з командуванням також є однією з найпоширеніших причин СЗЧ. У приватних розмовах військовослужбовці масово говорять про відсутність дієвих механізмів захисту від агресії командира через висловлену незгоду. В умовах

прямих погроз та “завдання в один кінець” вони змушені вирішувати морально дилему: “Вми або стань злочинцем, тобто СЗЧ”.

Конфлікти всередині підрозділу, відсутність довіри та емоційного контакту з побратимами, зневіра щодо справедливого врегулювання суперечок також підштовхують до девіантної поведінки. В такому випадку СЗЧ ввижається єдиною можливістю потрапити в інший колектив.

В умовах посиленою мобілізації загострилася і потребує ретельного дослідження та дієвих інструментів впливу проблема *СЗЧ новоприбулих*, зумовлена браком мотивації, ціннісних основ та психологічною неготовністю захищати країну, невмінням подолати паніку та страх смерті, що своєю чергою підживлюються низькою навченістю, недостатнім рівнем внутрішньої дисципліни та військової етики.

Як показує практика, залякування і покарання, в тому числі кримінальна відповідальність, не приносять очікуваних результатів, відповідно на різних рівнях управління приходить усвідомлення потреби у впровадженні не лише реактивних, а й превентивних заходів. Для цього необхідно ґрунтовно розбиратися не лише із наслідками СЗЧ, а й з мотивами, особистісними чинниками, потребами та страхами військовослужбовців, які опиняються у групі ризику СЗЧ. Зауважимо, що СЗЧ має важкі наслідки не лише для самого військовослужбовця, а й для його оточення: деморалізація тих побратимів, хто залишився, втрата авторитету і навіть випадки самогубств для командирів, а також багатий матеріал для російської пропаганди.

Відповідно, запобігання СЗЧ має бути не каральним механізмом, а дієвою системною, комплексною спільною роботою стратегічного військового командування, командирів, військових психологів, юристів тощо.

Самовільне залишення військової частини – це не лише правопорушення, а й сигнал про серйозні внутрішні проблеми у військовому середовищі. Ефективна профілактика таких випадків вимагає комплексного підходу: поєднання юридичної відповідальності з психологічною підтримкою та створенням гідних умов служби. Забезпечення морального духу, довіри та підтримки особового складу є не менш важливим елементом обороноздатності, ніж зброя чи техніка.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про внесення змін до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу” № 4197-ІХ від 09.01.2025 Голос України, 2025, № 10 (16.01.2025).
2. Наказ Міністерства оборони України від 26.12.2024 року №862 “Про затвердження Стратегії залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони України на період до 2027 року”.
3. Наказ Міністерства оборони України від 27.10.2023 року №637 “Про затвердження Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року”.

Нізовцев Ю. Ю.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий
співробітник
Національна академія
Служби безпеки України
(м. Київ, Україна)

Парфіло А. О.,
здобувач вищої освіти
факультету дизайну
Київський національний
університет технологій та
дизайну
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЗУАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ ЛЮДИНОЮ КАМУФЛЯЖУ ТА ЗАКАМУФЛЬОВАНИХ ОБ'ЄКТІВ

Проблематика візуального сприйняття камуфляжу має міждисциплінарний характер і охоплює психологію сприймання, когнітивну психологію, нейронауку, а також прикладні аспекти, зокрема в оборонній сфері, дизайні, біології та архітектурі. Камуфляж – це не лише військова технологія маскування, але й феномен, що ґрунтується на психологічних механізмах зорового аналізу. Уміння «заховати» об'єкт у полі зору спостерігача прямо залежить від особливостей людського сприйняття форми, кольору, контрасту та фону.

Зорове сприйняття людини базується на здатності до інтеграції сенсорної інформації в цілісні образи. Як зазначає професор В. Брюс з авторським колективом, «зорове сприйняття є результатом складної інтеграції сенсорної інформації з попереднім досвідом» [1]. Камуфляж експлуатує особливості цього процесу, зокрема, це фігура та фон: відповідно до теорії Гештальт, людина схильна виділяти фігуру на фоні. Камуфляж прагне «змішати» об'єкт із фоном, зменшуючи контраст і порушуючи чіткість контурів. Крім того, впливає константність сприйняття: механізм, що забезпечує стабільність зорових образів при зміні умов [2]. Камуфляж перешкоджає цьому за рахунок деструктивного патерну (наприклад, disruptive coloration). Ще одна особливість сприйняття – сліпота до змін (change blindness): спостерігач може не помітити об'єкти, які зникають або змінюються повільно, особливо якщо увага сконцентрована в іншому місці [3].

Процес виявлення закамуюфльованих об'єктів пов'язаний із роботою сітківки, зорової кори та вищих когнітивних процесів. Згідно з науковою позицією М.В. Левіна і Дж.М. Шефнера, ефективність виявлення об'єктів залежить від чутливості рецепторів до контрасту та руху [4]. Це проявляється у наступному. По-перше, периферійне бачення менш чутливе до кольору, але

краще виявляє рух – це варто враховувати при створенні динамічних камуфляжних систем. По-друге, контрастна чутливість важлива для виявлення об'єктів у низькому освітленні або на візуально складному фоні. Ну і по-третє, слід враховувати індивідуальні відмінності: дослідження виявили значну варіативність у здатності помічати замасковані об'єкти – вона залежить від когнітивного стилю (наприклад, глобальний чи аналітичний), віку, досвіду, ступеня втоми, тривожності тощо.

Камуфляж створює перешкоди для типових стратегій зорового пошуку. Як стверджують Дж. Вольф і Т. Хоровіц, «візуальна увага спрямовується комбінацією автоматичних та навмисних процесів» [3], що може ускладнити виявлення об'єктів на складному фоні. Наприклад:

- пошук «по шаблону» (template matching) ускладнюється, коли форма об'єкта порушена або розбита на окремі елементи;

- ефект «невидимої горили» («невидима горила» – назва відомого експерименту на визначення такого ефекту, як сліпота неухваги – психологічна нездатність звертати увагу на несподіваний подразник [5]): при концентрації уваги на конкретному завданні учасники можуть не помітити навіть очевидного закамуюфльованого об'єкта;

- топ-даун процеси (вплив очікувань, знань, завдання) можуть як допомагати, так і заважати виявленню об'єкта.

Слід наголосити, що топ-даун процеси (від англ. top-down processing) – це когнітивні процеси, у яких сприйняття стимулів керується вже наявними знаннями, очікуваннями, досвідом або контекстом. Іншими словами, мозок спочатку формує гіпотезу про те, що він бачить, а потім порівнює її з вхідною сенсорною інформацією. Наприклад, коли людина читає нечіткий текст, але все одно розуміє його завдяки знанню мови та контексту – це робота топ-даун процесів.

Знання про психологію сприйняття камуфляжу застосовуються у багатьох галузях. Перш за все, у військовій справі: оптимізація одягу, техніки та інфраструктури (наприклад, адаптивні системи маскування на основі змін кольору або засновані на принципах порушення контурів [6]). Також це важливо у спорідненій галузі – безпеці, де використовується для виявлення прихованих предметів або осіб за допомогою тренування операторів і систем візуального аналізу (штучний інтелект, тепловізори тощо). Враховуючи, що багато що вже було вигадано природою, цілком закономірним є застосування вказаних знань у біоніці: вивчення камуфляжу у тварин (наприклад, динамічне маскування восьминогів та хамелеонів, статичне маскування коників, жаб, сов багатьох інших тварин) допомагає розробити нові технології маскування. Знайшли ці знання і у психодіагностиці та навчанні: тести на виявлення об'єктів у складному фоні використовуються для оцінки когнітивної гнучкості, рівня тривожності, втоми.

Поточні виклики досліджень охоплюють створення нових камуфляжних технологій на основі адаптивних матеріалів, вивчення впливу віртуальної, доповненої та змішаної реальності (VR, AR та MR відповідно) на сприйняття маскування, а також інтеграцію нейрофізіологічних методів, таких як

електроенцефалографія (ЕЕГ), функціональна магнітно-резонансна томографія (фМРТ, англ. Functional magnetic resonance imaging, fMRI), для глибшого аналізу уваги та зорової обробки [2].

Візуальне сприйняття камуфляжу – складний процес, що об'єднує сенсорні, когнітивні та емоційні компоненти. Глибше розуміння цих процесів важливе для вдосконалення маскування, тренування спостерігачів і розвитку технологій.

Список використаних джерел

1. Bruce, V., Green, P. R., & Georgeson, M. A. (2014). Visual perception: Physiology, psychology, and ecology. URL: <https://www.routledge.com/Visual-Perception-Physiology-Psychology-and-Ecology/Bruce-Green-Georgeson/p/book/9781841692372>
2. Palmer, S. E. (1999). Vision science: Photons to phenomenology. URL: <https://mitpress.mit.edu/9780262161831/vision-science/>
3. Wolfe, J. M., & Horowitz, T. S. (2004). What attributes guide visual attention? Nature Reviews Neuroscience. URL: <https://www.nature.com/articles/nrn1411>
4. Levine, M. W., & Shefner, J. M. (2000). Fundamentals of sensation and perception. URL: <https://global.oup.com/academic/product/fundamentals-of-sensation-and-perception-9780195089585>
5. Сліпота неухаги. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сліпота_неухаги
6. Cuthill, I. C., et al. (2005). Disruptive coloration and background pattern matching. Nature. URL: <https://www.nature.com/articles/nature03312>